

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

СЕМЕЙ ҚАЛАСЫНЫҢ
ШӘКӘРІМ АТЫНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ

Х А Б А Р Ш Ы С Ы

В Е С Т Н И К

ГОСУДАРСТВЕННОГО
УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ ШАКАРИМА
ГОРОДА СЕМЕЙ

СЕРИЯ «ПЕДАГОГИКА»

СЕМЕЙ ҚАЛАСЫНЫҢ
ШӘКӘРІМ АТЫНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
Х А Б А Р Ш Ы С Ы

ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМДАРЫ

Куәлік № 13981-Ж

Журнал жылына 4 рет жарыққа шығады

*Журнал қазақ, орыс,
ағылшын тілдерінде шығады*

В Е С Т Н И К
ГОСУДАРСТВЕННОГО
УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ ШАКАРИМА
ГОРОДА СЕМЕЙ

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Свидетельство № 13981-Ж

Журнал выходит 4 раза в год

*Журнал издается на казахском,
русском, английском языках*

ISSN 2311-4770

Бас редактор – М.Г. Ескендилов, тарих ғылымдарының докторы, профессор

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚАСЫ

М.О. Абдиқаримов – педагогика ғылымдарының кандидаты (Қазақстан, Семей)
Е.И. Артамонова – педагогика ғылымдарының докторы, профессор (Ресей, Мәскеу)
К.К. Байсарина – тарих ғылымдарының докторы, доцент (Қазақстан, Семей)
М.Е. Бельгибаев – география ғылымдарының докторы (Қазақстан, Семей)
Г.Е. Берикханова – физика-математика ғылымдарының докторы (Қазақстан, Семей)
Е.К. Есенжолов – педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор (Қазақстан, Семей)
А.С. Еспенбетов – филология ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан, Семей)
Н.А. Завалко – педагогика ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан, Өскемен)
И.Р. Лазаренко – педагогика ғылымдарының докторы, профессор (Ресей, Барнаул)
С.С. Маусымбаев – педагогика ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан, Семей)
А.А. Молдажанова – педагогика ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан, Астана)

Главный редактор – Ескендилов М.Г., доктор исторических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

М.О. Абдиқаримов – кандидат педагогических наук (Казахстан, Семей);
Е.И. Артамонова – доктор педагогических наук, профессор (Россия, Москва);
К.К. Байсарина – доктор исторических наук, доцент (Казахстан, Семей);
М.Е. Бельгибаев – доктор географических наук, профессор (Казахстан, Семей).
Г.Е. Берикханова – доктор физико-математических наук (Казахстан, Семей);
Е.К. Есенжолов – кандидат педагогических наук, профессор (Казахстан, Семей);
А.С. Еспенбетов – доктор филологических наук, профессор (Казахстан, Семей);
Н.А. Завалко – доктор педагогических наук, профессор (Казахстан, Усть-Каменогорск);
И.Р. Лазаренко – доктор педагогических наук, профессор (Россия, Барнаул);
С.С. Маусымбаев – доктор педагогических наук, профессор (Казахстан, Семей);
А.А. Молдажанова – доктор педагогических наук, профессор (Казахстан, Астана);

© «Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университеті» шаруашылық жүргізу құқығындағы республикалық мемлекеттік кәсіпорыны, 2019

© Республиканское государственное предприятие на праве хозяйственного ведения «Государственный университет имени Шакарима города Семей», 2019

МРНТИ: 20.51.17

Э.Е. Абеуова, С.Т. Исагулов

Караганданский государственный технический университет

МОНИТОРИНГ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ОСОБЕННОСТИ ЕГО ПРИМЕНЕНИЯ К ПОДГОТОВКЕ ВЫПУСКНИКОВ ШКОЛ

Аннотация: В статье рассматривается проблемы мониторинга качества образовательной деятельности и особенности его применения к подготовке выпускников школ. Основным объектом мониторинга является образовательная деятельность, субъектами которой являются студенты, преподаватели, работодатели и др., а основными противоречиями, обеспечивающими развитие образования – противоречие между возможностями и результатами; требованиями и удовлетворенностью потребителей качеством предоставляемых образовательных услуг. Анализ возможностей позволяет сделать вывод о том, как образовательное учреждение добивается удовлетворенности качеством образовательных услуг. Анализ результатов позволяет получить информацию о том, насколько использованы возможности и как они соотносятся с достигнутыми результатами. Результаты образовательной деятельности могут быть оценены потребителями только через субъективное восприятие того, насколько предоставляемые образовательные услуги отвечают потребностям или ожиданиям потребителя.

Ключевые слова: мониторинг, образовательная деятельность, оценка знаний, качество знаний, управление, анализ.

В ряде работ мониторинг определяется как процесс непрерывного научно-обоснованного диагностико-прогностического слежения за состоянием и развитием педагогического процесса в целях оптимального выбора образовательных целей, задач и средств их решения.

По другим источникам мониторинг рассматривается как непрерывное, длительное наблюдение в целях своевременного информирования людей о возможном наступлении неблагоприятных критических или недопустимых ситуаций.

Принцип постоянного мониторинга качества по всем направлениям деятельности вуза детально проработан А.И. Суббето, который считает основной задачей мониторинга обеспечение регулярного наблюдения за качеством образовательной деятельности. Отметим, что при этом не предусматривается мониторинг удовлетворенности потребителей (в частности, работодателей и общества), а удовлетворенность студентов и сотрудников просматривается косвенно в рамках мониторинга качества социальных гарантий. В работах В.И. Байденко мониторинг рассматривается как механизм в общем цикле управления качеством высшего образования с точки зрения достижения им современного международного уровня. Мониторинг обеспечивает наблюдение, измерение, оценку и анализ, выступая в роли информационно-аналитического инструмента определения качества высшего образования.

Мониторинговые процедуры основаны на анализе существенных (значимых) параметров и характеристик, присущих объектному пространству ограниченной размерности. Мера этой ограниченности характеризуется набором параметров и характеристик, который выбирается для наблюдения.

Из обобщения и анализа вышеперечисленных подходов следует, что под мониторингом в основном понимаются специально организованные регулярные наблюдения за состоянием процессов с целью их измерения, оценки, анализа и прогноза. Это определение соответствует основному подходу к измерению и анализу

качества в промышленности и бизнесе, направленному на наиболее полное удовлетворение потребностей клиентов, предоставление товаров и услуг, соответствующих определенным измеряемым характеристикам.

В настоящей статье под мониторингом качества подготовки выпускников школ понимается включенный в информационную систему образовательного учреждения дискретный во времени процесс обоснованного диагностико-прогностического слежения за степенью удовлетворенности качеством образовательных услуг, за степенью достижения целей в области качества, а также за потенциальными причинами рисков снижения качества. Полученные в результате мониторинга данные представляются для принятия стратегических и тактических решений в соответствии с поставленными целями. Данное понимание мониторинга подчеркивает особенности, которыми он должен обладать (а именно, целевая направленность информационных процессов и объективность получаемых выводов), и определяет его задачи.

В связи со сложностью организации и управления образовательной деятельностью, многоаспектностью измеряемых показателей к мониторингу качества подготовки выпускников школ предъявляются дополнительные требования:

- достоверность мониторинга – использование информационных данных, которые наиболее полно характеризуют исследуемый процесс;

- оперативность – ориентация на сокращение времени, отводимого для сбора и обработки информации;

- объективность – предоставление информации, позволяющей непредвзято судить о процессе реализации стратегии в целом, а также динамики показателей, характеризующих качество подготовки выпускников школ по запрашиваемым показателям;

- систематичность – осуществление мониторинга в течение длительного срока с определенными интервалами сбора информации и с учетом поставленных целей (поскольку в задачи мониторинга входит не только текущее наблюдение, измерение и анализ показателей, но также оценка результативности достижения стратегических целей и выявление новых проблем стратегического характера).

Мониторинг не должен зависеть от субъективных факторов (в качестве которых могут выступать интересы различных субъектов образовательной деятельности), поскольку в противном случае не выполняются требования объективности и достоверности. Кроме того, следует учитывать еще некоторые факторы: дискретность наблюдения; периодичность измерения и анализа информации о происходящих изменениях; сопоставимость показателей мониторинга. Каждый период наблюдения определяется учебным (календарным) годом, статистическим периодом наблюдения (например, в течение 5 лет), периодом лицензирования и аккредитации, а также периодом стратегического плана развития образовательного учреждения.

Качество подготовки выпускников школ определяется не только внутренними показателями (результатами учебной деятельности, которые в известной степени единообразны для всей системы высшего образования), но и внешними воздействиями (со стороны изменяющегося рынка труда, запросов потребителей). Таким образом, рассмотрение качества подготовки выпускников школ необходимо проводить с позиции теории систем и в условиях неопределенности, которая, в свою очередь, приводит к необходимости применения нечетко – множественного подхода.

Литература

1. Байденко В.И. Болонский процесс: Проблемы, Опыт, Решения. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2006. – 112 с.
2. Белкин А.С. Основы педагогических технологий: Краткий толковый словарь / Белкин А. С. – Екатеринбург, 1995. – 22 с.
3. Субетто А.И. Качество образования: проблема оценки и мониторинга / А. И. Субетто // Образование. – 2000. – № 2. – е. 62-66 с.

БІЛІМ БЕРУ ҚЫЗМЕТІН САПАСЫН МОНИТОРИНГ ЖӘНЕ ОНЫҢ МҮШЕЛЕРІН МЕРЗІМДІ ДАЙЫНДАУҒА АРНАЛҒАН ӨЗГЕРТІЛЕР

Э.Е. Абеуова, С.Т. Исагулов

Мақалада білім беру қызметінің сапасын және оны бітірушілерді оқытуға қолдану сипаттамаларын мониторингтеу мәселелері қарастырылады. Мониторингтің негізгі объектісі – студенттер, оқытушылар, жұмыс берушілер және т.б. болып табылатын білім беру қызметі, білім беруді дамытуды қамтамасыз ететін басты қайшылықтар-мүмкіндіктер мен нәтижелер арасындағы қайшылық; білім беру қызметтерінің сапасы мен талаптарын қанағаттандыру. Мүмкіндікті талдау білім беру мекемесінің білім беру қызметтерінің қанағаттану деңгейіне қалай жетуіне қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Нәтижелерді талдау мүмкіндіктері қалай пайдаланылып жатқаны және алынған нәтижелерге қалай қатыстыы туралы ақпарат береді. Білім беру қызметтерінің білім беру қызметінің нәтижелері тұтынушыларға білім беру қызметтері тұтынушылардың қажеттіліктері мен үміттерін қалай қанағаттандыратынын субъективті қабылдау арқылы ғана бағалануы мүмкін.

Түйін сөздер: мониторинг, білім беру қызметі, білімді бағалау, білім сапасы, басқару, талдау

MONITORING THE QUALITY OF EDUCATIONAL ACTIVITY AND THE FEATURES OF ITS APPLICATION TO THE PREPARATION OF SCHOOL GRADUATES

E. Abeuova, S. Isagulov

The article deals with the problems of monitoring the quality of educational activities and the characteristics of its application to the training of graduates. The main object of monitoring is educational activities, the subjects of which are students, teachers, employers, etc., and the main contradictions that ensure the development of education are the contradiction between opportunities and results; requirements and customer satisfaction with the quality of educational services provided. Opportunity analysis allows us to conclude how an educational institution achieves satisfaction with the quality of educational services. Analysis of the results provides information on how the opportunities are used and how they relate to the results achieved. The results of educational activities educational services - can be assessed by consumers only through a subjective perception of how the educational services provided meet the needs or expectations of the consumer.

Key words: monitoring, educational activities, knowledge assessment, quality of knowledge, management, analysis

МРНТИ: 15.81.21

Б.Ж. Әбиева

Казахский гуманитарно-юридический инновационный университет г. Семей

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОБЛЕМ РАЗВИТИЯ ИДЕНТИЧНОСТИ

Аннотация: В данной статье представлено понятие «идентичность» в психологической литературе. Осознанная идентичность позволяет педагогу-психологу не только определить свое место в социальном мире, но и на этой основе развить систему ценностей и убеждений, адекватных требованию современной гуманитарной парадигме образования. Идентичность является актуальным в научном и практическом плане предметом современного психологического исследования. В этом интегративном понятии выражается взаимосвязь когнитивных, мотивационных и ценностных характеристик личности, обеспечивающих ориентацию в мире профессий, профессиональном сообществе и широком социальном окружении, позволяющих более полно реализовать личностный потенциал в профессиональной деятельности. На основе проведенного анализа различных подходов мы рассматривали идентичность, как результат процессов профессионального самоопределения, персонализации и

самоорганизации, проявляющийся в осознании себя представителем определенной профессии, и отражающийся в когнитивно – эмоционально – поведенческих самоописаниях.

Ключевые слова: *идентичность, личность, самосознание, саморегуляция, достижение*

Развитие представлений о понятии «идентичность» находится на стыке интересов социологии, истории, культурологи, когнитивной психологии, психологии личности и социальной психологии. Проблема идентификации «Я» решалась в западной психологии А. Адлером, У. Джеймсом, Д. Парфитом, З. Фрейдом, А. Фрейд, Ю. Хабермасом, М. Хайдеггером, К. Хорни, К. Юнгом, Э. Эриксоном, в советской науке - В.В. Абраменковой, М.М. Бахтиным, И.С. Коном, В.С. Мухиной, Л.М. Поповой [1].

Широкое распространение термина «идентичность» и его введение в научный обиход связано с именем Э. Эриксона, который определил идентичность как внутреннюю «непрерывность самопереживания индивида», «длящееся внутреннее равенство с собой», как важнейшую характеристику целостности личности, как интеграцию переживаний человеком своей тождественности с определенными социальными группами.

Традиция словоупотребления идентичности в психологической литературе совпадает в своем первоначальном значении с понятием такой онтологической истины «вещь является самой собой и не чем-либо другим». Подлинное означает тождество между тем, что мыслится, и тем, как это оформляется в словах, между тем, что имеется в сознании, и тем, какое это находит выражение во внешнем поведении. В этом плане можно обсуждать, что идентичность человеку не дана, она задана, ее развитие поддается обсуждению не в терминах «формирования», а терминах «достижения» и «становления». Большинство исследователей трактуют идентичность как результат некоего процесса (самопознания, самопонимания, отождествления, идентификации-отчуждения и т.п.) и подчеркивают ее экзистенциальный характер наряду с функциональным.

Можно выделить 3 уровня представленности термина «идентичность» в языке:

– уровень очевидности или рационалистический, он отражает целостность, неделимость, «натуральность» личности как интегративное свойство человек таков, каким он кажется;

– понятийный, он отражает конкретно-научное содержание, определяемое исследователями, представляет степень соответствия человека группе, полу, этносу;

– глубинный или иррациональный, он отражает самость, вещь в себе, основывается на признании иллюзорности человеческого самосознания, необходимости разотождествления сознания с любым наличным содержанием, критике любых форм самоидентификации человека в сфере сущего.

Идентичность обсуждают и как чувство, и как сумму знаний о себе, и как поведенческое единство, т.е. она выступает как сложный интегративный психологический феномен. Мы исходим из того, что идентичность есть синтез всех характеристик человека в уникальную структуру, которая определяется и изменяется в результате субъективной прагматической ориентации в постоянно меняющейся среде.

В советской психологии представления об идентичности традиционно развивались в рамках исследований самосознания и самоотношения, кроме того, идентичность рассматривалась как один из аспектов проблемы «Я». На сегодняшний день благодаря усилиям таких ученых, как Б.Г. Ананьева, Л.И. Божович, Л.С. Выготского, И.С. Кона, А.Н. Леонтьева, М.И. Лисиной, В.С. Мерлина, В.С. Мухиной, Л.Д. Олейника, Л.С. Рубинштейна, сложился определенный категориальный аппарат в области изучения самосознания [2].

В современных психологических работах разделяются понятия идентичность и идентификация. Например, когда говорят «идентичность», акцент делают на некотором состоянии, как на относительно конечном результате самоотождествления. Идентификация – процесс, специфика психологических и социальных механизмов, ведущих к этому состоянию.

Изучение идентичности восходит к работам Гарвардского университета У. Джеймса, который разработал концепцию осмысления личностью своей самоотождественности, своих границ и места в мире (1890 г. «Принципы психологии»). Джеймс показал, что человек думает о себе в двух плоскостях, а именно в личном, где создается личная

самотождественность, и в социальном, где формируется многообразие социальных «Я» индивида. Эти две плоскости - стороны одного целостного образования «Я». В концепции У. Джеймса социальная идентичность является одним из личностных оснований, которые помогают человеку сохранить самоуважение и целостность его «Я».

Э. Фромм, вплотную подошел к проблематике социальной идентичности, в своих публикациях он описывает влияние тоталитарных систем на личность человека. Первое обращение к проблематике идентичности было сделано в работе «Бегство от свободы», где выводится понятие идентичности, а также описываются мотивы возникновения той или иной идентичности. Идентичность появляется в ходе развития и означает чувство принадлежности к какой-то целостной структуре, осознанием человека того, что он является частью этой структуры и занимает в ней определенное положение. Идентичность помогает человеку реализовать основную потребность и найти свою социальную нишу. Это позволит ему избежать полного одиночества и сомнений. Э. Фромм показал сложную взаимосвязь идентичности с конкретными историческими условиями, а также между чувством свободы и чувством одиночества [3].

В середине 20 века появились и другие работы, которые по-своему повлияли на развитие проблемы идентичности в психологии. На основе проведенного анализа работ, можно выделить ряд теоретических подходов, которые составили историю формирования данной проблематики. Перечислим некоторые из них: психоаналитическое направление (З. Фрейд, Э. Эриксон, Дж. Марсия, А. Ватерман), символический интеракционизм (Г. Мид, Ч. Кулей, И. Гофман, Г. Фогельсон), бихевиористический подход (М. Шериф, С. Шериф), когнитивный подход (Г. Тэшфел, Дж. Тернер, Д. Абрамс), деятельностный подход (В.С. Агеев), феноменологическая социология (М. Хайдеггер, Т. Парсонс, Г. Салливан), конструкционистский подход (П. Бергер, Т. Лукман, Т.Г. Стефаненко) [4].

Классификацию основных подходов к изучению идентичности можно проводить по различным основаниям. Например, в зависимости от того, какое место занимает проблематика идентичности в общей концептуальной системе или другое основание классификации – метод исследования, который используют авторы, в частности, описательная или экспериментальная традиция.

Идентичность – это тождественность самому себе. Обладать идентичностью – значит иметь личностно принимаемый образ себя во всем богатстве отношений личности к окружающему миру, чувство адекватности и стабильности, владения личностью, собственным Я. Структуру идентичности Э. Эриксон рассматривает как сложное личностное образование, имеющее многоуровневую структуру.

В зависимости от типа группы, ученые исследуют различные виды социальной идентичности: профессиональную (Е.П.Ермолаева, Ю.П. Поварёнков, Л.Б. Шнейдер и т.д.), этническую (Г.У. Солдатов, Т.Г. Стефаненко, и др.), политическую (П. Бублик), гражданскую (Р.Р. Галлямов), территориальную (Л. Качанов, Н.А. Шматко) и др.

В современной российской психологии последних лет появляются новые интересные разработки, научные и публицистические статьи, посвященные проблематике российской идентичности (национальные аспекты), теории индивидуальной идентичности (В.Г. Федотова, А.С. Мамбеева, Н.В. Антонова и т.д.) [5].

Остановимся на наиболее интересных, на наш взгляд, представлениях о феномене идентичности. Н.В. Антонова в своей работе «Проблема личностной идентичности» анализирует теоретические подходы в изучении идентичности в зарубежной литературе и обобщает результаты исследований представителей данных подходов. Она предлагает некую структуру интерпретации феномена идентичности в рамках зарубежной психологии, на которую в дальнейшем опираются многие отечественные исследователи.

Наибольший интерес вызывает исследование личностной идентичности М.В. Заковоротной. Она определяет идентичность как «многомерный процесс в человеческом становлении, исследование которого совмещает социальные, психологические, культурологические, биологические аспекты. Идентичность – модель жизни, позволяющая разделить «Я» и окружающий мир, определить соотношение внутреннего и внешнего для человека, конечного и бесконечного, адаптации и самозащиты, упорядочить разнообразие в целях самореализации и самоописания». В этом определении идентичность представлена через процессуальные и функциональные аспекты.

Большинство исследователей, как зарубежных, так и отечественных, понимают идентичность как результат некоего процесса (самопознания, отождествления, идентификации-отчуждения и т.п.) и подчеркивают ее экзистенциальный характер наряду с функциональным. Например, Л.М. Путилова замечает, что антропологические критерии индивидуальной идентичности, локализованные человеческим телом, продуцируют физические и ментальные процессы самосохранения, саморегуляции, самосознания и самопознания. Она выводит обсуждение идентичности на диалектический уровень и предполагает наличие таких разновидностей идентичности, как формальная и реальная. Формальная идентичность, по ее определению, является качеством каждого объекта, включая и абстрактные. Реальная же идентичность, утверждает автор, присуща только эмпирическим объектам и имеет разные формы в зависимости от онтологического статуса конкретного объекта-организма, личности, какого-либо неорганического предмета или социального института.

Базируя свои рассуждения на диалектической логике, Л.М. Путилова замечает, что любой вещи, любому явлению свойственны развитие, изменчивость, а идентичность должна быть статична. Это означает тождество между объективно существующим, тем, что мыслится, и тем, как это оформляется в словах. По ее мнению, идентичность нарушается в тех случаях, когда думается одно, а говорится другое; когда человек внутренне поступает одним образом, а внешне - другим. Позволим себе не согласиться с автором в том, что «идентичность должна быть статична», ведь идентичность – «это конфигурация, постепенно объединяющая конституциональные задатки, базовые потребности, способности, значимые идентификации, эффективные защиты, успешные сублимации и постоянные роли». Исходя из определения Э. Эриксона, она не может быть статична, иначе человек не способен был бы к саморазвитию и самореализации.

По мнению А.В. Казанской, идентичность должна быть одновременно и устойчивой, и гибкой, она должна поддаваться сравнениям, но не растворяться в них. На более высоком уровне развития уже не произойдет психологического отождествления с неодушевленным предметом, однако может возникнуть опасность идентификации с другим человеком вплоть до потери личностной идентичности. Человек внутренне независимый не боится сближаться с людьми, т.к. всегда остается самим собой.

В работе Ц.П. Короленко, Н.В. Дмитриевой и Е.Н. Загоруйко «Идентичность в норме и патологии» авторы проводят анализ интерпретаций исследований феномена идентичности в зарубежной психологии. На наш взгляд, ценность данной работы заключается в теоретическом анализе идентичности у лиц с личностными расстройствами.

Идентичность конструируется в неких формальных проявлениях, что позволяет говорить о наличии психолого-феноменологического комплекса, именуемого идентичностью. Важнейшими составляющими этого комплекса являются общение, опыт, речь. Общение и опыт порождают идентичность, в речи она выражается. Ключевые места в практической психологии занимают два соотносительных понятия — общение и опыт. Первое объединяет термины, интерпретирующие то, что происходит с человеком в социально-психологической реальности, второе – то, как человек постигает сущность мира и событий, в нем происходящих [6].

Структура идентичности имеет уровневую организацию, фиксируются смысловые ориентации личности, определяющие отбор содержания и формы организации профессионального опыта, общения и образа Я.

В современной психологической литературе мы обнаружили разнообразие точек зрения относительно того, что подразумевается под видами идентичности, и какие критерии могут быть положены в основу их классификации.

Анализ современных исследований социальной идентичности позволил выделить следующие основные функции:

– когнитивная: связана с конкретным знанием о себе как члене общностей, а также осознанием особенностей этих общностей и отличий «своих от чужих», «нас от них»; в этой функции идентичность представлена ключевым моментом в психологии социального познания;

– смысловая (ценностная): заключается в различных ценностных представлениях о себе и своей группе, разрешениях и запретах, атрибутах должного, нормах и требованиях;

– эмоциональная (аффективная): проявляется в оценке значимости своего членства, определенных установках по отношению к своим и чужим, можно выделить две группы установок позитивные, которые включают в себя различные виды удовлетворенности и принятия своей группы, например, желание быть в группе, чувство защищенности, удовлетворенности, гордость. И негативные, которые проявляются в чувстве неудовлетворенности от принадлежности к группе, переживании дискомфорта, стыда, унижения;

– регулирующая (регулятивная): связана с опосредованием институциональных норм, влияние на поведение;

– организующая (защитная): связана с упорядочиванием социального и сенсорного опыта как реакций на нестабильную социальную среду удовлетворением потребности в психологической стабильности и устойчивости.

Таким образом, несмотря на различия в подходах к феноменологии и функциям идентичности, несомненным является то, что социальная идентичность функционально придает целостность, непрерывность и определенность личности, обеспечивает сходство с одними людьми и категории отличия от других. Изучение социальной идентичности в основной массе исследований направлено на понимание механизма отнесения человеком себя к какой-то социальной группе (профессиональной, этнической, семейной), а также природе межгрупповой дифференциации и внутригруппового фаворитизма.

Литература

1. Абульханова-Славская К.А. Деятельность и психология личности. – М.: Наука, 1980. – 334 с.
2. Кон И.С. В поисках себя я: личность и ее самосознание. – М.: Политиздат, 1984. – 151 с.
3. Климов Е.А. Развивающийся человек в мире профессий. /МГУ им. Ломоносова, Обнинский гор. Психол. центр «Детство». – Обнинск: изд-во «Принтер», 1993. – 57 с.
4. Шнейдер, Л.Б. Профессиональная идентичность и память: опыт генетической реконструкции //Мир психологии. – 2001. № 1. – С. 64-78
5. Ермолаева Е.П. Профессиональная идентичность как комплексная характеристика соответствия субъекта и деятельности // Психологическое обозрение. – 1998. – № 2. – С. 35-40
6. Родыгина У.С. Психологические особенности профессиональной идентичности студентов //Психологическая наука и образование. – 2007. – №4 – С. 39-51

БІРЕГЕЙЛІКТІ ДАМУ ТУ МӘСЕЛЕСЕРІН ЗЕРТТЕУДІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Б.Ж. Әбиева

Мақалада психологиялық әдебиеттердегі «бірегейлік» ұғымы қарастырылады. Саналы бірегейлік педагог-психологқа әлеуметтік әлемдегі өзінің орнын анықтап қана қоймай, сонымен қатар осы негізде заманауи гуманитарлық білім беру парадигмасының талабына сай құндылықтар мен наным-сенімдер жүйесін дамытуға мүмкіндік береді. Бірегейлік ғылыми және практикалық тұрғыдан қазіргі психологиялық зерттеудің өзекті пәні болып табылады. Бұл интегративті ұғымда кәсіп әлемінде, кәсіби қоғамдастықта және кең әлеуметтік ортада бағдарлануды қамтамасыз ететін, кәсіптік қызметте жеке әлеуетін барынша толық іске асыруға мүмкіндік беретін тұлғаның когнитивтік, мотивациялық және құндылық сипаттамаларының өзара байланысын көрсетеді. Әр түрлі тұғырларға жүргізілген талдау негізінде біз өзімізді белгілі бір мамандық өкілі ретінде сезініп, когнитивті – эмоционалды – мінез-құлықтық өзін-өзі анықтау, дербестендіру және өзін-өзі ұйымдастыру үдерістерінің нәтижесі ретінде бірегейлікті қарастырдық.

Түйін сөздер: жеке басын сәйкестендіру, өзін-өзі тану, өзін-өзі реттеу, жетістік

THEORETICAL BASES OF RESEARCH OF PROBLEMS OF IDENTITY DEVELOPMENT

B. Abiyeva

This article presents the concept of "identity" in the psychological literature. Conscious identity allows the teacher-psychologist not only to determine its place in the social world, but also on this basis to develop a system of values and beliefs that are adequate to the requirements of the modern humanitarian paradigm of education. Identity is relevant in scientific and practical terms, the subject of modern psychological research. This integrative concept expresses the interrelation of cognitive, motivational and value characteristics of the personality, providing orientation in the world of professions, professional community and wide social environment, allowing to realize more fully the personal potential in professional activity. Based on the analysis of different approaches, we considered identity as a result of the processes of professional self – determination, personalization and self – organization, manifested in the awareness of a representative of a certain profession, and reflected in the cognitive-emotional-behavioral self-descriptions

Key words: *identity, identity, self-awareness, self-regulation, achievement*

МРНТИ: 15.41.39

•
О.Г. Беленко, А.К. Амантаева

Государственный университет имени Шакарима города Семей

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ КОМПЛЕКСЫ И ИХ ОСОБЕННОСТИ

Аннотация: *Статья является актуальной на сегодняшний день, так как комплексы человека представляют собой целую систему неправильных, извращенных суждений и мыслей о самом себе, опыта, собственных и навязываемых обществом установок в совокупности с субъективным суждением. Навязчивые мысли о своей неполноценности или превосходстве над другими провоцируют появление сильного стресса. Комплексы человека мешают индивиду нормально жить, работать и развиваться.*

Комплексов как таковых великое множество, но в этой статье нами затронуты самые распространенные комплексы, и описаны методы борьбы с ними. В статье рассматриваются понятие психологические комплексы. Отмечено, что в корне комплекса неполноценности стоит страх оказаться никчемным. Описывается причина большинства комплексов – эмоциональные травмы прошлого. Авторы считают, что для борьбы с комплексами важно научиться любить себя и считать, что при должном желании, вам все по плечу. Дается развернутое описание видам комплексов. Выделены признаки закомплексованного человека. В статье отмечено, что, чтобы побороть комплекс для начала нужно определиться с причиной возникновения этой проблемы. Для этого необходимо определить, что именно разочаровывает в себе. Кроется ли причина такого комплекса в каких-то детских обидах или вы уже в зрелом возрасте испытали какие-то стрессы, которые понизили вашу самооценку.

Современная психология использует в диагностике комплексов проективные тесты.

Ключевые слова: *комплекс, психологические комплексы, комплекс неполноценности, комплекс превосходства, комплекс враждебности, комплекс вины, комплекс защиты*

Все чаще используется в наших разговорах слово «комплекс». «Какой закомплексованный!» – говорим мы, или: «Это все у него из-за комплексов» и т. д. Поэтому необходимо профилактировать примитивизацию и упрощение значения этого термина. Кто-то относится к ним спокойно, кто-то же всеми силами пытается скрыть, страшно стыдясь своего, якобы, несовершенства. Постепенно это состояние усугубляется, и у человека развиваются комплексы. Психологи квалифицируют их как некое отклонение от нормы, в

меньшей или в большей степени. В последнем случае пациенту может даже потребоваться серьезное лечение.

Комплексы проявляются по-разному. Иногда они вообще могут быть незаметными, но по мере прогрессирования отклонения будут выливаться в неврозы, навязчивые состояния, депрессии, неконтролируемые приступы агрессии и т.п. Поэтому в любом случае комплексы человека расцениваются как негативный фактор. Очень часто понятие комплекса характеризует «больное место» человека, наличие которого может спровоцировать его на неадекватное поведение, например, уход в себя либо агрессию. Самым распространенным считается комплекс неполноценности, ведь у каждого из нас есть то, что ему не нравится в себе и что он хотел бы исправить или даже удалить. Это может быть и какая-то черта характера, и внешность, и занимаемое социальное положение и т.п. [1].

Чаще всего они появляются в раннем детстве, о котором человек без специальных усилий вспомнить уже не может. В этом случае в основе комплекса лежит какое-либо сильное желание ребенка, которое не смогло осуществиться (хотел покачать любимую маленькую сестру в коляске, но нечаянно уронил ее; мечтал проснуться рядом с отцом, но тот внезапно уехал, а ребенок проснулся один в пустой темной комнате и т.п.). Тяжелое переживание отделяет травмирующий эпизод подобно стенке, вытесняет его из сознания и превращает в комплекс. Иногда сильные неосуществленные желания, которые не осознавались, способны порождать комплексы и во взрослом возрасте (обычно они бывают связаны с общественным или материальным положением человека, с его сексуальными переживаниями).

Психологический комплекс – это искаженное представление человека о самом себе (своих умственных, физических или психологических качеств). Это неверное представление о своих недостатках является причиной глубоких внутренних переживаний, которые человек старается скрыть от других. Этот вид комплексов человека затрагивает отношения с самим собой и окружающим миром. К большому сожалению, мало кто из современных людей может похвастать отсутствием комплексов. Большинство в той или иной степени озабочено своим неумением общаться или сложными отношениями с родственниками. Конечно, это все оказывает влияние на качество жизни, делает человека неуверенным в себе [1].

Причиной большинства комплексов являются эмоциональные травмы прошлого. Психологическая травма происходит в моменты невыносимой эмоциональной боли. Комплекс включает в себя осознаваемые и неосознаваемые мысли, эмоции, ощущения, связанные с травмой, а также способы защиты себя от боли и предполагаемой опасности. Какая-то фраза, человек, место, запах, все, что угодно, может напомнить человеку о старой эмоциональной травме, и вызвать комплекс к жизни. Вдруг человек начинает себя вести так, как будто он снова в прошлом, в момент травмы, а не здесь и сейчас.

Источники зарождения комплексов человека:

- Семья
- Любимый человек
- Друзья
- Общество
- Личный опыт

О наличии комплексов можно, в частности, судить по следующим признакам:

1) наличие конфликта, шока, потрясения, неловкости, несовместимости, что может являться либо причиной, либо следствием комплекса;

2) иррациональные переживания клиента из-за собственного поведения и собственных неадекватных реакций на действия других людей;

3) ощущение психологической и физической скованности при решении задач, результаты которых оцениваются окружающими;

4) ощущение страха, чувство психоэмоционального напряжения, чувство повышенного беспокойства при ожидании предстоящих встреч и разговоров со значимыми людьми.

Комплексы могут быть следующих видов:

Комплекс неполноценности – необоснованное убеждение человека в том, что он в чем-то неполноценен, намного хуже других людей и уступает им, и поэтому заслуживает недоброжелательное и неуважительное отношение к себе.

Комплекс неполноценности возникает по поводу:

- внешних, физических недостатков человека, включая его фигуру, лицо, руки, недостатки других частей тела;
- внутренних, психологических недостатков, включая ум, речь, память, внимание, знания, способности, умения, навыки, черты характера.

Комплекс превосходства – не вполне обоснованная установка человека на то, что он превосходит окружающих людей (принадлежность к высшей расе, "лучшему" роду, социальной группе или обладание особыми качествами, культурой, способностями, знаниями) и что это дает ему право пользоваться среди них особыми привилегиями.

Комплекс враждебности проявляется в повышенной агрессивности человека, который может иметь силу и быть уверенным в том, что обладание ею дает ему право властвовать над другими людьми, либо в убежденности в том, что все люди по природе враги друг другу, коварны и злы, и, следовательно, агрессивность – это вынужденное ответное действие одного человека на коварство другого.

Комплекс вины выражается в том, что человек с сильно развитой совестью и чувством ответственности постоянно переживает за себя, за свои действия и аналогичные поступки других людей, причем без должных на то оснований. Ему часто кажется, что он лично виноват в том, что происходит с ним и вокруг него, а также с другими людьми, хотя на самом деле это не так.

Комплекс защиты проявляется в уверенности человека в том, что все люди вокруг него настроены против него и желают ему зла. В связи с этим человек постоянно готов защищаться от людей, хотя необходимости в этом на самом деле нет [2].

Борьба с комплексами начинается с установки причины их появления, соотнесения с объективной картиной реальности, работой над повышением самооценки и ориентации на внутренние вехи в оценивании себя. А в дальнейшем требуется корректировка предпринимаемых действий в зависимости от этиологии и специфики возникшей неценности, поскольку ответ как избавиться от комплекса вины или от интимного комплекса не может быть одинаков.

Современная психология использует в диагностике комплексов проективные тесты, ассоциативный тест Адлера и «Батарее уфимских тестов» Г.А. Аминова [3]. Между тем следует иметь в виду, что психологи до сих пор не располагают полностью валидными и вместе с тем надежными средствами психодиагностики комплексов. По этой же причине психолог-консультант, вполне искренне желая помочь клиенту, сам зачастую не знает, как это сделать и с чего начать консультирование. А начинать его почти всегда нужно с точной психодиагностики имеющихся комплексов, которая проводится в процессе интервью.

Можно также составить список своих комплексов. Детаться-то они, может, и никуда не денутся. Но само знание своих «болевых точек» процентов на 80 защищает Вас от попыток через них на Вас влиять. Самые эффективные манипуляции – те, которые объект не осознаёт, а это уже не про Вас.

Можно устроить «Карнавал комплексов». Пойти навстречу страху. Устроить из него шоу, карнавал. И пережить – а это каждый раз очень личное переживание! – что небо на голову не упало. И тогда – ощущение крыльев за спиной!

Упражнение с зеркалом

Избавиться от комплексов поможет одно простое упражнение. Оно довольно эффективно в борьбе с неуверенностью и комплексами, но приятным его назвать сложно. Но это лишь до тех пор, пока вы не справитесь с неприятными ощущениями. Суть его очень проста – нужно каждый день примерно 10-15 минут смотреть на себя в зеркало и говорить себе хорошие слова. Допустим, фразу: «Я себя люблю» или «Я нравлюсь себе» [4].

Литература

1. Ангелов А. Комплексы. – М.: Делюкс, 2015. – 180 с.
2. <http://optimisty.com/psih3.html>
3. Проблемы биофизики индивидуальности. Материалы научн.-практ. конф. БГУ. – Уфа: БО РПО, БАШГУ, 1998. – 208 с.
4. <http://www.vitamarg.com/konsultacii/article/9382-kompleksy-otkuda-oni-berutsya>, <http://fb.ru/article/115484/kak-izbavlyatsya-ot-kompleksov-sovetyi-psiologov>

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ КОМПЛЕКСЫ И ИХ ОСОБЕННОСТИ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ КЕШЕНДЕР ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ АРТЫҚШЫЛЫҒЫ

О.Г. Беленко, А.К. Амантаева

Мақала бүгінгі күні өзекті болып табылады, өйткені адам кешендері субъективті пайымдаумен жиынтығында қоғамның өзі туралы дұрыс емес, бұрмаланған пайымдаулар мен ойлардың, тәжірибенің, өзіндік және таңдайтын қондырғылардың тұтас жүйесін білдіреді. Өзінің толық емес немесе басқалардан артықшылық туралы жалған ойлар күшті стресстің пайда болуына итермелейді. Адам кешендері индивидке қалыпты өмір сүруге, жұмыс істеуге және дамуға кедергі келтіреді.

Кешендер өте көп, бірақ бұл мақалада біз ең кең таралған кешендер қозғалып, олармен күрес әдістерін сипаттадық. Мақалада психологиялық кешендер ұғымы қарастырылады. Атап өтілгендей, түбегейлі олқылықтың кешенінің тұр қорқыныш болуы мүмкін түкке тұрмайтын. Көптеген кешендердің себебі сипатталады – өткен эмоционалдық жарақаттар. Авторлар кешендермен күресу үшін өзіңізді жақсы көруді үйреніп, қалауыңыз бойынша бәрі қолыңыздан келеді деп есептеуіңізді қажет деп санайды. Кешендердің түрлеріне толық сипаттама беріледі. Біріктірілген адамның белгілері анықталды. Мақалада кешенді жеңіп шығу үшін алдымен осы проблеманың пайда болу себептерін анықтау қажет. Бұл үшін өзіне көңіл аударатынын анықтау керек. Мұндай кешеннің себебі қандай да бір балалар ренжітуде немесе сіз ересек жаста сіздің өзін-өзі Бағалауыңызды төмендететін қандай да бір стресстерді бастан кешкен бе.

Қазіргі психология кешендердің диагностикасында жобалық тесттерді қолданады.

Түйін сөздер: кешенді, психологиялық кешендер, кемшілік кешені, артықшылықты кешен, дұшпандық кешен, кінә кешені, қорғаныс кешені

PSYCHOLOGISTIC COMPLEX AND ICE OBJECTIVE

O. Belenko, A. Amantaeva

The Article is relevant today, as complexes of a person represent the whole system incorrect, perverse thoughts and judgments about yourself, experience, and private imposed by society attitudes together with subjective judgment. Intrusive thoughts of inferiority or superiority over others provoke the appearance of severe stress. Complex man interfere with the individual's normal to live, work and grow. Complexes as such a great many, but in this article we touched some of the most common systems, and describes methods of dealing with them. The article discusses the concept of psychological complexes. It is noted that in the root of inferiority complex is fear of being worthless. Describes the cause of the majority of complexes, the emotional trauma of the past. The authors believe that to fight with the complexes it is important to learn to love myself and to believe that with proper desire, you can do anything. Given a detailed description of the types of complexes. Features a notorious person. The article noted that to overcome the complex, you first need to determine the cause of this problem. It is necessary to determine what exactly is frustrating in itself. There lies the reason for such complex in some children resentment or are you already in middle age experience some stress, which lowered your self-esteem.

Modern psychology uses in the diagnosis of complexes of projective tests.

Key words: complex, psychological complexes, inferiority complex, superiority complex, hostility complex, guilt complex, defense complex

МРНТИ: 20.15.05

Г.Е. Берикханова, Д.Ш. Мусина

Государственный университет им. Шакарима, г. Семей

ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ ОБУЧАЮЩИХСЯ СРЕДСТВАМИ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Аннотация: В статье рассматривается вопрос об эффективности использования информационно – коммуникационных технологий. В публикации приведена модель 4К образования. Особое внимание было обращено авторами на использовании smart-сервиса "Kafoo!" для развития коммуникационных способностей обучающихся в рамках современного образования. Выделяются и описываются характерные

особенности применения smart – сервиса "Kahoot" на уроках информатики. Предоставлено обоснование того, что коммуникативные технологии могут положительно сказываться на усвоении материала в течение обучения. Данная статья поможет рассмотреть проблему модернизации образования. Можно ли достичь на уроках эффект заинтересованности? Что должен при этом учитывать педагог на уроках? Есть ли возможность совмещать обычную программу школы с подобными smart – сервисами? В данной статье раскрыты ответы на поставленные вопросы.

Ключевые слова: Коммуникативность, критическое мышление, информационно-коммуникативные технологии, коллаборативное обучение, образовательные технологии

Вопросы о коммуникации на сегодняшний день занимает значительное место в процессе обучения и воспитания подрастающего поколения.

Коммуникация – является одной из необходимых сфер социального общества, в которой важную роль отведено личности. В сфере коммуникации человек может реализовать личные и профессиональные цели. Здесь человек может занять свое место в обществе, получить поддержку, сочувствие и помощь в достижении результатов.

Коммуникативность – это положительное качество человека, показателем которого является умение адаптироваться в различных ситуациях, путем установления контакта и связей с окружающими людьми. Данное качество характеризуется общительностью, умением собирать вокруг себя людей. Коммуникативные люди обладают способностью чувствовать психологическое состояние собеседника. Мы считаем, что коммуникативная компетентность помогает активизировать деятельность в сфере коммуникации.

В общем виде коммуникативная компетентность несет в себе идею развития психологического потенциала, потенциала собеседника, в какой-либо ситуации. В связи с этим, перед современным образованием стоит задача – развитие формирование коммуникативной компетентности [1]. Всё это ведет к общественным, социокультурным изменениям, и это находит свое отражение в учебно-воспитательном процессе. Это может сыграть положительную роль в формировании личности, улучшении межличностного взаимодействия, успешной адаптации в социокультурном пространстве.

По определению Г.М.Андреевой, общение – процесс взаимодействия и обмен информацией людей, а также взаимным восприятием и пониманием партнеров друг друга. Человек, который передает какую либо информацию, называют коммуникатором, принимающим посланную информацию – реципиентом. Из концепции общения, построенной Г.М.Андреевой, можно выделить несколько коммуникативных умений, которые помогут развитию, а также формированию личности и способствует развитию общения:

- межличностная коммуникация. Она включает в себя использование устной, письменной средств общения, а также жестов и мимики;
- межличностное взаимодействие; Данные умения способствуют установлению обратной связи и объяснению смысла в связи с изменениями окружающей среды;
- межличностное восприятие. Этот вид характеризуется умением включаться в разговор и организовывать его.

Иными словами, если человек владеет перечисленными умениями, то ему легко будет установить контакт с собеседником, так как он обладает коммуникативной компетентностью.

Сегодняшнее образование ставит цель перед педагогами – сформировать коммуникативную компетентность у учащихся. Главное достоинство современного образования – возможность использования информационно – коммуникативных педагогических технологий.

Применяя в педагогической деятельности инновационных методов, можно заметить положительную динамику, поскольку данные методы помогут студентам (и / или школьникам) получить устойчивые знания, создают хорошие условия в обучении, побуждают к развитию творческих способностей у учащихся, а также формируют активную жизненную позицию.

Основная цель современного образования является обучению компьютерной грамотности, а это практически нереально без применения современных информационных технологий. В свою очередь информационные технологии не могут работать в полной мере без коммуникативного оборудования.

В последнее десятилетие с каждым годом в ученый процесс все активнее внедряются информационно-коммуникативное оборудование. Результатом таких внедрений являются воспитание образованного и логично мыслящего человека.

Использование информационно-коммуникативных технологий способствует:

- изучению новых образовательных ресурсов;
- развитию исследовательских умений;
- повышению информационной и коммуникативной компетенции.

В Послании Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана от 5 октября 2018 года «Рост благосостояния казахстанцев: повышение доходов и качества жизни». Акценты современного образования смещаются в сторону модели 4К: развития креативности, критического мышления, коммуникабельности и умения работать в команде[2]. Действительно, использование информационно-коммуникативных ресурсов дает возможность разнообразить деятельность педагога, а именно расширяет круг применения методов и форм преподавания [3]; повышает мотивацию учащихся, и как показывает практика, применение современного оборудования куда больше вызывает интерес, нежели учебники и тетради.

К списку видов информационно-коммуникационных технологий можно отнести: компьютерные презентации, обучающие программы, электронные книги, справочные материалы, словари, дистанционное обучение и т.д.

Приведем пример обучающего сервиса, который поможет не только освоить и проверить знания учащихся, но и внести разнообразие в повседневные уроки:

– <https://create.kahoot.it/>. Kahoot! – это smart – сервис (на английском языке), используемый в качестве образовательной технологии в школах и других учебных заведениях в режиме коллаборативного обучения.

Kahoot! – яркий, простой и бесплатный сервис, с помощью которого можно создать интерактивные задания. Этот сервис удобен в использовании, с помощью него учитель может проводить различные викторины, тесты, опросы, а так же использовать сервис в качестве проверки знаний при дистанционном обучении. В Kahoot можно применять на уроках не только составленные вами заданиями, но воспользоваться материалом других учителей. Выполнять задания учащиеся могут с компьютера, планшета, смартфона при наличии доступа в Интернет.

В основе работы сервиса Kahoot! лежит пять основных и один вспомогательный сайты:

- 1) create.kahoot.it – сайт, который предназначен для создания пользователем (педагогом) кахутов.
- 2) play.kahoot.it – сайт, который служит для запуска сервиса со стороны пользователя (педагога).
- 3) kahoot.it – сайт, который служит для подключения к данному сервису пользователей (учащихся) через различные устройства (ПК, ноутбуки, планшеты, смартфоны).
- 4) test.kahoot.it – сайт, который позволяет произвести тест вашего интернет-соединения и выявить уровень его качества для работы с сервисом Kahoot!
- 5) media.kahoot.it – сайт, для работы с медиа-контентом сервиса.
- 6) getkahoot.com – вспомогательный сайт, предназначенный для поддержки пользователей.

Работу сервиса Kahoot! можно описать в виде алгоритма шагов:

Шаг 1. Учитель создает Kahoot (один из предложенных сервисом четырех типов) на сайте create.kahoot.it.

Шаг 2. Учитель запускает происходит автоматическое перенаправление с сайта create.kahoot.it на сайт play.kahoot.it созданный Kahoot, например тест, на компьютере с интерактивной доской и ждет подключения учащихся.

Шаг 3. Обучающиеся открывают сайт kahoot.it на своих смартфонах, планшетах, ПК или ноутбуках и вводят игровой код, который все видят на экране педагога, тем самым учащиеся подключаются в общую коллаборативную сеть.

Шаг 4. После того, как нужное количество учащихся успешно подключились к учебной игре, педагог запускает Kahoot, нажимая на кнопку «Start», обучающиеся видят вопросы, варианты ответов и отвечают на них, используя свои гаджеты, пример представлен на рисунке 1 и 2.

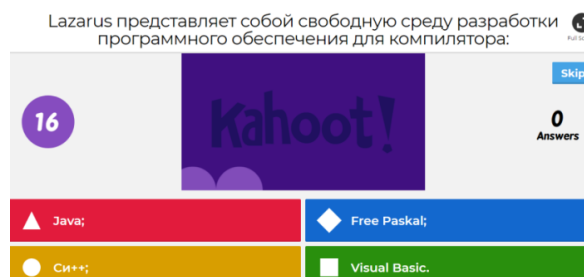

Рисунок 1 – Изображение на странице учителя

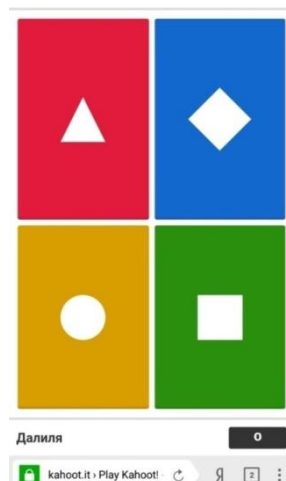

Рисунок 2 – Изображение на экранах смартфона учеников

Приведенный пример smart-сервиса открывает перед учителем возможность использовать Kahoot с целью создания самостоятельного сетевого контента, межличностного взаимодействия учащихся и учителя. Благодаря внедрению различных информационно – коммуникативных технологий, компьютерные сети становятся универсальным средством социальной коммуникацией. Умение использовать современных технологий в педагогической деятельности является шагом к реализации программы «Цифровой Казахстан».

Литература

1. Гузеев В.В. Планирование результатов образования и образовательная технология. – М.: Народное образование, 2000. – С.85-87
2. Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана, от 5 октября 2018 года «Рост благосостояния казахстанцев: повышение доходов и качества жизни». [Электрон.ресурс]. – 2018. – URL:<https://vitaminka.kz/news/show/8406-poslanie-prezidenta-respubliki-kazakhstan-narodu-kazaxstana-5-oktyabrya-2018> (дата обращения: 27. 12. 2018)
3. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. – М.: Народное образование, 2015. – 141с.

АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ҚҰРАЛДАРЫМЕН БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІК ҚАБІЛЕТТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Г.Е. Берикханова, Д.Ш. Мусина

Мақалада ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдаланудың тиімділігі туралы мәселе қарастырылады. Басылымда білім берудің 4К үлгісі келтірілген. Авторлар қазіргі заманғы білім беру аясында білім алушылардың коммуникациялық қабілеттерін дамыту үшін "Kahoot" smart-сервисін пайдалануға ерекше назар аударды. Информатика сабақтарында "Kahoot" smart – сервисін қолданудың ерекшеліктері қарастырылады және сипатталады. Оқу барысында материалды меңгеруде кезінде оң нәтиже беретін коммуникативтік технологиялар берілген. Бұл мақала білім беруді жаңғырту мәселесін қарастыруға көмектеседі. Сабақта қызығушылық әсерлеріне қол

жеткізуге бола ма? Бұл ретте педагог сабақта нені ескеру керек? Егер мектептің әдеттегі бағдарламасын осындай smart-сервистермен біріктіру мүмкіндігі бола ма? Осы мақалада аталған барлық сұрақтарға жауаптар қарастырылған.

Түйін сөздер: Коммуникативтік, сын тұрғысынан ойлау, ақпараттық-коммуникативтік технологиялар, коллаборативтік оқыту, білім беру технологиялары

FORMATION OF COMMUNICATIVE ABILITIES OF STUDENTS BY MEANS OF INFORMATION TECHNOLOGIES

G. Berikkhanova, D. Musina

The article deals with the issue of the effectiveness of the use of information and communication technologies. The publication presents a model of 4K education. The authors paid special attention to the use of the Kahoot smart-service for the development of communication skills of students in the framework of modern education. Characteristic features of the application of the Kahoot smart service are outlined and described in computer science lessons. Provided a rationale that communication technology can have a positive impact on the assimilation of the material during the training. This article will help to address the problem of modernization of education. Is it possible to achieve the effect of interest in the lessons? What should the teacher take into account in the lessons? Is it possible to combine a regular school program with similar smart services? This article reveals the answers to these questions.

Key words: communication skills, critical thinking, information and communication technologies, collaborative learning, educational technologies

МРНТИ: 15.31.31

О.В. Голованева

КГУ «СОШ № 4», г.Семей

ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: ХАРАКТЕРИСТИКА, СУЩНОСТЬ, ПРОБЛЕМЫ

Аннотация: В представленной статье рассмотрено понятие инклюзивного образования. Все учащиеся имеют право на образование, независимо от их индивидуальных качеств и проблем. Дается описание инклюзивному образованию как (включенному), которое базируется на восьми принципах. Затронуты аспекты инклюзивного сообщества, в которых рассказано, как быть инклюзивным, что это значит. Ученика со специальными потребностями поддерживают сверстники и другие члены школьного сообщества для удовлетворения его специальных образовательных потребностей. По данной проблематике изучены законодательные ресурсы Республики Казахстан, что указывает на то, что нашу Республику волнуют те дети, у которых есть диагноз. По законодательным источникам, все дети равны и имеют право получать образование, наравне с другими детьми. Отражены принципы и факторы инклюзивного образования, которые включают в себя доступность школьного образования для всех детей. Для реализации инклюзивного образования необходимо обратить внимание на создание соответствующих условий в обществе и образовательном процессе, а также подготовку педагогов, способных создавать и внедрять инклюзивную образовательную среду в образовательных организациях. В статье описаны принципы формирования индивидуального маршрута ребенка с особыми образовательными потребностями. Также дается описание результатам инклюзивного обучения.

Ключевые слова: дети с ограниченными возможностями здоровья, инклюзивное образование, инклюзия, этапы, принципы, факторы

Современная система образования ориентирована, в первую очередь, на учеников, которые отвечают определённым требованиям, которые способны обучаться по общей для всех программе. Как следствие, дети с особыми образовательными потребностями не имеют возможности и условий участвовать в общем образовательном процессе. Именно

инклюзивное образование поможет решить эту проблему. Ведь проблема образования детей с ограниченными возможностями здоровья является одной из самых актуальных в современном обществе [1].

Государствам следует признавать принцип равных возможностей в области начального, среднего и высшего образования для детей, молодежи и взрослых, имеющих диагноз, в интегрированных структурах. Они обязаны обеспечивать включение образования детей с особыми образовательными потребностями в качестве неотъемлемой части в систему общего образования.

Инклюзивное образование – это, целая философия взглядов и уместить её в одно выступление не возможно. Однако современные педагоги, должны об этом знать, иметь об этом представление и своё мнение [2].

Инклюзия (от inclusion – включение) – процесс, при котором что-либо включается, то есть вовлекается, охватывается, или входит в состав, как часть целого. Новый универсальный словарь Вебстера.

Процесс увеличения степени участия всех граждан в социуме, и в первую очередь, имеющих трудности в физическом развитии.

Понятие «инклюзивное образование» сформировалось из убеждения в том, что образование является основным правом человека и что оно создаёт основу для более справедливого общества. Все учащиеся имеют право на образование, независимо от их индивидуальных качеств и проблем. Дети с проблемами здоровья часто оказываются изолированными от своих здоровых сверстников, государство создало для них пусть и хорошие, но особые условия обучения и воспитания в специализированных учреждениях: школах, интернатах.

В Республике Казахстан, несмотря на позитивные изменения и существующую правовую основу, на сегодняшний день имеется ряд трудностей в реализации прав детей с ограниченными возможностями на инклюзивное образование. Наиболее серьезные из них следующие: отсутствие доступной среды для детей с особыми образовательными потребностями, что не позволяет им реализовать в полном объеме свои конституционные права и свободы; отсутствие у детей и педагогов уважительного отношения к детям с диагнозом, отсутствие знаний об их возможностях и правах; недостаточная профессиональная готовность кадров [3].

В то же время каждый ребёнок, вне зависимости от состояния своего здоровья, имеет право жить в семье и получать качественное образование в среде своих сверстников. И именно в общей образовательной среде ребёнок с нарушениями здоровья сможет усвоить не только учебную информацию, но и ощутить всю полноту и сложность жизни в обществе, получить определенный социальный опыт, расширить социальные контакты, в том числе и со сверстниками, не имеющими ограничения здоровья, то есть социализироваться в обществе. В этом и заключается идея инклюзивного образования, в основу которой положена идеология, исключающая любую дискриминацию детей, которая обеспечивает равное отношение ко всем людям, но создает особые условия для детей, имеющих особые образовательные потребности [4].

Права детей на развитие личности в системе образования, ориентированного на индивидуальные потребности, и в том числе право детей с отклонениями в развитии учиться в тех же школах, где учатся их сверстники, живущие по соседству, признаны международными стандартами прав человека: Всеобщей декларацией прав человека, Международным актом по экономическим, культурным и социальным правам, Европейской социальной хартией, Декларацией о правах умственно отсталых лиц и другими документами.

Движение за Образование для всех возникло с момента проведения Всемирной конференции по Образованию для всех в Таиланде в 1990 году, и его целью стало предоставление всем детям, молодёжи и взрослым возможности реализовать своё право на образование [4].

Главный импульс инклюзивному образованию был дан 1994 г. на Всемирной Конференции по образованию лиц с особыми потребностями, проходившей в Испании. 10 июня там была принята Декларация «О принципах, политике и практической деятельности в сфере образования лиц с особыми потребностями» Этот документ призывает государства действовать в направлении создания «школ для всех». Педагоги таких школ действуют из

убеждения, что разница между людьми – это нормальное явление, и что процесс обучения должен быть приспособлен к нуждам ребёнка, а не ребёнок подстроен под исходное определение, каким должен быть темп и характер обучения. Далее в документе говорится, что « лица, имеющие особые потребности в области образования, должны иметь доступ к обучению в обычных школах, которые должны создать им условия на основе педагогических методов. Обычные школы с такой инклюзивной ориентацией являются наиболее эффективным средством борьбы с дискриминационными воззрениями» [5].

ЮНЕСКО выступает за поддержку равенства возможностей для людей-инвалидов и видит инклюзивное образование как позитивный шаг навстречу разнообразию и уникальности детей, предлагает рассматривать различия детей не как проблему, а как возможности развития процесса обучения, обеспечивающего доступность образования для любых групп детей.

Инклюзивное (включающее) образование дает возможность всем учащимся в полном объеме участвовать в жизни коллектива детского сада, школы, института, в дошкольной и школьной жизни. Инклюзивное (включающее) образование обладает ресурсами, направленными на стимулирование равноправия обучающихся и их участия во всех делах коллектива. Инклюзивное (включающее) образование направлено на развитие у всех людей способностей, необходимых для общения [6].

Инклюзию в образовании отражают принципы, которые заключаются в доступности школьного образования для всех детей: обеспечение физического доступа учеников с ограниченными возможностями здоровья в школы (транспорт, пандусы, подъемники); разработка мобильной структуры учебной программы и разнообразных образовательных методик, позволяющих удовлетворить потребности всех учеников, в том числе:

– потребности в полноценном и разнообразном личностном становлении и развитии – с учетом индивидуальных склонностей, интересов, мотивов и способностей (личностная успешность);

– потребности в органичном вхождении личности в социальное окружение и плодотворном участии в жизни общества (социальная успешность);

– потребности в развитости у личности универсальных трудовых и практических умений, готовности к выбору профессии (профессиональная успешность) [7].

Те педагоги, которые уже имеют опыт работы на принципах инклюзивного образования, разработали следующие способы включения: 1) принимать учеников с диагнозом «как любых других детей в классе»; 2) включать их в одинаковые виды деятельности, хотя ставить разные задачи; 3) вовлекать учеников в коллективные формы обучения и групповое решение задач; 4) использовать и другие стратегии коллективного участия – игры, совместные проекты, лабораторные, полевые исследования и т.д.

На начальном этапе главной задачей государства является проведение информационно-просветительской работы среди научно-педагогического сообщества и общества в целом. Создание нормативно-правовой базы, обучающих материалов, подготовка преподавательского состава, изучение отечественного и зарубежного опыта внедрения инклюзивного образования позволит Казахстану постепенно выстроить грамотную систему обучения. Специалисты выступают за планомерное развитие системы инклюзивного образования. При этом они отмечают невозможность полного закрытия специальных школ и перевода всех детей с ограниченными способностями в общеобразовательную школу [4].

Принципы формирования индивидуальной программы обучения:

- подходит для всех учеников (не только для детей с особыми образовательными потребностями);
- служит средством приспособления к широкому кругу возможностей ученика;
- является способом выражения, принятия и уважения индивидуальных особенностей обучения;
- применима ко всем составным частям программы и к привычной манере поведения в классе;
- является обязательной для всех работников, вовлеченных в процесс обучения;
- составлена с целью повышения успешности ученика.

Обычный учитель может быть успешен при условии, если:

- он достаточно гибок;
- ему интересны трудности и он готов пробовать разные подходы;
- он уважает индивидуальные различия;
- он умеет слушать и применять рекомендации членов коллектива ;
- он чувствует себя уверенно в присутствии другого взрослого в классе;
- он согласен работать вместе с другими учителями в одной команде [8].

В Казахстане для детей с особыми образовательными потребностями создается и функционирует система специального образования. В этих учреждениях созданы особые условия для занятий с такими детьми, есть специальные педагоги. Но во многом из-за обособленности специальных/коррекционных образовательных учреждений уже в детстве происходит разделение общества на здоровых и детей с диагнозом. В результате обучения детей с особыми образовательными потребностями в специальных условиях – конкурентность их на образовательном рынке низкая и тяга к продолжению образования невелика по сравнению с выпускниками обычных общеобразовательных школ.

Инклюзивное образование – это такой процесс обучения и воспитания, при котором ВСЕ дети, в независимости от их физических, психических, интеллектуальных и иных особенностей, включены в общую систему образования и обучаются по месту жительства вместе со своими сверстниками без диагноза в одних и тех же общеобразовательных школах, которые учитывают их особые образовательные потребности и оказывают необходимую специальную поддержку.

Инклюзивное обучение детей с особенностями развития совместно с их сверстниками – это обучение разных детей в одном классе, а не в специально выделенной группе (классе) при общеобразовательной школ [6]. Для реализации инклюзивного образования нужно обратить внимание на учебные программы, поддержку и сотрудничество работников, измерение и оценку, возможности и оборудование, и, в конечном счете, создание соответствующих условий в обществе. Вследствие этого возрастает потребность в педагогах, которые способны создавать и внедрять инклюзивную образовательную среду в образовательных организациях, а также умело и продуктивно работать в этой среде с разными группами учеников. Актуальным является и формирование у руководителей образовательных организаций компетентностей, обеспечивающих их способность создавать и развивать корпоративную культуру. Для работы с различными группами учащихся, безусловно, требуется создание специфических условий и использование научно обоснованных методик, средств и приемов инклюзивного образования [9].

Литература

1. Малофеев Н.Н. Специальное образование в меняющемся мире. Европа. – М.: Просвещение, 2009
2. Инклюзивное образование: результаты, опыт и перспективы: сборник материалов III Международной научно-практической конференции, Москва, 24- 26 июня 2015 года / под ред. С. В. Алёхиной. – Москва : МГППУ, 2015
3. Под редакцией М.С. Старовой. Инклюзивное образование. Настольная книга педагога. М.: Владос, 2011
4. Гусева Т.Н. Инклюзивное образование как путь развития и гуманизации общества // Инклюзивное образование. Вып. 1. М.: Центр «Школьная книга», 2010. С. 3-6
5. Повышение качества профессионального развития педагога: коллективная моногр. /Под ред. д.п.н. С.Д.Мукановой
6. Д.Митчелл. Эффективные педагогические технологии специального и инклюзивного образования. РООИ «Перспектива», 2011.с.67
7. Малофеев Н.Н. Становление и развитие государственной системы специального образования в России. – М.: Просвещение, 2011
8. Кулагина, Е. В. Образование детей-инвалидов и детей с ограниченными возможностями здоровья: социально-экономический аспект / Е. В. Кулагина. – Москва : Перспектива, 2014
9. Кулагина, Е. В. Образование детей-инвалидов и детей с ограниченными возможностями здоровья: социально-экономический аспект / Е. В. Кулагина. – Москва : Перспектива, 2014

ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: ХАРАКТЕРИСТИКА, СУЩНОСТЬ, ПРОБЛЕМЫ

О.В. Голованева

Бұл мақалада инклюзивті білім берудің тұжырымдамасы қарастырылады. Барлық оқушылар жеке қасиеттері мен мәселелеріне қарамастан білім алуға құқығы бар. Инклюзивті білім берудің сегіз қағидаға негізделген (қамтылған) сипатына анықтама беріледі. Инклюзивті болу және инклюзивті қоғамдастықтың аспектілері талқыланады. Ерекше қажеттілігі бар оқушыға, арнайы білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін құрдастары мен мектеп қауымдастығының басқа мүшелері де қолдау көрсетеді. Біздің Республикамыздағы мүгедектігі бар балаларға мемлекетіміз алаңдатушылық тудырады және бұл мәселе Қазақстан Республикасының заңнамалық ресурстарында зерттеледі. Заңнамалық деректер бойынша барлық балалар бірдей және барлығы тең дәрежеде білім алу құқығына ие болу қажет. Барлық балалар үшін мектепке баруға мүмкіндік инклюзивті білім берудің принциптері мен факторларында айқын көрсетіледі. Инклюзивтік білім беруді жүзеге асыру үшін қоғамда және оқу үдерісінде тиісті жағдайлар жасалуына, сондай-ақ білім беру ұйымдарында инклюзивті білім беру ортасын құруға және енгізуге қабілетті педагогтарды даярлауға назар аудару қажет. Мақалада арнайы білім беру қажеттіліктері бар баланың жеке бағытын қалыптастырудағы принциптер сипатталады. Сонымен қатар инклюзивті оқытудың нәтижелері көрсетіледі.

Түйін сөздер: денсаулығының мүмкіндігі шектеулі балалар, инклюзивті білім беру, инклюзия, кезеңдер, принциптер, факторлар

INCLUSIVE OBRASOVIA: CHARACTERISTICS, PROGRAM, PROBLEM

O. Golovaneva

In the presented article the concept of inclusive education is considered. All students have the right to education, regardless of their individual qualities and problems. A description of inclusive education is given as (included), which is based on eight principles. The aspects of an inclusive community are touched upon, in which it is told how to be inclusive, what it means. Pupils with special needs are supported by peers and other members of the school community to meet their special educational needs. On this issue, the legislative resources of the Republic of Kazakhstan are studied, which indicate that our Republic is worried about those children who have a diagnosis. According to legislative sources, all children are equal and have the right to receive education, on a par with other children. The principles and factors of inclusive education, which include the availability of school education for all children, are reflected. For the implementation of inclusive education, it is necessary to pay attention to the creation of appropriate conditions in society and the educational process, as well as the training of teachers who are able to create and introduce an inclusive educational environment in educational organizations. The article describes the principles of formation of an individual route of a child with special educational needs. It also describes the results of inclusive learning.

Key words: children with disabilities, inclusive education, inclusion, stages, principles, factors

FTAXP: 14.25.09

А.Б. Жаксыбаева, С.С. Тулеугалиева

Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университеті

ТАРИХ ЖӘНЕ ГЕОГРАФИЯ ПӘНДЕРІН ИНТЕГРАЦИЯЛАУ, ОҚУШЫЛАРДЫ ҒЫЛЫМИ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ІЗДЕНІСКЕ БАҒЫТТАУ

Аңдатпа: Бұл еңбекте алға қойған мақсатым – мектеп оқушыларының зердесінде тарих пен географияны интеграцияланған теориялық, білімдерін жаратылыстану, гуманитарлық пәндер арқылы ғылыми дүниетанымдарын шығармашылық ізденіске бағыттауды жүзеге асырудың педагогикалық жолдарын көрсету. Әр бір мұғалімнің мақсаты бүгінгі заман талабына сай зерделі шығармашыл, қабілетті, білімді, өзгермелі ортаға сай тез бейімделгіш жеке тұлға бейнесін қалыптастыру. Тарих және география

сабақтары да өте қызықты да күрделі, осы пәндерге қызықтыру үшін мұғалімнен үлкен шеберлікті, ғылым мен техника жаңалықтарын, жаңа педагогикалық технологияларды әр сабақта тиімді қолдануды талап ететінін басшылыққа алып отырмын. Жеке тұлғаны дамытып қалыптастыру үшін олардың өзгермелі әрекеттерін айналадағы нақты құбылыстар мен таныс объектілерді зерттеумен байланыстырудың маңызы өте зор.

Түйін сөздер: интеграция, тарих, география

Еліміздің стратегиялық мақсат-міндеттерін шешу жолында қоғамның дамушы қатар білім беру жүйесі де жетіліп, дамып отыруы керек. Жас ұрпаққа сапалы білім мен ұлағатты тәрбие беру мақсатында мектеп реформасына өзгерістер енгізілуде. Әр елдің даму деңгейі оның табиғи байлықтарымен емес, оның интеллектуалдық және шығармашылық потенциалымен, ғылым мен өндірісте технологияларды жете меңгеріп оны ендіре білуіне байланысты [1].

Қазақстан Республикасының бүгінгі таңдағы білім жүйесінің негізгі стратегиялық мақсаты: жоғары білімді, бәсекелестікке қабілетті, шығармашыл жеке тұлғаны қалыптастыру. Сондықтан педагогикалық үрдістегі басты міндет білім дамытушылық сипатта болуы тиіс [2].

Әр бір мұғалімнің мақсаты бүгінгі заман талабына сай зерделі шығармашыл, қабілетті, білімді, өзгермелі ортаға сай тез бейімделгіш жеке тұлға бейнесін қалыптастыру.

Бұл қасиеттердің қалыптасуына мұғалімнің сабақ барысында оқушылардың қызығушылықтарын ояту, бағдар беру, дамыту арқылы қол жеткізуге болады. Тарих және география сабақтары да өте қызықты да күрделі, осы пәндерге қызықтыру үшін мұғалімнен үлкен шеберлікті, ғылым мен техника жаңалықтарын, жаңа педагогикалық технологияларды әр сабақта тиімді қолдануды талап етеді. География және тарих пәндерін оқыту нәтижесінде оқушылар Жердің түкпір-түкпірін, қасиеттерін, байлықтарын, мелекеттердің тарихи қалыптасуын, қалыптасу кезеңдеріндегі саяси жорықтарын, елдік тарихи жолдарын және табиғатты аялауға, сыйлауға, сақтап қалуға үйренеді. Сол білімді балаларға жеткізу үшін ойын – сабақ, викториналық – сабақ, сабақ – конкурс, топтық сайыс сабақ, географиялық саяхат сабақ, интеграциялық сабақ, блок сабақ, сабақ – конференция – реферат немесе – оқушылардың өзіндік шығармашылық жұмыстарын қорғау сияқты сабақ түрлерімен толықтырылады. Дайындық барысында мен әрдайым оқушының тарихи және географиялық білімдерін жетілдірудің негізі – оқушының өз бетінше ізденуін, көзден тыс қалдырмаймын, үнемі оқушы кітап көлемімен шектеліп қалмасын деп, қосымша ақпарат іздеп, зерттеп келуге арналған, проблемалық ситуацияларды шешуге тапсырмаларды ұсынамын. Оқушыларға сапалы білім беру мен саналы тәрбие беруде электронды оқу құралдары, қашықтықтан оқыту және дидактикалық тапсырмалар мен оқыту секілді заман талабына сай әдіс тәсілдерді қолданып жүрмін. Осындай жұмыс түрі оқушының өзіндік ізденісіне жол ашады. Мұғалімнің міндеті пәннің ғылыми сипатын арттырып, білім беруде тек мәлімет жиынтығын меңгертумен шектелмей, терең білімді ізденімпаз барлық іс-әрекеттерде, шығармашылық бағыт ұстанатын, сол тұрғыдан болмысын таныта алатын жеке тұлға тәрбиелеу. Мұның бәрін жүзеге асыратын мұғалім сабақтың сапалы болуының толып жатқан шарттары, әдіс тәсілдері бар. Соның бірі – оқушылармен жүргізетін шығармашылық жұмыс. Шығармашылық дегеніміз – адамның белсенділігі мен дербес іс әрекетінің ең жоғары формасы. Ж. Дистервег «жаман мұғалім ақиқатты өзі айтып береді, ал жақсы мұғалім оқушының өзін ізденуге жетелейді» – дейді [3].

Шығармашылық іс әрекеттерді дамыту арқылы оқушылар бойында мынадай қасиеттер қалыптасады:

- Бір-біріне жолдастық, достық қарым-қатынасы арта түседі.
- Бір-біріне бар ынта-жігерімен көмектеседі.
- Өз білімімен жолдастарының білімін саралай бағалай білуіне толығырақ мүмкіндік туады.
- Оқушылардың өзіндік шығармашылығын байқатады.
- Оқушылар өз ойларын дәлелдеуге тырысады.
- Ойын жеткізуге дағдыланады.
- Оқушылар тақырыпты кеңірек ашуларына мүмкіндік алады.
- Жаңа тақырыпты оқушылар шығармашылық ізденіс үстінде өздігінен меңгереді, көптеген қосымша әдебиеттермен жұмыс жасайды.
- Оқушының өз бетімен жұмыс істеуі, баланың мінез-құлқына, яғни тиянақтылыққа тәрбиелеп, жауапкершілігін оятады.

- Шығармашылық жұмыстар;
- Шығармашылық ұлттық танымдар;
- Іс-әрекетті дамыту зерттеу жұмысына баулу әдістері;
- Топтық жұмыстар;
- Танымдық іскерлік ойындар;
- Технологиялық карталар.

Балаға тиянақты білім беру арқылы шығармашылық пен ізденімпаздыққа баулу әр бір пән мұғалімінің міндеті. Бұл тұлғадан алғанда менің мақсатын, оқушыларға үздіксіз білім алуға, өз беттерімен білім жинақтап өмірге бейімделуіне жағдай жасау. География өте қызықты, жан-жақты пән [4].

Сабақта мұғалімнің өзінің не істеп, не білетіні маңызды-ақ, бірақ оның ықпалымен шәкірттерінің не істеп, не білетіні одан да маңыздырақ. Нағыз ұстаз, міне, осынысымен бағаланады. Марк Тулий Цицерон

Осы талапқа сай оқушылардың белсенділігі мен танымдық іс-әрекеттері арқылы оқушылардың шығармашылығын дамыту, қажетті жағдайда айрықша шешім қабылдай алатын жеке тұлғаны дамыту осыған орай оқытудың жаңа технологияларн енгізе отырып, білім беру мен тәрбиелеу ұстаздар алдындағы басты міндет. Бүгінгі күннің басты ерекшеліктерінің бірі оқытудың қысқа мерзімінде ақпараттың көлемді бөлігін тиімді түрде ұсынатын, сол ақпаратты жоғары деңгейде игеретін және практикада бекті алатын әдістерді қолдануды талап етеді. «Шәкірт-нығырлай беретін ыдыс емес, керісінше тұтандыруды қажет ететін шырақ» демекші оқушылардың жеке шығармашылық мүмкіндіктерін дамыту және оларды шынай өмірде дара тұлға етіп көрсету.

Тарих және география сабақтарында білім берудегі жаңа әдіс-тәсілдерді тиімді қолдану арқылы оқушылардың шығармашылығын белсенділігін арттыру мақсатында төмендегі әдіс-тәсілдерге тоқталып өтеміз. «Топтық тергеу».

Сыныптағы оқушылардың барлығы және шағын топ құрамында қатысқандықтан команда жауапкершілігіне үйретеді, сонымен қатар материалды жан-жақты ойлау тұрғысынан қарастыруға және түсінуге мүмкіндік береді. Сондай-ақ материал көлемінде қалып қоймай, кеңірек ізденіс жасауға және қол жеткізуге болатын ресурстарды пайдалану дағдысын дамытады.

1 қадам: Үйге берілетін тапсырма болса қайталау ретінде, егер жаңа сабақ болса алдын-ала тапсырмаларды ізденіс ретінде қажетті материалдарды жинақтау керек.

2 қадам. Сыныпты алты адамнан тұратын топтарға бөліп, мәтінмен таныстырамын.

Баяндап беруші: оның міндеті өз көзқарасы тұрғысынан немесе өз ойына сүйене отырып, осы оқиғаның мазмұнын дайындау;

Зерттеуші: оның міндеті мәтінге байланысты басты кейіпкердің мінезін немесе басты оқиғаны жан-жақты меңгеру және сипаттау;

Сұрақтар құрастырушы: негізгі оқиғаларды қамтитын сұрақтар дайындайды. Бастысы, оқушылар сұрақ қоюдың өлшемдерін, төменгі және жоғары деңгейлердің бөлінуі туралы ескерсе болды;

Сілтемелер табушы: оның міндеті әңгіменің тақырыбын руханилығын ашатын немесе құптайтын кез-келген сілтемелерді, белгілі және аздап белгілі афоризмдер және мәтелдер табу;

Бейнелеуші-суретші: оның міндеті оқиғаны ауызша суреттеу;

Дәнекер: оның міндеті негізгі идеяларды немесе оқиғаларды бүгінгі өмірмен байланыстыру.

Оқушыны шығармашылыққа баулу үшін оның танымдық қызығушылығын арттыру бағытында едәуір жұмыстар жүргізілуде. Оны төмендегі сызбадан көруге болады [5].

Оқушының ізденушілік қасиетін қалыптастыру оқытудың түрлі формалары мен әдістері арқылы жүзеге асырылады. Солардың ішіндегі ең тиімдісі (зерттеуге оқыту) – оқушылардың ғылыми қоғамын ұйымдастыру.

Сондықтан мектеп оқушыларының дарындылығын дамыту жұмыстарын жүйелі ұйымдастыру басты мақсат, ғылыми проблема болып табылады.

Жеке тұлғаны дамытып қалыптастыру үшін олардың өзгермелі әрекеттерін айналадағы нақты құбылыстар мен таныс объектілерді зерттеумен байланыстырудың маңызы зор.

Тақырыпты таңдағанда «мені не қызықтырады?»- деген сұраққа жауап беру керек.

Тек мұғалім оқушыға жоба жаза алатынын және жақсы идеялардың барлығы да жазу кезінде болатынын түсіндіріп, оқушының жазуға деген қызығушылығын арттырса сонда бала зерттеу жұмысын жазуға талпынады.

Зерттеу жұмысымен айналысу, шығармашылық жоба жазу оқушының аналитикалық ойлау қабілетін дамытады, шешім қабылдай алу қабілетін қалыптастырады. Оқушыны ізденушілікке баули отырып, ғылым мен техниканың жетістігіне сәйкес армандарына жетуге, өз жолдарын дәл табуға көмектеседі.

Оқушыны ғылыми – зерттеу жұмысына қатыстыру үшін алдымен, оны қызықтыра отырып, зерттеу талабын қалыптастыру керек. Яғни оқушы ақпаратты ала білуге, оны басқаларға хабарлай білуге талпынуы тиіс. Ең алдымен оқушыны өздігінен шешім қабылдауға, ақпараттар алуға, оны басқаларға жеткізе білуге үйрету қажет.

Қазіргі білім мен тәрбиенің негізгі бағыты – жан – жақты дамыған тұлға қалыптастыру, тұлғаның «Мен» менталитетін қалыптастыру, өзін - өзі тану, өзін - өзі дамыту мәселесінің айналасында болып отыр [5].

Қорытынды.

Қандай әдіс – тәсілдерді пайдаланған кезде де оқушының белсенділігі мен мақсатқа ұмтылуы, ақпаратты өзі іздеп табуы, шапшаңдығы мен еркіндігі, шығармашылығы, көңіл-күйдің көтеріңкі болуы қамтамасыз етіледі.

Бүгінгі жас ұрпаққа жан-жақты білім беру, тәрбиелеу әрбір ұстаздың басты міндеті.

Білім негізі мектепте қаланатын болғандықтан, оқушының жеке тұлғалық күшін дамыту, оның шығармашылық мүмкіндігінің дамуы басты рөл атқарып отыр.

Олай болса, қазіргі ұстаздар қауымының алдындағы үлкен мақсат: өмірдің барлық саласындағы белсенді, шығармашылық іс-әрекетіне қабілетті, еркін және жан-жақты жетілген тұлға тәрбиелеу.

Бұл мақсатқа жетуде ұстаздар терең білімді, әдістемелік жағынан толық қаруланған және жоғары мәдени деңгейі болуы тиіс.

Себебі, тарих, география пәні мұғалімі оқушылардың оқуға ынтасын оятып, олардың қабілеттерінің дамуына жол ашады.

Мұғалім алғашқы сабақтан бастап әрбір оқушының жеке ерекшеліктерін, ынтасы мен бейімділігін, оқу мен еңбекке ұқыптылығын ескере отырып оқу үрдісін жүргізуі керек. Ертеңіне лайық ұрпақ тәрбиелемеген елдің келешегі жоқ десек, сол ұрпақты тәрбиелеудегі ұстаз еңбегі – ұлы еңбек.

«Ұстазын сыйламаған елдің ұрпағы азады», — дейді халық даналығы. Осыған байланысты шығармашылық, ізденіс деген әр ұстаздың алдындатұрған үлкен міндет деп ойлаймын [6].

Әдебиеттер

1. ҚР Білім туралы Заңы. Астана. 2004 жыл.
2. Н.Назарбаев “Біздің халқымыз жаңа өмірге бейімделуі керек”./”Егемен Қазақстан”. 31 мамыр. 2013 ж.
3. Бабаева Ю.Д. Динамическая теория одаренности. Основные современные концепции творчества и одаренности. М. 1999г.
4. Хмель Н.Д. Теоретические основы профессиональной подготовки учителя. – Алматы. “Ғылым”. 2009 г
5. Қазақстан тарихы. Әдістемелік нұсқау. 9-сынып. Алматы «Мектеп» 2009.
6. А.Әлімов. С.Мирсеитова Мектеп және жоғары оқу орындары: ой қозғағыштар, ізденістер, табыстар. Алматы 2000

ИНТЕГРАЦИЯ ПРЕДМЕТОВ ИСТОРИИ И ГЕОГРАФИИ В НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ РАБОТЕ УЧАЩИХСЯ

А.Б. Жаксыбаева, С.С. Тулеугалиева

В данной статье излагается серия интегрированных знаний естественно-научных, гуманитарных дисциплин научно-педагогического мировоззрения направленного на творческий поиск путей реализации. Целью каждого учителя является формирование образов личности, способной, образованной, умной, быстро адаптированной в

изменяющейся среде, отвечающей современным требованиям. Уроки истории и географии очень интересны и сложны, для того, чтобы заинтересовать этими предметами я руководствуюсь новинками науки и техники, эффективностью использования на каждом уроке новых педагогических технологий. Для формирования и развития личности важно связать их с изучением конкретных задач.

Ключевые слова: интеграция, история, география

INTEGRATION OF HISTORY AND GEOGRAPHY SUBJECTS, RESEARCH WORK OF STUDENTS DIRECTION ON CREATIVE SEARCH

A. Zhaksybaeva, S. Tuleugalieva

In this work, the aim of the theoretical history and geography of school students held a series of integrated knowledge of natural Sciences, Humanities, scientific and pedagogical Outlook to direct the creative search for ways of implementation. The goal of each teacher is to form images of a person who is capable, educated, intelligent, quickly adapted to the changing environment that meets modern requirements. The lessons of history and geography are very interesting and difficult, in order to interest these subjects, I am guided by great skill, innovations in science and technology, the effectiveness of the use of new pedagogical technologies in each lesson. For the formation and development of personality, it is important to link their changing actions with the study of specific phenomena and familiar objects around.

Key words: integration, history, geography

МРНТИ: 37.81.47

Б.С. Желдыбаева, Н.Ж. Алкенова

Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университеті

БІЛІМДІ АҚПАРАТТАНДЫРУ ЖАҒДАЙЫНДА БОЛАШАҚ ФИЗИКА МҰҒАЛІМДЕРІН ДАЙЫНДАУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Аңдатпа: Қазіргі ақпараттық технологиялардың қарқынды даму кезеңінде орта білім беретін оқу орындарының оқу үдерісінің тиімділігі болашақ мұғалімнің кәсіби дайындығына тікелей қатысты. Сол себепті ақпараттық-компьютерлік технологиялар құралдарын педагогикалық іс-әрекетте кеңінен қолдана білу іскерліктерінің жоғары деңгейде қалыптасуы мектеп мұғалімдерінің кәсіби дайындығына қойылатын талаптар қатарына енеді. Осы орайда жоғары оқу орындарында болашақ мұғалімдерді педагогикалық үдерісте ақпараттық технологиялар мен бағдарламалық құралдарды қолдануға ғана емес, осы құралдарды жасауға дайындау өзекті мәселе болып табылады.

Еліміздегі әлеуметтік-экономикалық өзгерістер мен бүкіл өркениетті әлемдегі ақпараттық даму білім берудің дәстүрлі қалыптасқан жүйесін, әдістері мен технологиясын қайта қарауды талап етуде. Бұл үдеріс білімнің жаңа аймақтарына ерудің қажеттілігі мен оны жеке тұлғаның толық көлемде меңгеруінің қиыншылықтары арасындағы қарама-қайшылықтары ретінде белең алып отыр. Осыған орай, бүгінгі ғаламдық білім беру кеңістігіне сай білім беру, танымды, ойлауды дамыту, өзінше ғылыми тұжырым жасауға, олардың қажетіне қарай ғылым жетістігін сұрыптауға, студенттің өзінің іс әрекетінің субъектісі болуына мүмкіндік туғызу – көкейкесті мәселе болып табылады.

Түйін сөздер: білімді ақпараттандыру; болашақ мұғалім; ақпарат; білім алушылар; физика мұғалімі; оқыту мәселесі

Қазіргі әлемде болып жатқан қарқынды өзгерістер, жаһандану, демографиялық өзгерістер, орнықты даму, тыныштық пен қауіпсіздік, технологиялар әлемдік білім беру жүйесін заман талабына сай қайта қарау қажеттігін паш етті. Білім беру саласында жасалынған бүкіләлемдік білімнің мәні білім алушылар үшін білімнің де, дағдылардың да тең дәрежеде маңызды екендігімен айқындалады.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың 2014 жылғы 17 қаңтардағы «Қазақстан жолы – 2050» стратегиясы [1]: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына Жолдауында айтылған негізгі мәселелердің бірі – білім алушыларға заманауи бағдарламалар мен оқыту әдістемелерін білікті мамандар ұсынудың маңыздылығы болып табылады. Сонымен қатар Жолдауда, білім алушыларды оқыту нәтижесі ретінде - олардың сындарлы ойлауы, өзіндік ізденіс пен ақпаратты терең талдау машығын игеруі айтылған болатын. Қоғамның сұранысына сай осы талаптарды орындай алатын болашақ мұғалімдерді даярлау өзекті іс болып отыр. Сондықтан қазіргі күнге дейін жоғары оқу орындарында оқытудың жаңа әдістері мен тәсілдері, оқыту құралдары, оқытудың жаңа технологиялары зерттеліп келеді. Өзгермелі қоғамда білім беру саласындағы жетістіктер – ақпараттандыру бағытының дамуымен ұштасады.

Қазіргі кезде қоғамды ақпараттандыру кез келген салада, солардың ішінде білім беру саласында да ерекше мәнге ие. Ақпараттық технологиялардың қарқынды даму кезеңінде орта білім беретін оқу орындарының оқу үрдісінің тиімділігі болашақ мұғалімнің кәсіби дайындығына тікелей қатысты. Сондықтан да болашақ мұғалімдерді даярлайтын жоғары оқу орындарында оқу үрдісін ақпараттандыру маңызды болып табылады. Өзгермелі қоғамда түрлі жағдайларда өздігінен шешім қабылдауға мүмкіндігі жеткілікті, мәселені жылдам шешу жолын таба білетін, дамыған қоғамның талаптарын орындауда кездескен қиыншылықтарды жеңіл шеше алатын креативті тұлға қалыптастыруда білімді ақпараттандыру ерекше орын алады.

Физика курсы әрқашан өте күрделі, қабылдауы оңай емес біршама ұғымдардан тұратындығы белгілі. Ғылым дамуының жылдам қарқыны мұндай ұғымдардың, айғақтардың, идеялар мен заңдылықтардың ұлғаюына әкеледі. Мектеп оқушыларымен қатар жоғары оқу орнының студенттері үшін ғылыми-зерттеу орталықтары мен өндірісте қолданылатын қондырғыларда орын алатын аса күрделі құбылыстарды елестетіп, олардың жұмыс істеу принциптерін түсіндіру көптеген қиындықтарды туғызады. Осындай қиындықтардан шығуда ақпараттық технологиялар кеңінен қолданылады. Физика пәні техникада, қоғамды компьютерлендіруде, өндірісті автоматтандыруда маңызды ғылым болғандықтан жастарды тәрбиелеуде, қабілеттерін дамытуда алатын орны ерекше. Қоғамның дамуымен пайда болған жаңа физикалық ұғымдар білім алушының қабылдауына еніп, оларды шығармашылық қолданып және өзінің практикалық қызметінде жетістіктерге жетуі үшін физиканы оқыту әдістемесін үздіксіз дамытып отыруды қажет етеді.

Дегенменен, болашақ физика мұғалімдерін даярлауда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану арқылы жеке пәндерді оқыту әдістемесі бір жүйеге түспей, жекелеген ұсыныстар деңгейінде қалыптасып отыр. Жоғары оқу орындарында «Оптика» пәнін оқыту және заңдылықтарын практикада қолдану техникалық білім беруде, білім алушылардың диалектикалық – материалдық көзқарастарын қалыптастыруда, білім алушылардың әдістемелік білімі, олардың логикалық және креативтілік дамуында өте үлкен рөл атқарады. Міне, осыларды негізге ала отырып білімді ақпараттандыру жағдайында болашақ физика мұғалімдерін оқытуды қалыптастыру негізінде дамыту қазіргі заманның көкейкесті мәселелерінің біріне айналып отыр.

Осылайша, болашақ физика мұғалімдерін даярлауда білім беруді ақпараттандырудың негізгі мақсаттары мынадай:

– ақпаратты өңдеу, қолдану, сақтау және беру технологияларын, білім беруді ақпараттандыру құралдарын тиімді пайдалану саласында және ақпараттық қоғамда білім беруді ақпараттандыру рөлі мен орны туралы көріністі қалыптастыру;

– оқудан тыс, ғылыми-зерттеу және ұйымдастырушылық-басқарушылық іс-әрекеттерімен, оқыту нәтижелерін бақылау, оқыту үдерісінің бір жақты қажеттіліктерімен, ақпараттандыру әдістерімен таныстыру;

– ақпараттандыру құралдарын тәжірибелік қолдану стратегиясын үйрету туралы білімдерді қалыптастыру;

– ақпараттық құралдардың көмегімен болашақ физика мұғалімдерінің физикалық құбылыстар мен заңдылықтарды меңгеруіне көмек жасау, шығармашылық қабілеттерін, креативті ойлауын дамыту [2].

Оптика – жарықтың табиғатын, жарықтың таралу заңдылығын, жарықтың затпен әсерлесуіндегі байқалатын әр-түрлі құбылыстарды қарастыратын физика ғылымының дербес саласы болып табылады. Оптикалық құбылыстардың кейбіреулері, жарықтың түзу

сызық бойымен таралуы, жарықтың шағылуы мен сынуы және т.с.с құбылыстары ерте заманнан белгілі болып келді. Жарық сәулесі электромагниттік толқын болып табылады, сол себепті оптика – электромагнитті өріс жайындағы жалпы ғылымның бір бөлігі болып табылады. Оптикалық сәуле шығару аумағына рентген сәулесі мен радиотолқындар аралығында орналасқан ультракүлгін, көрінетін және инфрақызыл сәулелері кіреді. Яғни оптикалық сәуле шығарудың толқын ұзындығы 10 нм-1мм аралығында болады [3]. Жарықтың толқындық табиғатын сипаттайтын интерференция, дифракция, поляризация құбылыстары негізінде көптеген құралдар жұмыс істейді. Кез келген спектральдық құралдың жарық жіктейтін негізгі элементі болып дифракциялық тор саналады. Дифракция және интерференция құбылысының негізінде қазіргі кезде кең қолданыс тапқан голографиялық кескін жазу жүзеге асырылады. Мысалы, телескоппен спектроскоптың ойлап табылуы табиғатта болып жатқан құбылыстардың өте бай дүниесін ашты. Микроскоптың пайда болуы биология ғылымының дамуына септігін тигізді. Салыстырмалылық теориясының, кванттық теориясының және т.б ашылуы оптикалық зерттеулердің негізінде жүзеге асты. Қазіргі кезде экологиялық таза, қолданымда кең өріс алған энергия көздерінің бірі болған күн элементтерін жасауда, осы оптика заңдылықтарына сүйенеді. Күн энергиясын электр энергиясына түрлендіргіштердің, яғни күн элементтерінің жұмыс істеу принципі ішкі фотоэффект құбылысына негізделген. Ал фотоэффект құбылысының ашылуы оптиканың дамуымен жүзеге асқан. Осы күн элементтерінің пайдалы әсер коэффициентін арттыруда да оптика заңдылықтарына сүйеніп жүргізілген зерттеулер аз емес. Қарапайым мысал, күннен келген сәулелердің көп мөлшерін шағылтпай күн элементінің бойына сіңіру үшін олардың бетіне призмалық айналарды қолданған. Оптикадан студенттердің білім деңгейін көтеру үшін келесі нұсқауларды орындаған жөн:

1. оптика бойынша оқу материалын таңдау мен оны қайта құрастыру жолымен оқу бағдарламасын жетілдіру;
2. оптиканы оқытуда жаңа әлдіс-тәсілдерді қолдану және күшейту;
3. оптиканы оқытуда нақты эксперименттің, теорияның, есептің мазмұнына сай жаңа ақпараттық технологияларды қолдану жолымен эксперименттік нұсқауды, теориялық базаны, практикалық қолданысты жетілдіру.

Болашақ физика мұғалімдерін даярлауда оптика пәнін оқыту мәселелеріне тоқталсақ. Оптика бөлімі бойынша материалды ұсыну логикасына әсер ететін әр түрлі факторлар бар, олардың бастылары мыналар: 1. Геометриялық оптика жарық сәулелері жөніндегі ұғымның негізінде оптикалық сәулелердің таралуын қарастырады да, оның табиғатын қарастырмайды. Оны оқып үйрену үшін екі нұсқа беріледі. Индуктивті нұсқада геометриялық оптиканы құрайтын негізгі заңдар «жарық шоғы» және «жарық сәулесі» ұғымдарының негізінде тәжірибелік жолмен қарастырылады. Бұл заңдарды қолдану арқылы оптикалық кескіндерді алу мен оптикалық құрылғылар оқытылады. Аталған нұсқа мектеп оқушыларына физиканы оқытуда тиімді болып саналады. Дедуктивті нұсқада геометриялық оптиканың формулалары Максвелл теңдеуінің негізінде жарықтың толқындық табиғаты ретінде, толқын ұзындығының тек аз мәнінде ғана қарастырылады. Білімгерлердің математикадан дайындығы аз кезде жарықтың шағылу және сыну заңдары Гюйгенс принципі негізінде ғана оқытылады. Геометриялық оптика заңдылықтарын меңгеруде бұл дедуктивтік нұсқа білімгерлердің жарық табиғатын және геометриялық оптикадан толқындық оптикаға ауысуын терең түсінуге мүмкіндік береді, бірақ белгілі бір деңгейде олардың теориялық ойлауы мен математикалық дайындығын талап етеді.

Қазіргі уақытта физика пәнінің бағдарламасын құруда әдіскерлер негізгі физикалық теорияны анықтайтын идеялардың бағдарламасына ұқсас материалдарды топтастырады. Мұндай ұстанымның мақсатқа сай болуы былайша қорытындыланады: түсініктер мен заңдардың қатарын жинақтай отырып, физикалық теория құбылыстарды түсіндіріп қана қоймай, сонымен қатар құбылыстардың өтуі мен жаңа заңдылықтарды орнатуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, теорияға қатысты материалды топтау білімгерлерге жалпы жағдайда білімнің белгілі бір жиынтығын беруге, оны түсіндіру үшін қолдануға және табиғат құбылысын анықтауға, білімгерлердің ойлау қабілетін дамытуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар пәннің бөлімдері мен тақырыптарын ұлғайтуға, классикалық және заманауи физиканы қатар ұсынуға, негізгі материалды таңдап алуға, ал білімгерлерге ақпараттың өте көп мөлшерін есте сақтау қажеттілігін жеңілдетуге мүмкіндік береді. Физиканың негізгі теорияларына жаңа кезең бойынша мыналарды жатқызамыз: механика; молекулалық-кинетикалық теория;

электродинамика; кванттық теория. Жарық толқындық та, корпускулалық та қасиетке ие болғандықтан, яғни екіжақты қасиетке ие болғандықтан, кейбір оптикалық құбылыстар мен заңдылықтар электродинамикада қарастырылса, кейбіреулері кванттық физикада қарастырылады.

Ал бұл мәселенің шешімі болашақ физика мұғалімдерін даярлайтын жоғары оқу орындарында білімді ақпараттандыру жағдайында физиканы, атап айтқанда физика саласындағы жеке пәндерді оқыту әдістемесін заман талабына сай дамытып отыруды қажет етеді. Дәріс сабақтарының тиімділігін арттыруда АКТ мүмкіншіліктерін пайдалану; практикалық сабақтарда есептерді компьютер бағдарламалары арқылы шығару, лабораториялық жұмыстарды орындауда виртуальдық кешендерді пайдалану, студенттердің өзіндік жұмыстарын АКТ арқылы ұйымдастыру, т.б. Білімді ақпараттандыру жағдайында оқу үдерісін ұйымдастыру педагогикалық әрекеттің жаңа сапалы деңгейіне жалғасуын қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, оқыту үдерісінің дидактикалық, ақпараттық, әдістемелік және технологиялық мүмкіндіктерін біршама арттыра отырып, танымдық іс-әрекеттерін, креативтілік көрсеткіштерін қалыптастыруға септігін тигізетіні анық.

Әдебиеттер

1. Кеңесбаев С.М. Жаңа ақпараттық технологияларын пайдалану үрдісінде студенттерді кәсіби әрекеттерге дайындаудың ғылыми-теориялық негізі // Білім – Образование. – 2010. – № 2. – Б. 28-32
2. Бидайбеков Е.Ы. Білімді ақпараттандыру саласы бойынша болашақ педагогтарды дайындау мәселелері // Педагогика және Психология. – 2012. – № 3-4. – С. 221-231
3. Раманкулов Ш.Ж., Беркимбаев К.М., Тұрмамбеков Т.А. Білімді ақпараттандыру жағдайында болашақ физика мұғалімдеріне «оптика» пәнін оқытудың әдіс-тәсілдері және құралдары// Қазақстан педагогикалық ғылымдар Академиясы Хабаршысы, Алматы, 2015. – №3(65). – Б.93-98

ВОПРОСАМ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИКИ В УСЛОВИЯХ ИНФОРМАТИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ

Б.С. Желдыбаева, Н.Ж. Алкенова

В период интенсивного развития современных информационных технологий эффективность образовательного процесса общеобразовательных учреждений напрямую связана с будущей подготовкой будущего учителя. Именно поэтому высокий уровень умения широко использовать информационные и компьютерные технологии в педагогической деятельности является одним из требований к профессиональной подготовке школьных учителей. В связи с этим для будущих учителей важно не только использовать информационные технологии и программное обеспечение в педагогическом процессе, но и разрабатывать эти инструменты в высших учебных заведениях.

Социально-экономические изменения в стране и во всем цивилизованном мире требуют пересмотра традиционной системы, методов и технологии обучения. Этот процесс представляет собой несоответствие между необходимостью доступа к новым областям знаний и трудностями в получении полноценной личности. В связи с этим это актуальная проблема – способствовать образованию, познанию, мышлению, делать научные выводы, сортировать достижения науки, позволять студенту становиться предметом своего дела.

Ключевые слова: осведомленность знаний; будущий учитель; информация; студенты; учитель физики; проблема обучения

QUESTIONS OF PREPARATION OF FUTURE PHYSICS TEACHERS IN THE CONDITIONS OF EDUCATION INFORMATIZATION

B. Zheldybayeva, N. Alkenova

In the period of intensive development of modern information technologies, the effectiveness of the educational process of educational institutions is directly related to the future preparation of the future teacher. That is why a high level of ability to widely use information and computer technologies in teaching is one of the requirements for the professional training of school

teachers. In this regard, it is important for future teachers not only to use information technologies and software in the pedagogical process, but also to develop these tools in higher educational institutions.

Socio-economic changes in the country and throughout the civilized world require a review of the traditional system, methods and technology of education. In this regard, this is an actual problem – to promote education, knowledge, thinking, to make scientific conclusions, to sort the achievements of science, to allow the student to become the subject of his work.

Key words: knowledge awareness; future teacher; information; students; Physics teacher; the problem of learning

МРНТИ: 37.81.47

С.С. Маусымбаев, А.Р. Кенжеғалиева

Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университеті

МАТЕМАТИКАЛЫҚ ӘДІСТЕРДІ ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ АРҚЫЛЫ КВАНТТЫҚ ФИЗИКАДАН БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУ МӘСЕЛЕСІ

Аңдатпа: Оқытудың, тәрбиелеудің мазмұнын қоғам дамуының қарышты қадамына сәйкестендіріліп, оны шырқау биіктерге көтеруге бағытталған әдіс-тәсілдер жасалуда. Оқыту барысында жаңа технологиялық әдістерді пайдалану шәкірттердің ойлана білу қабілеттерін дамытады, олардың білім сапасын жақсартады, ой өрісін кеңейтеді, есте сақтау қабілеттерін өсіреді. Дамыта оқытуда оқушының ойлау, ізденушілік, зерттеушілік қабілеттері артып, талдау арқылы белгілі бір шешімге келуге, оны дәлелдей білуге оқушының ой-пікірін айтуға мүмкіндік беріледі. Математика – барлық ғылымдардың логикалық негізі, демек, математика оқушының дұрыс ойлау мәдениетін қалыптастырады, дамытады. Әлемде болып жатқан жаңалықтарды дұрыс қабылдауға көмек береді. Орта білім беретін мектепте өткізілетін сабақтар оқушылардың пәнге қызығушылығын ынтасын арттырып, ой-өрісін кеңейтеді, шапшаңдыққа тез есептей білуге үйретеді.

Математикалық әдістерді тиімді пайдалану арқылы кванттық физикадан білім алушылардың білім сапасын арттыру маңызды мәселе екендігі түсіндірілген.

Түйін сөздер: математикалық әдіс; кванттық физика; білім сапасы; болашақ мұғалім; білім алушылар; оқыту мәселесі

Заманымызға сай қазіргі қоғамды ақпараттандыруда педагогтардың біліктілігін ақпараттық – коммуникациялық технологияны қолдану саласы бойынша көтеру негізгі міндеттерінің біріне айналды. Қазақстан Республикасының Білім туралы заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – білім беру бағдарламаларын меңгеру үшін жағдайлар жасау керек» деп көрсетілген. Солардың бірі білім беруді ақпараттандыру барысында дидактикалық және оқыту құралы болып компьютер саналады. Сондықтан кез – келген білім беру саласында мультимедиялық электрондық оқыту құралдары барлық пәндерді оқытуға пайдаланылады.

XXI ғасыр – бұл ақпараттық қоғам дәуірі, технологиялық мәдениет дәуірі, айналадағы дүниеге, адамның денсаулығына, кәсіби мәдениеттілігіне мұқият қарайтын дәуір.

Білім беру үрдісін ақпараттандыру – жаңа ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы дамыта оқыту, дара тұлғаны бағыттап оқыту мақсаттарын жүзеге асыра отырып, оқу – тәрбие үрдісінің барлық деңгейлерінің тиімділігі мен сапасын жоғарлатуды көздейді.

Біріккен ұлттар ұйымының шешімімен «XXI ғасыр – ақпараттандыру ғасыры» деп аталады. Қазақстан Республикасы да ғылыми-техникалық прогрестің негізгі белгісі – қоғамды ақпараттандыру болатын жаңа кезеңіне енді.

Заманымызға сай қазіргі қоғамды ақпараттандыруда педагогтардың біліктілігін ақпараттық-коммуникациялық технологияны қолдану саласы бойынша көтеру негізгі міндеттерінің біріне айналды.

Ақпараттық қоғамның негізгі талабы – оқушыларға ақпараттық білім негіздерін беру, логикалық – құрылымдық ойлау қабілеттерін дамыту, ақпараттық технологияны өзіндік даму

мен оны іске асыру құралы ретінде пайдалану дағдыларын қалыптастырып, ақпараттық қоғамға бейімдеу.

Олай болса, ақпараттық бірліктердің білімге айналуы әлемнің жүйелік – ақпараттық бейнесін оқушылардың шығармашылық қабілеттері мен құндылық бағдарларын дамыту арқылы қалыптастыруды көздейтін, адамның дүниетанымының құрамдас бөлігі болып табылатын интеллектуалды дамуды қалыптастырудың бір жолы.

Термин дегеніміз – ғылыми ұғымдарды дәл білдіретін, тек сол ғылым аясында ғана қолданылатын арнайы сөздер мен сөз тіркестері [1].

Әрбір ғылыми термин екі түрлі қызмет атқарады. Оның бірі – термин ғылыми ұғымның атын білдіреді, екіншісі – сол ұғымның мағынасын, мағынасын өз бойына жинақтайды. Бұл екі қызметтің арасында ажырамас байланыс бар. Ол байланысты – ғылыми ұғым мен сол ұғымды бейнелейтін термин арасындағы байланыс деп атайды. Әдетте бұл байланыс ешқашан үзілмеу керек.

Әрбір ғылыми ұғымның (заттың, дененің, құбылыстың) толып жатқан қасиеттері мен белгілері болатындығы белгілі. Ғылыми ұғымға анықтама берілгенде сол қасиеттер мен белгілері көрсетілуі керек [2].

Кванттық механика – микробөлшектердің (элементар бөлшектер, атомдар, атом ядролары, молекулалар) қозғалысын және олардың бір-біріне жасайтын әсерлерін зерттейтін қазіргі теориялық физиканың аса маңызды саласы. Оның ғылым болып қалыптасуы ХХ ғасырдың бас кезінде ашылған физикадағы ұлы жаңалықтармен тығыз байланысты.

Дуализм идеясы кванттық механиканың физикалық теория болып қалыптасуының алғашқы сатысы еді. 1924 жылы де Бройль өзінің «Кванттар теориясы жөніндегі зерттеулер» деп аталатын докторлық диссертациясында корпускулалық-толқындық дуализм идеясын тек фотонға ғана емес, кез келген микробөлшекке қолдануға болатындығы жөнінде ұсыныс жасады. Көп ұзамай-ақ (1927 ж.) бір мезгілде бірнеше зертханаларда жүргізілген эксперименттік жұмыстар электронның толқындық қасиетінің бар екендігін үзілді-кесілді дәлелдеп берді.

Планктың кванттау идеясы мен дуализм идеясын өзара ұштастыру кванттық механиканың дамуына өте үлкен әсер жасады. 1925-1926 ж.ж. Гейзенберг пен Шредингер еңбектері кванттық механиканы жүйелі физикалық теорияға айналдырды.

Алдымен, 1920 жылдары, дамыған кванттық механиканы әдетте релятивтік емес кванттық механика деп атайды – ол жылдамдығы жарық жылдамдығымен салыстырғанда өте аз болатын микробөлшектердің кванттық механикасы. Кез келген мүмкін болатын жылдамдықпен қозғалатын бөлшектер үшін жазылған кванттық теория релятивтік кванттық механика деп аталады, ол 1930 жылдары қалыптасты. Міне, содан бері релятивтік кванттық механикадан бөлініп шығып, өз алдына ғылым саласына айналған, атомдағы, ядродағы және элементар бөлшектердегі құбылыстарды түсіндіретін физикалық теориялар кванттық электродинамика және өрістің кванттық теориясы болып дамуда.

Көріп отырғанымыздай қазіргі кванттық механика дамып келе жатқан, әлі соңғы тараулары жазылып бітпеген физикалық теория. Ол тек ғылыми көзқарастарда ғана емес, сонымен бірге техникада айтарлықтай төңкеріс жасауда. Біз атомдық электростанциялардың беретін тогын пайдаланудамыз. Бізді қоршаған радиоқабылдағыштар мен телевизорларда жартылай өткізгішті кванттық техника қолданылады. Жұмысы кванттық құбылыстарға негізделген интегралдық схемаларды пайдаланатын калькуляторлар мен компьютерлер тұрмысымызға кеңінен енуде. Халық шаруашылығы мен медицинада кванттық сәулелер көздері қолданылуда. Материяның кванттық қасиетіне негізделіп асқын өткізгіштерден жасалған магниттерді пайдаланып келеміз.

Кванттық механика Әлемнің пайда болуы мен эволюциясы жөніндегі біздің көзқарасымызды толық өзгертуде. Кванттық физика өзінің концептуалдық маңыздылығының саласынан техникалық қолданбалық саласына өтті. Кванттық физика идеялары жаңа техникалық құрылғылары мен технологияларында: байланыс құралдары, лазерлерлер, компьютерлерде жүзеге асырылады. Сондықтан, физикадан мектепте білім беруді жаңғырту, мектеп курсында кванттық физиканың үлесін біршама арттыруға бағытталуы тиіс.

Қоғамдық қатынастар жүйесіндегі өзгерістер мектепке зор әсер етеді және білім беруде жаңа тарихи кезеңнің міндеттеріне сәйкестікті талап етеді. Қазіргі жаратылыстанудың іргетасы ретінде физика инновациялық технологияларды жасауда прогресті қамтамасыз

етеді. Физиканың барлық жетістіктері, жас кезінен болашақ инженерлердің, ғалым-физиктердің санасына сіңетін және университеттерде оқытудың тиімділігіне негіз болатын, мектептегі білімнен басталады.

Мектепте кванттық механиканы оқытудың қиындықтары, оқушылардың шектеулі танымдық мүмкіндіктерімен және материя қозғалысының кванттық формасының ерекшеліктерімен байланысты.

Орындалған әдістемелік жұмыстардың ғылыми және қолданбалы маңыздылығын жоғары бағалай отырып, кванттық физиканы оқытудың маңызды мәселелері шешімін әлі де таппағанын айта кету керек. Оның ішінде: тұтас, логикалық тізбекті құрылымды білдіретін мектеп курсының «Кванттық физика» бөлімін құрастыру; оқушылардың ғылыми ой-өрісін қалыптастыруға қажетті кванттық физиканың қазіргі заманғы идеяларын пайдалану; оқушыларды аса жүктемей, оқытылатын кванттық механикалық ұғымдар аясын кеңейту және т.б.

Кванттық механика бойынша оқушылардың білімдеріндегі кемшіліктер туралы, біздің бастапқы кезеңде жүргізілген эксперимент нәтижелері айтады. Оқушылар микрообъектілер қасиеттері мен олардың қозғалысы туралы, динамикалық теңдеулер жайлы, кванттық және классикалық физика заңдарының арасындағы қатынастық туралы білмейді. Бұған, біріншіден, кванттық ұғымдарды қалыптастыру әдістемесінің кемшіліктері мен қиындықтары себеп болды; екіншіден, қолданыстағы жалпы білім беру стандарттарымен, бағдарламаларымен және оқулықтарымен анықталған кванттық физика тарауының мазмұны ғылымның қазіргі күйіне сәйкес емес деп есептейміз.

Кванттық механика негіздерін оқыту әдістемесінің мәселелерінің қажетті деңгейде шешілмеуі, алғашқы орынға адам факторы мен инновациялық қызметті қоятын орта білім берудің жаңа мақсаттарына байланысты, жалпы білім беру орындарында физика курсын жетілдіруге кедергі болып отыр. Осыған орай талқыланып отырған әдістемелік мәселелерді шешу қоғамның қажеттілігінен туындады.

Кванттық физика терминдерінің орысша қазақша түсіндірме сөздігін қалыптастыру жолдарында мектеп практикасындағы зерттеу жұмысын қорытындылай келе, төмендегі тұжырымдарды алдық:

1. Ресей Федерациясында және елімізде қолданылып жүрген «Физика-11» оқулығындағы кванттық механика элементтерін («Де Бройль толқындары», «Анықталмаушылық қатыстары», «Толқындық функция» тақырыптарын) оқытылу жағдайына салыстырмалы талдау жасалды;

2. Салыстырмалы талдау барысында зерттеу нысанының мазмұнын оқушыға жеңіл түсіндірілуі қажеттілігі анықталды.

Педагогикалық эксперимент нәтижесінде тарауды оқытудың тиімді әдісі деңгейлеп оқыту мен тірек сызба әдістері екені дәлелденді, тиісті материалдардан электрондық оқулық жасалды. Диссертациялық жұмыстың өзектілігі оқушылардың тақырыпты күрделі болғандықтан толық қабылдай алмауы, кванттық механика тақырыптарында микробөлшектерді қолмен ұстап, көзбен көру мүмкіншіліктерінің шектеулілігінен туындаған болатын. Зерттеу барысында бұл мәселелер толықтай қамтылды. Оқушылар «Кванттық механика элементтері» тақырыбы бойынша видеоақпараттар, деңгейлік есептер, кванттық физика терминдерінің орысша қазақша түсіндірме сөздігін қалыптастыру жолдарын зерттеген ғалымдар туралы және кванттық механиканың қазіргі таңдағы ғылыми-техникалық жаңалықтарымен таныс болуда.

Математикалық әдістерді тиімді пайдалану арқылы кванттық физикадан білім сапасын арттыру мәселесі бойынша «Кванттық механика элементтері» тақырыбына сабақ жоспарлары құрылып, кванттық физика ұғымдарына түсіндірме сөздігін қалыптастыру жолдары айқындалып деңгейлеп оқыту мен тірек-сызба технологиялары негізінде тиімді әдістеме жасалды.

Бордың постулаттары бойынша атом құрылысының динамикалық иллюстрациясын береді. Бағдарламаның мақсаты: оқушыларда стационарлық орбиталар мен кванттық ауысу туралы көрнекі түсінік қалыптастыру. Бағдарлама динамикалық графикалық модельдердің көрнекілігін қамтамасыз етеді, әрі оқушыға электрон ауысуын басқаруға және өз білімін сызықты спектр алуда қолдануға мүмкіндік береді. Нақты спектрді «Тұтас және сызықты спектр құрылымы» – зертханалық жұмысы барысында бақылауға болады.

Егер, орта мектепте кванттық механика элементтерін оқыту теориялық-әдістемелік тұрғыда негізделсе және оның әдістемесі даярланса, онда:

- оқушылардың тақырыпты жетік меңгеру үдерісінің тиімділігі және физиканы оқыту сапасы артады;
- оқушылардың оқуға деген қызығушылығы мен белсенділігі артады. Осыдан негізделген әдістемелік тәсіл:
- кванттық-механикалық ұғымдардың қалыптасуына, олардың теориялық және практикалық қолдануына;
- классикалық және кванттық механика бойынша білімді жүйелеу және талдауға;
- кванттық-механикалық идеяларына негізделген тұтас ғылыми көзқарастың қалыптасуына ықпал етуі тиіс деп есептейміз.

Атом құрылысының күрделі екендігі Дж.Томсон ашқан электронның қасиеттерінен байқала бастады. Классикалық физика негіздеріне сүйеніп атомның құрылысы мен негізгі қасиеттерін теориялық тұрғыдан түсіндіруге тырысқан. Э.Резерфорд атом құрылысының моделін ұсынды. Бұл модельді атомның ядролық немесе планеталық моделі деп атады. Өйткені, атом құрылысы Күн жүйесіне ұқсас деп қарастырылды. Бірақ бұл модель атом құрылысының орнықты күйін және олардан шығатын сәулелердің қарқынын классикалық физика ұғымдары аясында түсіндіре алмады. Сондай-ақ атом құрылысына байланысы бар жаңа ашылған құбылыстарды да ескі физиканың шеңберінде (фотоэффект, дененің жылулық сәуле шығаруы т.б.) Резерфорд моделіне сүйеніп түсіндіру мүмкін болмады. Дегенмен, бұл модельдің дұрыстығын Резерфорд өз тәжірибесінде дәлелдеп берді. Сондықтан Резерфорд моделі мен классикалық физика арасындағы айтылған қайшылықтарды шешу үшін 1913 ж. Н.Бор өз қағидаларын ұсынды. Осының негізінде Бор сутегі атомының құрылысын, спектр заңдылықтарын түсіндіріп бергенімен атом дүниесіне қатысы бар көптеген күрделі құбылыстарды сол кездегі Атом физикасының шеңберіне сыйғыза алмады. Бор теориясында тиянақты атом теориясы бола алмады. Атом құрылысының және ондағы болатын түрлі құбылыстардың жүйелі теориясы микродүниенің кванттық заңдылықтары ашылғаннан кейін ғана пайда болды (1925-27 ж). Қазіргі заманғы Атом физикасының мазмұны осы кванттық теорияға негізделген. Атом физикасының атом теориясы, атомдық (оптикалық) спектроскопия, рентгендік спектроскопия, радиоспектроскопия, атомдар мен иондар соқтығысу физикасы тәрізді бөлімдерден тұрады. Атом физикасының жетістіктері физика, химия, астрономия, биология ғылымдарында, күрделі техника мәселелерін шешкенде кеңінен пайдаланылады. Атомдар мен иондардың ішкі құрылысын анықтау және олардың өзара соқтығысу заңдылықтарын зерттеу кванттық электроника және плазма физикасы тәрізді жаңа ғылым салаларының пайда болуына ықпал етті. Атом физикасындағы атом жөніндегі жүйелі ілім адамзаттың дүниетанымын кеңейтті.

Осы және басқа да жағдайларда мұғалімнің оқу әрекетін ұйымдастыру бойынша айқын бір нұсқауы қажет, екінші жағдайда сонымен қатар лабораториялық немесе тәжірибелік жұмысты баяндайтын баспа құралдары да қажет. Оқу сапасын оқу барысында бұл үлгілерді жетістікті қолдануға - қолдау болатын қасиеттерін бөліп көрелік [3]:

1. Ақпараттылығы. Бұл қасиетінде қолданушыға ақпарат объектісін зерттеу үшін қажетті және тереңдігі мен сипаты жағынан осы оқу әрекетінің дидактикалық мақсатымен айқындалатындай қажетті ақпаратты беруі деп түсінеміз.

2. Көрнекілігі. Ақпараттық және көрнекілік қасиеттерінің бірдей еместігі айқын, олардың екеуі де бір-бірімен тығыз байланысты. Үлгімен жұмыс барысында алынатын ақпарат сезім үшін қолайлы түрде болуы қажет. Бұл ақпаратты тиімді көлемдегі бөлшектерге бөлу мен оны жеткізудің қамтамасыз ету әртүрлі ақпарат берудегі (мәтін, формула, графика, сурет және т.б) мәнді элементін бөлумен де қамтамасыз етіледі.

3. Динамикалылығы. Қазіргі интербелсенді тақтада тек қана жылжымайтын суреттер ғана емес, сонымен қатар түрлі құбылыс, яғни жылжуы мен дамуын бейнелей отырып, оны бақылауға мүмкіндік береді.

4. Ашықтығы. Қолданушының үлгі өлшемдері мен үлгілеу бағдарламасының тәртібін түрлендіруге мүмкіндік береді.

5. Оқу жұмысын басқарудың қарапайымдылығы.

6. Қайталанбалылығы. Үлгілеу бағдарламасының қолдану мерзімділігі немесе олардың оқу барысындағы қолдану бөлігінің циклділігі.

Білім сапасын арттыру арқылы оқытудың жетістігі педагог пен оқушы арасындағы екі жаққа да өзар тең қарым-қатынасты сақтауымен айқындалады. Оқытудың теориясы жалпы дидактикалықпен тығыз байланысты арнайы ерекше принциптеріне негізделген. Олар заңмен бекітілген ғылым заңдылықтарына сай тәртіп пен әрекеттің негізгі ережелеріне сай басшылыққа алынатын идея болып келеді.

Әдебиеттер

1. Маусымбаев С.С. Кванттық теория терминдерінің орысша-қазақша сөздігі, А., РБК, 1993
2. Истеков К.К., Косов В.Н., Квантовая механика А, Триумф «Т», 2007
3. Ақитай Б.Е. Физиканы оқыту теориясы және әдістемелік негіздері. – Алматы, 2006

ПРОБЛЕМЫ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ ПО КВАНТОВОЙ ФИЗИКЕ ПУТЕМ ЭФФЕКТИВНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МАТЕМАТИЧЕСКИХ МЕТОДОВ

С.С. Маусымбаев, А.Р. Кенжеғалиева

Методы и подходы, направленные на улучшение содержания образования и воспитания, приведены в соответствие с прогрессивным развитием общества. Использование новых технологических методов в обучении улучшает мыслительные способности студентов, улучшает их знания, расширяет их мышление и строит их память. В продвинутом обучении ученик имеет способность мыслить, исследовать, исследовать и анализировать мысли ученика, чтобы прийти к определенному решению и доказать его. Математика – логическая основа всех наук, а математика – формулировка правильной культуры мышления студента. Помогает сделать мировые новости более точными. Учащийся средней школы усиливает интерес учащихся к предмету, расширяет их кругозор и учит их быстро вычислять скорость.

Объяснение качества обучения студентов квантовой физике является важной проблемой при эффективном использовании математических методов.

Ключевые слова: *математический метод; квантовая физика; качество образования; будущий учитель; студенты; проблема обучения*

THE PROBLEM OF IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION ON QUANTUM PHYSICS THROUGH THE EFFECTIVE USE OF MATHEMATICAL METHODS

S. Mausymbayev, A. Kenzhegalieva

Methods and approaches aimed at improving the content of education and upbringing are brought in line with the progressive development of society. The use of new technological methods in teaching improves the thinking abilities of students, improves their knowledge, expands their thinking and builds their memory. In advanced learning, the learner has the ability to think, explore, investigate and analyze the learner's thoughts to come to a specific decision and prove it. Mathematics is the logical basis of all Sciences, and mathematics is the formulation of the correct culture of thinking of the student. Helps make world news more accurate. A high school student increases students' interest in the subject, broadens their horizons and teaches them to calculate speed quickly.

Explanation of the quality of teaching students quantum physics is an important problem in the effective use of mathematical methods.

Key words: *mathematical method; quantum physics; quality of education; future teacher; students; learning problem*

С.С. Маусымбаев, Н.Ж. Құмарова

Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университеті

ОҚЫТУ ҮДЕРІСІНДЕГІ АҚПАРАТТЫҚ-ҚАТЫНАСТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ

Аңдатпа: Болашақ мұғалімдердің даярлығын қалыптастыруда ақпараттық-қатынастық технологияларды пайдалану мәселесі негізге алынған. Ақпараттық қатынастық технология құралдарын оқыту үдерісінің барлық кезеңдерінде, атап айтқанда, жаңа тақырыпты түсіндіруде, алынған білімді бекітуде, қайталауда, білім, білік, дағдысын бақылау барысында қолдануға болады. Сондықтан оқытудың ақпараттық қатынастық технология құралдарын интерактивті деп атайды, себебі ол оқытушы мен оқушының іс – әрекетіне араласып, онымен сұхбаттасуға мүмкіндік береді. Инновациялық ақпараттық-білімдік орта ретінде электрондық оқы-тудың контенттік жасақтамасы жаппай сапалы білім беруді қамтамасыз етеді, өйткені көрнекілік, жүйелілік, біртұтастық, ұғынымдылық сияқты дидактикалық қағидаларды, тәрбиелейтін оқытуды және басқаларды жаңа деңгейде іске асыру үшін мұғалімге де, оқушыға да жұмыс орнын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді; танымдық іс-әрекет кезеңдерін, оқытуды дараландаруды, оқушылардың құлшынысын арттыруды, оқу-шылардың өзін-өзі барабар бағалауын қалыптастыруды, ұлттық бірыңғай тәстілеуге дайындықты, педагог кадрларды қайта дайындаудың жаңа мүмкіндіктерін, Оқытушының шығармашылық өсуін және т.б. іске асыруды қамтамасыз етеді.

Түйін сөздер: ақпараттық – қатынастық технология; болашақ мұғалім; білім алушылар; физика мұғалімі; оқыту мәселесі; педагогикалық технологиялар

Дамыған елдердегі білім беру жүйесінде ерекше маңызды болып табылатын мәселелердің бірі – оқытуды ақпараттандыру, яғни оқу үрдісінде ақпараттық технологияларды пайдалану болып табылады. Ақпараттандыру жағдайында оқушылар меңгеруге тиісті білім, білік, дағдының көлемі күннен күнге артып, мазмұны өзгеріп отыр. Білім беру саласында ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы білімнің сапасын арттыру, білім беру үрдісін интенсификациялау мен модернизациялаудың тиімді тәсілдерін іздестіру жұмыстары жүргізіліп жатыр. Бұл жұмыстардың тиімділігі мен нәтижелілігі бірнеше оқу-әдістемелік, психологиялық-педагогикалық мәселелердің шешімін ғылыми түрде негіздеуді талап етеді.

Ақпарат технологиясы (ағылш. information technology, қысқ. IT) – объектінің, процестің немесе құбылыстың күйі туралы жаңа ақпарат алу үшін мәліметтерді жинау, өңдеу, жеткізу тәсілдері мен құралдарының жиынтығын пайдаланатын процесс.

- Ақпарат технологиясы дегеніміз компьютерді және телекоммуникациялық жабдықтарды деректерді сақтау, шығару, тасымалдау және өзгертуге арналған технология [1].

«Ақпараттық технологиялар» термині 1958 жылы Гарвард Бизнес шолуында алғаш рет пайда болды; Гарольд Дж.Я. Либет және Томас Л. Висслер былай деп жазды: «Жаңа технология әлі де басқарылмайды. Біз ақпараттық технологиясы (IT) деп атаймыз.» Анықтамасы үш санатты қамтиды: өңдеу әдістері, шешімдерді енгізу және модельдеудің статистикалық және математикалық әдістері, сондай-ақ бағдарламалық қамтамасыз етудің жоғарғы тәртібін енгізу.

- Ақпарат технологиясы – ақпаратты өңдеу үшін пайдаланылатын технологиялық элементтердің, құрылғылардың немесе әдістердің жиынтығы. Ақпараттық технология (немесе көпшілікке IT атымен танымал ұғым) – қазіргі компьютерлік технология негізінде ақпаратты жинау, сақтау, өңдеу және тасымалдау істерін қамтамасыз ететін математикалық және кибернетикалық тәсілдер мен қазіргі техникалық құралдар жиыны [2].

Ақпараттық қоғамда өндірістің дамуының негізгі құралы болып ақпараттық ресурстардың қажеттілігі көрінеді. Сондықтан білім беру саласы да өзінің дамуы үшін жаңа қадамдарға баруда. Осыған байланысты адамға ақпараттар кеңістігінде дұрыс бағытты таңдауға мүмкіндік жасай алатын оқытудың жаңа технологиялары пайда болуда.

Әлем ақпараттық қоғамға аяқ басқан қазіргі заманда ақпараттық мәдениет деңгейі кез келген мемлекеттің дамуының басты дәлелі болып отыр. Біздің еліміз үшін де басты міндеттердің бірі – білім беру жүйесін ақпараттандыру. Халқымыздың рухани көсемі Ахмет Байтұрсынұлы “Мұғалім әдісті көп білуге тырысу керек. Оны өзіне сүйеніш, қолғабыс нәрсе есебінде қолдану керек” дегендей, оқу-тәрбие үрдісіндегі ұйымдастыру істерінде нәтижелі болатын әдістерді сұрыптап пайдаланған жөн. Жаңалықты қабылдау әр ұстаздың ізденісіне байланысты. Дамыған елдердегі білім беру жүйесінде ерекше маңызды болып табылатын мәселелердің бірі – оқытуды ақпараттандыру, яғни оқу, тәрбие үрдісінде ақпараттық технологияларды пайдалану болып табылады.

Ақпараттық қатынастық технология құралдарын оқу, тәрбие үдерісіне қолдану әдістері сан алуан. Осы әдістерді жіктеп көрсетудің мәні зор. Жіктеп көрсетуде, біріншіден, оқушыға берілетін білімнің сапасы артады, екіншіден, оқушымен жүргізілетін жұмыстың дәлдігі артады, үшіншіден, компьютерлік технологияны пайдаланып оқытуда мұғалімнің атқаратын қызметі жеңілдейді. Білім мен дағдының өзара бірігуі арқылы мұғалім теориялық және практикалық әдістерді саралап пайдалануға жаттығады. Соның нәтижесінде ақпараттық қатынастық технология құралдарын қолдану арқылы оқыту әдістері жүйеленіп берілсе, білім берудің сапасы артады. Оқушыларға алтын уақытыңды орынды пайдаланып, оларға тың мағлұмат, тың дүние беру – ақпараттық қатынастық технологиялардың жетістігі. Сабақтарда аталған технологияларды қолдану диапазоны шексіз және және мұғалімнің арнайы дайындығын қажет етеді. Мысалы, физиктердің өмірі мен шығармашылығын оқытуда мультимедиа бағдарламасы тыңдау арқылы мәнерлеп оқытуды, эстетикалық тәрбиені қалыптастырып қана қоймай, шығармашылық қабілеттерінің дамуына да молынан әсерін тигізеді. Сабақ барысында өтілген тақырып бойынша шығарманы талдау барысында өз ойларын ғана білдіріп қана қоймай, эссе, тапсырма т.б жазуға дағдыландыру да барынша оқушылардың шығармашылық дамытуға әсері ерекше. Онда оқушыларға АҚТ- ды пайдалану арқылы білім бере отырып, электрондық оқулықтармен оқыту жүйесінің пән сапасын арттырумен қатар басқа да тиімді жақтары өте зор.

Қазіргі уақытта оқушыларға сапалы білім беруде компьютердің атқаратын ролі ерекше. Мұғалімнің кәсіптік деңгейі мен оқушылардың қызығушылығын арттыруда бірден-бір құрал – компьютер Оқу үрдісінде компьютер оқып-үйрену нысаны ретінде, сонымен бірге оқыту, тәрбиелеу, дамыту мен оқытудың мазмұнын меңгеруді диагностикалау құралы ретінде әрекет етеді. Мұның өзі ақпараттық технологияларды пайдаланудың екі бағыты бар екендігін анықтауға мүмкіндік береді.

Бірінші бағыт тұрғысынан алып қарасақ, ақпараттық технологиялар білім, білік, дағдыны игеру үшін қажетті ресурс болып табылып, оқушылардың саналы тәрбие, сапалы білім алуына жағдай жасайды, ал екінші бағыт тұрғысында ақпараттық технологиялар оқу-тәрбие үрдісін ұйымдастыру тиімділігін арттырудың қуатты құралы болып табылады.

Сондықтан білім беруді жаңа сатыға көтеру үшін тек білім мазмұны мен оқыту әдістерін ғана емес, ақпараттық технологияларды кеңінен пайдалану арқылы оқытуды ұйымдастыру формаларын да жетілдіру керек. Мұның өзі мынадай оқу-тәрбие міндеттерін шешуге көмектеседі:

- оқу үрдісін дербестендіру. Мәселен, компьютер оқытуды нақты бір авторлық бағдарлама бойынша жүзеге асыруға мүмкіндік береді;
- нақты әрекетке негізделген кері байланысты қамтамасыз етеді. Мәселен, компьютер арқылы әрбір оқушы өзінің білімін бақылауға, тексеруге және бағалауға мүмкіндік алады;
- материалды меңгеру жылдамдығын арттыруға болады [3].
- Ақпараттық технологияны қолдану арқылы оқыту:
- жаңа ақпараттық технологияны қолдану арқылы білімнің сапасын көтеру;
- жаңа ақпараттық және телекоммуникациялық технологияларды енгізу арқылы білім беру мазмұнын жаңарту;
- жаңа ақпараттық технологияны қолдану саласы бойынша оқушылардың мамандыққа баулу механизмін құру;
- біздің еліміздегі және шет елдердегі жинақталған ақпараттық ресурстарға жедел ену;
- мультимедиялық электрондық оқулықтарды, виртуальдық лабораторияларды және бақылау программаларын жасақтап, қамтамасыз ету;
- білім берудің телекоммуникациялық желілерін құру;

Енді оқытудың ақпараттық технологияларының мәнін ашып көрсетейік.

1. Компьютерлік және ақпараттық сауаттылық. Компьютерлік сауаттылыққа электронды есептеуіш техникасымен жұмыс істеу білігін жатқызуға болады. Ақпараттық сауаттылық ақпаратты алудың, қайта жасаудың, жеткізудің, сақтаудың және пайдаланудың негізгі ережелерін білуді көздейді.

2. Оқу үрдісінде компьютерді пайдалану оқушылардың өзіндік жұмыстарын ақпараттық-әдістемелік тұрғыдан қамтамасыз етуге де елеулі өзгерістер енгізуге мүмкіндік береді, мұндай жаңашыл өзгерісті оқулықтардан бастауға болады. Мұнда дәстүрлі баспа оқулықтарымен қатар оқу үрдісінде электронды оқулықтарды пайдалану көзделеді.

Электронды оқулықтың автоматтандырылған оқу үрдісі ашық дамиды әдістемелік жүйе екендігі белгілі. Сонымен бірге электронды оқулық оқу ақпаратын тасымалдаудың жаңа құралы болып табылады. Онда оқу ақпараты толық мазмұндалып, әртүрлі қосымшалар, анықтамалық материалдар, бақылау тапсырмалары, ұсынылатын әдебиеттер тізімі және тақырыптық ресурстарға сілтемелер беріледі.

Электронды оқулықтың жетістіктері мыналар болып табылады:

- шұғыл кері байланысты қамтамасыз етеді;
- дәстүрлі оқулықта көп іздеуді қажет ететін тиісті ақпаратты тез табуға көмектеседі;
- гипермәтінді түсіндірмелерді бірнеше рет қарап шығу барысында уақытты анағұрлым үнемдеуге мүмкіндік береді;
- қысқа мәтіндермен қатар көрсетеді, әңгімелейді, жобалайды, т.с.с. (мультимедиа-технологияның мүмкіндігі мен артықшылығы тура осы жерде көрінеді);
- әрбір студентке дербестік тұрғыдан қатынас жасауға мүмкіндік беріп, олардың өз бетінше білім алуын қамтамасыз етеді;
- белгілі бір бөлім бойынша білімді тексеруге мүмкіндік туады.

Оқу үрдісінің ақпараттық-техникалық қамтамасыз етілуін жүйелі түрде іске асыру, оқытуда жаңа ақпараттық технологияларды тиімді де сапалы қолдану мақсатында – интернетке шығу [4].

Интернет-ресурстарды пайдалануға бағытталған белгілі бір білімдердің жиынтығы, бұл бұдан басқа да күрделі білімдерді игеруге көмектеседі, бұл үшін білім беру сайттары мен порталдарын білуі. Мотивациялық саласының көрсеткіштеріне ғаламдық Интернет желісіндегі ақпараттық-білім беру кеңістігіне қызығуы; ғаламдық және жергілікті желілермен жұмыс жасауға ынталануы; отандық және шетелдік Интернет-ресурстарды табуға қызығуы; порталдар мен іздеу жүйелерінде жұмыс жасау әдістемесін меңгеруге ұмтылуы; Интернет-ресурстарды өздерінің сабақтарында пайдалануға ұмтылуы жатады.

Мұғалім – ақпараттанушы емес, оқушының жекетілген және интеллектуальды дамуын жобалаушы. Ал бұл мұғалімнен жоғары құзырлылықты, ұйымдастырушылық қабілеттілікті, оқушыларды қазіргі қоғамның түбегейлі өзгерістеріне лайық бейімдеу, олардың зерттеушілік дағдыларын дамыту бағыттарын талап етеді.

Білім беруді ақпараттандырудың жаңа бағыты – дәріс сабақтарында интерактивті тақталарды қолдану болып табылады.– ActivBoard интерактивті тақтасы мен ActivStudio программалық қамтуын оқу үрдісінде пайдалануда. Бұл бағдарламалық-техникалық кешеннің өзіне тән ерекшелігі, әмбебаптығы, интерактивтілігі, қызметінің көп жақтылығы және қолданушыға пайдалануға түсініктілігі мен интерфейсінің қарапайымдылығы.

Заман талабына сай, студенттерге сапалы білім беруде электрондық оқулықтарды сабаққа пайдалану – оқытудың жаңа технологиясының бір түрі ретінде қарастырылады [4].

Оқу процесінде пайдаланылатын мультимедиялық үйретуші программалардың, тексеру программаларының, электрондық оқулықтардың өскелең өмір талаптарына сай дайындалып, компьютерді оқыту құралы ретінде пайдалана алатындай деңгейде болуы керек.

Ақпараттық-қатынастық технологиялардың мүмкіндіктерін пайдаланып оқыту – қазіргі заманғы білім берудің нормасына айналды. Электронды құрал-жабдықтарды пайдаланып оқыту – қазіргі заман талабы.

Электронды құрал-жабдықтарды пайдалануды қазіргі заманның жас өспірімдері сәби шақтан бастап меңгере бастады. Оған адамзат қоғамының ғылыми-технологиялық жақтан қарыштап дамуы мен ақпараттық жүйеге көшуі және кез келген ел қоғамы мүшелерінің барша іс-әрекеті мен тұрмыс-тіршілігіне электронды құрылғылардың жаппай енуі себеп болып отыр.

Отандық білім берудің ақпараттық-қатынастық технологияларды білімдердің әлде бір көлемін есте сақтау емес, жұмыс істеу біліктерін қалыптастыратын, «білім алу бүкіл ғұмыр бойы» қағидасын іске асыру үшін ақпаратты іздестірумен, іріктеумен, өңдеумен және т.б. байланысты ететін ақпараттық ағындардың өсуі, ақпараттың үнемі жаңаруы:

– қатынастық құралдар мен тәсілдердің қарқынды дамуы, ғаламтор желісінің ауқымды кеңеюі, мемлекеттер арасында шекарасыз ашық ақпараттық кеңістіктің бірегей дамуы, болашақ маманның бәсекелестікке қабілеттілігін анықтайтын болатын қоршаған әлеммен ара қашықтық ақпараттық қатынастық өзара әрекеттестікке дайындықты қалыптастырудың детерминациялық маңыздылығы және т.б.

Электрондық оқытуды дамытудың негізгі үрдістері болып төмендегілер саналады:

– білімдерге, бүкіл ғұмыр бойы оқыту кеңістігін құруға, ғаламшарлық ойлауы бар жаңа түрленудің тұлғалығын қалыптастыруға, оқытындарды білім алудың жаңа мәнеріне бағдарлауға, білім берудің жинақылығын көтеруге негізделген динамикалық бәсекелестікке қабілетті эко-номиканы құрудың тиімді құралы ретінде электрондық оқытуды мойындау;

– ұлттық білімдік жүйелерді дамыту, тұрған орнынан тәуелсіз түрде білім беруді және сапалы білім беруге қатынас құруды жаңарту тетігі ретінде электрондық оқытуды дамыту бағдарламасын мемлекеттік қолдау;

– көптеген елдердің мектептік білім беруіндегі электрондық оқытуды дамытудың және мектептік білімдік үдерістегі АҚТ-ды енгізу тұжырымдамасын дайындаудың бастапқы кезеңі, мектептер үшін қолданбалы бағдарламалық өнімдерді дайындаудың үдемелі үрдісі;

– электрондық оқытудың әдіснамалық негіздерін дайындаудағы, педагогикалық пен ақпараттық-қатынастық технологиялар негізінде электрондық оқытудың мазмұны мен интерактивтік әдістерін дамытудағы инвестициялардың қажеттілігін ұғынуға біртіндеп бетбұрыс жасау.

Жалпы білімдік мектептегі қолданбалы бағдарламалық өнімдер негізінде дайындалынған электрондық оқытудың тұжырымдамасы оқыту үдерісіндегі АҚТ жетістіктерінің өз уақытындағы трансфертін және білім берудің жинақы мазмұнын, іс-әрекеттің интерактивтік тәсілдері мен мектеп оқушыларының жетістіктерін тұлғаландырылған есепке алу негізінде оларды педагогикалық технологиялармен кіріктіруді қамтамасыз ететін электрондық оқулықтардың ақпараттық-білімдік ортасымен жанамаланған білімдік үдеріс субъектілерінің ақпараттық-қатынастық өзара әрекеттестігін бағдарламалауға саяды.

Электрондық оқытудың мазмұны, мақсаттан нәтижеге дейін білімдік үдеріс субъектілерінің интерактивтік өзараәрекеттестікке ортақ амалдарын қамтамасыз ететін жалпы білімдік мектептегі электрондық оқулықтар мен цифрлық білімдік ресурстар формасында ұсынылатын білімдік қолданбалы бағдарламалық өнімдердің негізінде тиімді түрде іске асырылады.

Электрондық оқытудың педагогикалық технологиясы оқыту үдерісінің құлшыныстық-мақсаттық, мазмұндық, операциялық-іс-әрекеттік және бағалау-нәтижелік құрамдас бөліктерінің міндетті жүйелі өтуі барысында берілген нәтижені – үлгерім сапасының жоғары деңгейін қамтамасыз ететін білімдік үдеріс субъектілерінің интерактивтік ара қашықтықтық өзара әрекеттестігінің бірыңғай ақпараттық-білімдік ортасын жобалаудың тәсілдері мен құралдары туралы ғылыми-техникалық, психологиялық-педагогикалық және әдістемелік білімдердің жиынтығы болып табылады.

- Әдебиеттер

1. Daintith, John, ed. (2009), "IT", *A Dictionary of Physics*, Oxford University Press, retrieved 1 тамыз – 2012

2. Қазақ тілі терминдерінің салалық ғылыми түсіндірме сөздігі: Информатика және компьютерлік техника/ Жалпы редакциясын басқарған – А.Қ.Құсайынов. – Алматы: «Мектеп» баспасы» ЖАҚ, 2002. – 456 бет. ISBN 5-7667-8284-5

3. Ж. Садыбекова. Оқу – тәрбие үрдісінде ақпараттық – коммуникациялық технологияны қолдану қажеттілігі «Информатика негіздері» 2008 ж. – № 4

4. Қазақстан Республикасының білім беру жүйесін 2011-2020 жылға дейін дамытудың Мемлекеттік бағдарламасы

-
-

ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ

С.С. Маусымбаев, Н.Ж. Құмарова

Обоснована проблема использования информационно-коммуникационных технологий в формировании подготовки будущих учителей. Инструменты информационных технологий связи могут использоваться на всех этапах процесса обучения, в частности при интерпретации нового предмета, подтверждении полученных знаний, повторения, знаний, навыков и контроля. Именно поэтому обучение информационно-коммуникационным технологиям называется интерактивным, поскольку оно позволяет вам взаимодействовать и взаимодействовать с преподавателем и учеником. В качестве инновационной информационной и образовательной среды содержание электронного обучения обеспечивает высокое качество образования, поскольку оно предоставляет учителю и ученику место для работы на новом уровне, таком как дидактические принципы, образование и т.д. Например, наглядность, систематичность, единство, этапы познавательной деятельности, усмотрение в обучении, самооценка учащихся, оценка самооценки учащихся, подготовка к тестированию национального единства, новые возможности для переподготовки учителей, роста учителя и т. д. обеспечивает реализацию.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии; будущий учитель; студенты; учитель физики; проблема обучения; педагогические технологии

IN THE PROCESS OF TRAINING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES

S. Mausymbayev, N. Kumarova

The problem of using information and communication technologies in shaping the training of future teachers is substantiated. Communication information technology tools can be used at all stages of the learning process, in particular when interpreting a new subject, confirming acquired knowledge, repetition, knowledge, skills and control. That is why teaching information and communication technology is called interactive because it allows you to interact and interact with the teacher and student. As an innovative information and educational environment, the content of e-learning provides a high quality of education, because it provides the teacher and student with a place to work at a new level, such as didactic principles, education, etc. For example, visibility, systematicity, unity, stages of cognitive activity, learning discretion, student self-assessment, assessment of student self-assessment, preparation for testing national unity, new opportunities for retraining teachers, teacher growth, etc., ensures implementation.

Key words: information and communication technology; future teacher; students; Physics teacher; the problem of learning; pedagogical technologies

МРНТИ: 14.01.11

А.Р. Мукушева

Казахский гуманитарно-юридический инновационный университет г. Семей

РАЗВИТИЕ СОЦИАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА

Аннотация: Статья посвящена актуальной на сегодняшний день проблеме компетентности современных педагогических кадров. Особое внимание уделено формированию социальной компетенции у будущих педагогов.

Проблема подготовки компетентного специалиста педагога является актуальной в условиях современного общества. Успешность деятельности педагога зависит, прежде всего, от высокого уровня развития его личности, способности сопереживать окружающим, через умение продуктивного поведения в трудных ситуациях.

В статье показано, что с целью повышения эффективности профессиональной подготовки будущих педагогов, необходимо формирование у них социальной компетенции.

Педагог будет обладать этими значимыми качествами, если у него будет сформирована социальная компетенция. Важнейшие условия, которые способствуют формированию социальной компетенции в условиях образовательного учреждения, являются его превращение в открытую социально-педагогическую систему, высокий профессиональный уровень педагогов, а также благоприятный психологический климат в учебном заведении. В учебном заведении должна быть создана такая социальная среда, способствующая формированию у будущих педагогов, толерантных форм взаимодействия, готовности к пониманию собеседника и умения идти к нему на встречу.

Ключевые слова: компетентность, социальная адаптация, воспитание, личность, рефлексивные способности

• Как известно профессия педагога одна из самых уважаемых, почетных и ответственных профессий. Можно сказать, что от его труда во многом зависит разносторонность развития знаний молодого поколения, патриотизм, мировоззрение, нравственные качества. Педагогическая деятельность требует особого призвания. Воспитанием и обучением могут заниматься люди со склонностью и любовью к этому делу. Педагог должен любить и передавать свои знания другим, увлекаться самим процессом обучения и воспитания человека. Успех педагогической деятельности во многом зависит от коммуникативных способностей преподавателя, от его умения наладить правильные взаимоотношения с обучаемыми [1].

Педагогическая деятельность – «процесс, посредством которого реализуется то или иное отношение человека к окружающему его миру, другим людям, задачам, которые ставит перед ним жизнь.

Педагогическая деятельность – деятельность специфическая, вызванная необходимостью воспроизводства социально выработанного опыта личности. Подобное воспроизводство - процесс сложный и многофакторный. В педагогической деятельности взаимодействуют личность педагога и личность воспитанника, цели, заданные обществом, и личные – как педагога, так и ученика; деятельность педагога и деятельность учащегося, обучение и воспитание. И. Кант назвал воспитание одним из сложнейших явлений общественной жизни. Педагогическая деятельность обладает рядом специфических особенностей, прежде всего в том, что цель ее определяется обществом. Она носит обобщенный характер, поэтому, дойдя до отдельного педагога, трансформируется в конкретно-индивидуальную установку, которую педагог и пытается реализовать в своей практике [2].

Педагогическая деятельность выступает как метадеятельность, т. е. деятельность, направленная на организацию и управление другой деятельностью. В определенном смысле педагогическая деятельность - деятельность управленческая. Одной из самых существенных черт педагогической деятельности выступает объект деятельности. Любая деятельность предполагает наличие субъекта деятельности – того, кто ее осуществляет, и объекта - того, на что направлены усилия субъекта. В педагогической деятельности в роли субъекта выступает педагог (воспитатель), в качестве объекта – обучаемый (воспитуемый). Но объект педагогического воздействия – человек, со своими особенностями, желаниями, потребностями, эмоциями и возможностями. У каждого все это в индивидуальном наборе, и каждый ни «сосудом», в который что-то наливают, ни зажженным кем-то факелом, ни глиной в чужих руках, ни «чистой доской» быть не желает. В результате объект педагогической деятельности оказывается активнейшим ее субъектом, и сама деятельность из субъектно-объектной становится субъектно-субъектной, что и делает ее сложной, неповторимой ни в одной ситуации, нестандартной и творческой.

Компетентный педагог должен уметь быстро и адекватно понимать высказывания других, владеть сложными коммуникативными навыками и умениями, обладать определенными знаниями о разнообразии социальных ролей и способов взаимодействия. Эффективность деятельности педагога-психолога зависит, прежде всего, от его способности работать с людьми, от умения слушать и выслушивать, сопереживать окружающим, через умение продуктивного поведения в трудных ситуациях, а это трудно сделать, если у него не развита социальная компетенция. Социальная компетенция как профессионально необходимое качество педагога-психолога является основной составляющей его профессиональной компетентности.

Особое значение для осмысления исследуемой проблемы имеют взгляды ученых на общеметодологические и педагогические аспекты компетентной личности; на профессиональные компетентности и компетенции [3].

Необходимость овладения студентами социальными компетенциями обусловлена, прежде всего, характером их будущей профессиональной деятельности, которая требует владения соответствующими компетенциями, признание их личностной значимости, осознание роли социальных компетенций для будущей профессиональной успешности.

Таким образом, в образовательном пространстве высшей школы особую актуальность приобретают вопросы управления качеством социальной подготовки будущего учителя.

Вопросы социальной компетентности и компетенции лишь сравнительно недавно стали предметом специального рассмотрения. В современной психолого-педагогической науке отмечается возрастание интереса ученых к различным аспектам социальной компетенции (В.М.Басова, С.С. Бахтеева, В.Н. Калинина и др.). В педагогической и психологической литературе процесс формирования социальной компетенции изучается применительно к дошкольному (Н.И. Белоцерковец, О.В. Казанцева), младшему школьному (Н.В. Калинина и подростковому возрасту (С.В. Данилов и др.), у подростков «группы риска», у учащейся молодежи (С.С. Бахтеева, Н.А. Лупанова, и др.) у детей-сирот (О.В. Казанцева) [4].

Особое значение имеют идеи профессиональной педагогики, профессионального становления личности на вузовском этапе образования, отраженные в работах Е.В.Ткаченко, В.Д. Шадрикова и других ученых [5].

Различные аспекты подготовки педагогов-психологов в вузе изучены, А.А.Вербицкий, Е.А. Климовым, В.Д.Шадриковым и др., однако, остается неисследованным процесс формирования социальной компетенции будущего педагога-психолога [6].

Однако необходимо отметить, что вопросы формирования социальной компетенции будущего педагога не достаточно изучены.

Таким образом, налицо противоречие между потребностью современного общества в педагогах с развитыми эмпатическими и рефлексивными способностями, эмоциональной устойчивостью, умениями продуктивного поведения в конфликтных ситуациях и недостаточной разработанностью в педагогической науке форм, методов и педагогических условий формирования социальной компетенции будущих педагогов в условиях их профессиональной подготовки в педвузе.

Проведенный контент-анализ понятия «компетенция», а также анализ понятий «компетентность», «социальная компетенция» позволил сделать вывод о сложности и неоднозначности взглядов на эти понятия.

На сегодняшний день есть несколько подходов к трактовке понятия «компетенция»: в большинстве определений компетенция связана:

- ✓ со знаниями и умениями, поведенческими характеристиками, активно используемыми и значимыми для профессиональной деятельности;
- ✓ с возможностями быть развитой и измеренной со взаимоотношениями субъектов в профессиональной среде; с самой профессиональной средой, влияющей на входящих в нее субъектов;
- ✓ с опытом.

Обобщив различные точки зрения авторов, мы пришли к следующему рабочему определению ключевого понятия: это интегративное профессионально-личностное качество, представляющее собой особым образом структурированную систему взаимосвязанных знаний, умений и навыков, способов деятельности, задаваемых по отношению к психолого-педагогической деятельности в образовательном учреждении, определяющих способность и готовность педагога-психолога устанавливать контакты с субъектами учебно-воспитательного процесса, участвовать в совместном принятии решений и регулировании конфликтов ненасильственным путем.

Исходя из данного определения, основными характеристиками социальной компетенции для личности будущего педагога мы определили: развитый социальный интеллект; эмпатию и сопереживание окружающим; рефлексивные способности; умение продуктивного поведения в конфликтных ситуациях.

Принципиальные положения теоретического исследования развития идей формирования социальной компетенции нами сформулированы следующим образом.

Во-первых, социальная компетенция – сложный феномен, рассматривающийся на стыке комплекса социальных и психолого-педагогических наук.

Во-вторых, цель формирования социальной компетенции в широком смысле – развитие отношений человека к окружающему миру. При этом отношение – категория избирательная, поэтому в процессе формирования социальной компетенции человек ставится в ситуацию выбора политических, экономических, нравственных, эстетических ценностей, в позицию активного субъекта процесса воспитывающей деятельности и саморазвития.

В-третьих, для рассмотрения оптимального процесса формирования социальной компетенции необходимо изучение следующих факторов: социокультурной среды, семьи, коллектива, неформальных объединений.

В-четвертых, важнейшими условиями, способствующими формированию социальной компетенции в условиях образовательного учреждения, являются его превращение в открытую социально-педагогическую систему, высокий профессиональный уровень педагогов, благоприятный психологический климат в учебном заведении.

В-пятых, при изучении собственно социальной компетенции важное значение имеет исследование значимых составляющих: здоровье; обучение; развитие; воспитание; социальная устойчивость.

Процесс формирования социальной компетентности у студентов педагогов может быть более успешным и эффективным, если в ходе учебно-воспитательного процесса будут реализованы необходимые педагогические условия.

Теоретический анализ монографических и диссертационных исследований позволил выделить и обосновать следующую совокупность педагогических условий, при соблюдении которых формирование социальной компетенции будущих педагогов будет успешным:

1. обогащение содержания учебного материала ситуациями социального взаимодействия;
2. применение активных методов обучения, направленных на формирование интеллектуально-гностической, эмоционально-рефлексивной и поведенческой составляющих социальной компетенции, которые содействуют соединению теоретических знаний с практическими умениями;
3. реализация специальной программы по формированию социальной компетенции с использованием социально-психологического тренинга;
4. рациональное сочетание аудиторной и внеаудиторной учебной деятельности студентов, а также возможностей психолого-педагогической практики в развитии готовности будущих педагогов к продуктивному выполнению социально-ориентированной деятельности и цивилизованному разрешению конфликтов;
5. использование мониторинга как способа контроля динамики формирования социальной компетенции.

Таким образом, внедрение в учебно-воспитательный процесс студентов педагогов рассмотренных форм и методов формирования социальной компетенции способствует более успешному и эффективному осуществлению этого процесса.

Выбраны критериальные показатели, характеризующие уровни сформированности социальной компетенции студентов будущих педагогов: интеллектуально-гностический, эмоционально-оценочный, поведенческий.

Интеллектуально-гностический показатель подразумевает наличие определенных знаний в сфере социального взаимодействия, которые включает не только знания о самом себе, но и способность познавать другого человека, понимать намерения, чувства и состояние человека по вербальным и невербальным проявлениям; осознание важности владения разнообразными приемами общения, необходимого для обогащения социального и субъектного опыта в жизненном и профессиональном самоопределении.

Эмоционально-рефлексивный показатель заключается в умении контролировать и анализировать своё эмоциональное состояние; владении умениями самоанализа, самоорганизации и самостимулирования; умении не только слушать, но и слышать, в способности понимать и сочувствовать другому человеку; способности самопознания своего собственного мира и способности будущего педагога-психолога занимать активно-аналитическую позицию по отношению к своей профессиональной деятельности.

Поведенческий показатель подразумевает участие в деятельности личности, ориентированной на творческое саморазвитие; способности адаптироваться в новых ситуациях социально-педагогического взаимодействия; умение контролировать свое поведение в конфликтной ситуации и выбирать верную стратегию поведения.

Таким образом, исследование проблемы формирования социальной компетенции студента – будущего педагога способствует решению актуальных задач современной педагогической науки.

Рассматривая данную проблему, необходимо, в первую очередь, определить, что такое социальная компетенция, выявить ее структуру и условия ее формирования.

Социальная компетенция будущего педагога является обязательной частью его общепрофессиональной компетентности и включает в себя совокупность социально-педагогических и социально-психологических знаний, умений, навыков, способов деятельности необходимых для качественной продуктивной профессионально-педагогической деятельности. Основными компонентами социальной компетенции будущих педагогов являются: социально-перцептивный; социально-психологический; ауто-психологический; коммуникативный; психолого-педагогический.

Перечисленные составляющие социальной компетенции означают по сути дела зрелость человека в профессиональной деятельности, в профессиональном общении, в становлении личности профессионала, его индивидуальности.

Таким образом, подготовка компетентного специалиста, соответствующего требованиям сегодняшнего дня, наделенного качествами, знаниями, умениями, необходимо для того, чтобы быть конкретноспособным и жизнеспособным, но она невозможна без построения на научной основе соответствующей системы обучения.

Литература

1. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / И.А. Зимняя. – М., 2004. – 328 с.
2. Охотникова В.В. Развитие коммуникативной компетентности субъектов образовательного процесса в высших учебных заведениях: дис. канд. психол. наук. / Омск, 2000. – 169 с.
3. Каримова Л.Ш. Сущность социальной компетенции личности // Ученые записки КСГК. Научно-практическое издание. – Казань: Альфа, 2008. – С. 19-21
4. Басова В.М. Теория и практика формирования социальной компетентности личности: Учебное пособие к спецкурсу. – Кострома: КГУ им. Н.А.Некрасова, 2004. – 188 с.
5. Лупанова Н.А. Педагогические условия формирования у будущего учителя социальной компетентности: Автореферат-диссертация канд.пед.наук. -Тула, 2002. - 19 с.
6. Вербицкий А.А. Компетентностный подход и теория контекстного обучения. М.: ИЦПКПС, 2004. – 84 с.

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ҚҰЗІРЕТТІЛІКТЕРІН ДАМУЫ

А.Р. Мукушева

Мақала бүгінгі күні өзекті мәселелердің бірі болып отырған қазіргі педагогикалық кадрлардың құзіреттіліктер мәселесіне арналған. Болашақ педагогтың әлеуметтік құзіреттіліктерін қалыптастыру мәселесіне аса мән берілген.

Қазіргі қоғам жағдайында құзіретті педагог маманды даярлау өзекті мәселе болып табылады. Педагогтың іс-әрекетінің табыстылығы ең алдымен оның тұлғасының дамуының жоғары деңгейіне, айналасындағыларға қолдау көрсете алуына және қиын жағдайларда орын алатын мінез- құлқына байланысты.

Мақалада болашақ педагогтың кәсіби даярлығының тиімділігін арттыру мақсатында олардың әлеуметтік құзіреттіліктерін қалыптастыру қажеттілігі көрсетілген.

Әлеуметтік құзіреттіліктері қалыптасқан жағдайда педагог осы маңызды қасиеттерге ие болады. Білім беру мекемелері жағдайында әлеуметтік құзіреттіліктердің қалыптасуына ықпал ететін басты шарттар қатарына оның ашық әлеуметтік- педагогикалық жүйеге айналуы, педагогтардың кәсібиліктерінің жоғары деңгейі және жағымды психологиялық ахуалдың орын алуы жатады. Білім беру мекемесінде болашақ педагогтардың бойында қарым-қатынас орнатудың жағымды және

толерантты формаларын, сұхбаттасын түсіне алу мен оған көмек көрсетуге дайындығын қалыптастыратын әлеуметтік орта болуы қажет.

Түйін сөздер: құзыреттілік, әлеуметтік бейімделу, білім беру, тұлға, рефлексиялық қабілеттер

THE DEVELOPMENT OF SOCIAL COMPETENCE OF A FUTURE TEACHER

A. Mukusheva

The article is devoted to the actual problem of competence of modern teaching staff. Special attention is paid to the formation of social competence of future teachers.

The problem of training a competent specialist teacher is relevant in modern society. The success of the teacher depends primarily on the high level of development of his personality, the ability to empathize with others, through the ability of productive behavior in difficult situations.

The article shows that it is necessary to build the social competence by increasing the efficiency of professional future teachers training.

The educational psychologist will have these important qualities, if he has formed social competence. The most important conditions which promote the formation of social competence in terms of educational institutions are its transformation into an open socio-educational system, high professional level of teachers, as well as favourable psychological climate in a school. The school should create a social environment conducive to the formation of future teachers, soft and tolerant forms of interaction, readiness for understanding and the ability to go to meet the interlocutor.

Key words: competence, social adaptation, education, personality, reflexive abilities

FTAXP: 14.25.01

И.С. Мусатаева¹, Ә.Ж. Жамбулатова²

¹Семей медициналық университеті

²Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университеті

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ КЕЗЕҢДЕРІ МЕН ӘДІСТЕРІ

Аңдатпа: Мақалада зерттеуші-ғалымдар Е.Н. Кикоть және Л.А. Казаринаның жұмыстарын сүйене отырып, зерттеу құзыреттілігі үш кезеңде қалыптасатыны көрсетіледі. Зерттеу құзыреттілігін қалыптастырудың бірінші және екінші кезеңінде ұжымдық зерттеу әдісі қолданылатындығы және бірінші кезеңде жеке «сынамалары» өте аз болғандықтан, оқушыларда рефлексия қалыптаспайтындығы туралы баяндалады. Екінші кезеңде оқушылардың рефлексивті көзқарас маңызды екендігі айтылады. Үшінші кезең жас зерттеушілердің жеке белсенділігімен және бастамашылығымен сипатталатындығы және онда зерттеу тәжірибелерін қалыптастыратын жеке зерттеу әдісі қолданылатындығы туралы айтылады. Мақалада оқушылардың зерттеу құзыреттілігін қалыптастыру кезеңдері зерттеу-дамыту ортасының ішінде зерттеу қызметін ұйымдастырудың ұжымдық және жеке түрлері жүйесінде жүзеге асырылатындығы және зерттеушілердің ғылыми қоғамының субъектілері зерттеу-дамыту ортасының ішіне оқушылардың шығармашылық бірлестіктері, арнайы курстар, проблемалық – шығармашылық топ, мектеп ішінде және одан тыс жерлерде өткізілетін ғылыми-практикалық конференциялар сияқты зерттеу қызметін ұйымдастырудың әртүрлі формаларына біріктірілетіндігі баяндалады.

Түйін сөздер: зерттеу құзыреттілігі, топтық зерттеу жобасы, жеке зерттеу жобасы, зерттеу-дамыту ортасы, зерттеу қызметі

Жалпы білім беретін мекемеде білім берудегі инновациялық тәсілдер қажетті білімді, дағдыларды және қабілеттерді саналы меңгеруге, оқушылардың шығармашылық әлеуетін белсендіруге, танымдық белсенділікті ынталандыруға, терең білім мен тұрақты зерттеу дағдыларын алуға көмектеседі. Оқушылар жоғары оқу орындарында белсенді әрі табысты

зерттеу жұмыстарымен айналысу үшін мектеп кезінен бастап зерттеушілік құзыреттілігін қалыптастыру керек.

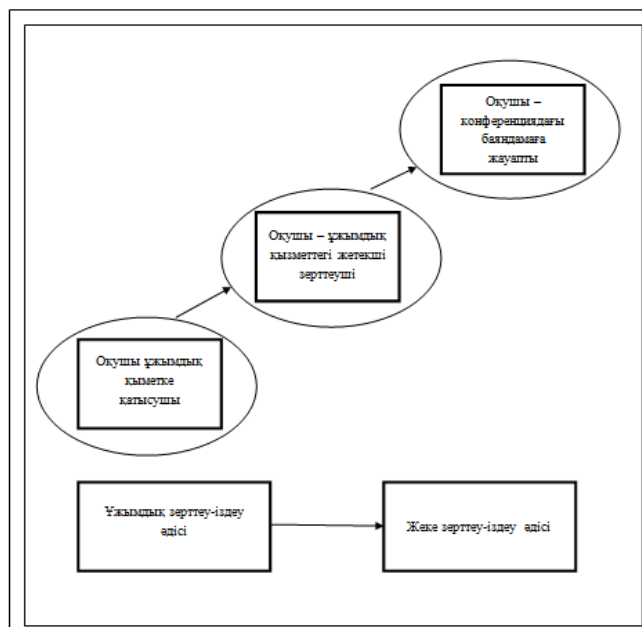
Зерттеуші-ғалымдар Кикоть Е.Н. және Казарина Л.А. оқушылардың зерттеу құзыреттілігін қалыптастыру үш кезеңде жүргізілетінін көрсетеді [2]:

1) оқушылардың жеке және бірлесіп жұмыс істеу кезінде зерттеу қызметіне қажетті құзыреттілікті қалыптастыру;

2) өзіндік зерттеу қызметіне және оның нәтижелеріне рефлексивті қарым-қатынасты қалыптастыру;

3) өзіндік зерттеу тәжірибесінің нәтижелерін позициялау.

Зерттеу құзыреттілігін қалыптастырудың бірінші және екінші кезеңінде **ұжымдық** зерттеу әдісі қолданылып, оқушының басқа қатысушылармен өзара қарым-қатынас жасау жолымен зерттеу жұмыстарымен танысуын және оны жүзеге асыруда тәжірибе жинақтауды қамтамасыз етеді (топтық зерттеу жобасы, содан кейін жеке зерттеу жобасы). Бірінші кезеңде ұжымдық зерттеу жұмыстарындағы оқушылардың жеке «сынамалары» (жеке зерттеу тапсырмалары, шағын зерттеу жобалары және т.б.) пайдаланылады, ал екінші кезеңде «сынамалары» жүйелене бастайды. Бірінші кезеңде рефлексия қалыптаспайды, себебі, зерттеу «сынамалары» өте аз болады, бұл кезеңде оқушылар зерттеуге үйренеді. Екінші кезеңде оқушылар әртүрлі зерттеу түрлері мен формаларына жиі жүгінетіндіктен, осы кезең үшін өз жұмысына деген рефлексивті көзқарас маңызды болып табылады: «Зерттеудің қандай әдісі пайдаланылды?», «Қандай ашулар немесе қорытынды жасалды?», «Зерттеу гипотезасы неге расталды немесе неге расталмады?», «Қандай қорытындылар жасалды?» және т.б. Үшінші кезеңде оқушылардың өзіндік зерттеу тәжірибелерін қалыптастыратын жеке зерттеу әдісі қолданылады. Бұл кезең жас зерттеушілердің жеке белсенділігімен және бастамашылығымен сипатталады. Зерттеу құзыреттілігін қалыптастыру кезеңінде аталған әдістердің қолдануын жүзеге асырады және сол әдістерді қолдану кезіннен бастап оқушының ұжымдық қызметке қатысушыдан жеке жұмыстың қатысушы мәртебесіне көшеді. Іздеу әдістері кросс-зерттеу (тура) болып табылады және зерттеушінің жеке тұлғасын қалыптастырудың ұжымдық формалардан жеке формаларға көшуін қамтамасыз етеді, ал кезең ішінде зерттеу қызметін ұйымдастыру оқытудың белсенді әдістері арқылы жүзеге асырылады. Зерттеу құзыреттілігін қалыптастырудың негізгі әдістері олардың акцентацияларына сәйкес жобалар (жұптық, ұжымдық жоба) әдісі, проблематизация, пікірталас, тренинг, ойын, портфолио болып табылды.

Сурет 1 – Оқушылардың зерттеу ұстанымын қалыптастыру кезінде ұжымдық және жеке іздеу әдістерін жүзеге асыру

Оқушылардың зерттеу құзыреттілігін қалыптастыру кезеңдері зерттеу-дамыту ортасының ішінде зерттеу қызметін ұйымдастырудың ұжымдық және жеке зерттеу әдісі түрлері жүйесінде жүзеге асырылады. Зерттеу-дамытушылық орта деп зерттеушілердің

ғылыми қоғамын құрайтын зерттеу қызметі субъектілерінің өзара қарым-қатынасын, белгілі бір ғылым саласында зерттеу қызметімен біріккен оқушылар мен педагогтардың ерікті шығармашылық қоғамы ретінде реттеу тәсілдері деп түсініледі. Осылайша, зерттеушілердің ғылыми қоғамының субъектілері зерттеу-дамыту ортасының ішінде зерттеу қызметін ұйымдастырудың әртүрлі формаларына біріктіріледі, оларға: 1) оқушылардың шығармашылық бірлестіктері, 2) арнайы курстар, 3) проблемалық – шығармашылық топ, 4) мектеп ішінде және одан тыс жерлерде (ЖОО-да) өткізілетін ғылыми-практикалық конференциялар жатады. Ұжымдық және жеке ұйымдастыру түрлерінің жүйелілігі ұжымдық және жеке зерттеу ізденісінде пайдаланылатын әдістерінің бірлігімен қамтамасыз етіледі: бірінші әдісті бірінші және екінші кезең контекстінде іске асыру оқушылардың зерттеу қызметін ұйымдастырудың ұжымдық түрлерімен, ал жеке зерттеу іздестіру әдісін соңғы (үшінші) кезеңде іске асыру оны ұйымдастырудың жеке түрлерімен сәйкес келеді. Оқушылардың зерттеу құзыреттілігін неғұрлым тиімді қалыптастыру ұжымнан жеке адамға дейін қатаң бірізділікпен қолданылатын ұйымдастыру формаларының өзара байланысы жағдайында жүзеге асырылады. Осылайша, шығармашылық бірлестікте немесе элективті курстарда оқушылар ұжымдық зерттеу қызметіне тартылады, бұл ретте әрбір оқушы алдымен ұжымдық шешілетін жалпы проблеманы қарастыру бойынша жеке тапсырма алады. Жеке беріліп отырған тапсырмалар реферат, баяндама түрінде жинақталып, мектепшілік немесе жоғары оқу орнындағы ғылыми-практикалық конференцияларға қатысу үшін пайдаланылуы мүмкін, бұл танымдық уәждемені күшейтеді және таңдалған ғылыми білімнің қолданбалы аспектілеріне оң көзқарас қалыптастырады.

Егер оқушылардың ғылыми-зерттеу жұмыстарына проблемалық-шығармашылық топқа (рөлдік ойындар, іскерлік ойындар, пікірсайыстар) қатысуы ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізудің ұжымдық әдістерін және тәсілдерін игеруді көздейтін болса, ұжымдық шешім қабылдау үшін тұлғааралық және топтық өзара әрекеттестікте тәжірибе жинақтауға ықпал ететін болса, онда жеке зерттеу іздестіру әдісінің басым бөлігін іске асыруды көздейтін жазбаша жұмыстар конкурсы зерттеу қызметін ұйымдастырудың өтпелі нысаны болып табылады.

Оқушыларды мектепшілік және жоғары оқу орындарының ғылыми-практикалық конференцияларына қатысуы зерттеу ізденісінің әдістерін іске асырудың ең жоғарғы нүктесі болып табылады және бұл жеке ұйымдастыру формасы болып табылады, алайда конференцияларға ұжымдық түрде қатысуға да мүмкіндік береді, мысалы, топтық баяндамалар, дөңгелек үстелдерді топтық жүргізу, жобаларды талқылау және т.б.

Әрине, зерттеу қызметін ұйымдастыру формалары оқушылардың зерттеу құзыреттілігін қалыптастырудың белгілі бір кезеңдеріне бекітілген. Бірінші кезеңде пәндік үйірме ұсынған шығармашылық бірлестік нысаны қолданылады. Осы кезеңде ұйымдастырылатын үйірмелер саны шексіз және оқушылардың қызығушылықтарының ауқымына байланысты болады. Үйірмелермен қатар элективті курстардан тұратын үйірмелер жұмыс істейтін пәндік салалардағы білімді кеңейтетін, толықтыратын, тереңдететін міндетті модульдік арнайы курс жүргізіледі.

Оқушы кез келген бір үйірмені таңдап, бір мезгілде (паралель түрде) элективті курстарға қатыса алады (жарты жылда 2 курс). Ұйымдастыру формасы ретінде арнайы курстың алдында проблемалық-шығармашылық топ қалыптасады, өйткені осы кезеңдегі міндеттердің бірі оқушыларды зерттеу жүргізуге үйрету болып табылады және алынған білім негізінде ғана ол өз бетінше зерттеу қызметін жүзеге асыра алады. Бірінші кезеңнің нәтижесі оқушылардың зерттеу қызметіне қызығушылығын қалыптастыру және оған деген уәждемені арттыру болып табылады.

Екінші кезеңде оқушылар жазбаша зерттеу жұмыстарының, рөлдік ойындардың және іскерлік ойындардың пікірталастарына, дебаттарға қатыса отырып, өздерінің білімін әртүрлі ғылыми-зерттеу жағдайында қолдануға тырысатын проблемалық-шығармашылық топтың нысаны пайдаланылады [1]. Проблемалық-шығармашылық топ шеңберінде ұжымдық шешімдер қабылдау, ортақ зерттеу міндеттерін шешу кезінде ынтымақтастықты жүзеге асыру үшін тұлғааралық және топтық өзара әрекеттестік тәжірибесі қалыптасады. Осы кезде, оқушының даралық деңгейі зерттеуші тұлға және қызмет субъектісі ретінде жоғарылайды. Ғылыми қауымдастық субъектілерінің осы кезеңде өзара әрекеттесуінің нәтижесі өздерінің зерттеу жұмыстарына және олардың нәтижелеріне рефлексиялық қатынасты қалыптастыру болып табылады.

Шығармашылық бірлестік пен арнайы курстармен салыстырғанда, жоғарыда көрсетілген форма оқушыларға тек бірінші кезеңде алған білімдерін қолдануға ғана емес, зерттеу қызметін жүзеге асырудың нақты әдістері мен тәсілдерін пайдалануға, сонымен қатар өзінің зерттеу қызметі мен нәтижелеріне рефлексивті көзқарасты қалыптастыруға мүмкіндік береді. Оқушы «Мен не істеп жатырмын?», «Мен мұны қалай жасаймын? Қандай әдістер қолданамын?», «Мен мұны не үшін жасаймын?», «Конкурса, ойынға, конференцияларға қатысып, мен не нәрсеге үйренемін?» деп өзіннен сұрай бастайды.

Үшінші кезеңде оқушылардың зерттеу қызметі ғылыми-практикалық конференция түрінде ұйымдастырылады, онда зерттеушілердің ғылыми қоғамының субъектілері ретінде оқушылардың өзара қарым-қатынасының диалогтық сызбасы жас зерттеушінің белсенді ұстанымын қарастырады, өз зерттеу жұмысының нәтижелерін баяндама түрінде апробациялайды. Зерттеушілердің ғылыми қоғамдастық субъектілерінің өзара әрекеттесуінің нәтижесі - өздерінің зерттеу тәжірибесінің нәтижелерін анықтау.

Зерттеу - дамытушылық ортаны ұйымдастыру және жұмыс істеу шарты зерттеу қызметін ұйымдастыру сабақтық (зерттеу әдісі, үй тапсырмасы, оқу эксперименті, арнайы курс) және сабақтан тыс (шығармашылық бірлестік, проблемалық-шығармашылық топ, конференция) формаларының біріктірілуі болып табылатындықтан, зерттеушілердің ғылыми қоғамының білім беру және зерттеу траекториясын анықтаудағы дербестігімен сипатталатын субъектілері зерттеу қызметін табысты жүзеге асыру үшін ұйымның көрсетілген нысандарын біріктіре алады.

Зерттеу қызметінің қалыптасуының ерекшеліктері: оқытудың кезеңділігі, зерттеу біліктерін қалыптастыру жүйелілігі, жинақталған зерттеу тәжірибесінің сабақтастығы. Оқу барысында студенттердің ғылыми-зерттеу қызметін дамыту ерекшеліктері психофизиологиялық жетілудің, кәсіби және жеке өзін-өзі анықтаудың міндеттерімен және білім берудің жоғарғы деңгейінде таңдалған профильдің ерекшеліктерімен анықталады.

Зерттеу құзыреттілігін қалыптастыру үш кезеңде жүргізілді: оқушылардың жеке және бірлескен зерттеу қызметі үшін қажетті құзыреттілікті қалыптастыру; өзіндік зерттеу жұмысы мен нәтижелеріне рефлексивті қарым-қатынасты қалыптастыру; өзінің зерттеу тәжірибесінің нәтижелерін позициялау. Бұл кезеңдерде ұжымдық және жеке зерттеу іздеу әдісі қолданылады. Оқушылардың зерттеу құзыреттілігін қалыптастырудың жүйелілігі ұжымдық жүйеде (оқушылардың шығармашылық бірлестігі, арнайы курстар, проблемалық-шығармашылық топ) және «Зерттеушілердің ғылыми қоғамы» жалпы ұжымдық құрылымға біріктірілген зерттеу қызметін ұйымдастырудың жеке (ғылыми – практикалық конференциялар – мектепішілік, жоғары оқу орындары) формалары жүйесінде жүзеге асырылады.

Әдебиеттер

1. Захарова, Д.И. Педагогические условия организации исследовательской деятельности учащихся: п.ғ.к. дәрежесін алу үшін жазылған дис.автореферат // Захарова Дария Иннокентьевна. – Якутск, 2002. – С. 8
2. Кикоть, Е.Н. Теоретические основы развития исследовательской деятельности учащихся в учебном комплексе «лицей-вуз»: п.ғ.к. дәрежесін алу үшін жазылған дис.автореферат / Кикоть Евгения Николаевна. – Калининград, 2002. – 42 с.

ЭТАПЫ И МЕТОДЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

И.С.Мусатаева, Ә.Ж.Жамбулатова

В статье, опираясь на работу ученых-исследователей Е.К. Кикоть и Л.А. Казариной, указывается, что исследовательская компетентность формируется в три этапа. Сообщается, что на первом и втором этапах формирования исследовательской компетентности реализуется метод коллективного исследовательского поиска и что на первом этапе пространства для рефлексии еще недостаточно, так как исследовательских «проб» мало. На втором этапе говорится, что рефлексивный подход учащихся имеет важное значение. Третий этап характеризуется личной активностью и инициативой молодых исследователей, и в нем будет применяться индивидуальный метод исследования, формирующий исследовательский опыт. В статье излагаются этапы формирования исследовательской компетенции учащихся в системе

коллективных и индивидуальных форм организации исследовательской деятельности внутри исследовательско-развивающей среды, и что субъекты научного общества исследователей объединяются в научно-развивающую среду в различные формы организации исследовательской деятельности, такие как творческие объединения учащихся, специальные курсы, проблемно-творческая группа, научно-практические конференции, проводимые внутри школы и за ее пределами.

Ключевые слова: исследовательская компетентность, групповой исследовательский проект, индивидуальный исследовательский проект, исследовательски-развивающая среда, исследовательская деятельность

STAGES AND METHODS OF FORMATION RESEARCH COMPETENCE

A. Zhambulatova, I. Musatayeva

The article, based on the work of research scientists E.K.Kikot and L.A.Kazarina, it is indicated that research competence is formed in three stages. It is reported that at the first and second stages of the formation of research competence, the method of collective research search is implemented and that at the first stage there is not enough space for reflection, since there are few research "samples". In the second stage, it is said that the students' reflective approach is important. The third stage is characterized by personal activity and initiative of young researchers, and it will use an individual research method that forms research experience. The article describes the stages of formation of the research competence of students in the system of collective and individual forms of organization of research activities within the research and development environment, and that the subjects of the scientific community of researchers are combined into a research and development environment into various forms of organization of research activities, such as creative associations of students Problem-creative group, scientific and practical conferences held within and outside the school.

Key words: research competence, group research project, individual research project, research-development environment, research activities

FTAXP: 20.53.31

И.С. Мусатаева, А.А. Рахимбердина

Семей қаласы Шәкәрім атындағы Мемлекеттік университет

БИОЛОГИЯЛЫҚ ЖҮЙЕЛЕРДІ МОДЕЛЬДЕУДІҢ НЕГІЗГІ ҰҒЫМДАРЫ

Аңдатпа: Қазіргі уақытта зерттеу бағыты өте өзекті: түрлі объектілер мен құбылыстарды компьютерлік модельдеу. Модельдеу – бұл таным объектілерін олардың үлгілерінде зерттеу; нақты бар заттар мен құбылыстардың (тірі және жансыз жүйелер, инженерлік құрылымдар, әртүрлі процестер – физикалық, химиялық, биологиялық және т.б.) және конструкцияланатын объектілердің (олардың сипаттамаларын анықтау, нақтылау, құру тәсілдерін оңтайландыру үшін) үлгілерін құру және зерттеу. Модельдеу-танымдық тәсіл, бейнелеу түрлерінің бірі. Модельдеу танымның маңызды жолдарының бірін сипаттайды. Модельдеудің мүмкіндігі, яғни модельдерді құру және зерттеу барысында алынған нәтижелерді түпнұсқаға ауыстыру модель белгілі бір мағынада оның қандай да бір ерекшеліктерін бейнелейтін (жаңғыртатын, модельдейтін) негізге алынған. Бұл ретте мұндай бейнелеу зерттелетін объект пен кейбір басқа объект-түпнұсқа арасындағы изоморфизм және гомоморфизм ұғымдарына негізделген және жиі сол және басқа да алдын ала (теориялық немесе Эксперименталды) зерттеу жолымен жүзеге асырылады.

Түйін сөздер: компьютерлік моделдеу, моделдеу, объект, зерттеулер, процестер

Қазіргі уақытта зерттеу бағыты өте өзекті: түрлі объектілер мен құбылыстарды компьютерлік модельдеу. Модельдеу-бұл таным объектілерін олардың үлгілерінде зерттеу; нақты бар заттар мен құбылыстардың (тірі және жансыз жүйелер, инженерлік құрылымдар, әртүрлі процестер – физикалық, химиялық, биологиялық және т.б.) және

конструкцияланатын объектілердің (олардың сипаттамаларын анықтау, нақтылау, құру тәсілдерін рационализациялау үшін) үлгілерін құру және зерттеу) [1].

Модельдеу-танымдық тәсіл, бейнелеу түрлерінің бірі. Модельдеу танымның маңызды жолдарының бірін сипаттайды. Модельдеудің мүмкіндігі, яғни модельдерді құру және зерттеу барысында алынған нәтижелерді түпнұсқаға ауыстыру модель белгілі бір мағынада оның қандай да бір ерекшеліктерін бейнелейтін (жаңғыртатын, модельдейтін) негізге алынған. Бұл ретте мұндай бейнелеу зерттелетін объект пен кейбір басқа объект-түпнұсқа арасындағы изоморфизм және гомоморфизм ұғымдарына негізделген және жиі сол және басқа да алдын ала (теориялық немесе Эксперименталды) зерттеу жолымен жүзеге асырылады. Сондықтан табысты модельдеу үшін зерттелетін құбылыстардың қалыптасқан теорияларының болуы немесе оңайлату модельдерін құру кезінде рұқсат етілген шектерді көрсететін негізделген гипотезалардың болуы қажет. Егер модельді құру және нәтижелерді үлгіден түпнұсқаға ауыстыру кезінде үлгілеудің қолданылатын процедурасымен байланысты, ұқсастық идеясын нақтылайтын кейбір теорияны қолдануға болады [2].

Бір физикалық табиғат құбылыстары үшін физикалық шамалардың өлшемдік ұғымына негізделген мұндай теория жақсы әзірленген. Бірақ күрделі жүйелер мен процестерді модельдеу үшін, мысалы, биологиялық, үлкен жүйелер теориясы, тірі табиғаттың күрделі динамикалық жүйелерінің модельдері қолданылады.

"Материалдық" (пәндік) және "мінсіз" үлгілеуді бөлуге болады. Біріншісі тәжірибелік, екіншісі-теориялық деп қарастыруға болады. Мұндай бөлу осы әдістердің өзара байланысына байланысты, сондай-ақ гибриді формалардың болуына байланысты, мысалы, "ойлы эксперимент". "Материалдық" модельдеу физикалық және пәндік-математикалық болып бөлінеді. "Мінсіз" үлгілеу ең жалпы деңгейде болуы мүмкін, саналы, "модельдік көріністердің"соңына дейін болмауы мүмкін. Соңғы жылдары айтарлықтай таралған ЭЕМ-де модельдеу " кибернетикалық "деп те аталады, ол нысаны бойынша пәндік-математикалық және мазмұны бойынша тамаша болып табылады [3].

Модельдеу экспериментпен тығыз байланысты. Оның кибернетикалық моделіндегі қандай да бір құбылысты зерттеуді эксперименттің ерекше түрі ретінде қарастыруға болады: "модельдік эксперимент", таным процесіне"аралық буын"-зерттелетін объектіні алмастыратын эксперименталды зерттеудің құралы мен объектісі болып табылатын модель. Модельдік эксперимент белгілі бір себептерге байланысты тікелей эксперимент қиын, экономикалық тиімді емес немесе мүлдем мүмкін емес нысандарды зерттеуге мүмкіндік береді.

Модельдеу абстрагирлеу мен идеалдауды қолдануды көздейді. Түпнұсқаның маңызды қасиеттерін көрсете отырып және мәнсіздіктен алаңдап, модель абстракцияны жүзеге асырудың ерекше түрі ретінде әрекет етеді. Абстракцияның үш деңгейін атап көрсетеді: әлеуетті жүзеге асыру деңгейі, "нақты" жүзеге асыру деңгейі және практикалық мақсаттылық деңгейі. Дегенмен, барлық деңгейде түпнұсқаны модельдеу ол туралы толық білім бере алмайтынын ескеру қажет. Бұл сызық модельдеу пәні әртүрлі табиғаттың өзара байланысты факторларының көп санына байланысты күрделі жүйелер болатын кезде ерекше маңызды. Мұндай жүйелер әртүрлі модельдерде көрсетіледі. Сондықтан бір құбылыстың әр түрлі модельдерін салыстыру (адекваттылықты бағалау) проблемасы туындайды, бұл салыстыру критерийлерін тұжырымдауды талап етеді. Модельдердің мұндай түрінің мысалы ми қызметінің түрлі нысандарын модельдеу қызмет етуі мүмкін. Мысалы, ЭЕМ – де эвристикалық бағдарламалар түрінде ойлауды ақпараттық процесс ретінде модельдеу формальды-логикалық, индуктивтік, нейрологиялық, эвристикалық және т. б. түрлі аспектілерде мүмкін екендігін көрсетеді.

Модель – бұл белгілі бір жағдайларда олардың орынбасары ретінде пайдаланылатын қандай да бір объектінің немесе объектілер жүйесінің (осы модельдің"түпнұсқасының") бейнесі немесе көрінісі. Модель түпнұсқаға қарағанда ("имитация" идеясын білдіреді) және төменірек ("нақты іске асыру"принципін іске асырады) абстракцияның жүйесі және жоғары деңгейі болуы мүмкін. Табиғи ғылымдарда әдетте Аталған терминнің бірінші түсінігіне сүйенеді [4].

Модельдеу әдістерінің әр түрлі мақсаттарына сәйкес модель түсінігі әр түрлі құбылыстардың түсініктемесін алу мақсатында ғана емес, зерттеушіні қызықтыратын құбылыстарды болжау үшін де қолданылады. Модельдерді пайдаланудың осы екі аспектісі осы ұғымды толық формалаудан бас тартқан кезде әсіресе жемісті болады. Модель – ең

алдымен-таным құралы. Ғылымның қазіргі даму кезеңінде қолданылатын модельдер арсеналының едәуір кеңейіп тұр. Кең мүмкіндіктер компьютерлік модельдерді пайдалануды ашады, оларды "әмбебап модельдеуші жүйелер" деп қарастыруға болады.

Биологиядағы модельдер тірі ұйымдастырудың әртүрлі деңгейлерінде: молекулалық, субжасушалық, жасушалық, органалық-жүйелік, организмдік және популяциялық-биоценотикалық биологиялық құрылымдарды, функциялар мен процестерді модельдеу үшін қолданылады. Сондай-ақ әртүрлі биологиялық феномендерді, сондай-ақ жеке дарақтардың, популяциялардың, экожүйелердің тіршілік ету жағдайларын модельдеу мүмкін.

Биологияда негізінен модельдердің үш түрі қолданылады: биологиялық, физика-химиялық және математикалық (логикалық-математикалық).

Биология мен медицинадағы зерттеу нысандары-өте күрделі жүйелер болып табылатын тірі организм немесе оның бөліктері. Сондықтан зерттеуші нақты қойылған міндетті шешу үшін қарапайым көзқарасты сөзсіз таңдайды. Модельді таңдау зерттеу мақсаттарымен анықталады. Медицинада және биологияда қолданылатын үлгілердің 4 түрін анықтауға болады:

1) биологиялық пәндік модельдер жалпы биологиялық заңдылықтарды, әр түрлі препараттардың әсерлерін, емдеу әдістерін зерделеу үшін қызмет етеді. Модельдердің мұндай түріне зертханалық жануарлар, оқшауланған органдар, жасушалар дақылдары жатады. Модельдеудің бұл түрі-ең көне және қазіргі ғылымда үлкен рөл атқарады (ғарышқа алғашқы ұшулар, жаңа дәрі-дәрмектерді сынау және т.б.).

Биологиялық модельдер зертханалық жануарларда немесе адамда кездесетін белгілі бір жағдайларды немесе ауруларды қалпына келтіреді. Бұл экспериментте осы жағдайдың немесе аурудың пайда болу механизмдерін, оның ағымы мен нәтижесін зерттеуге, оның ағуына әсер етуге мүмкіндік береді. Мұндай үлгілердің мысалдары-жасанды туындаған генетикалық бұзылулар, инфекциялық процестер, уыттану, гипертониялық және гипоксикалық күйлерді, қатерлі ісіктерді, кейбір ағзалардың гиперфункцияларын немесе гипофункцияларын, сондай-ақ невроздар мен эмоциялық күйлер. Биологиялық үлгілерді жасау үшін генетикалық аппаратқа, микробтарды жұқтыруға, токсиндерді енгізуге, жекелеген ағзаларды алып тастауға немесе олардың тіршілік ету өнімдерін (мысалы, гормондар) жүргізуге, орталық және шеткі жүйке жүйесіне әртүрлі әсер етуге, тағамнан қандай да бір заттарды алып тастауға, жасанды тіршілік ету ортасына орналастыруға және басқа да көптеген тәсілдер қолданылады. Биологиялық модельдер генетикада, физиологияда, фармакологияда кеңінен қолданылады [1].

2) физикалық (аналогтық) модельдер – бұл үлгілетін нысанаға ұқсас мінез-құлыққа ие физикалық жүйелер немесе құрылғылар. Физикалық модель кейбір механикалық құрылғы түрінде немесе электр тізбегі түрінде іске асырылуы мүмкін. Мысалы, ірі ыдыстар бойынша қан қозғалысы процесі конденсаторлар мен кедергілерден электр тізбегімен модельдеуі мүмкін. Физикалық үлгілерге тірі ағзаның ағзалары мен жүйелерін ауыстыратын техникалық құрылғылар жатады. Бұл: өкпені модельдейтін жасанды тыныс алу аппараттары; жасанды қанайналым аппараттары (жүрек моделі) және т.б. Физикалық модельдеу медицина үшін дәстүрлі болып табылады және қазіргі уақытта емдеу практикасында және зерттеу мақсаттарында кеңінен қолданылады.

Тірі организмдердің, олардың ағзалары мен жасушаларының физика-химиялық жағдайларын моделдеуде айтарлықтай үлкен жетістіктерге қол жеткізілді. Мысалы, ағзаның ішкі ортасын имитациялайтын және оқшауланған ағзалардың немесе ағзаның ішінде өсірілетін жасушалардың бар болуын қолдайтын органикалық және органикалық емес заттардың (Рингер, Локк, Тироде және т.б. ерітінділері) ерітінділері іріктелген.

Биологиялық мембраналардың үлгілері (табиғи фосфолипидтерден жасалған пленка электролит ерітіндісін бөледі) иондарды тасымалдау процестерінің физикалық-химиялық негіздерін және оған әртүрлі факторлардың әсерін зерттеуге мүмкіндік береді. Автокольтеттік режимде ерітінділерде өтетін химиялық реакциялардың көмегімен көптеген биологиялық феномендерге тән тербелмелі процестерді моделдейді-дифференцировкалау, морфогенез, күрделі нейрондық желілердегі және т. б. құбылыстар.

3) кибернетикалық модельдер – бұл тірі ағзадағы ақпараттық процестер модельденетін әртүрлі құрылғылар, көбінесе электронды құрылғылар. Ақпараттық үдерістердің арасында ең кең тараған бірі – басқару (мысалы, – қол қозғалысы, бүкіл дене қозғалысы немесе Қарашық шамасын басқару). ЭЕМ дамыту және келесі ұрпақтың супер-

ЭЕМ құру "жасанды интеллект" проблемасын шешуге мүмкіндік береді, яғни супер-ЭЕМ адам миы жұмысының кибернетикалық үлгісі болады.

4) математикалық модель – бұл зерттелетін объектінің, құбылыстың немесе процестің қандай да бір қасиеттерін сипаттайтын формулалар, функциялар, теңдеулер жүйесі. Дүниежүзілік тартылыс заңы, Ом заңы және т.б. – осының барлығы нақты физикалық құбылыстардың математикалық модельдері. Динамикалық үрдістерді зерттеген кезде математикалық модель әдетте дифференциалдық теңдеулер жүйесі болып табылады (яғни туындысы бар теңдеулер), өйткені зерттеу жүйесіндегі бізді қызықтыратын шамалардың өзгеруін туындылар көрсетеді. Қандай да бір үдерісті математикалық модельдеу оның физикалық және биологиялық заңдылықтары жақсы зерттелген кезде мүмкін болады. Бірақ тірі ағзадағы мұндай процестердің тізімі әлі де аз. ЭЕМ енгізу медицинада математикалық модельдеу мүмкіндіктерін кеңейтті, өйткені неғұрлым күрделі жүйелерді модельдеу мүмкін болды.

Математикалық модельдеу әдісінің ерекше ерекшеліктері:

1. Біріншіден, математикалық моделдеу экспериментте немесе клиникада жасау қиын жағдайларда, елеулі материалдық шығынсыз биологиялық жүйенің мінез-құлқын зерттеуге мүмкіндік береді.

2. Екіншіден, зерттеу уақыты азаяды, өйткені ЭЕМ-де қысқа уақыт ішінде тәжірибе нұсқаларының үлкен санын "ойнатуға" болады.

3. Үшіншіден, математикалық модель ауруларды емдеу бойынша есептерді шешуді жеңілдетеді, себебі өте тез, санаулы секундта емдеу кезінде туындаған сұрақтарға жауап беруге мүмкіндік береді.

Математикалық модельдер (тірі жүйелердің құрылымының математикалық және логикалық-математикалық сипаттамасы, байланысы және жұмыс істеу заңдылықтары) эксперимент деректері негізінде немесе ақыл-ой негізінде құрылады, гипотезаны, теорияны немесе белгілі бір биологиялық феноменнің ашық заңдылықтарын формалды сипаттайды және одан әрі тәжірибелік тексеруді талап етеді. Мұндай эксперименттердің әр түрлі нұсқалары математикалық модельдерді қолдану шекарасын анықтайды және оны одан әрі түзету үшін материал береді. ЭЕМ-де биологиялық құбылыстың математикалық моделін "ойнату" экспериментте қиын пайда болған жағдайда зерттелетін биологиялық үдерістің өзгеру сипатын болжауға мүмкіндік береді. Математикалық модельдер жекелеген жағдайларда бұрын зерттеушіге белгісіз кейбір құбылыстарды болжауға мүмкіндік береді. Осылайша, голланд ғалымдары ван дер Пол мен ван дер Марк ұсынған релаксациялық тербелістер теориясына негізделген жүрек қызметінің үлгісі кейіннен адамда табылған жүрек ырғағының ерекше бұзылу мүмкіндігін көрсетті. Физиологиялық құбылыстардың математикалық үлгілерінен ағылшын ғалымдары А. Ходжкин мен А. Хаксли әзірлеген жүйке талшығының қозу моделін атауға болады. Американдық ғалымдар У. Мак-Каллок пен У. Питстің жүйке желілері теориясының негізінде нейрондардың өзара әрекеттесуінің логикалық-математикалық модельдері құрылады. Дифференциалдық және интегралдық теңдеулер жүйесі биоценоздарды модельдеу негізіне алынған (В. Вольтерра, А.Н. Ескерту. Эволюция процесінің Марковская математикалық моделін О.С. Кулагина және А.А. Ляпунов құрған. И.М. Гельфандом және М.Л. Ойын теориясы мен соңғы автоматтар теориясы негізінде цетлинным мінез-құлықтың күрделі формаларын ұйымдастыру туралы модельдік түсінік әзірленді. Дененің көптеген бұлшықеттерін басқару жүйке жүйесінде әрбір бұлшықетті тәуелсіз басқару жолымен емес, синергияның кейбір функционалдық блоктарын өндіру негізінде құрылатыны көрсетілген [5].

Қазіргі уақытта биообъектілерді және био жүйелерді математикалық модельдеу саласында келесі ғылыми мектептер жұмыс істейді: РФ Денсаулық сақтау министрлігінің жаңа медициналық технологиялар ғылыми-зерттеу институты, Тула мемлекеттік университеті, Украина ҰҒА математика институты.

Биологиялық жүйелерді модельдеу-оларға тән қасиеттері бар биологиялық жүйелерді құру процесі. Кез келген биологиялық жүйе модельдеу нысаны бола алады. Биологиялық үлгілеу жүйелік және математикалық биологияның маңызды міндеті болып табылады. Биологияның есептеу жүйелері биологиялық жүйелерді компьютерлік модельдеу үшін тиімді алгоритмдерді, деректер құрылымын, визуализация және коммуникация құралдарын дамыту мен пайдалануға бағытталған. Бұл жасушалық кіші жүйелерді (мысалы, зат алмасу, сигналдық жолдар және гендік реттеуші желілер бар метаболиттер мен ферменттер

желілері) қоса алғанда, биологиялық жүйелердің компьютерлік симуляциясын пайдалануды, сондай-ақ осы жасушалық процестердің күрделі қосылыстарын талдау мен визуалдауды көздейді. Жасанды өмір немесе виртуалды эволюция өмірдің қарапайым нысандарын компьютерлік модельдеу арқылы эволюциялық процестерді түсінуге тырысады.

Күрделі жүйенің кенеттен пайда болуы қарапайым және кешенді бөліктердің себеп – салдарлық өзара іс-қимылының нәтижесі болып табылады. Биологиялық жүйелер компоненттердің күрделі өзара әрекеттесуінде қасиеттердің қалыптасуының көптеген маңызды мысалдарын көрсетеді. Биологиялық жүйелерді дәстүрлі зерттеу белгілі бір ынталандыруға сәйкес уақыт ағымымен шоғырлану сияқты санаттарға жиналған қалпына келтіру әдістерін көздейді. Компьютерлер осы деректерді талдау және модельдеу үшін шешуші мәнге ие. Мақсат-қоршаған ортаға және ішкі тітіркендіргіштерге сәйкес нақты уақытта өзекті жүйелер моделін жасау, мұндай рак клеткасының моделі сияқты, оның сигналдық жолдарында әлсіз орындарды табу немесе кардиомиоциттерге және өз кезегінде жүрек жұмысына көрсетілетін әсерлерді көру үшін ион арналарының мутацияларын модельдеу.

Медициналық-биологиялық деректерді бағалау кезінде екі түрлі ұғымды – белгі мен параметрді нақты бөлу керек, өйткені олардың әрқайсысы Ақпараттық технологиялар құралдарымен әр түрлі өңделеді.

Литература

1. Электронный ресурс «<https://ru.wikipedia.org/wiki/Моделирование>»
2. Компьютерные технологии в медико-биологических исследованиях/В.Н. Канюков., Р.Р. Григорьев. – Оренбург, 2009. – 110 с.
3. Модели и моделирование в биологии – электронный ресурс «<https://works.doklad.ru/view/yfD6f2se4Ks/all.html>»
4. Математическое моделирование биологических процессов. Модели в биофизике и экологии: учеб. пособие для бакалавриата и магистратуры / Г. Ю. Ризниченко. – М. : Издательство Юрайт, 2018. – 183 с.
5. Введение в математическое моделирование: учебное пособие/ Под ред. В.Н. Ашимхан, М.Б. Гитман и др. – М.: Логос, 2004. – 440 с.

ОСНОВНЫЕ ПОНЯТИЯ МОДЕЛИРОВАНИЯ БИОЛОГИЧЕСКИХ СИСТЕМ

И.С. Мусатаева, А.А. Рахимбердина

В настоящее время очень актуально направление исследования: компьютерное моделирование различных объектов и явлений. моделирование – это исследование объектов познания на их моделях; построение и изучение моделей реально существующих предметов и явлений (живых и неживых систем, инженерных конструкций, разнообразных процессов – физических, химических, биологических и др.) и конструируемых объектов (для определения, уточнения их характеристик, рационализации способов построения). Моделирование – познавательный прием, одна из форм отражения. Моделирование характеризует один из важных путей познания. Возможность моделирования, т.е. переноса результатов, полученных в ходе построения и исследования моделей, на оригинал, основана на том, что модель в определенном смысле отображает (воспроизводит, моделирует) какие-либо его черты. При этом такое отображение основано на понятиях изоморфизма и гомоморфизма между изучаемым объектом и некоторым другим объектом-оригиналом и часто осуществляется путем предварительного исследования (теоретического или экспериментального) того и другого.

Ключевые слова: компьютерное моделирование, моделирование, объект, исследование, процессы

BASIC CONCEPTS OF BIOLOGICAL SYSTEMS MODELING

I. Mussatayeva, A. Rakhiberdina

Currently, the direction of research is very important: computer modeling of various objects and phenomena. modeling is the study of objects of knowledge on their models; construction and

study of models of real objects and phenomena (living and non - living systems, engineering structures, a variety of processes-physical, chemical, biological, etc.) and constructed objects (to determine, clarify their characteristics, rationalization of construction methods). Modeling is a cognitive technique, one of the forms of reflection. Modeling characterizes one of the important ways of cognition. The possibility of modeling, i.e. transferring the results obtained during the construction and study of models to the original, is based on the fact that the model in a certain sense displays (reproduces, models) any of its features. In this case, such a mapping is based on the concepts of isomorphism and homomorphism between the object under study and some other object-the original and is often carried out by a preliminary study (theoretical or experimental) of both.

Key words: computer modeling, modeling, object, research, processes

МРНТИ: 15.81.21

Н.К. Ташкенов

Казахский гуманитарно-юридический инновационный университет г. Семей

ПРОБЛЕМЫ ШКОЛЬНОЙ ТРЕВОЖНОСТИ В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОМ АСПЕКТЕ

Аннотация: В данной статье рассматривается школьная тревожность как специфический вид тревожности, проявляющейся во взаимодействии ребенка с различными компонентами образовательной среды и закрепляющейся в этом взаимодействии. В ее формировании можно условно выделить как ситуационные (собственно взаимодействие с компонентами образовательной среды), так и индивидуальные (темперамент, самооценка) предпосылки. Тревога является неотъемлемой частью учебного процесса, и поэтому не может рассматриваться как однозначно негативное состояние. Дезорганизирующее влияние на учебную деятельность оказывают частые и интенсивные тревожные состояния, которые свидетельствуют о нарушении процесса школьной адаптации. Школьная тревожность школьника является очевидным признаком затруднений в процессе школьной адаптации. Повышенная школьная тревожность препятствует эффективной учебной деятельности независимо от того, осознается она самим ребенком или нет.

Ключевые слова: тревожность, личность, адаптация, дезадаптация, общение, среда

Начало обучения в школе порождает существенные изменения в эмоциональной жизни детей, у них постепенно развивается умение владеть своими эмоциями, хотя младшие школьники еще не могут сдерживать проявления эмоций. Необходимость регулярного и как можно более раннего контроля над ходом психического развития ребенка и коррекции возникших нарушений давно признана в отечественной психологии. Среди многообразия индивидуальных эмоциональных проявлений следует различать: эмоциональные особенности и эмоциональные свойства личности.

Школьная тревожность – это одна из типичных проблем, с которыми сталкивается школьный психолог. Особое внимание она привлекает потому, что выступает ярчайшим признаком школьной дезадаптации ребенка, отрицательно влияя на все сферы его жизнедеятельности: не только на учебу, но и на общение, в том числе и за пределами школы, на здоровье и общий уровень психологического благополучия.

Данная проблема осложняется тем, что довольно часто в практике школьной жизни дети с выраженной тревожностью считаются наиболее «удобными» для учителей и родителей: они всегда готовят уроки, стремятся выполнять все требования педагогов, не нарушают правила поведения в школе. С другой стороны, это не единственная форма проявления высокой школьной тревожности; зачастую это проблема и наиболее «трудных» детей, которые оцениваются родителями и учителями как «неуправляемые», «невнимательные», «невоспитанные», «наглые». Такое разнообразие проявлений школьной тревожности обусловлено неоднородностью причин, приводящих к школьной дезадаптации. Вместе с тем, несмотря на очевидность различий поведенческих проявлений, в их основе

лежит единый синдром – школьная тревожность, которую не всегда бывает просто распознать.

Существует широкий спектр различных определений тревоги и тревожности. В современной психологии принято различать «тревогу» и «тревожность», хотя ещё полвека назад это различие было неочевидным. Сейчас эта дифференциация характерна как для отечественной, так и для зарубежной психологии.

В самом общем смысле, согласно «Краткому психологическому словарю», тревога определяется как эмоциональное состояние, возникающее в ситуации неопределенной опасности и проявляющееся в ожидании неблагоприятного развития событий.

В отечественной психологии тревожность также традиционно рассматривалась как проявление неблагополучия, вызванное нервно-психическими и тяжелыми соматическими заболеваниями, либо представляющее собой последствие перенесенной психической травмы. В отличие от тревоги, тревожность рассматривается как психическое свойство и определяется как склонность индивида к переживанию тревоги, характеризующаяся низким порогом возникновения реакции тревоги.

В отечественной литературе исследований по проблемам тревожности очень мало, и они носят достаточно фрагментарный характер. Можно думать, что это обусловлено не только известными социальными причинами, но и тем влиянием, которое оказали на развитие западной общественной и научной мысли такие направления, как психоанализ, экзистенциальная философия, психология и психиатрия [1].

Термин «тревожность» используется для обозначения относительно устойчивых индивидуальных различий в склонности индивида испытывать это состояние. Эта особенность напрямую не проявляется в поведении, но ее уровень можно определить исходя из того, как часто и как интенсивно у человека наблюдаются состояния тревоги. Личность с выраженной тревожностью склонна воспринимать окружающий мир как заключающий в себе опасность и угрозу в значительно большей степени, чем личность с низким уровнем тревожности.

В этом статусе тревожность впервые была описана З. Фрейдом (1925), который для описания «свободно витающей», разлитой тревожности, являющейся симптомом невроза, использовал термин, означающий в буквальном переводе «готовность к тревоге» или «готовность в виде тревоги».

З. Фрейд определяет тревогу как функцию Эго. С этой точки зрения тревога приобретает адаптивную функцию, ее назначение состоит в предупреждении индивида о надвигающейся угрозе, с которой необходимо как-то справиться.

Термин «тревога» используется для описания неприятного по своей окраске психического состояния, которое характеризуется субъективными ощущениями напряжения, беспокойства, мрачных предчувствий, а с физиологической стороны сопровождается активизацией автономной нервной системы.

В настоящее время отношение к явлению тревожности в психологии существенно изменилось, и мнения относительно этой личностной особенности становятся менее однозначными и категоричными. Современный подход к феномену тревожности основывается на том, что последнюю не следует рассматривать как изначально негативную черту личности; она представляет собой сигнал неадекватности структуры деятельности субъекта по отношению к ситуации. Для каждого человека характерен свой оптимальный уровень тревожности, так называемая полезная тревожность, которая является необходимым условием развития личности.

Так А.М. Прихожан указывает, что тревожность – это переживание эмоционального дискомфорта, связанное с ожиданием неблагополучия, с предчувствием грозящей опасности. Различают тревожность как эмоциональное состояние и как устойчивое свойство, черту личности или темперамента [1].

Н.Д. Левитов рассматривает тревожность как психическое состояние, выражающееся в состоянии опасения и нарушения покоя, вызываемых возможными неприятностями [2].

Г.М. Бреслав определяет, что тревожность – личностная черта, отражающая уменьшение порога чувствительности к различным стрессовым агентам. Тревожность выражается в постоянном ощущении угрозы собственному «я» в любых ситуациях; тревожность – это склонность к переживанию тревоги, характеризующаяся низким порогом возникновения реакции тревоги: один из основных параметров индивидуальности [3].

Изучающие тревожность авторы: К. Гольдштейн, З. Фрейд, К. Хорни, согласны с тем, что тревожность есть диффузное опасение и что главное различие между тревожностью и страхом состоит в том, что страх является реакцией на специальную опасность, а тревожность, беспредметна. Особой характеристикой тревожности является ощущение неопределенности и беспомощности перед лицом опасности.

Определенный уровень тревожности – естественная и обязательная особенность активной личности. Однако повышенный уровень тревожности является субъективным проявлением неблагополучия личности. При этом существует оптимальный индивидуальный уровень полезной тревоги.

Термин «тревожность» используется для обозначения относительно устойчивых индивидуальных различий в склонности индивида испытывать это состояние. В этом случае тревожность означает черту личности. Тревожность, как черта, или личностная тревожность, не проявляется непосредственно в поведении. Но её уровень можно определить исходя из того, как часто и как интенсивно у индивида возникают состояния тревоги.

Ч.Д. Спилбергер понимает под обеими мерами тревожности следующее. Состояние тревожности (Т-состояние) характеризуется субъективными, сознательно воспринимаемыми ощущениями угрозы и напряжения, сопровождаемыми или связанными с активацией ли возбуждением автономной нервной системы. Тревожность как черта личности (Т-свойство), по-видимому, означает мотив или приобретенную поведенческую диспозицию, которая предрасполагает индивида к восприятию широкого круга объективно безопасных обстоятельств как содержащих угрозу, побуждая реагировать на них Т-состояниями, интенсивность которых не соответствует величине объективной опасности [4].

Тревожность в данный момент (реактивная или ситуативная тревожность как состояние) характеризуется напряжением, беспокойством, нервозностью. Очень высокая реактивная тревожность вызывает нарушение внимания, иногда нарушение тонкой координации. Личностная тревожность (устойчивая характеристика человека) характеризует устойчивую склонность воспринимать большой круг ситуаций как угрожающие, реагировать на такие ситуации состоянием тревоги.

К настоящему времени тревожность изучается как один из основных параметров индивидуальных различий. При этом ее принадлежность к тому или иному уровню психической организации человека до сих пор остается спорным вопросом; ее можно трактовать и как индивидуальное, и как личностное свойство человека.

А.С. Спиваковская отмечает, следует отличать состояние тревоги переживания страха. В отличие от страха тревога – это переживание отдаленной и неясной опасности. Именно неопределенность не столько самого источника тревоги, сколько того, как этого переживания можно избежать или как устранить вызывающий его источник, характеризует ощущение тревожности [5].

И.В. Пацявичус отмечает, что состояния тревоги является уникальной формой эмоционального предвосхищения неуспеха, сигнализирует субъекту необходимость тщательного предвидения всех основных условий предстоящего дела, способствуя, таким образом, оптимальной подготовке к деятельности, наиболее адекватной целям субъекта. Иными словами, побуждая активность, направленную на приобретение информации, относящейся предстоящей деятельности, эмоциональные состояния тревоги способны повысить уровень эффективности саморегуляции, гарантирующей более успешное выполнение деятельности [6].

Системно-функциональный подход рассматривает состояние тревоги как специфическую отражательную форму психики, запечатлевающую отношения между предметным миром человеком или между людьми, где тревога, влияя на компоненты любого из уровней проявления активности, игра либо положительную роль, являясь мобилизатором резервов психики, либо отрицательную. Системно – исторический подход раскрывает причинность тревоги в социальном, психологическом и физиологическом аспектах. Так, Н.Д. Левитов указывал, что тревога связана с неожиданным изменением условий жизни.

И.П. Павлов отмечал, что состояние тревоги вызывается изменения в условиях жизни привычной деятельности, нарушением динамического стереотипа. «При ломке динамического стереотипа возникают отрицательные эмоции, к которым, несомненно, мы можем отнести и тревожное состояние». Сюда нужно отнести затрудненность совместной

деятельности, в ходе которой формируется ожидание угрозы самоуважению, престижу человека, конфликты или другие причины, приводящие к социальной изоляции.

Состояние тревоги может также порождаться отсрочкой, задержкой в появлении ожидаемого объекта или действия. Чаще данное состояние возникает при отсрочке чего-либо приятного, значительного. Ожидание неприятного может сопровождаться не столько тревогой, сколько надеждой на то, что все-таки неприятности не будет.

Причины, вызывающие тревогу и влияющие на изменение ее уровня, многообразны и могут лежать во всех сферах жизнедеятельности человека. Условно их разделяют на субъективные и объективные причины. К субъективным относят причины информационного характера, связанные с неверным представлением об исходе предстоящего события, и причины психологического характера, приводящие к завышению субъективной значимости исхода предстоящего события. Среди объективных причин, вызывающих тревогу, выделяют экстремальные условия, предъявляющие повышенные требования к психике человека и связанные с неопределенностью исхода ситуации; утомление; беспокойство по поводу здоровья; нарушения психики; влияние фармакологических средств и других препаратов, которые могут оказывать воздействие на психическое состояние.

Термин «личностная тревожность» используется для обозначения относительно устойчивых индивидуальных различий в склонности индивида испытывать состояние тревоги. В данном случае тревожность означает свойство личности. Уровень личностной тревожности определяется исходя из того, как часто и как интенсивно у индивида возникает состояние тревоги. Тревожность как свойство личности, вслед за Ж. Тейлор, традиционно определяют в виде тенденции переживания нейтральной ситуации как угрожающей и соответствующей этому поведенческой тенденции избегания воображаемой угрозы.

Тревожность проявляется и в психофизиологической сфере. В ряде работ раскрывается связь тревожности с особенностями нервной системы, энергетикой организма, активностью биологически активных точек кожи, развитием психовегетативных заболеваний.

В ряде работ в качестве причины тревожности рассматриваются социальные проблемы личности, связанные с нарушениями в общении.

Личностная тревожность не обязательно проявляется непосредственно в поведении, она имеет выражение субъективного неблагополучия личности, создающего специфический фон ее жизнедеятельности, угнетающий психику. Анализ публикаций позволил нам выявить основные негативные стороны высокого уровня личностной тревожности:

1. Личность с высоким уровнем тревожности склонна воспринимать окружающий мир как заключающий в себе угрозу и опасность в значительно большей степени, чем личность с низким уровнем тревожности. А.М. Прихожан считает, что тревожность «как переживание эмоционального дискомфорта, предчувствие грозящей опасности является выражением неудовлетворения значимых потребностей человека, актуальных при ситуативном переживании тревоги и устойчиво доминирующих по гипертрофированному типу при постоянной тревожности».

2. Высокий уровень тревожности создает угрозу психическому здоровью личности и способствует развитию предневротических состояний. Исследованиями доказано, что студенты с высоким уровнем тревожности представляя собой потенциально невротическую группу в состоянии предболезни и нуждаются в специальном контроле со стороны профилактической службы.

3. Высокий уровень тревожности отрицательно влияет результат деятельности, отмечается корреляция тревожности со свойствами личности, от которых зависит учебная успеваемость.

4. Тревожность в числе некоторых индивидуальных особенностей личности оказывает влияние на профессиональную направленность. Учащиеся, характеризующиеся высоким уровнем тревожности, избегают ориентации на профессии, связанные с техникой и знаковыми системами, предпочитаемые профессии типа «человек-природа», «человек-художественный образ».

Тревожность по-разному сказывается на устойчивости проявлении навыков его самоконтроля. При таком уровне тревожности отмечается сохранение уверенности в своих силах, отсутствие нервозности, в случае ошибок в деятельности, – адекватное отношение и стремление исправить их, то испытуемые с высоким уровнем тревожности проявляли раздражительность, и вступали в полемику с экспериментатором или, признавая свой

неуспех, стремились объяснить его внешними причинами. Помимо отрицательного влияния на здоровье поведение и продуктивность деятельности, высокий уровень тревожности неблагоприятно сказывается и на качестве социального функционирования личности. Так, тревожность рассматривается как источник агрессивного поведения. Это отмечается в анализе поведения как детей, так и взрослых, кроме того, исследования ряда авторов показали, что тревожность ведет к отсутствию у человека уверенности в своих возможностях в общении, связана с отрицательным социальным статусом, формирует конфликтные отношения.

Как мы видим, решение проблемы тревожности относится к числу острых и актуальных задач педагогики и психологии и ставит исследователей перед необходимостью как можно более ранней диагностики уровня тревожности. Изучение, а также своевременная диагностика и коррекция уровня тревожности у детей поможет избежать ряд трудностей, указанных выше.

Литература

1. Прихожан А.М. Тревожность у детей и подростков: психологическая природа и возрастная динамика. Воронеж: Изд-во НПО МОДЭК, 2000. – 304 с.
2. Левитов Н.Д. Психическое состояние беспокойства, тревоги // Вопросы психологии. 1969. № 1. – С. 131-138
3. Бреслав Г.М. Психология эмоций: Учеб. пособие для вузов. М.: Смысл, 2007. – С. 473
4. Ханин Ю. Стресс и тревога в спорте. М.: Физкультура и спорт, 2003. – 288 с.
5. Спиваковская А.С. Профилактика детских неврозов: комплексная психологическая коррекция.- Изд-во Московского университета 1989. – С. 230
6. Пацявичус И.В. Соотношение индивидуально-типологических характеристик эмоциональности с особенностями саморегуляции деятельности: Автореф. дис. канд. психол. наук. М. 1981. – 19 с.

ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ АСПЕКТІДЕГІ МЕКТЕПТЕГІ МАЗАСЫЗДЫҚ МӘСЕЛЕРІ

Н.К. Ташкенов

Бұл мақала мектептегі мазасыздықты баланың білім беру ортасының әртүрлі компоненттерімен өзара әрекеттесуінде көрінетін және осы өзара әрекеттестікте бекітілген өзіндік мазасыздық деп қарастырады. Оны қалыптастыру кезінде шартты түрде жағдайлық (оқу ортасының компоненттерімен өзара әрекеттесу) және жеке (темперамент, өзін-өзі бағалау) алғышарттарын бөліп алуға болады. Мазасыздық білім беру үдерісінің ажырамас бөлігі болып табылады, сондықтан бірегей жағымсыз әрекет ретінде қарастырылмайды. Білім беру ісіне кедергі келтіретін әсері жиі және күшті алаңдаушылық күйді тудырады, бұл мектепке бейімделу үдерісінің бұзылуын көрсетеді. Мектеп оқушыларының мазасыздығы – мектепке бейімделу үдерісіндегі қиындықтардың белгісі болып табылады. Шамадан тыс мектептегі мазасыздық баланың тиімді оқу іс-әрекетіне кедергі келтіреді.

Түйін сөздер: алаңдаушылық, тұлға, бейімделу, бейімделу, қарым-қатынас, қоршаған орта

PROBLEMS OF SCHOOL ANXIETY IN PSYCHO-PEDAGOGICAL ASPECT

N. Tashkenev

This article deals with school anxiety as a specific type of anxiety, manifested in the interaction of the child with the various components of the educational environment and fixed in this interaction. In its formation, we can conditionally distinguish both situational (actual interaction with the components of the educational environment) and individual (temperament, self-esteem) prerequisites. Anxiety is an integral part of the learning process, and therefore can not be considered as a uniquely negative state. Disorganizing influence on educational activities have frequent and intense anxiety, which indicate a violation of the process of school adaptation. School anxiety student is an obvious sign of difficulties in the process of school adaptation. Increased school anxiety impedes effective learning, whether or not the child is aware of it.

Key words: anxiety, personality, adaptation, maladjustment, communication, environment

М.Т. Тилеуханова, С.С. Тулеугалиева

Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университеті

ГЕОГРАФИЯ МЕН БИОЛОГИЯНЫҢ ИНТЕГРАЦИЯСЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҒЫЛЫМИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Анықтама: *Мақалада оқушылардың географияның биологиямен байланысын жете білуі маңыздылығы, көкейкесті мәселені қойып, оны оңтайлы шешудің жоспарын жасауды, тиісті материалдарды, деректерді толық жинап, оны талдауға, қорытындылай білуге мүмкіндік беретіндігі берілген. Пәнаралық байланыс негізінде география мен биология пәндерін кіріктіре оқыту оқушылардың логикалық ой қорытып, кез келген жағдаятта өз білімдерін қолдану барысында ақпарат көздерінен алған деректеріне сүйеніп мәселені дұрыс шешуге ынтасын тудырады. Мектептерде география мен биология пәндерін интеграциялаудың мақсаты – жалғыз бір пән бойынша білім алып қана қоймай, мазмұны кіріктірілген білімді өзінің іс-әрекетінде оңтайлы пайдалануға, білім сапасын дамытуға мүмкіндік беруінде. Бұл оқушыларға жаратылыстану ғылымдарының негізін саналы меңгертуге жағдай жасау талабынан туындауда. Оқушылардың бір пәннен алған білімін келесі пәнді оқытуда кіріктіре отырып, білімнің ғылыми тұрғыдан кеңеюі мен тереңдеуін, олардың ортақ ұғымдарды саналы меңгеруін, ақпараттық материалдарды тиімді және ұтымды пайдалануын қамтамасыз ету мәселелеріне баса көңіл бөлінетіндігі сипатталған. Осының нәтижесінде оқушылардың дербестігі, танымдық белсенділігі артады, оқытушының рөлі өзгеріп, ұйымдастырушы, басшы қалыбынан кеңесші деңгейіне дейін өсіп, ғылыми құзіреттілігі дамиды.*

Түйін сөздер: *интеграция, құзырлық, ғылыми дүниетаным, білім, тиімділік*

Бүгінгі таңда білім беру жүйесінде пәндерді интеграциялау, оқу-тәрбие үрдісінде пәнаралық байланысты пайдалану арқылы оқушылардың білім деңгейін көтеру мектептердің алдында тұрған негізгі міндеттердің бірі болып саналады. Оқу-тәрбие үрдісінде пәнаралық байланысты қолдану мәселелерін зерттеуде үлес қосқан ғалымдар қатарына Е.И. Машбиц, В.В. Гриншкун, В.Н. Косов, Е.Қ. Балапанов, Б.С. Гершунский, Ж.А. Қараев, А.Ж. Арыстанова, С.К. Қариев және т.б. енеді. Осындай түсінік негізінде біз мектептерде білім беруде пәндерді кіріктіре оқытуда, географияны биологиямен пәнаралық байланыста оқуда оқушылардың тиімді ақпаратты жинап-табуларына, ерекшеліктері мен ұқсастықтарын көре отырып салыстыруларына, қорытынды шығаруға, теориялық білімді біртұтас меңгерулеріне, оқу жобасын жасап құрастыру жұмысын жүргізулеріне, олардың ақпараттық мәдениеттілігін көтеруге мүмкіндік мол болады.

Оқушылардың географияның биологиямен байланысын жете білуі маңызды, көкейкесті мәселені қойып, оны оңтайлы шешудің жоспарын жасауды, тиісті материалдарды, деректерді толық жинап, оны талдауға, қорытындылай білуге мүмкіндік береді.

Пәнаралық байланыс негізінде география мен биология пәндерін кіріктіре оқыту оқушылардың логикалық ой қорытып, кез келген жағдаятта өз білімдерін қолдану барысында ақпарат көздерінен алған деректеріне сүйеніп мәселені дұрыс шешуге ынтасын тудырады.[3]

Мектептерде география мен биология пәндерін интеграциялаудың мақсаты – жалғыз бір пән бойынша білім алып қана қоймай, мазмұны кіріктірілген білімді өзінің іс-әрекетінде оңтайлы пайдалануға, білім сапасын дамытуға мүмкіндік беруінде. Бұл оқушыларға жаратылыстану ғылымдарының негізін саналы меңгертуге жағдай жасау талабынан туындауда. Оқушылардың бір пәннен алған білімін келесі пәнді оқытуда кіріктіре отырып, білімнің ғылыми тұрғыдан кеңеюі мен тереңдеуін, олардың ортақ ұғымдарды саналы меңгеруін, ақпараттық материалдарды тиімді және ұтымды пайдалануын қамтамасыз ету мәселелеріне баса көңіл бөлінетіндігі. Осының нәтижесінде оқушылардың дербестігі, танымдық белсенділігі артады, оқытушының рөлі өзгеріп, ұйымдастырушы, басшы қалыбынан кеңесші деңгейіне дейін өсіп, ғылыми құзіреттілігі дамиды. Бұл ретте оқытушы мен оқушының жаңаша тұрғыдағы қарым-қатынасының сипатын былайша сипаттауға болады:

– оқушылардың дербестігі артады, олар өз жұмыстарының мазмұнын пәнаралық байланыс негізінде өздігінен түзетуге мүмкіндік алады;

– оқушылардың теориялық білімі және практикалық дағды-біліктері нақты анықталады;

– оқушыларда өздігінен іздену, ақпарат көздерін іріктеу, қажетті материалдарды тауып, тиімді қолдану дағдылары қалыптасады.

Интеграциялау негізінде кіріктіре оқыту тарихына көз жүгіртсек. Бұл идея Я.А. Коменскийден басталады. Ұлы дидакт: «Бір-бірімен байланысы бар заттар, сол байланысы көрсетіле отырып оқытылуы қажет», – деген болатын. Атақты педагог пәндердің арасындағы интеграциялауды пайдаланып кіріктіре оқыту негізінде оқыту үрдісінің біртұтастығын қалыптастыруға қол жеткізуге болатынын айтты. Осы идеяға көптеген педагогтар қосылып, оны одан әрі дамытты. Кіріктіре оқыту идеяларын В.Я. Стахарин, Н.Ф. Бунаков, В.И. Водовозов, т.б. педагог ғалымдар жалғастырып, пәндерді интеграциялау арқылы оқыту әдістемелерін ұсынды. Қазіргі таңда білім беру мазмұнының одан әрі дамуының негізгі жолдарының бірі (саралаумен бірге) болып көрсетілген интеграциялау оқу-тәрбие процесін технологияландырудың бірден-бір шарты болып табылады. Этимологиялық мағынасы («интеграция» – лат. *Untegratio*) «қалпына келтіру», «толықтыруды» білдіретін бұл ұғым педагогикада бірнеше тұрғыдан қаралады:

– кіріктіру – оқытудың жүйелік принципіне сай жақсы ойластырылған, жіті қарастырылған педагогикалық үрдіс; – кіріктіру – мазмұндық қайталауларды болдырмау; оқу үрдісінде бағдарламадағы пәндерді логикалық негізделген бірізділік принципіне қарай құрастыру және түрлі пәндерді оқытуда «шекаралық білімді» үйлестіру арқылы қол жеткізуге болады;

– интеграциялаудың маңызы, кіріктірілетін пәннің оқу жоспарына сәйкес оқушылар сапалы білім ала отырып, өздерінің танымдық қабілеттерін дамытады, табиғаттың біртұтас ғылыми бейнесі жөнінде түсінік қалыптастырады, алған білімдерін болашақта тиімді пайдалануға, оны дамытуға қажетті білік-дағдыларды бойына сіңіреді.

Жалпы түрлі пәндерді интеграциялау материалдық дүние мен оны кешенді танып білу мүмкіндіктерінің жалпы әдіснамалық бірлігі принципіне негізделеді. Сондықтан да жаратылыстану пәндерін, соның ішінде, география мен биология пәндерін ақпараттандыру негізінде кіріктіре отырып оқыту табиғат, қоғам, болмысты, олардың өзара диалектикалық байланысын тұтас қабылдап, оқушылардың жүйелі ойлау қабілетін дамытуға септігін тигізеді.

Интеграция-ғылымдардың жақындай отырып байланысуы, ол дифференция үрдісімен қатар жүреді. Пәнаралық байланыстан басталған интеграциялық үрдіс әлемдік білім кеңістігімен интеграциялауға жол ашады [1].

Балалың дүниетанымын қалыптастыру-барлық пәндердің міндеті. Пәнаралық байланыс дүниетанымды бір жүйеге келтіреді, бірізді үйлесімді дамытады.

Сөйтіп, пәнаралық интеграциялаудың әртүрлі нысандары болуы мүмкін. Теорияда мұндай байланыстардың нысандарын: 1) құрамына, 2) әсер ету бағытына және 3) байланыстарды түзетін элементтердің өзара әрекеттесу тәсіліне қарай ажыратады. Алғашқы нысан оқу материалының мазмұнымен, қалыптастырылатын білік-дағдылармен әрі ойлау операцияларымен, әдістерімен және ұйымдастырушылық нысандармен анықталады.

Байланыстардың оларды түзетін элементтердің әрекеттесуі бойынша нысаны байланыстардың әр алуандылығымен ерекшеленеді. Фактілер, ұғымдар, заңдар, теориялар, ғылыми әдістер мен олардың құрамбөліктері мен топтасулары болып табылатын бұл элементтердің арақатынастарын уақыт факторына орай хронологиялық және хронометриялық деп бөледі. Хронологиялық деп байланыстың іске асуының дәйектілігіне, ал хронометриялық байланыстың іске асуының ұзақтығы негізінде ажыратылатын пәнаралық байланыстарды айтады. Пәндерге бөлінетін сағат сандарының әртүрлі болуына байланысты оқу пәндерінің оқыту уақыты көбіне бір-біріне сәйкес келебермейді. Демек, таза синхронды байланыстыруға қиындық туады. Практикада оқу пәндерінің арасында байланыстарға қатысты пайда болған проблемалық сұрақтар

Пәнаралық байланыстар теориясын, соның ішінде осындай жіктелістерін тудырды. Әдебиеттерге талдау жасап, сондай-ақ көпжылғы тәжірибелерге сүйене отырып, аталған пәндерді кіріктіруді біржақты қарастырдым: география пәнін оқытуды биологияландыру; жаратылыстану ұғымдарын географиямен кіріктіру бағыттары және жолдары; мектептерде география мен биологияны оқыту әдістемелерін дамыту мен

маңызын ашу. Нәтижесінде география курсының биологияменмен кірігуі арқылы біртұтастық деңгейі артты, бұл пәндердің мазмұндық және процессуалдық жағының кірігу дәрежесі өсті, жаңа материалды меңгеру, пысықтау, қорыту, жүйелеу сияқты дидактикалық кешенді іске асыру есебінен тиімділігі артты. Мұндай «дидактикалық жинақтау» арқылы кіріктірілетін оқу материалдарын оқыту оқу-тәрбие үрдісінің бірлігі (дәріс, сарамандық, семинар, танымжорық) шеңберінде іске асырылады. Мұнда география мен биологияны оқытудың әдістері мен нысандары да кіріктіріледі. Атап айтқанда, оқыту нысандарынан проблемалық, бинарлық және бейне дәріс, қорытындылау сабағы, зертханалық жұмыс және практикалық сабақтарды; ал оқыту әдістерінен түсіндіру, сипаттау, тәжірибе, өзіндік жұмыс және бақылауды атауға болады [2].

Ал оқыту құралдарына ақпараттық оқыту технологиялары, электрондық оқулық басылымдар, виртуальды зертхана, Интернет, өз білімін тексеру тапсырмалары, бақылау және тест тапсырмалары жатады.

Оқушылардың біз зерттеп отырған мәселеге байланысты пәндерді ақпараттандыру көмегімен кіріктіре оқыту негізінде тиісті білік-дағдыларды қалыптастыруды дұрыс ұйымдастыру үшін мынадай міндеттерді шешуге тура келді:

– оқушылардың ақпараттандыруға қойылатын талаптарды игеру деңгейін анықтау;

– география мен биология пәндерінің арасындағы пәнаралық интеграциялау арқылы, білім беруді ақпараттандыру негізінде дербестікті интенсификациялаудың оңтайлы жолдарын айқындау;

– география мен биология пәндерінің кіріккен бағдарламасы, электрондық оқулық басылымдар негізінде оқушылардың өз білім-білігін үнемі жетілдіруге, танымдық белсенділігін арттыруға бағытталған әдістемелік жүйе ұсыну.

Соңғы міндетте аталған әдістемелік жүйені жасауда мына ережелер басшылыққа алынды:

– педагогикалық оқу орындарындағы география пәні бойынша биология мен осыған сәйкес теориялық мазмұнын пәнаралық байланыстарды толық пайдалану, оның негізінде оқушылардың оқу іс-әрекетін дербестендіру, оқытуды жеке тұлғаға, оның қабілеттерін дамытуға бағыттау;

– ақпараттық технологияның көмегімен дүниенің біртұтастығы туралы түсінік беретін пәнаралық және пәнішілік байланыстарды пайдаланып кіріктіре оқытудың тетігін құрылымдау, салыстыру әрі құрастыру мүмкіндігін туғызу;

– ұсынылған жүйенің тиімділігін анықтау, ақпараттандыру негізінде әр тарау

бойынша оқушылардың білім-біліктерін оқытудың құрылымдық компоненттерін анықтау,

оқу мазмұнының теориялық және практикалық аспектілерін толықтыру, қажетті өзгерістер мен толықтыруларды енгізу.

Әдістемелік жүйенің оқу үрдісін ұйымдастырудың ізгілендіру, іргелендіру және прагматикаландыру принциптерін қамти отырып құрылуы география мен биология пәнін байланыстыра оқытудың мақсаты мен міндеттерін жүзеге асыруға мүмкіндік берді. География мен биология пәндерінің байланысын көрсету үшін тақырыптарын қалайша үйлестіру мүмкіндері, соның ішінде электрондық оқулық басылымдар – мультимедиялық дәріс, электронды оқулық, тақырыпқа байланысты слайдтар – кесте түріндегі үлгіге түсірілді. 2-кестеде көрсетілгендей, бұл пәндерді кіріктіру мүмкіндігін пайдалана отырып, биосфера мен экожүйе яғни олардың құрамдас бөліктері және ортаның экологиялық факторларын нақты деректер арқылы және электрондық көрнекі құралдар көмегімен түсіндіріледі.

Бүгінгі күні көкейтесті болып отырған білімнің құзырлылық ұстанымын жүзеге асыру құралы ретінде педагогикалық технологиялар мен белсенді оқыту әдістерінің алар орны ерекше. Әрекетке негізделген технологиялық оқыту танымдық белсенділігі жоғары, өмірдің әртүрлі мәселелерінен хабардар, кезкелген тапсырманы орындауға қабілетті, қолынан іс келетін (құзырлы) азаматтарды қалыптастырады. Оқушы құзырлылығын қалыптастыруда оқу-танымдық іс-әрекетін белсендіруге тікелей байланысты десек қателеспейміз. Сондықтан, жеке тұлғаға өзіндік құндылық ретінде қарап, оқушылардың түйінді құзырлылықтары мен оқу-танымдық іс-әрекетін белсендіруде проблемалық оқытуды жүзеге асыру қажет. “Құзырлылық” ұғымы соңғы жылдары педагогика саласында тұлғаның субъектілік тәжірибесіне ерекше көңіл аудару нәтижесінде ендіріліп отырған ұғым.

Кесте 2 – География және биология пәндерінің кіріктірілетін тақырыптары

Ұзақ мерзімді жоспардың бөлімдері: Физикалық география Биосфера		Ұзақ мерзімді жоспардың бөлімдері: Экожүйелер	
Баспа	7-сынып Алматы, Атамұра, 2017 жыл	Баспа	7-сынып Алматы, Атамұра 2017 жыл
Авторлары	А.Егорина С.Нұркенова Е.Шиминова	Авторлары	А.Соловьева, Б.Ибраимова, Ж.Алина
7-сынып, география	Оқу мақсаты:	сынып, биология	Оқу мақсаты:
Тақырыптар: Биосфера және оның құрамдас бөліктері	7.3.4.1 -биосфераның құрамын, құрылымын, шекаралары мен қасиеттерін анықтайды	Тақырыптар: Ортаның экологиялық факторлары: абиотикалық (температура, жарық, рН, ылғалдылық) биотикалық (микроағзалар, жануарлар, өсімдіктер). Зертханалық жұмыс «Жергілікті жердің экожүйелерін зерттеу (мектеп ауласы мысалында)».	7.3.1.1 - жергілікті жер экожүйесі қоршаған орта факторларының тірі ағзалардың тіршілік әрекеті мен таралуына әсерін зерттеу
Топырақ және оның құрамы мен құрылымы	7.3.4.2 -топырақ құрамын, түрлерін анықтап, құрылымын графикалық түрде көрсетеді	Қоректік тізбектер және қоректік торлар. Модельдеу «Қоректік тізбек пен торды құру».	7.3.1.2-табиғи қоректік тізбектерді салыстыру; 7.3.1.3-қоректік тізбектер және қоректік торларды құрастыру
Қазақстанның топырақ түрлері	7.3.4.3- Қазақстанда топырақ түрлерінің таралуын анықтайды;	Экологиялық сукцессиялар: Бірінші және екінші реттік сукцессиялар. Экожүйелердің алмасуы.	7.3.1.4 - экологиялық сукцессия үдерісін сипаттау
Топырақтың экологиялық проблемалары	7.3.4.4 - жергілікті компонентті қосымша қамту негізінде топырақ ресурстарына баға береді	Адам экожүйенің бір бөлігі. Антропогендік фактор. Адам әрекеттерінің экожүйеге жағымсыз әсері.	7.3.2.1 - адам мен экожүйе арасындағы қарым-қатынастарды сипаттау 7.3.2.2 - экожүйеге жағымсыз әсер ететін адам тіршілігінің салаларына мысалдар келтіру
3.5 Табиғи-аумақтық кешендер Табиғи-аумақтық кешендердің қалыптасуы	7.3.5.1- географиялық қабық, мұхиттар және материктер, зоналар және белдеулер, ландшафтар табиғи-аумақтық кешендерінің қалыптасуын түсіндіреді	Қазақстанда ерекше қорғалатын аймақтар. Жергілікті жердің ерекше қорғалатын аймақтары. Қазақстан Республикасының Қызыл кітабы. Жергілікті өңірдің ҚР Қызыл кітабына енгізілген жануарлары мен өсімдіктері.	7.3.2.3 - ерекше қорғалатын Қазақстан Республикасының табиғи аймақтарының өсімдіктері мен жануарларын сипаттау 7.3.2.4 - жергілікті өңірдің Қазақстан Республикасының Қызыл кітабына енгізілген жануарлары мен өсімдіктеріне мысал келтіру
<p>Күтілетін нәтиже: Биосфераның құрамын, құрылымын, шекаралары мен қасиеттерін анықтау арқылы жергілікті жер экожүйесі қоршаған орта факторларының тірі ағзалардың тіршілік әрекеті мен таралуына әсері зерттеледі; Қазақстанда топырақ түрлерінің таралуын анықтау арқылы әрі жергілікті компонентті қосымша қамту негізінде топырақ ресурстарына баға бере отырып, адам мен экожүйе арасындағы қарым-қатынастарды сипатталады; Табиғи қоректік тізбектерді салыстыру арқылы қоректік тізбектер және қоректік торларды құрастырып модельдейді әрі сол аймақтың топырақ құрамын, түрлерін анықтап, құрылымын графикалық түрде көрсетеді; Жергілікті компонентті қосымша қамту негізінде топырақ ресурстарына баға беріледі және экожүйеге жағымсыз әсер ететін адам тіршілігінің салаларына мысалдар келтіріледі; Географиялық қабық, мұхиттар және материктер, зоналар және белдеулер, ландшафтар табиғи-аумақтық кешендерінің қалыптасуын ерекшелігін анықтау арқылы жергілікті өңірдің Қызыл кітабына енгізілген жануарлары мен өсімдіктерін біледі.</p>			

Құзырлылықтың (латын тілінде «competens») тікелей аудармасы белгілі сала бойынша жан-жақты хабардар, білгір деген мағынаны қамти отырып, қандай да бір сұрақтар төңірегінде беделді түрде шешім шығара алады дегенді білдіреді. Соңғы жылдары ғылыми-педагогикалық еңбектерде кәсіби құзырлылық дайындық сапасына қойылатын талап немесе кәсіби теориялық білімдері мен практикалық біліктілігі, тәжірибеден өткізілген кәсіби маңызды сапа ретінде қарастырылып жүр. Оқушының құзырлылығын қалыптастыру сабақ барысында жүзеге асырылады, сондықтан сабақ кезеңдерінде мақсат, нәтиже мен іс-әрекет түрлері нақты айқындалуы қажет. Қазіргі таңда проблемалық оқыту өзекті болып, лидерлік позицияда тұр. Өйткені, проблемалық оқыту оқушының өз бетінше ізденуіне, мұғалім мен оқушының арасындағы шығармашылық қарым-қатынасты нығайтуға, ортақ мақсатқа жетуге, танымдық белсенділік пен құзырлылықты арттыруға негізделген. Бұл жағдайдағы оқыту субъектілердің бірлесіп ізденудегі әрекеттері деп есептеуге болады. Себебі оқушы проблемаларды шешуші болса, ал мұғалім бағыт-бағдар беруші, ұйымдастырушы және көмекшінің ролін атқарады [4].

Оқушылардың ғылыми дүниетанымын қалыптастыру – қазіргі мектептің маңызды міндеттерінің бірі және де дүниетаным қоғамда қалыптасып келе жатқан тұлғаның мінез-құлқымен жеке тұлға екендігін айқындайтындығы даусыз.

Мектептегі география және биология пәндерінің мазмұны табиғи объектілер мен құбылыстардың диалектикалық бірлігі мен жалпы өзара әрекеттесуімен сипатталатын бай дүниетанымға ие.

Елбасы Н.Ә. Назарбаев мемлекетіміздің болашақ дамуына арналған «Қазақстан-2030» бағдарламасында жоғары білімнің сапалылығы, адамсүйгіштігі және ғаламдануы арқылы мәдениет жасауға, интеграцияға ерекше мән бергені белгілі.[5]Интеграциялық оқытуды жүзеге асыру, оның ғылыми деңгейін арттыру, тұтастай алғанда оқушылардың танымдық әрекетіне тән дағдыларды қалыптастыру міндеті күн тәртібіне қойылған ділгір мәселелердің бірі екендігіне дау жоқ. Осыған орай интеграциялық оқыту мәселесін сан қырынан зерттелуде. Оқытумен тәрбиелеудегі пәнаралық байланыс мәселесін және білім берудегі интеграцияны әр түрлі негізде жасауға Н.В. Малахов, И.А. Лошкарева, И.Д. Зверев, В.Н. Максимова, Л.И. Булова т.б. ғылымдар қор үлес қосты. Бұл педагог-ғалымдардың еңбектерінде интеграция туралы мәселе жан-жақты қарастырылған. Интеграция тұтастықты қалыптастырып, білімді жүйелеу мен жинақтауда әр түрлі ғылымдарды біріктіреді. Қазақстандық педагогика жалпы білім беретін мектепке дейінгі оқу-тәрбие үрдісіндегі интеграция мәселесінің педагогикалық негізін Б.Т. Нәбиева, А.Р. Бектөниярова, А. Ерімбетова, Р.К. Аббасова, А.А. Әбдиев т.т. сипаттаса, жаңа үлгідегі мектептердің ғылыми-тәжірибе интеграциясының педагогикалық негізін Г.К. Меңдіғалиева қарастырған.

Интеграциялық оқытуды жүзеге асыру оқушылардың танымдық қызығуы мен білім сапасын арттырумен қатар, бір сабаққа бірнеше пәндер мақсатының бірігуіне мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. Жубауова Ж.Р. Пәнаралық интеграция негізінде оқушының құзырлылығын қалыптастыру-Молодой ученый,2014,-57-60 б. – URL <https://moluch.ru/archive/60/8932/> (дата обращения: 26.12.2018).
2. Бекетова С.И., Камахина Р.С., Лохотская Л.А. Интеграция учебных предметов «география» и «биология» как условие формирования научного мировоззрения учащихся // современные проблемы науки и образования,2014.– №1 – 26-28 б.
3. Максимова В.Н., Груздева Н.В. Межпредметные связи в обучении биологии.- М:Просвещение, 1987. – 32 б.
4. К.Құдайбергенова. Құзырлылық – тұлға дамуының сапалық критерийі.-(ғылыми практикалық конференция материалдары), 2008. – 35-37 б.
5. Қазақстан Республикасының Президенті – Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына жолдауы, Астана, Ақорда, 2012 ж, https://www.inform.kz/kz/kr-prezidentinin-kazakhstan-2050-strategiyasy-kalyptaskan-memlekettin-zhana-sayasi-kazakhstan-halkyna-zholdauy_a2518877

ФОРМИРОВАНИЕ НАУЧНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ ПРИ ИНТЕГРАЦИИ ГЕОГРАФИИ И БИОЛОГИИ

М.Т. Тилеуханова, С.С. Тулеугалиева

В статье говорится о значимости полного понимания учащимися взаимосвязи географии и биологии, умение выявлять проблемы и рационально планировать его решения, подбирать соответствующие материалы и сведения, анализировать и делать выводы. Преподавание биологии и географии на основе межпредметных связей пробуждает у учащихся мотивацию к правильному выходу из любой ситуации на основе своих знаний, полученных из разных информационных источников, а также умений делать логические умозаключения. Цель интеграции в школах биологии и географии это научить учащихся использовать в своей деятельности полученные знания на интегрированных уроках, что даёт возможность повышению качества знаний по этим предметам, чем это было бы изучение отдельного предмета. Это вытекает из потребности для создания условий осознанного овладения основами естественных наук. Особое внимание уделяется тому что, знания, полученных на основе интегрированных уроков расширяют и углубляют знания учащихся с научной точки зрения, даёт возможность качественному использованию информационных материалов. В результате возрастает познавательная активность и личностный рост учащихся, изменится роль учителя, от уровня организатора и руководителя он поднимется до уровня научного консультанта, будет развиваться научная компетентность.

Ключевые слова: интеграция, компетенция, научное мировоззрение, образование, эффективность

FORMATION OF SCIENTIFIC COMPETENCE OF STUDENTS IN THE INTEGRATION OF GEOGRAPHY AND BIOLOGY

M. Tileuhanova, S. Tuleugalieva

The article addresses to the importance of learners' full understanding of the relationship between biology and geography subjects, to the ability to identify problems and to plan its solutions, to select the appropriate materials and information, to analyze and to make conclusions. Teaching biology and geography on the basis of interdisciplinary connections awakens learners' motivation to the right way out of any situation based on their knowledge obtained from different information sources, as well as the ability to make logical conclusions.

The purpose of integration of biology and geography subjects is to teach learners to use the knowledge gained in integrated lessons in their activities, which allows improving the quality of knowledge in these two subjects than it was in the study of a single separate subject. This follows the basics of natural Sciences. The fact that the knowledge obtained on the basis of integrated lessons expands and deepens the knowledge of learners from a scientific point of view is underlined; it allows mastering the general concepts of the rational use of informational materials. As the result, the cognitive activity or personal growth of learners is increased. The role of the teacher will be changed from the level of the organizer to the level of the scientific advisor i.e. scientific competence will be developed.

Key words: integration, competence, scientific world outlook, education, efficiency

МРНТИ: 27.01.45

Е.П. Ясько

КГУ «СОШ 18» г.Семей

ПРИМЕНЕНИЕ МАТЕМАТИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ В ПРАКТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ, РАЗВИТИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ УЧАЩИХСЯ

Аннотация: *В статье приведены несколько приёмов развития познавательной активности учащихся, которые используются на уроках, направленных для привития навыков применения математических знаний в практической деятельности. Математика объективно является одной из самых сложных школьных дисциплин и вызывает трудности у многих учащихся. Мотивация – важнейший компонент структуры*

учебной деятельности, а для личности выработанная внутренняя мотивация есть основной критерий ее сформированности. Он заключается в том, что ребенок получает «удовольствие от самой деятельности, значимости для личности непосредственного ее результата».

Как сформировать интерес к предмету у ребенка? Через самостоятельность и активность, через поисковую деятельность на уроке и дома, создание проблемной ситуации, разнообразие методов обучения, через новизну материала, эмоциональную окраску урока.

Ключевые слова: математика, познавать, мотивация, навык, организация урока, учебный процесс, мотив, знание, учебная деятельность.

Для развития учебной мотивации необходимо познать, выявить ее реальный уровень и возможные перспективы, «зоны ближайшего развития» у каждого ученика и класса в целом.

Мотивация – важнейший компонент структуры учебной деятельности, а для личности выработанная внутренняя мотивация есть основной критерий ее сформированности. Он заключается в том, что ребенок получает «удовольствие от самой деятельности, значимости для личности непосредственного ее результата» [1].

Выделяют пять уровней учебной мотивации:

Первый уровень – высокий уровень школьной мотивации, учебной активности (у таких детей есть познавательный мотив, стремление наиболее успешно выполнять все предъявляемые школьные требования. Ученики четко следуют всем указаниям учителя, добросовестны и ответственны, сильно переживают, если получают неудовлетворительные отметки).

Второй уровень – хорошая школьная мотивация (учащиеся успешно справляются с учебной деятельностью). Подобный уровень мотивации является средней нормой.

Третий уровень – положительное отношение к школе, но школа привлекает таких детей внеучебной деятельностью (такие дети достаточно благополучно чувствуют себя в школе, чтобы общаться с друзьями, с учителями. Им нравится ощущать себя учениками, иметь красивый портфель, ручки, пенал, тетради. Познавательные мотивы у таких детей сформированы в меньшей степени, и учебный процесс их мало привлекает).

Четвертый уровень – низкая школьная мотивация (эти дети посещают школу неохотно, предпочитают пропускать занятия. На уроках часто занимаются посторонними делами, играми. Испытывают серьезные затруднения в учебной деятельности. Находятся в серьезной адаптации к школе).

Пятый уровень – негативное отношение к школе, школьная дезадаптация (такие дети испытывают серьезные трудности в обучении: они не справляются с учебной деятельностью, испытывают проблемы в общении с одноклассниками, во взаимоотношениях с учителем. Школа нередко воспринимается ими как враждебная среда, пребывание в ней для них невыносимо. В других случаях ученики могут проявлять агрессию, отказываться выполнять задания, следовать тем или иным нормам и правилам. Часто у подобных школьников отмечаются нервно психические нарушения).

Традиционный подход к организации учебного процесса может обеспечить достаточно высокий уровень усвоения знаний, умений и навыков, но он не способствует развитию личности, раскрытию ее потенциала. Поэтому один из перспективных путей развития и повышения мотивации учения я вижу в применении нетрадиционных методов и форм организации урока.

В своей практике использую групповую работу и работу в паре. В условиях групповой работы осуществляется позитивная зависимость группы учащихся друг от друга, т.к. члены группы рассматривают успех (неуспех) как результат их коллективной деятельности. При этом снижается уровень тревожности, усредняется положительное (отрицательное) влияние индивидуальных способностей и возможностей на результат деятельности, таким образом, происходит сдвиг в оценке своей деятельности со способностей на усилия, формируется чувство самоуважения. Групповая форма работы позволяет активизировать познавательную деятельность учащихся, продуктивное, творческое усвоение знаний и умений, создавая положительный эмоциональный фон через активный диалог, анализ проблемных ситуаций, деловые игры, мозговой штурм. При такой форме работы ученик учится сопоставлять,

сравнивать, наконец, оспаривать другие точки зрения, доказывать свою правоту. Умение сопоставлять различные способы позволит ученику не только анализировать, но и прогнозировать свою деятельность, что в свою очередь влияет на формирование самостоятельности, овладения способами самообразования. Развитие умений планировать, ставить задачи находится в прямой зависимости от мотивации.

Работа в паре «ученик – ученик» особенно важна в сфере самоконтроля и самооценки. Планируя способ включения всех учащихся в деятельность на уроке, думаю о создании мотивационной основы их работы. Хорошо известно, что ничто так не привлекает внимания и не стимулирует работу ума, как удивительное. Поэтому мною используются такие приемы, которые стимулируют внутренние ресурсы – процессы, лежащие в основе интереса. Итак, на сегодня я определила три пути (условия) развития и повышения мотивации учения учащихся:

- создание на уроке ситуации успеха для учащихся;
- применение нетрадиционных методов и форм организации урока;
- применение мониторинга активности учащихся на уроке.

6 класс. Тема «Координатная плоскость». Начинаю с построения всевозможных фигур: самолет, бегун, петух. Учителями годами накапливаются подобные рисунки для уроков. Часть материала я нахожу на страницах газеты «Математика», а часть ребята придумывают сами. И только после этого мы с ребятами переходим к учебнику: строим точки, отрезки, треугольники, но делается это уже легко и со знанием дела.

6 класс. Тема «Диаграммы». Удивительный получается эффект от принесенных мною рабочих диаграмм молочного завода. Рассматривая их в виде раздаточного материала, мы с учениками почерпнули настолько богатейшую ин формацию о заводе, что ребята сами захотели отразить работу нашей школы в виде диаграмм. Ученики предлагали: «Давайте отобразим процесс питания в школе». Я отвечала: «Давайте». «Давайте сравним количество учеников, вы посещающих начальную школу, среднее звено, старшее звено». – «Хорошо, выполняйте». «А успеваемость?» – «Прекрасно, чертите». «А кто какие секции посещает? А сколько девочек, сколько мальчиков?». И много других предложений.

Я продумала движение по ступеням: осилил одну ступеньку – иди дальше, выше. Геометрия. Тема «Подобие фигур». Материал я разбила по следующим ступеням: I ступень – ученик должен понять, что такое подобие, гомотетия, как связана гомотетия с равенством и симметрией относительно точек $k=2$, $k=1$, $k=-1$..., научиться построению фигур. Далее необходимо выполнить творческое задание «Фигура моей фантазии» II ступень – научиться доказывать подобие треугольников. III ступень – научиться решать задачи, составляя пропорции. На этом обязательный уровень заканчивается, кто его осилит, пойдет выше – к дополнительному материалу и нетрадиционным, комбинированным задачам. Но каждый пройдет только тот путь, который ему по силам, работают все. Нет сильных и слабых, есть заинтересованные и нет.

Интересно, если учитель использует не только материал учебника, по которому занимаются дети, но и занимательный материал, значимый для ученика.

Алгебра. 9 класс. Тема «Последовательности» приобретает совершенно другое качество после лекции, в которую включен материал о завещании Франклина потомкам, о легенде, о шахматах, о глупом купце и, конечно же, «о пирамидах», которые рано или поздно рушатся.

Ну и бесспорно ребятам интересно на уроках лабораторных работ: мы рассчитываем площади сложных фигур, измеряем расстояния между недоступными точками, с помощью зеркала определяем высоту школ, дерева при изучении темы «Пропорция» (6 класс) или темы «Подобие треугольников» (9 класс).

Важно, чтобы все, что учитель делает на уроке, было значимо ребенку, а потребности учеников 5-го класса отличаются от потребностей старшеклассников. Пятиклассникам очень важно занять достойное положение в коллективе – это ведущий мотив поведения младшего подростка, и поэтому с ним надо организовывать как можно больше коллективных дел, игровых моментов, причем для них важны даже не сами игровые действия, более значим результат игры. Мы вместе с девятиклассниками изготовили для 5-6 классов игру «Математическое ралли». Проходя путь от старта до финиша, ребята решают задачи, отвечают на вопросы. В этой игре задания варьируются так, чтобы каждый испытал чувство успеха, чтобы каждый понимал, что без знаний не обойтись, и очень приятно видеть, как

играющие помогают друг другу. А вот у старших подростков появляются другие потребности – быть популярным, ему важно утвердиться в собственном мнении, принять самого себя как значимого. Вот с этого момента необходимо переходить на уровневую систему обучения, развивающую личность. Эта система дает право ребенку самому определять уровень знаний, формы самостоятельной работы, самостоятельно разбирать теоретический материал, генерировать идеи. Главнейшей задачей, которая состоит передо мной – это «личностно-мотивированное обеспечение деятельности ученика» (критерий технологичности процесса обучения). В основу данной систем положены следующие принципы:

- принцип воспитующего обучения – я учу самостоятельности, умению планировать свою деятельность, самостоятельно принимать решение, развивать волю и целеустремленность;
- принцип ориентации на зону ближайшего развития – заменить и не пропустить малейший успех, закрепить его и идти дальше, выше;
- принцип ориентации на успех – каждый ученик имеет право быть умным на уроке;
- учет результатов учебной деятельности через систему заданий и накопительную систему оценок;
- принцип диалогичности и сотрудничества – предполагает изменение моих функций. Я рядом с учениками, и мы вместе решаем их проблемы, радуемся их успехам.

Интересно делать то, что требует напряжения, но трудности должны быть посильными. «Неправомерное облегчение учебного материала, неоправданно медленный темп его изучения, многократные, однообразные повторения не могут способствовать интенсивному развитию» [2].

Строго придерживаясь данной декларации, я даю возможность ученикам – «звездочкам» двигаться вперед, самостоятельно добывать знания, развивать свой творческий потенциал, умение рефлексировать. Каждая выращенная мною «звездочка» поведет за собой других (метод побуждения через подражание сильной личности). А тем, кто отстанет, надо вовремя, оперативно прийти на помощь, а также организовать работу в парах. Никогда нельзя оставлять ребенка наедине со своими неприятностями, нельзя пропустить его успех. Подготовил самостоятельно теоретический материал – покажи. Нашел другой способ доказательства – поделись, предложил оригинальный метод решения задачи – все улыбки тебе. Таким образом, строится система: значимость – компетентность – добытые знания. И хочется добывать новое как можно чаще. «Если на уроке ученик переживает свои успехи или неудачи – это способствует развитию мотивации и центров саморегуляции»[3]. Таким образом, получается, что каждый ученик “свободен” принять любое решение, любой объем материала, но он, конечно, постарается принять такой уровень, какой ему по силам, но в будущем этот уровень будет обязательно расти. Бывают случаи, когда ученик переоценивает свои возможности, вот в этом случае и нужна моя интуитивность и эмпатия. Ребенок сделал выбор, а моя задача- помочь ему осуществить его. И это является еще одним методом повышения мотивации: дать возможность поверить ребенку в свою неповторимость, в свои возможности.

Мотивация познавательной деятельности ученика на уроке достигается за счет опоры на жизненный опыт, ребятам понятны и интересны задачи, связанные с работой родителей, так как дети постоянно помогают им. Поэтому такие понятия, как привесы, удои, урожайность, грузоподъемность, делают знания понятными и значимыми.

Интерес к изучению того или иного математического вопроса зависит от убежденности учащегося в необходимости изучить данный вопрос. Здесь речь идет о предварительной мотивации. Наиболее успешно она реализуется обращением к практике. Познавательная и практическая деятельность человека находятся в тесном единстве и переплетаются. Для моих школьников этот стимул наиболее значим, так как он способствует устранению несоответствия, образовавшегося между их познавательной и практической деятельностью, и подводит их к осознанию необходимости теоретических знаний. Зная такую особенность детей, известный математик Н.Я. Виленкин рекомендовал изложение нового теоретического материала начинать с прикладных задач, приводящих к постановке рассматриваемых вопросов. В своей работе я придерживаюсь этой рекомендации.

Чтобы у учащихся не возникало представление о «сухости» математики, оторванности от её жизни, показываю взаимосвязь математики с другими областями человеческих знаний и окружающим миром.

Так при изучении темы «Действия с десятичными дробями» (8 кл) использую квитанцию по оплате за коммунальные услуги. Особого объяснения требуют единицы услуги. Например, за отопление плата берётся с 1 кв.м., а за воду в куб.м. с 1 человека, то есть по количеству жильцов.

При изучении темы «Проценты» (9 кл.) открывается широкая возможность для решения задач, взятых из жизни: услуги банка, подоходный налог на заработную плату, скидка на различные виды товара.

Ответственность учеников за учебу, достижения в ней – мечта каждого учителя. Одну такую тактику обучения, ведущую к передаче ответственности, для детей, имеющих трудности в обучении описал М.Раттер. Она состоит из нескольких этапов, следуя которым, учитель может установить контакт с ребенком, преодолеть возникшее у него отрицательное отношение к учебе и добиться того чтобы ребенок успешнее обучался по предмету и сам следил за своими успехами.

1. Педагог должен пробудить у ребенка интерес к предмету и предоставить возможность поверить в собственные силы и способствовать достичь успеха. М.Раттер советует использовать не только личные качества учителя, но и всевозможные педагогические хитрости. Для того чтобы у ребенка возникла вера в собственные силы, учителю придется ввести для него иную систему оценивания результатов.

2. Учитель должен оценить, что известно, что неизвестно ученику по его предмету с тем, чтобы разработать программу обучения. Оценка обычно проводится с помощью специальных тестовых заданий.

3. Программа обучения таких учеников должна быть разбита на серию мелких шагов. Такое поэтапное обучение и позволит ребенку самому следить за собственным прогрессом, то есть облегчить задачу и педагогу, и ребенку.

4. Программу следует сконструировать таким образом, чтобы она обеспечивала быстрое достижение успеха. Как правило, дети имеющие трудности обладают длительным опытом неуспеха и разочарования в собственных возможностях и поэтому первостепенное значение приобретает момент осознания ими того, что они могут успешно учиться.

5. Учитель и ученик должны работать в тесном взаимодействии, обеспечивающем возможность обратной связи, благодаря которой они могут оценивать достижения и определить зоны трудностей.

6. Должна быть установлена система поощрений за успех и выполнения заданий. Это не обязательно должны быть стандартные оценки, которые долгое время будут невысокими. Самое важное при этом перенести акцент в оценках с неуспеха на успех.

Оптимальное педагогическое общение – такое общение учителя со школьниками в процессе обучения, которое создает наилучшее условие для развития мотивации учащихся, для правильного формирования личности школьника. Оно обеспечивает благоприятный эмоциональный климат обучения, в частности препятствует возникновению «психологического барьера», обеспечивает управление социально-психологическим процессом в детском коллективе и позволяет максимально использовать в учебном процессе личностные особенности учителя.

Литература

1. Афанасьев, В.В. Школьникам о вероятности в играх. Введение в теорию вероятностей для учащихся 8-11 классов [Текст] / В.В.Афанасьев, М.А.Суворова. – Ярославль: Академия развития, 2006. – 192 с
2. Бунимович, Е.А. Вероятность и статистика. 5-9 кл. [Текст]: пособие для общеобразоват. учеб. заведений / Е.А. Бунимович, В.А. Булычев. – М.: Дрофа, 2002. – 160 с.
3. Глеман, М. Вероятность в играх и развлечениях. Элементы теории вероятностей в курсе сред. школы [Текст]: пособие для учителя / М. Глеман, Т. Варга; пер. с фр. – М.: Просвещение, 1979. – 176 с.
4. О.Б. Епишева, Е.Е. Волкова, В.Е. Гусева, С.В. Демисенова, Х.Х. Кадралиева, В.В. Ключова, Т.В. Оленькова, Д.Ю. Трушников, Л.П. Шебанова, З. И. Янсуфина. Интеграция инновационных подходов к обучению в математическом образовании: вопросы теории и

практики: Коллективная монография / Под ред. О. Б. Епишевой. – Тюмень: ТюмГНГУ, 2009. – 200 с.

5. Т. А. Капитонова. Методика и технология профильного обучения математике: Учебно-методическое пособие для студентов, обучающихся по направлению подготовки 050100 – Педагогическое образование (профиль подготовки – Математическое образование) / Т.А.Капитонова – Саратов, 2012. – 115 с.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ПРАКТИКАЛЫҚ ІС-ӘРЕКЕТІНДЕ МАТЕМАТИКАЛЫҚ БІЛІМДІ ҚОЛДАНУ, ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН ДАМУ

Е.П. Ясько

Мақалада оқушылардың танымдық белсенділігін дамытудың бірнеше тәсілдері берілген, олар практикалық қызметте математикалық білімді қолдану дағдыларын үйретуге бағытталған. Математика ең күрделі мектеп пәндерінің бірі болып табылады және көптеген оқушыларда қиындықтар туғызады.

Мотивация-оқу іс-әрекеті құрылымының маңызды компоненті, ал жеке тұлға үшін қалыптасқан ішкі мотивация оның қалыптасуының негізгі критерийі болып табылады. Ол баланың «қызметінің өзінен, жеке тұлға үшін оның тікелей нәтижесіндегі маңыздығынан рахат алады».

Балада пәнге деген қызығушылықты қалай қалыптастыруға болады? Дербестік пен белсенділік арқылы, сабақта және үйде іздеу қызметі, проблемалық жағдай жасау, оқыту әдістерінің әртүрлілігі, материалдың жаңалығы, сабақтың эмоциялық түсі арқылы.

***Түйін сөздер:** математика, тану, мотивация, дағды, сабақты ұйымдастыру, оқу процесі, мотив, білім, оқу іс-әрекеті*

APPLICATION OF MATHEMATICAL KNOWLEDGE IN PRACTICAL ACTIVITIES OF STUDENTS, THE DEVELOPMENT OF COGNITIVE ACTIVITY OF STUDENTS

E. Yasko

The article presents several ways of development of cognitive activity of students, which are aimed at teaching the skills of application of mathematical knowledge in practice. Mathematics is one of the most difficult school subjects and causes difficulties for many students. Motivation-the most important component of the structure of educational activities, and for the individual developed internal motivation is the main criterion of its formation. It lies in the fact that the child receives «pleasure from the activity itself, the importance for the individual of its direct result».

How to form a child's interest in the subject? Through independence and activity, search activity in the classroom and at home, creating problem situations, a variety of teaching methods, the novelty of the material, the emotional color of the lesson.

***Key words:** mathematics, cognize, motivation, skill, lesson organization, educational process, motive, knowledge, educational activity*

МРНТИ: 37.81.47

С.С. Маусымбаев, Г.Ж. Бибекова

Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университеті

КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДА МҰҒАЛІМДЕРДІҢ РӨЛІ

***Аңдатпа:** Қазіргі замандағы жағдайлардағы кәсібиліктің өсуі маман құзыреттілігінің кәсібилік мәселесін ерекше қарастырады. Кәсіби құзыреттілікке-тұлға маманның интегративті сапалар, білім, шеберліктер және дағдылар жүйесін, типтік міндеттерді шешу амалдарын талдау жатады. Кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру тұлғаның әртүрлі қасиеттерінен, оның негізгі қайнар көзі оқу және субъективті тәжірибесі болып табылады. Кәсіби құзыреттілік үнемі ұмтылысты жетілдіруді сипаттайды. Құзыреттіліктің психологиялық негізі өз біліктілігін көтеру, кәсіби дамытуды дайындауды қажет етеді. Педагогикалық кәсіп бір уақытта басқарушы және өзгеруші болып табылады. Тұлға дамуын басқару үшін құзыретті болуы қажет.*

Педагогтың кәсіби құзыреттілігінің түсінігі педагогикалық қызметті жүзеге асыруға дайындықты және оның кәсіби сипаттамасын көрсетеді. Педагогтың дайындығының мазмұны қандай да бір мамандық бойынша – педагог құзыреттілігінің нормативті моделі, кәсіби білім, шеберліктер мен дағдылар құрамын бейнелейді. Құзыреттілік сипаттамасы – бұл теоретикалық және тәжірибелік деңгейде талаптарды жалпылау. Нақты зерттеулердің көрсетуінше, кәсібиліктің құрылымдығы өзгерістер болады. Бұл процесс уақыт аралығындағы байланысты қосады. Кәсіби қызмет сипаттамасының тұрақсыздығымен ерекшеленеді. Кәсібиліктің дамуының интензивтілік даму фазасы. Қызмет дағдыларын қалыптастыруға қарай жаңа элементтерді қосады.

Түйін сөздер: кәсіби құзыреттілік; болашақ мұғалім; білім сапасы; білім алушылар; физика пәні; оқыту мәселесі

Құзыреттілік – жеке тұлғаның теориялық білімі мен практикалық тәжірибесін белгілі бір міндеттерді орындауға даярлығы мен қабілеті [1]. Ол жансыз жаттанды білім түрінде емес жеке тұлғаның танымға, ойлауға қатысын және әрекетке, белгілі мәселелерді ұсынып, шешім жасауға, оның барысы мен нәтижелерін талдауға, ұдайы түрде ұтымды түзетулер енгізіп отыруға деген икемділігінің белсенділігінен көрінеді. Құзыреттілік бірінші орынға білімгердің ақпаратты сауаттылығын емес, оның мәселені дұрыс шеше білу қасиетін қояды. Егер болашақ педагогтың құзыреттілігінің қалыптасуын орта кәсіби білім беру жүйесінің аумағында қарастырсақ, онда білім, білік, дағды мүмкіншілігі, яғни, бір сөзбен педагогикалық қызметке маманның қаншалықты дайын екендігі туралы айтуға болады. Кәсіби құзыреттілік деп педагогтың жеке бас сапалары мен оның психологиялық-педагогикалық және теориялық білімінің, кәсіби біліктілігі мен дағдысының, тәжірибесінің бір арнада тоғысуы деуге болады. Болашақ маман өз ісінің шебері, жақсы мұғалім болу үшін мамандығына қажетті қабілеттерді және жалпы әлемдік мәдениетті, өз елінің мәдениетін, қарым-қатынас мәдениетін, тіл мәдениетін игеріп, интеграциялық үрдістерді меңгеріп, әлемдік білім кеңістігінің өресінен шыға алуға талпынуы керек.

Кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру жеке шығармашылық қабілетті дамытуды, педагогикалық инновацияларды дұрыс қабылдауы, күнделікті өзгеріп жататын педагогикалық ортаға тез бейімделуді қажет етеді.

Елімізде білім жүйесін дамыту талаптарына сай оқушыларға терең білім және тәрбие беру, оларды жан-жақты дамыту бүгінгі күннің басты мәселесі болғандықтан қоғамның педагог мамандарға қоятын талаптары қазіргі таңда күрделене түсуде. Жаңа қоғам мұғалімі – ол рухани адамгершілігі жоғары, азаматтық жауапкершілігі мол, белсенді, жасампаз, жан-жақты білімді, кәсіби құзыретті, өз теориялық білімін практикада әр түрлі педагогикалық технологиялармен жүзеге асыра алатын өз кәсібінің шебері бола білуі қажет.

Болашақ кәсіби құзыретті маман осы ақпараттық қоғамнан қалыспай, жедел ойлаушы, жедел шешім қабылдаушы, ерекше ұйымдастырушылық қабілетті, нақты бағыт – бағдар беруші болып шығуы – бұл қазіргі заманның талабы.

Құзыреттілік қалыптастыру дегеніміздің өзі болашақ кәсіби маманның – қазіргі студенттердің шығармашылық қабілеттерін дамыта отырып ойлаудың, интеллектуалдық белсенділіктің жоғары деңгейіне шығу, жаңаны түсіне білуге, білімнің жетіспеушілігін сезінуге үйрету арқылы ізденуге бағыттауды қалыптастырудағы күтілетін нәтижелер болып табылмақ.

Студенттердің кәсіби құзыреттілік мәселелері туралы пікірлер кәсіби маман даярлау мәселелерімен айналысып жүрген отандық және шетелдік ғалымдар, педагогтар, психологтар еңбектерінде көрініс табуда.

“Құзыреттілік” түсінігі білім беру саласында 1960-1970 жылдардағы шетел әдебиеттерінде, ал 1980 жылдардың соңында отандық әдебиеттерде кездесті. “Кәсіби құзыреттілік, жете білушілік” ұғымын енгізудің қажеттілігі оның мазмұнының кеңдігімен, интегративтік сипатымен, “кәсіптілік”, “біліктілік”, “кәсіби мүмкіндіктер” және т.б. түсініктерді біріктіреді [1].

Д.И.Ушаковтың редакциясымен жарық көрген түсіндірме сөздіктің авторлары “құзыреттілік” және “құзырет” сөздерінің арасындағы айырмашылықтарды дәлелдеуге тырысқан. “Құзыреттілік” – хабардар болушылық, абыройлық; “құзырет” – жеке тұлғаның кәсіби қасиеті және қызметтік сипаттардың нақты жиынтығы.

Б.Т.Кенжебеков құзыреттілік жөнінде: «Құзыреттіліктің бар-жоғын адам еңбегінің нәтижесіне қарап пайымдау қажет. Кез – келген қызметкер, өз әрекетімен кәсіби іс-әрекеттің түпкі нәтижесіне сай талаптарға жауап беретін жұмыстарды орындаса ғана, кәсіби құзыретті болып саналады», - деп анықтама береді [2].

Сонымен педагог-психолог, ғалымдардың пікірі бойынша еңбек нарығында бәсекеге қабілетті, кәсіби оңтайлы маманның бойында белгілі бір құзіреттіліктер қалыптасуы қажет:

- бағдарлы құзіреттілік (азаматтық белсенділік, саяси жүйені түсіну, баға бере білу, елжандылық, т.б.);
- мәдениеттанымдылық құзіреттілік (ұлттық ерекшеліктерді тани білу, өз халқының мәдениеті мен өзге ұлттар, әлем мәдениетін салыстыру, саралай білу қабілеті);
- оқу-танымдық құзіреттілік(өзінің білімділік қабілетін ұйымдастыра білу, жоспарлай білу, ізденушілік-зерттеушілік әрекет дағдыларын игеру, талдау, қорытынды жасай білу);
- коммуникативтік құзіреттілік (адамдармен өзара қарым-қатынас тәсілдерін білу, мемлекеттік тіл ретінде қазақ тілінде, халықаралық қатынаста шетел тілінде қатынас дағдылары болуы);
- ақпараттық-технологиялық құзіреттілік (ақпараттық технологиялармен, техникалық объектілер көмегімен бағдарлай білу, өз бетінше іздей білу, таңдай, талдай білу, өзгерте білуді жүзеге асыра білу қабілеті);
- әлеуметтік-еңбек құзіреттілігі (әлеуметтік-қоғамдық жағдайларға талдау жасай білу, шешім қабылдай білу, түрлі өмірлік жағдайларда жеке басына және қоғам мүддесіне сәйкес ықпал ете білу қабілеті);
- тұлғалық өзін-өзі дамыту құзіреттілігі (отбасылық еңбек, экономикалық және саяси қоғамдық қатынастар саласындағы белсенді білімі мен тәжірибесінің болу қабілеті) [3].

Сонымен, кәсіби құзыреттілік дегеніміз ең алдымен студенттің функционалдық сауаттылығы мен кез-келген мәселені дұрыс шеше білу қасиетінен көрініс табады. Студент қоғам талабына сай өзін-өзі үздіксіз жетілдіріп отыратын, кәсіби білімді, жаңа технологияларды меңгерген, ортамен қарым-қатынасқа тез бейімделе алатын, ұйымдастырушылық қабілеті жоғары, тәжірибесі мол, т.б. қасиеттерді жинақтағанда ғана кәсіби құзыретті маман бола алады.

Студенттің кәсіби құзыреттілігі кәсіби және жеке сапалардан құралады. Кәсіби құзыретті маман деп өзінің педагогикалық әрекетін жоғары дәрежеде жүргізе алатын, қарым-қатынасқа әрдайым дайын, педагогикалық үдерісте үнемі оң нәтижелерге қол жеткізіп отыратын маманды атауға болады.

Сонымен, қазіргі уақытта «құзірет», «құзіреттілік» қалай түсіндіріледі және оның сипаты қандай?

«Құзірет» түсінігін кейбіреулер адамның білуі тиіс немесе сол жұмыс бойынша практикалық тәжірибиесі бар болатын белгілі бір білім, іскерлік пен білік жиынтығы десе; ал басқа ғалымдардың айтуынша, ол оқушының жеке және қоғам талаптарын қанағаттандыру мақсатындағы табысты іс-әрекетіне қажетті білім дайындығына әлеуметтік сұраныс.

Құзіреттілік – сәйкес құзіретке ие болуда және белгілі бір аумақта табысты әрекетке жету негізінде іс-әрекетті жүзеге асыру қабілетінде байқалатын, жеке тұлғаны сипаттайтын тұлғалық қасиеттер жиынтығы (басқаша айтқанда, тұлғаның өзара байланысқан қасиеттер жиынтығы). *Құзіреттілік* – кәсіби қызметі үшін, өзінің адамдық әлеуетін жүзеге асыратын адамның (немесе маманның) қабілеттерін сипаттайды.

Педагогика ғылымдарының докторы, профессор Ш.Т.Таубаеваның пайымдауынша, *құзіреттілік* – бұл:

- өзінің әлеуетін жүзеге асыру қабілеті мен оған талпынысы;
- табысты шығармашылық әрекет үшін өзінің білімін, іскерлігін, біліктілігі мен тәжірибиесін іс жүзінде көрсете білу қабілеті;
- өз әрекетінің нәтижелеріне жеке жауапкершілікпен қарау және оның әлеуметтік мәнін түсіну, оны әр уақытта жетілдіру қажеттілігі.

Сонымен, жоғарыда аталғандарды қорыта келе «құзіреттілік» түсінігі әлеуметтендіру мен оқыту үрдісі барысында қалыптасқан білім мен тәжірибиеге негізделген, жалпы қабілеттер мен белгілі бір іс-әрекетке деген дайындығында көрінетін, сонымен бірге қызметте өзіндік және табысты әрекет етуге бағдарланған жеке тұлғаның интегралдық қасиеті деп түсіндіріледі. Қазіргі көптеген әдебиеттерде, сөздіктерде құзіреттілік – дербес және жауаптылықпен әрекет етуге белгілі бір жұмысты орындауға қабілеттілік пен икемділікті

игеруге жол ашатын психологиялық ахуал, психикалық сапалардың қосылымы ретінде белгіленуде. Құзіреттілікті адамның білімдарлығымен жапсарластыруға және адамның белгілі бір мәселені шешу қабілетімен де шатастыруға болмайды. Себебі, адам өз саласында кәсіпқой және білімдар болуы мүмкін, ал бірақ кәсіби мәселелердің бәрін шешуге құзіреті жетпейді.

Жас ұрпақты оқыту мен тәрбиелеудегі мемлекеттің, сонымен бірге білім беру мекемелерінің басты мәселелерінің бірі – Қазақстан халқының мүддесін өз мақсат-мүддесінен жоғары қоятын білімді, саналы, кәсіпқой мамандарды тәрбиелеу. Ал оның ішінде бәсекеге қабілетті, құзіретті болашақ мамандарды (студенттерді) даярлау – жоғарғы оқу орнындағы міндеттердің бірі. Осыған байланысты мемлекетімізде қоғамдық өміріміздің барлық салаларында кәсіби деңгейі жоғары болашақ мамандарды даярлау басты мақсат ретінде алынып отыр. Ал бұл бағыттағы мәселе білім беру саласына тікелей қатысты, себебі білім – жеке тұлғаның саяси-әлеуметтік көзқарасын дамытатын, дүниетанымдық аясын кеңейтетін маңызды фактордың бірі болып саналады. Сондықтан еліміздің жоғарғы оқу орындарына, оның материалдық-техникалық базасына жаңаша талаптар қойылып, студенттерге білім беруде және тәрбиелеуде ерекше мән беріп, құзіретті тұрғыда білім беруді жетілдіру қажет.

- **Әдебиеттер**

1. Введенский В.Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога // Педагогика. – 2003. – №10. – С. 51-55
2. Кучугурова Н.Д. Формирование профессиональной компетентности будущего специалиста // Проблемы и перспективы педагогического образования в XXI веке. – М., 2000. – С. 360-362
3. Құрманалина Ш.Х. Оценка качества профессиональной компетентности учителя. Алматы – 2006

РОЛЬ ОБУЧЕНИЯ В ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЯХ

С.С. Маусымбаев, Г.Ж. Бибекова

- *Рост профессионализма в наше время особенно актуален для профессионализма специалистов. Профессиональная компетентность – это экспертиза человека по интегративным качествам, знаниям, умениям и навыкам, моделирование решения типовых задач. Формирование профессиональной компетентности является одной из важнейших личностей человека, его основным источником обучения и субъективного опыта. Профессиональная компетентность всегда характеризует улучшение стремления. Психологическая основа компетентности требует обучения и профессионального развития. Педагогическая профессия одновременно управляет и меняется. Должен быть компетентным, чтобы управлять развитием человека.*

Понятие профессиональной компетентности учителя отражает готовность педагогической деятельности и ее профессиональные характеристики. Содержание подготовки учителя отражает нормативную модель педагогической компетентности, профессиональных знаний, умений и компетенций в конкретной профессии. Описание компетенции - обобщение требований на теоретическом и практическом уровне. Точное исследование предполагает, что структура профессионализма меняется. Этот процесс добавляет временной интервал. Характеристики профессиональной деятельности нестабильны. Фаза интенсификации развития Хайкибар. Это добавляет новые элементы в развитие навыков обслуживания.

Ключевые слова: профессиональная компетентность; будущий учитель; качество образования; студенты; физика; проблема обучения

THE ROLE OF TRAINING IN PROFESSIONAL COMPETENCE

S. Mausymbayev, G. Bibekova

The growth of professionalism in our time is especially relevant for the professionalism of specialists. Professional competence is an examination of a person in terms of integrative qualities, knowledge, skills and abilities, modeling of solving typical tasks. The formation of professional

competence is one of the most important personalities of a person, his main source of training and subjective experience. Professional competence always characterizes improvement in aspiration. The psychological basis of competence requires training and professional development. The pedagogical profession simultaneously controls and changes. Must be competent to manage human development.

The concept of professional competence of a teacher reflects the readiness of pedagogical activity and its professional characteristics. The content of teacher training reflects the normative model of pedagogical competence, professional knowledge, skills and competencies in a particular profession. Competence description – generalization of requirements at the theoretical and practical level. Accurate research suggests that the structure of professionalism is changing. This process adds a time interval. The characteristics of professional activity are unstable. Phase of Hikibar development intensification. This adds new elements to the development of service skills.

Key words: professional competence; future teacher; the quality of education; students; physics; learning problem

МРНТИ: 15.41.39

А.А. Канапьянов¹, О.Г. Беленко²

Казахский гуманитарно-юридический инновационный университет, г. Семей
Государственный университет имени Шакарима города Семей

СПЕЦИФИКА ПРОЯВЛЕНИЯ СТРАТЕГИЙ ПОВЕДЕНИЯ В КОНФЛИКТЕ В СТАРШЕМ ПОДРОСТКОВОМ ВОЗРАСТЕ

Аннотация: Поведение в конфликтах это актуальная проблема для старших подростков. В процессе своего развития, зачастую из-за продолжающегося формирования организма, многие подростки не могут адекватно контролировать свои поведенческие реакции, что может привести к нежелательным результатам. Умение вести себя в конфликте конструктивно очень важно в современном обществе, это не только показатель развития конкретного человека как личности, но и показатель развития общества в целом, поэтому важно помочь подросткам в формировании конструктивных стратегий поведения в конфликте. В статье рассматривается проблема формирования у подростков конструктивных стратегий поведения. Рассмотрены основные стратегии совладания подростка с жизненными трудностями. Описана актуальность данной темы на сегодняшний день. Описаны границы подросткового возраста. В статье представлен анализ формирования конструктивных способов разрешения конфликтов у старших подростков. Выделены четыре группы подростков на основе определенного типа поведения, с учетом направленности их личности. Раскрыта сущность конструктивных способов поведения. Авторами выделены основные направления в работе с подростками, оказавшимися в конфликтной ситуации. Материалы работы также могут быть полезны в процессе практической психолого-педагогической деятельности вуза.

Ключевые слова: старший подростковый возраст, стратегии поведения в конфликте, кризис, ведущий вид деятельности, психические новообразования возраста, чувство взрослости, конструктивные стратегии поведения, направления работы

В современном обществе ярко проявляется усиление напряженности, агрессивности, конфликтности в поведении подростков. Они часто попадают в неформальные объединения, очень сильно и ярко переживают разрушение прежних стереотипов поведения, изменение ценностных ориентаций, которые и приводят к конфликту. И все же даже после очень серьезных конфликтов крайне важным для каждой личности остается сохранность взаимоотношений, и в этой связи увеличивается актуальность изучения стратегий поведения в конфликте и возможностей их формирования.

Поведение в конфликтах – актуальная проблема для старших подростков. В процессе своего развития, зачастую из-за продолжающегося формирования организма, многие подростки не могут адекватно контролировать свои поведенческие реакции, что может

привести к нежелательным результатам. Умение вести себя в конфликте конструктивно очень важно в современном обществе, это не только показатель развития конкретного человека как личности, но и показатель развития общества в целом, поэтому важно помочь подросткам в формировании конструктивных стратегий поведения в конфликте.

Наиболее ярко выраженной чертой этого возраста в целом является его кризисность, как по сути, так и по характеру происходящих в этом возрасте перемен. Границы подросткового возраста колеблются от 10-11 до 14-15 лет, в связи с тем, что разные дети вступают в подростковый возраст либо раньше, либо немного позже [1].

Подростковый возраст так же, как и любой другой, начинается с изменения социальной ситуации развития. Выражается в том, что подросток находится в своеобразном промежуточном положении: при сильном желании стать взрослым, определяющем большую часть особенностей его поведения, он стремится отстоять свою независимость, приобрести право голоса. Избавление от родительской опеки является главной целью этого периода. Однако происходит оно не путем разрыва отношений, отделения, что в особых случаях тоже имеет место, а с помощью возникновения качественно новых отношений. Это не столько путь от зависимости к автономии, сколько движение к наиболее дифференцированным отношениям с другими [2].

Кроме того, у подростков происходит смена основной деятельности. Они всё ещё остаются школьниками; учёба сохраняет свою актуальность, однако же в психологическом отношении отступает на задний план. Главное противоречие подросткового периода заключается в упорном стремлении детей к признанию собственной личности взрослыми при отсутствии реальной возможности утвердить себя среди них [3].

Главное для 10-11-летних – получить у других людей оценку своих возможностей. Отсюда их направленность на занятия, похожие на те, которые выполняют взрослые люди, поиск видов деятельности, имеющих реальную пользу и получающих общественную оценку. Накопление опыта в разных видах общественно полезной деятельности активизирует потребность 12-13-летних в признании их прав, во включении в общество на условиях выполнения определенной, значимой роли. В 14-15 лет подросток стремится проявить свои возможности, занять определенную социальную позицию, что отвечает его потребности в самоопределении. Социально значимую деятельность как ведущий вид деятельности в подростковый период необходимо целенаправленно формировать. Специальная организация, специальное построение общественно полезной деятельности предполагает выход на новый уровень мотивации, реализацию установки подростка на систему «я и общество», развертывание многообразных форм общения, и в том числе высшей формы общения со взрослыми на основе морального сотрудничества» [4].

Интересно отметить, что Л.С. Выготский утверждал, что «на фоне развития ведущей деятельности происходит развитие психических новообразований возраста, охватывающих в этом периоде все стороны развития личности: изменения происходят в области морали, в половом развитии, в высших психических функциях, в эмоциональной сфере». Также он обращал внимание на такие центральные новообразования подросткового возраста как: – «абстрактное мышление; – самосознание; 20 – половая идентификация; – чувство «взрослости»; – переоценка ценностей; – автономная мораль» [5]

Также А.Е. Костюнина писала: «подросток стремится осмыслить свои права и обязанности, оценить свое прошлое, обдумать настоящее, утвердить и понять самого себя. Формируется стремление быть и считаться взрослым. Чувство взрослости как проявление самосознания является стержневым, структурным центром личности» [6].

Кризис 13 лет протекает со свойственной любому кризису симптоматикой: – взрыв непослушания, – грубость, – немотивированное противостояние взрослым, – негативизм по отношению к учителям, – трагическое переживание ситуации невключенности в группу сверстников, – надежда на неопределенное светлое будущее, – бравада своей независимостью, приверженностью материальным интересам» [7].

Е.А. Костюнина утверждала, что «суть кризиса не столько в ярко выраженных его проявлениях, сколько в качественном изменении процесса психического развития. В кризис 13 лет происходит резкое изменение переживаний - как их структуры, так и содержания» [6].

Как отмечает в своей работе Е.Е. Сапогова: «старший подростковый возраст – время самоутверждения среди сверстников, протеста и бунта против старших, возраст сильных эмоций и переживаний. Критически осмысливая себя и окружающих, подросток протестует

против ханжества взрослых, их мнимой праведности, при нередкой лживости поступков. Подросток жаждет не просто внимания, но понимания, доверия взрослых. Он стремится играть определенную социальную роль не только среди сверстников, но и среди старших. Во взрослом же сообществе утвердилась позиция, препятствующая развитию социальной активности подростка – он ребенок и должен слушаться. В результате между взрослыми и подростками растет психологический барьер, стремясь преодолеть который, многие подростки прибегают и к конфликтным формам поведения. То есть в подростковом возрасте в силу сложности и противоречивости особенностей растущих людей, внутренних и внешних условий их развития могут возникать ситуации, которые нарушают нормальный ход личностного становления, создавая объективные предпосылки для возникновения и проявления конфликтности» [8].

Н.В. Шаленко «выделяет четыре группы подростков на основе определенного типа поведения, с учетом направленности их личности: Первую группу подростков характеризует устойчивый комплекс аномальных, аморальных, примитивных потребностей, стремление к потребительскому времяпрепровождению, деформация ценностей и отношений. Эгоизм, равнодушие к переживаниям других, неуживчивость, отсутствие авторитетов являются типичными особенностями этих детей. Они эгоцентричны, циничны, озлоблены, грубы, вспыльчивы, дерзки, драчливы. В их поведении преобладает физическая агрессивность. Вторую группу составляют подростки с деформированными потребностями, ценностями. Обладая более или менее широким кругом интересов, они отличаются обостренным индивидуализмом, желанием занять привилегированное положение за счет притеснения слабых, младших. Их характеризует импульсивность, быстрая смена настроения, лживость, раздражительность. У этих детей извращены представления о мужестве, товариществе. Им доставляет удовольствие чужая боль. Стремление к применению физической силы проявляется у них ситуативно и лишь против тех, кто слабее. Третью группу подростков характеризует конфликт между деформированными и позитивными потребностями, ценностями, отношениями, взглядами. Они отличаются односторонностью интересов, притворством, лживостью. Эти дети не стремятся к достижениям, успеху, апатичны. В их поведении преобладают косвенная и вербальная агрессивность. В четвертую группу входят подростки, которые отличаются слабо деформированными потребностями, но, в то же время, отсутствием определенных интересов и весьма ограниченным кругом общения. Они безвольны, мнительны, заискивают перед более сильными товарищами. Для этих детей типична трусливость и мстительность. В их поведении преобладают вербальная агрессивность и негативизм» [9].

В.А Крутецкий писал о том, что «в это время подросток меняет интровертность на экстравертность, он экспансивен, энергичен, общителен, уверен в себе, нахален, у него растет интерес к другим людям и их внутреннему миру, он начинает активно сравнивать себя с другими.

Сущность конструктивных способов поведения состоит в том, что они позволяют овладеть трудной ситуацией, т. е. преодолеть существующее препятствие, и являются действиями активными, сознательными, целенаправленными и адекватными в отношении как объективных условий ситуации, так и собственных возможностей. При этом в зависимости от обстоятельств, усилия могут быть направлены либо на изменение условий ситуации (если они, по оценке субъекта, поддаются изменению), либо на активизацию и развитие собственных способностей и возможностей (если условия ситуации изменить нельзя). К конструктивным также относятся стратегии самоконтроля, поиска социальной поддержки, принятия ответственности, планового решения проблемы (С. Фолкман, Р. С. Лазурус)[10]. Наличие конструктивных способов совладания с трудностями повышает положительный потенциал личности, способствует формированию уверенности в своих силах, развитию чувства компетентности и собственной ценности, ведет к личностному и социальному успеху.

Основные направления в работе с подростками, оказавшимися в конфликтной ситуации [11]:

- 1) повышение уровня социальной адаптации конфликтного подростка, посредством его личностного развития;
- 2) профилактика межличностных проблем в среде подростков через обучение и воспитание для формирования у них отрицательного отношения к конфликтам;

- 3) просветительская работа с родителями с целью оздоровления семьи, культуры взаимоотношений между членами;
- 4) социальная и психологическая реабилитация;
- 5) посредническую деятельность между ребенком и обществом, нацеленная на ликвидацию факторов риска возникновения межличностных проблем в среде подростков.

Литература

1. Поливанова, К.Н. Психология возрастных кризисов. – Москва: Академия, 2011. – 184 с.
2. Ремшмидт, Х. Подростковый и юношеский возраст: проблемы становления личности. – Москва: Мир, 2014. – 320 с.
3. Ковалев, Л.Г. Психология личности подростка. – Москва: Владос, 2008. – 322 с.
4. Катаева–Венгер, А.А Трудный возраст: подростки сегодня. – Москва: Школьная Пресса, 2012. – 112 с.
5. Выготский, Л.С. Психология подростка / Под ред. Д.Б. Эльконина. – Москва: Владос, 2005. – 209 с.
6. Костюнина, Е.А. Особенности формирования конфликтного поведения в подростковом возрасте / Е.А. Костюнина // Молодой ученый. – 2016. – №1. – С. 642-646.
7. Райс, Ф. Психология подросткового и юношеского возраста. – Санкт-Петербург: Питер, 2011. – 624 с.
8. Сапогова, Е.Е. Психология развития человека / Е.Е. Сапогова. – Москва: Аспект Пресс, 2001. – 460 с.
9. Шаленко, В.Н. Конфликты в трудовых коллективах / В.Н. Шаленко. – Москва: Издательство МГУ, 2006. – 89 с.
10. Folkman S., Lasarus R. S., Dunkel-Schetter C. e. a. Dynamics of a stressful encounter: Cognitive appraisal, coping and encounter outcomes //Ibid. 1986. - Vol. 50. – №. 5. – P. 992-1003
11. Савина Н.Г. Психолого-педагогические рекомендации по формированию конфликтоустойчивости подростков средствами социально-психологического тренинга // Культура и образование: от теории к практике. – Киров: Кировское областное государственное автономное образовательное учреждение СПО «Вятский колледж культуры». – 2015 г. – С. 307-311

- ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ СТРАТЕГИЯЛАРЫН БАСҚАРМАСЫНЫҢ СИПАТТАМАСЫ
А.А. Канапьянов, О.Г. Беленко

Жанжалдардағы мінез-құлық бұл жасөспірімдер үшін өзекті мәселе. Дамыту барысында, көбінесе организмнің қалыптасуының арқасында көптеген жасөспірімдер өздерінің мінез-құлық әрекеттерін дұрыс басқара алмайды, бұл жағымсыз нәтижелерге әкелуі мүмкін. Шиеленіс жағдайында өзін-өзі ұстау қабілеті қазіргі қоғамда конструктивті түрде маңызды болып табылады, ол адам ретінде нақты адамның дамуының көрсеткіші ғана емес, тұтастай алғанда қоғам дамуының көрсеткіші болып табылады, сондықтан жасөспірімдерге қақтығыстағы конструктивті стратегияны қалыптастыруға көмектесу маңызды. Мақалада жасөспірімдерде конструктивті мінез-құлық стратегиясын қалыптастыру мәселесі қарастырылады. Сонымен қатар, өмірдің қиындықтарымен күресудің негізгі стратегиясы қарастырылады. Және де, бүгінгі тақырыптың өзектілігін сипаттайды. Мақалада жасөспірімдердегі қақтығыстарды шешудің конструктивті жолдарын қалыптастыруды талдауы келтірілген. Өздерінің жеке басының бағдарын ескере отырып, белгілі бір мінез-құлық түріне негізделген жасөспірімдердің төрт тобы анықталған. Сындарлы мінез-құлықтың мәні анықталған. Авторлар жанжал жағдайында жасөспірімдермен жұмыс жасаудың негізгі бағыттарын атап өтті. Жұмыстың материалдары жоғарғы оқу орнының білім беру және практикалық психологиялық қызметінде пайдалы болуы мүмкін.

Түйін сөздер: ерте жасөспірімдік жас, қақтығыс мінез-құлық стратегиялары, дағдарыс, жетекші қызмет, жастағы интеллектуалдық шағымдар, ересек сезімі, конструктивті мінез-құлық стратегиясы, жұмыс бағыттары

SPECIFICITY OF MANAGEMENT OF BEHAVIOR STRATEGIES IN CONFLICT IN SENIOR ADOLESCENT AGE

A. Kanapyanov, O. Belenko

The problem in adolescents. In most cases, adolescents cannot adequately control their behavioral responses, which can lead to undesirable results. This is important only to help adolescents in the formation of constructive processes of behavior in conflict. The article has the problem of forming constructive behavior strategies in adolescents. The main strategies of coping with the difficulties of life are considered. Describes the relevance of this topic today. Described the boundaries of adolescence. The article presents an analysis of the formation of constructive ways to allow access in older adolescents. Four groups of adolescents were identified based on a certain type of behavior. The essence of constructive behaviors is revealed. The authors highlighted the main directions in working with adolescents in a conflict situation. Psychological and educational activities of the university.

Key words: *older adolescence, strategies of behavior in conflict, crisis, the leading type of activity, mental neoplasms of age, a sense of adulthood, constructive strategies of behavior, directions of work*

МРНТИ: 20.01.45

Г.Р. Мазанбекова, Е.Т. Абильмажинов, Н.И. Рустемова
Государственный университет имени Шакарима города Семей

ПРИМЕНЕНИЕ ИНТЕРАКТИВНОГО МЕТОДА ОБУЧЕНИЯ, КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Аннотация: *В данной статье речь идет об интерактивных методах обучения, как средство повышения познавательных способностей обучающихся. Проанализированы характерные особенности их использование. Выявлена и обоснована необходимость применения интерактивных методов обучения на занятиях. На основе проведенного исследования авторами даются определения, формулируются основные характеристики, критерии отбора методов обучения, предлагаются результаты использования активных и интерактивных методов обучения. Акцентируется, что при формировании базовых компетенций чрезвычайно значимым и эффективным является деятельностный подход в обучении, позволяющий развить у обучающихся способность творчески – критически мыслить, активизировать его роль в учебном процессе. На основе изученного установлено, что при использовании игровой формы у обучающихся формируются более устойчивые связи запоминания информации, что позволяет более плодотворно влиять на процесс обучения. Применение средств ИКТ на уроках является одним из эффективных метод формирования активизации познавательной деятельности, и несомненно организации учебно-познавательной деятельности. Доказано, что применение интерактивных методов способствует более глубокому усвоению знаний, повышению мотивации к учению, плодотворному сотрудничеству обучающегося и преподавателя, развитию творческих способностей, формированию индивидуальности и самостоятельности учащихся.*

Ключевые слова: *интерактивное обучение, индивидуализация, инновации, дидактические игры, коммуникация, критическое мышление*

В нынешнее время информатика претендует на звание базовой дисциплины в системе высшего образования и в комплексе с другими традиционными дисциплинами такие, как математика, физика, химия, естествознание, биология, история и призвана создавать фундамент профессионального образования в ВУЗе.

Проблема организации учебного процесса с использованием современных информационных технологий является одной из острых проблем в системе образования.

Интерактивное обучение – это обучение, построенное на взаимодействии обучающегося с учебным окружением, средой, которая служит областью осваиваемого

опыта. Обучающийся становится полноправным участником учебного процесса, его опыт служит основным источником учебного познания. Преподаватель не дает готовых знаний, но побуждает участников к самостоятельному поиску. Его суть состоит в такой организации учебного процесса, при которой практически все обучающиеся оказываются вовлеченными в процесс познания, они имеют возможность понимать и рефлексировать по поводу того, что знают и думают. В результате создаются условия, при которых обучающийся чувствует свою успешность, свою интеллектуальную состоятельность, что делает продуктивным сам процесс обучения.

По сравнению с традиционным обучением в интерактивном обучении меняется взаимодействие: активность преподавателя уступает место активности обучающихся, а задачей преподавателя становится создание условий для их инициативы. Преподаватель отказывается от роли своеобразного фильтра, пропускающего через себя учебную информацию, и выполняет функцию помощника по работе, одного из источников информации.

В основе интерактивного метода лежит прием моделирования ситуации, выработки и принятия решения в условиях, характерных для демократической системы. Обучающиеся во время учебного занятия становятся участниками коллективных форм работы и решают типичные общественно значимые задачи, стоящие перед общественными и государственными структурами.

Для интерактивных методов характерно следование внутренней логике, поисков решения сложной ситуации. На рисунке 1 приведены признаки активных и интерактивных технологий обучения.

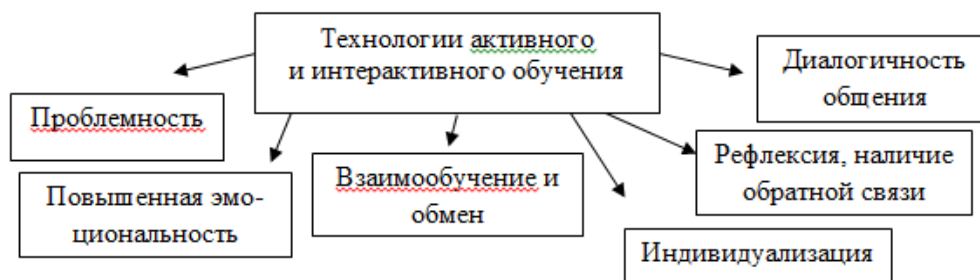

Рисунок 1 – Признаки активных и интерактивных технологий обучения

При формировании базовых компетенций чрезвычайно значимым и эффективным является деятельностный подход в обучении, позволяющий развить у обучающихся способность творчески – критически мыслить, активизировать его роль в учебном процессе, превратить его в субъекта жизнедеятельности [1].

Основные методические инновации связаны с применением интерактивных методов обучения, позволяющих взаимодействовать или находиться в режиме беседы, диалога с кем-либо (например, компьютером) или кем-либо (например, человеком). Таким образом, интерактивное обучение позволяет развивать коммуникативные умения и навыки; приучать работать в команде; обеспечивать обучающихся необходимой информацией, без которой невозможно реализовать совместную деятельность; развивать общие учебные умения (анализ, синтез, постановка целей и пр.).

Интерактивное обучение благодаря смене форм деятельности способствует, в известной мере, и релаксации, снятию нервной нагрузки.

Критерии отбора методов обучения является соответствие:

- целям и задачам обучения и развития обучающихся;
- временным рамкам обучения;
- дидактическим целям занятия;
- профессионализму и опыту конкретного преподавателя;
- содержанию темы занятия;
- возрастным, интеллектуальным возможностям обучающихся и уровню их обученности и воспитанности;
- логике учебного процесса

По сравнению с традиционным в интерактивном обучении меняется взаимодействие преподавателя и обучающихся: активность преподавателя уступает место активности

обучающихся. Основной задачей преподавателя становится создание условий для инициативы. На рисунке 2 приведены примеры активных методов обучения.

Рисунок 2 – Активные методы обучения

Разыгрывание ролей – игровой метод активного обучения, характеризующийся основными признаками. А именно – наличие задачи и проблемы и распределение ролей между участниками их решения. Например, с помощью метода разыгрывания ролей может быть имитировано производственное совещание; – взаимодействие участников игрового занятия, обычно посредством проведения дискуссии. Каждый из участников может в процессе обсуждения соглашаться или не соглашаться с мнением других участников; – ввод в процессе занятия корректирующих условий. Так, преподаватель может прервать обсуждение и сообщить некоторые новые сведения, которые нужно учесть при решении поставленной задачи, направить обсуждение в другое русло, и т.д.; – оценка результатов обсуждения и подведение итогов.

Метод разыгрывания ролей наиболее эффективен при решении таких отдельных, достаточно сложных управленческих и экономических задач, оптимальное решение которых не может быть достигнуто формализованными методами. Решение подобной задачи является результатом компромисса между несколькими участниками, интересы которых не идентичны. Разыгрывание ролей требует для разработки и внедрения значительно меньших затрат времени и средств, чем деловые игры.

Метод конкретных ситуаций (метод case-study) относится к неигровым имитационным активным методам обучения. Целью данного метода является – совместными усилиями группы обучающихся проанализировать ситуацию – case, возникшую при конкретном положении дел, и выработать практическое решение; окончание процесса – оценка предложенных алгоритмов и выбор лучшего в контексте поставленной проблемы.

Технология метода заключается в том, что по определенным правилам разрабатывается модель конкретной ситуации, произошедшей в реальной жизни (предметной области), и отражается тот комплекс знаний и практических навыков, которые обучающимся нужно получить; при этом преподаватель выступает в роли ведущего, генерирующего вопросы, фиксирующего ответы, поддерживающего дискуссию, т.е. в роли диспетчера процесса сотворчества. Несомненным достоинством метода ситуационного анализа является не только получение знаний и формирование практических навыков, но и развитие системы ценностей обучающихся, профессиональных позиций, жизненных установок. В методе case-study преодолевается классический дефект традиционного обучения, связанный с «сухостью», неэмоциональностью изложения материала – эмоций, творческой конкуренции и даже борьбы в этом методе так много что хорошо организованное обсуждение кейса напоминает театральное представление.

Проблемное обучение – это система методов, приемов, правил учения и преподавания с учетом логики развития мыслительных операций и закономерностей учебно-поисковой деятельности обучающихся. На рисунке 3 приведены технологические основы проблемного обучения. Главные психолого-педагогические цели проблемного обучения:

- развитие у обучающихся способов мышления и интеллектуальных способностей;
- усвоение знаний и умений, добытых в ходе активного научного поиска и самостоятельного решения проблем (при этом освоенные знания и умения являются более прочными, чем при традиционном обучении);

- воспитание активной, творческой личности, умеющего видеть, ставить и разрешать нестандартные проблемы, развитие у обучающихся рефлексивных умений и критического мышления.

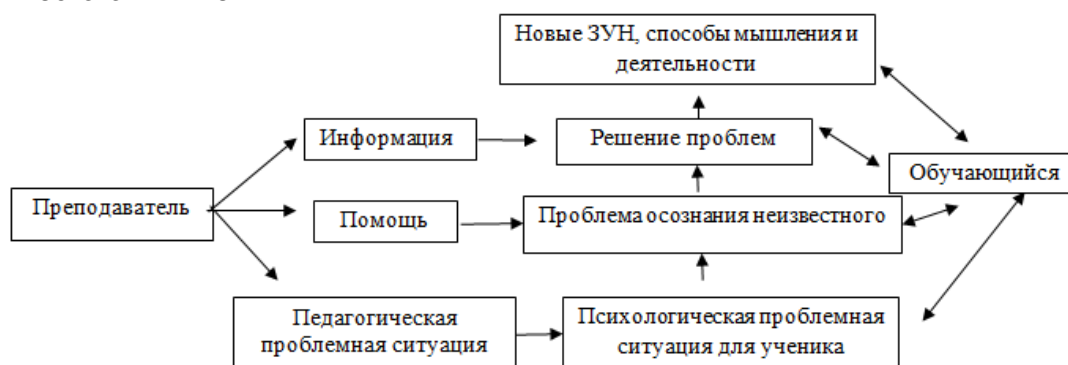

Рисунок 3 – Технологические основы проблемного обучения

Технология развития критического мышления – один из способов превратить учение в личностно ориентированное. Критическое мышление как образовательная технология направлена на развитие у обучающихся таких навыков как, наблюдение; анализ; синтез; дедукция; индукция; интерпретация; наблюдение; логическое суждение; рассуждение от абстрактности к конкретике. Главная ценность технологии критического мышления и ее приемов – умение объективно воспринимать информацию, не принимать увиденное и услышанное на веру, право сомневаться, предполагать, воспринимать ее как гипотезу, требующую доказательств.

Развитие критического мышления включает 3 стадии: вызов – осмысление – рефлексия.

Вызов – этап, на котором необходимо обобщить знания по теме, сделать их актуальными и суметь заинтересовать аудиторию ими, мотивировать к действиям.

Осмысление – важный отрезок, на котором слушатели получают новую информацию, анализируют и соотносят с уже имеющимися знаниями, чтобы впоследствии их систематизировать.

Рефлексия – этап целостного осмысления полученной информации и ответа с учетом собственного отношения к изучаемому вопросу. На этой стадии, обучающиеся выявляют «белые пятна», нестыковки, неточности, отсекают лишнее, аргументируют свою позицию.

Мозговой штурм – поток вопросов и ответов, или предложений и идей по заданной теме, при котором анализ правильности/неправильности производится после проведения штурма. Он формирует способности концентрировать внимание и мыслительные усилия на решении актуальной задачи. Целью является организация коллективной мыслительной деятельности по поиску нетрадиционных путей решения проблем.

Использование метода мозгового штурма в учебном процессе позволяет решить следующие задачи: стимулирование творческой активности обучающихся; связь теоретических знаний с практикой; активизация учебно-познавательной деятельности обучаемых; формирование у обучающихся мнения и отношения; формирование способности концентрировать внимание и мыслительные усилия на решении актуальной задачи; формирование жизненных и профессиональных навыков; установление воздействия между обучающимися, обучение работе в команде, проявлению терпимости к любой точке зрения, уважению права каждого на свободу слова, уважению его достоинства.

Как и любой другой метод обучения, метод мозгового штурма имеет свои недостатки. Среди них, во-первых, то, что при разделении участников на группы может возникнуть доминирование лидеров в одной из них. Во-вторых, «заикливание» участников на однотипных идеях. Для того чтобы этого избежать, преподавателю нужно своевременно скоординировать направление поиска. Рекомендуется также при разделении участников учитывать личностные характеристики учащихся и объединять обучающихся разного уровня подготовленности.

Круглый стол – лекция или практическое занятие, в основе его заложены несколько различных точек зрения на один и тот же вопрос, в результате обсуждения которых

участники приходят к приемлемым для каждого из них позициям и решениям. Современный образовательный метод является «проблемно-ориентированным подходом к обучению и позволяет сфокусировать внимание обучающихся на анализе и разрешении какой-либо конкретной проблемной ситуации».

В ходе круглого стола можно решить следующие педагогические задачи через формирование навыков:

1. активного слушания и коммуникации:
 - умения выслушать различные точки зрения;
 - умения отстаивать собственную точку зрения;
2. критического мышления и прогнозирования:
 - нахождение значимой информации;
 - осознание предубеждений и предвзятости;
 - критическая оценка доказательств;
3. сотрудничества и позитивного разрешения проблемы:
 - участия в работе групп, решающих общественно значимые проблемы.

Цель лекции круглого стола – повышение творческого потенциала, высококачественная модификация академической работы обучающегося, мотивирование к созданию независимой академической деятельности. Процесс развития этих качеств носит поступательный характер. Пройденные ступени повторяют известные черты, свойства низших, но на более высоком уровне характеризуются необратимостью, не копированием, а движением на новом уровне, когда реализуются результаты предыдущего развития [2].

Семинар-дискуссия – это технология обучения, которая образуется как процесс диалогического общения участников, в ходе которого происходит формирование практического опыта совместного участия в обсуждении и разрешении теоретических и практических проблем.

На семинаре-дискуссии учатся точно выражать свои мысли в докладах и выступлениях, активно отстаивать свою точку зрения, аргументировано возражать, опровергать ошибочную позицию. В такой работе обучающийся получает возможность построения собственной деятельности, что и обуславливает высокий уровень его интеллектуальной и личностной активности, включенности в процесс учебного познания.

Дидактические игры – это вид учебных занятий, организуемых в виде учебных игр, реализующих ряд принципов игрового, активного обучения и отличающихся наличием правил, фиксированной структуры игровой деятельности и системы оценивания, один из методов активного обучения. Отличительной особенностью дидактических игр является наличие игровой ситуации, которая обычно используется в качестве основы метода. Деятельность участников в игре формализована, то есть имеются правила, жесткая система оценивания, предусмотрен порядок действий или регламент. Следует отметить, что дидактические игры отличаются от деловых игр в первую очередь отсутствием цепочки решений.

Из числа известных типов игр к дидактическим можно отнести: анализ конкретных ситуаций, игровое проектирование, разбор деловой почты руководителя и некоторые другие, например, социо-игровые технологии обучения [3].

Результаты использования активных и интерактивных методов обучения:

1. Материал усваивается на 90 %.
2. Время изучения учебного материала уменьшается на 30–90 %.
3. Активизируется учебный процесс, он делается творческим, увеличивается заинтересованность студентов.

К интерактивным методам обучения на занятиях также относят мастер-классы, построение шкалы мнений, дерево решений. Все активные и интерактивные методы обучения призваны решать главную задачу, сформулированную в ГОСО — научить обучающегося учиться. То есть истина не должна преподноситься "на блюдечке". Гораздо важнее развивать критическое мышление, основанное на анализе ситуации, самостоятельном поиске информации, построению логической цепочки и принятию взвешенного и аргументированного решения.

В заключении хотелось бы отметить, что применение в практике преподавания интерактивные методы обучения способствуют повышению интеллектуальной активности обучающихся, следовательно, и эффективности занятия. Даже самые пассивные

обучающиеся включаются в активную деятельность с огромным желанием, у них наблюдается развитие навыков оригинального мышления, творческого подхода к решаемым проблемам. Кроме того, формируются все ключевые компетенции, такие как, умение брать на себя ответственность при принятии решений; толерантность; умение работать с различными видами информации; способность постоянно повышать свое образование и т.д.

Литература

1. Ганиева Н.А., Муртазаева У.И. Классификация интерактивных методов обучения в процессе преподавания // Вестник науки и творчества. 2016. – № 11 (11). – С. 53-57
2. Новикова А.Ю., Полуян Е.О. Интерактивные методы обучения и средства организации учебного процесса как инструмент освоения знаний // Символ науки. 2016. – № 11-2 (23). – С. 158-160
3. Пидкасистый П.И., Хайдаров Ж.С. Технология игры в обучении и развитии. – М.: Роспедагенство, 1996. – С. 268

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТІН АРТТЫРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ, ОҚЫТУДЫҢ ИНТЕРАКТИВТІ ӘДІСІН ҚОЛДАНУ

Г.Р. Мазанбекова

Бұл мақалада білім алушылардың танымдық қабілеттерін арттыру құралы ретінде оқытудың интерактивті әдістері туралы айтылады. Оларды пайдаланудың тән ерекшеліктері талданды. Сабақта оқытудың интерактивті әдістерін қолдану қажеттілігі анықталып, негізделген. Жүргізілген зерттеу негізінде авторлар анықтаулар, негізгі сипаттамалар береді, оқыту әдістерін іріктеу критерийлері тұжырымдалады, оқытудың белсенді және интерактивті әдістерін қолдану нәтижелері ұсынылады. Базалық құзыреттілікті қалыптастыру кезінде білім алушыларда шығармашылық-сыни ойлау қабілетін дамытуға, оның оқу үрдісінде рөлін белсендіруге мүмкіндік беретін білім берудегі іс-әрекет тәсілі өте маңызды және тиімді болып табылатынына назар аударылады. Білім алушылардың ойын формасын пайдалану кезінде ақпаратты есте сақтаудағы тұрақты байланыс қалыптасатыны анықталды, бұл оқу үдерісіне нәтижелі әсер етуге мүмкіндік береді. Сабақта АКТ құралдарын қолдану танымдық іс-әрекетті белсендірудің тиімді әдісі және оқу-танымдық іс-әрекетті ұйымдастырудағы сөзсіз тиімді әдіс болып табылады. Интерактивті әдістерді қолдану білімді терең меңгеруге, оқуға деген уәждемені арттыруға, білім алушы мен оқытушының жемісті ынтымақтастығына, шығармашылық қабілеттерін дамытуға, оқушылардың дербестігін қалыптастыруға ықпал ететіні дәлелденді.

Түйін сөздер: интерактивті оқыту, даралау, инновациялар, дидактикалық ойындар, коммуникация, сыни ойлау

THE USE OF INTERACTIVE LEARNING METHOD, AS A MEANS OF IMPROVING THE COGNITIVE ABILITIES OF STUDENTS

G.R. Mazanbekova

The article deals with interactive teaching methods, as a means of improving the cognitive abilities of students. The characteristic features of their use are analyzed. The need for interactive teaching methods in the classroom are identified and justified. On the basis of the study, the authors give definitions, formulate the main characteristics, criteria for the selection of teaching methods, propose the results of using active and interactive teaching methods. It is emphasized that the formation of basic competencies is extremely important and effective activity approach to learning, allowing students to develop the ability to think creatively – critically, to activate its role in the learning process. Based on the study found that the use of game forms from students formed a more stable connection, remembering information, allowing you to more productively influence the learning process. The use of ICT in the classroom is one of the effective methods of formation of activation of cognitive activity and the organization of educational and cognitive activity. It is proved that the use of interactive methods contributes to a deeper assimilation of knowledge, increase motivation for learning, seminal cooperation of the student and the teacher, the development of creative abilities, the formation of individuality and independence of students.

Key words: interactive learning, individualization, innovation, didactic games, communication, critical thinking

ДИНАМИКА ПОКАЗАТЕЛЕЙ УМСТВЕННОЙ РАБОТОСПОСОБНОСТИ У ШКОЛЬНИКОВ

Аннотация: В данной статье представлены результаты исследования динамики уровня умственной работоспособности учащихся 7-х классов. Показаны особенности динамики работоспособности школьников 11-12 летнего возраста, которые следует учитывать при организации здоровьесберегающего образовательного процесса, в частности, при составлении расписания уроков, являющегося важным компонентом школьного режима.

Анализ результатов данного эксперимента показал, что у учащихся 7 классов качественные и количественные показатели умственной работоспособности разные у девочек и мальчиков. Например, количественные показатели, такие как объем зрительной информации, у девочек выше чем у мальчиков, а объем работы выше у мальчиков, чем у девочек. В результате проведенного эксперимента, можно сделать вывод, что умственная работоспособность у девочек и мальчиков 7 классов примерно одинаковая.

Ключевые слова: умственная работоспособность; количественные и качественные показатели работоспособности; корректурный тест по таблице Анфимова

На основе анализа данных можно сказать, что в настоящее время в нашей стране складывается ситуация, когда к 16-18 годам здоровых школьников остается около 6%. Такое ухудшение состояния здоровья учащихся объясняется большой учебной нагрузкой, которая приводит к снижению работоспособности.

Изучение работоспособности школьников является одной из проблем, которая, несмотря на актуальность и по сей день привлекает много исследователей. Это обусловлено необходимостью глубокого знания соответствующих механизмов и факторов, влияющих на работоспособность а так же способов ее повышения. Это проблема занимает важное место в физиологии человека. Одним из интереснейших направлений является динамика показателей умственной работоспособности школьников. Работоспособность определяется, как потенциальная способность человека на протяжении заданного времени с определенной эффективностью выполнять максимально возможное количество работы [4].

Различают умственную и физическую работоспособность.

Умственная работоспособность – это способность воспринимать и перерабатывать информацию, потенциальная способность человека выполнять в течение заданного времени с максимальной эффективностью определенное количество работы, требующей значительной активности нервно-психической сферы субъекта. Она требует преимущественного напряжения сенсорных аппарата, внимания, памяти, активизации процессов мышления, эмоциональной сферы [2].

На умственную работоспособность учащихся оказывают влияние личностные и организационные факторы. К личностным факторам относятся: тип нервной деятельности, возраст, пол, состояние здоровья, эмоциональное состояние, тренированность, мотивации. К организационным факторам относят: условия обучения, организацию рабочего места и рабочей позы, соответствие средств обучения эргономическим требованиям, режим труда и отдыха.

В процессе выполнения любой работы для человека свойственны различные стадии работоспособности:

1. фаза вырабатываемости, в ней могут быть сбои, ошибки в работе;
2. фаза оптимальной работоспособности, характеризуется хорошим стабильным результатом работы, максимальной производительностью труда;
3. фаза полной компенсации, характеризуется возникновением начальных признаков утомления, которые могут компенсироваться волевым усилием человека или положительной мотивацией его к работе и не вызывать снижение работоспособности;
4. фаза неустойчивости компенсации, характеризуется снижением работоспособности. Степень снижения работоспособности в этот период зависит от индивидуальных особенностей человека;

5. фаза прогрессивного снижения работоспособности. Для этого характерно нарастание утомления, выражающееся снижением продуктивности, эффективности умственной работоспособности. В этой фазе человек не в состоянии волевым усилием компенсировать снижение работоспособности;

6. после прекращения работы наступает фаза восстановления физиологических и психологических ресурсов организма.

Умственная деятельность сопровождается некоторыми особенностями. При умственной работе мозг склонен к инерции, продолжению работы в заданном направлении. Таким образом, в результате длительного занятия умственным трудом наблюдается ослабление функционального состояния организма. Целью настоящей работы являлось определение умственной работоспособности.

Задача данного экспериментального исследования состояла в изучении динамики работоспособности учащихся 7-х классов в связи с адаптацией их к учебной нагрузке.

В своей работе мы использовали методику Анфимова, которая позволяет определить у школьников уровень умственной работоспособности, степень утомления, внимание, произвольность, умение работать по инструкции.

Умственная работоспособность изучалась у учащихся 7 классов. Каждому школьнику давалась таблица с буквами, и по команде экспериментатора в течение 4 минут зачеркивались одной кривой чертой 2 буквы «И», «К», при последовательном просмотре букв в строках. Время отмерялось по секундомеру. При обработке результатов подсчитывались количественные показатели работоспособности, такие как объем работы (количество просмотренных знаков за 4 минуты); объем зрительной информации; скорость переработки информации. Кроме того, определялись качественные показатели работоспособности – количество ошибок, допущенных при просмотре знаков по корректурной таблице в течение 4 минут; коэффициент ошибок, допущенных при просмотре знаков по корректурной таблице в течение 4 минут; коэффициент точности выполнения задания; коэффициент умственной продуктивности; показатель устойчивости внимания [5]. Экспериментальное исследование было проведено на 30 учащихся в 7 классах средней общеобразовательной школы №18 г. Семей. Из них было исследовано 15 мальчиков и 15 девочек. Эксперимент проводился в конце 1 четверти и 2 четверти а также конец 3 четверти. Работоспособность изучалась в понедельник, в начале 2 урока.

Таблица 1 – Динамика показателей работоспособности учащихся 7 классов в третьей четверти

	Объем работы (s)	Объем зрительной информации (Q)	Скорость переработки информации (СПИ)	Количество ошибок (n)	Коэффициент точности (A)	Коэффициент умственной продуктивности (P)	Показатель устойчивости внимания, (УВН)
Мальчики	718,6±4,6***	407,8±22,9*	81,5±10,9	8,1±0,92	0,6±0,3	229,5±37,4**	122,2±16,5***
Девочки	702,3±30,2***	416±17,9*	84,2±13,6	6,2±1,1	0,5±0,1	372,4±95**	162,5±25,5***

Анализ результатов данного эксперимента показал, что у учащихся 7 классов качественные и количественные показатели умственной работоспособности разные у девочек и мальчиков.

Количественные показатели, такие как объем зрительной информации и объем перерабатываемой информации у девочек выше, чем у мальчиков, а такой количественный показатель как объем работы выше у мальчиков, чем у девочек.

Качественные показатели умственной работоспособности: коэффициент умственной продуктивности и показатель устойчивости внимания выше у девочек, чем у мальчиков, а также количественные показатели, как количество ошибок и коэффициент точности у мальчиков выше, чем у девочек. Анализ исследования показал, что умственная работоспособность девочек и у мальчиков 7 классов приблизительно одинаковая, т.к. из проанализированных трех качественных и количественных показателей умственной работоспособности 4 показателя у девочек, таких как объем зрительной информации, скорость переработанной информации, коэффициент умственной продуктивности, показатель устойчивости внимания выше, чем у мальчиков.

А мальчиков из тех же проанализированных показателей три (объем работы, количество ошибок, коэффициент точности) у мальчиков выше, чем у девочек. В 7

классе у подростков начинается процесс полового созревания , в связи с тем уменьшается разброс показателей по комплексному параметру умственной работоспособности , память, вниманиеи др.зависит от личных особенности подростков.

Вывод:

1. Объем работы у мальчиков выше , чем у девочек.
2. Объем зрительной информации у девочек выше, чем у мальчиков.
3. Скорость переработанной информации у девочек выше, чем у мальчиков.
4. Количество ошибок у мальчиков больше , чем у девочек.
5. Коэффициент точности у мальчиков выше, чем у девочек.
6. Коэффициент умственной продуктивности у девочек выше, чем у мальчиков.
7. Показатель устойчивости внимания у девочек выше, чем у мальчиков.

Литература

1. Словарь физиологических терминов: М.:Наука 1987. – 304 с.
2. Антропова М.В. Работоспособность учащихся и ее динамика в процессе учебной и трудовой деятельности. – М.:Просвещение.1967. – 251с.
3. Аркунова Н.А.,В.Д.СмирноваВ.Д.,ТутуркинаТ.В. МОрфофизиологические особенности подросткового возраста. Межвузовский сборник научных трудов.
4. Виленский М.Я., РусановВ.П. Оптимизация умственной работоспособности студентов в недельном учебном цикле.1999. – № 6. – с.48-50
5. Гуминский А.А.,Леонтьева Н.Н.,Маринова К.В.Руководство к лабораторным по общей и возрастной физиологии: Учеб. Пособие для студентов биол.спец.пед.ин-тов.-М.: Просвещение,1900,39с.
6. Умственная работоспособность студентов по взаимосвязи с уровнем их физической подготовленности и режимом двигательной активности: Учебное пособие / В.В.Кузовенков. Московский гос. институт электронной техники (технический ун-т). МГИЭТ (ТУ)1996.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТІНІҢ КӨРСЕТКІШІНІҢ ДИНАМИКАСЫ

А.Х. Макажанова

Бұл мақалада 7 сыныптағы оқушылардың ойлау қабілетінің көрсеткішінің динамикасын зерттеу нәтижелері келтірілген.11-12жас аралығындағы оқушылардың жұмыс қабілеттілігінің динамикасының ерекшеліктері көрсетіледі, ол маңызды білім компоненті болып табылатын сабақ кестесін құрастырғанда, оқу-тәрбие үдерісінің денсаулығын ұйымдастыру кезінде назарға алынуы тиіс.

Осы эксперименттің нәтижелерін талдау 7 сынып оқушылары қыздар мен ұлдарға арналған ойлау жұмыс қабілеттерінің сапалық және сандық көрсеткіштеріне ие екенін көрсетті.Мысалы, қыздардағы көрнекі көлем ақпарат сияқты сандық көрсеткіштер ұл балаларға қарағанда көлемі көбірек және қыз балаларға қарағанда жоғары. Эксперимент нәтижесінде 7 сыныптағы қыздар мен ұлдардың ойлау қабілеті шамамен бірдей.

Түйін сөздер: ойлау қабілеті; сандық және сапалық көрсеткіштер; түзету сынағы Анфимовтын кесте бойынша

DINAMICS OF MENTHOL PERFORMANCE IN SCHOOLCHILDREN

A. Makazhanova

The article presents the results of a study of the dynamics of the level of mental health of pupils 7-x classes. The features of the dynamics of heath of schoolchildren of different ages that should be considered when organizing health-preserving educational process, in particular,when scheduling lessons, which is an important component of the results of this experiment showed that pupils of 7 classes of qualitative and quantitative indicators of mental health are different for girls and boys.For example, quantitative indicators,such as the amountof visual information,in girls than in boys,and the volume of workis higher in boys than in girls. As a result of the experiment,we can conclude than the mental capacity of girls and boys about the same 7 classes.

Key words: Mental performance; quantitative and qualitative indicators of efficiency; correction test table anfimova

Г.У. Нурабаева, Д.Т. Маметекова

Государственный университет имени Шакарима города Семей

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ, ИСПОЛЬЗУЮЩИХ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ НА УРОКАХ «ФИЗИКИ И АСТРОНОМИИ»

Аннотация: *Сегодня особенно важно развивать познавательную деятельность обучающихся, формировать интерес к процессу познания, к способам поиска, усвоения, переработки информации, что позволило бы заинтересовать учащихся предметом «Физика и астрономия». Наука Астрономия не пострадает от нашего пренебрежения ею, пострадает будущее Человечества, а возможно и его дальнейшее существование. В статье описаны основные эффективные педагогические технологии применяемые для раскрытия данной темы, и вовлечения учащихся в учебный процесс, создании учебно-методических материалов на основе технологического подхода в рамках личностно-ориентированного обучения, в том числе: тематического планирования курса астрономии. Особенности предложенных моделей уроков: преобладание продуктивных видов деятельности, интенсификация процесса обучения, диалогический характер взаимодействия ученика и учителя. Внедрение новых образовательных технологий в учебный процесс меняет методику обучения, позволяет наряду с традиционными методами, приемами и способами использовать моделирование физических процессов, которые способствуют созданию на занятиях наглядных образов на уровне сущности, активизируя учебную деятельность учащихся.*

Ключевые слова: *Педагогические технологии, «Физика и астрономия», учебный процесс, методика обучения, проблемное обучение, информационно-коммуникационные технологии, научно-исследовательская и проектная деятельность*

В течение последних десятилетий наблюдается постепенное снижение интереса школьников к предметам естественного цикла. Сегодня особенно важно развивать познавательную деятельность обучающихся, формировать интерес к процессу познания, к способам поиска, усвоения, переработки информации, что позволило бы студентам быть субъектом учения, легко ориентироваться в современном быстро меняющемся мире.

Современное общество ставит перед учителями задачу развития личностно значимых качеств школьников, а не только передачу знаний. Знания же выступают не как цель, а как способ, средство развития личности. Богатейшие возможности для этого предоставляют современные информационные компьютерные технологии.

Перед педагогом ставится задача – пробудить интерес, не отпугнуть ребят сложностью предмета, особенно на первоначальном этапе изучения курса физики и астрономии.

В последние два десятилетия происходит значительная перестройка системы образования, связанная с изменением приоритетов в общих целях образования и появлением новых образовательных технологий.

Основной целью обучения становится развитие самого учащегося как личности, его способностей, его творческого потенциала. Такая позиция ведет к принципиальным изменениям в подходе к обучению, в характере взаимодействия ученика и учителя с тем, чтобы ученик действительно стал субъектом учебного процесса, чтобы в центре внимания педагогов находилась познавательная деятельность учащихся, а не преподавание.

В современном мире общекультурный уровень, формируемый в школе, является фундаментом для непрерывного образования на протяжении всей жизни. Поэтому задача современного обучения и образования в целом состоит скорее не в том, чтобы сообщить обширные знания, гораздо важнее привить и развить умение самостоятельно учиться и совершенствовать свои знания, а также осмысливать и оценивать свои действия. Таким образом, установка на усвоение знаний и умений преобразуется из цели в средство её достижения, необходимую ступень в развитии личности.

В содержании предмета астрономии можно выделить два направления, которые играют значительную роль в развитии личности выпускника, – мировоззренческое и

естественнонаучное. Формирование и развитие естественнонаучного мировоззрения и экологического мышления невозможно без современных представлений о мироздании, которые рассматривают человека как часть Природы, подчеркивая тем самым связь факта существования жизни и фундаментальных свойств Вселенной, а также ответственность человека за будущее. Астрономию как предмет естественнонаучного цикла, отличают, во-первых, абстрактность понятий, во-вторых, необходимость интегрирования знаний из разных областей и применения уже известных школьникам естественнонаучных законов и методов исследований к космическим явлениям и объектам.

Современная астрономия, как и все науки, непрерывно развивается, расширяется и углубляется, устанавливая всё больше взаимных связей со смежными науками.

В начале своего существования астрономия, возникшая из необходимости ориентироваться и вести счёт времени, имела связь лишь с математикой. Современная астрономия развивается главным образом в направлении астрофизики и могла бы характеризоваться как космическая физика [1]. Поэтому при изучении учащимися предмета «Физика и астрономия», необходимо применение новых технологий обучения.

Знакомясь с множеством современных педагогических технологий по направлениям модернизации, я выбрала технологии на основе активизации и интенсификации деятельности учащихся.

Под этим понятием я подразумеваю, такое качество деятельности, которое характеризуется высоким уровнем мотивации, осознанной потребностью в усвоении знаний и умений, результативностью.

Стараясь повысить эффективность уроков, использую инновационные технологии. Использование современных образовательных технологий позволяет рационально организовать процесс обучения, добиваться хороших результатов:

- Проблемное обучение
- Информационно-коммуникационные технологии
- Научно-исследовательская и проектная деятельность

Сущность метода проблемного обучения состоит в том, что я конструирую свою или заимствую сконструированную другими исследовательскую задачу, а ученик ищет способ ее решения.

Мною накоплены, обобщены и систематизированы задания проблемной направленности по различным разделам курса физики. Например, если школьник занимается туризмом, то в реальных условиях похода он может получить целостное представление о физических законах, которые позволят ему обеспечить безопасность в экстремальных ситуациях; какие звезды вы видите ночью на небе, почему наблюдается солнечное затмение, какой котелок и как надо расположить над костром, чтобы вода закипела быстрее; какой узел надо завязать на веревке, чтобы обеспечить надежную страховку, почему происходит смена дня и ночи; каких размеров и какой массы должна быть печка, чтобы обеспечить безопасность при совершении лыжного похода.

Также расширяю свою воспитательно-образовательную деятельность, применяя в учебной и во внеурочной деятельности информационно-коммуникационные технологии. Использование компьютеров в астрономии чрезвычайно разнообразно. Это и автоматизация наблюдений, и обработка их результатов, и работа с большими каталогами, и небесно-механические расчеты. При этом активно используются глобальные информационные сети [2]. Связь между компьютерными устройствами (информационными центрами, базами, пользователями и т.п.) осуществляется посредством физических линий связи – кабельной, оптоволоконной, радиоканал, спутниковый канал и другие. От типа линий связи зависит их пропускная способность.

Оснащенность нашей школы компьютерами дает возможность использовать на уроках компьютерные технологии. Они используются мною как способ диагностирования знаний учащихся, средство обучения, как тренировочное устройство. Без компьютера теперь обходится редкий урок физики, потому что это одновременно и телевизор, и магнитофон, и экспериментальная установка, и справочник, и задачник, и средство контроля знаний.

В современных условиях предъявляются высокие требования не только к уровню знаний учащихся, но и к умению работать самостоятельно, к способности рассматривать проблему с точки зрения различных наук. Одной из форм моей работы с одаренными детьми является формирование у них исследовательской компетенции. Учащиеся

приобщаются к пониманию глобальных экологических проблем, изучают проблемы с разных сторон, у них усиливается стремление к получению теоретических знаний в области физики и астрономии.

Эта работа трудная и кропотливая, но в то же время очень интересная. Вместе с учащимися мы выбираем тему исследования, я помогаю анализировать полученную информацию, а затем обобщить, выделить главное и исключить второстепенное. Очень важно, чтобы представленные к отчету материалы отвечали не только содержанию исследования, но и эстетическим требованиям.

Внедрение новых образовательных технологий в учебный процесс меняет методику обучения, позволяет наряду с традиционными методами, приемами и способами использовать моделирование физических процессов, которые способствуют созданию на занятиях наглядных образов на уровне сущности, активизируя учебную деятельность учащихся.

Основной целью обучения становится развитие самого учащегося как личности, его способностей, его творческого потенциала. Такая позиция ведет к принципиальным изменениям в подходе к обучению, в характере взаимодействия ученика и учителя с тем, чтобы ученик действительно стал субъектом учебного процесса, чтобы в центре внимания педагогов находилась познавательная деятельность учащихся, а не преподавание.

В современном мире общекультурный уровень, формируемый в школе, является фундаментом для непрерывного образования на протяжении всей жизни. Поэтому задача современного обучения и образования в целом состоит скорее не в том, чтобы сообщить обширные знания, гораздо важнее привить и развить умение самостоятельно учиться и совершенствовать свои знания, а также осмысливать и оценивать свои действия. Таким образом, установка на усвоение знаний и умений преобразуется из цели в средство её достижения, необходимую ступень в развитии личности.

Астрономия занимает особое место в системе естественнонаучных знаний, так как она затрагивает глубинные вопросы существования человека в окружающем мире и в ней концентрируются основные противоречия между бытием человека и его сознанием. Не удивительно, что на протяжении тысячелетий астрономия шагала в ногу с философией и религией, информацией почерпнутой из наблюдений звездного неба, питала внутренний мир человека, его религиозные представления об окружающем мире. Во всех древних философских школах астрономия занимала ведущее место [3]. Так как астрономия не затрагивала непосредственно условия жизни и деятельности человека, то ее потребность возникала на более высоком уровне умственного и духовного развития человека и поэтому была доступна пониманию узкому кругу образованных людей.

В настоящее время астрономия, благодаря своим достижениям и средствам массовой информации стала интересна и доступна широкому кругу людей вне зависимости от возраста и уровня образования. Ее эвристическое значение и эмоциональное воздействие на людей чувствуется ежедневно. Поэтому не удивляет стремление как можно раньше приобщить учеников к астрономическим знаниям, введение астрономической информации в начальной школе и даже в детском саду. С другой стороны, в силу своей специфичности и необычности, ограничений по времени, обучение астрономии требует больших усилий для учителей, поэтому в системе среднего образования наметилась тенденция убрать отдельный предмет астрономии из программы общеобразовательной школы.

Литература

1. Гомулина Н.Н. Урок физики с использованием компьютерных технологий.// – Физика: Приложение к газете «Первое сентября», № 16/2000
2. Гомулина Н.Н., Михайлов С.В. Методика использования интерактивных компьютерных курсов с элементами дистанционного образования. // Физика: Приложение к газете «Первое сентября», № 39/2000
3. Клевенский Ю.Н. Пути повышения педагогической эффективности преподавания астрономии в современной средней школе. Дисс. канд. пед. наук. – М, 1974

«ФИЗИКА ЖӘНЕ АСТРОНОМИЯ» САБАҚТАРЫНДА ОҚУ ҮРДІСІНДЕ ҚОЛДАНЫЛАТЫН ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТӘСІЛДЕРДІҢ ТИІМДІЛІГІ

Г.У. Нурабаева, Д.Т. Маметекова

Бүгінгі күні оқушылардың танымдық қызметін дамыту, таным процесіне, ақпаратты іздеу, игеру, өңдеу тәсілдеріне қызығушылығын қалыптастыру өте маңызды, бұл оқушыларды "физика және астрономия" пәнімен қызықтырады. Мақалада осы тақырыпты ашу үшін пайдаланылатын негізгі тиімді білім беру технологиялары, оқушылардың оқу үдерісіне тарту, оқыту негізінде оқытудың технологиялық әдісі негізінде оқу материалдарын жасау, соның ішінде: астрономия курсының тақырыптық жоспарлау. Ұсынылған сабақ үлгілерінің ерекшеліктері: өнімділіктің белсенділігі, оқу үрдісін күшейту, студенттің және оқытушының өзара әрекеттесуінің диалогтық сипаты. Оқу үрдісінде жаңа білім беру технологияларын енгізу дәстүрлі әдістермен, әдістермен және әдістермен қатар оқытудың әдістерін өзгертеді, сыныптағы мәні деңгейінде визуалды бейнелерді қалыптастыруға ықпал ететін физикалық процестерді модельдеуге мүмкіндік береді, студенттердің оқу іс-әрекетін белсендіреді.

Түйін сөздер: Педагогикалық технологиялар, «Физика және астрономия», оқу үдерісі, оқыту әдістері, проблемалық оқыту, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, ғылыми-зерттеу және жобалық жұмыс

THE EFFECTIVENESS OF PEDAGOGICAL APPROACHES USED IN THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE LESSONS OF «PHYSICS AND ASTRONOMY»

G. Nurabaeva, D. Mametekova

Today it is especially important to develop students' cognitive activity, to generate interest in the process of cognition, in methods of searching, mastering, processing information, which would allow students to be interested in the subject "Physics and Astronomy". The science of Astronomy will not suffer from our neglect of it, the future of Humanity will suffer, and perhaps its further existence. The article describes the main effective educational technologies used for the disclosure of this topic, and the involvement of students in the educational process, the creation of educational materials based on a technological approach in the framework of student-centered learning, including: thematic planning of astronomy course. Features of the proposed lesson models: the predominance of productive activities, the intensification of the learning process, the dialogical nature of the interaction between the student and the teacher. The introduction of new educational technologies in the educational process changes the method of teaching, along with traditional methods, techniques and methods, allows to use the modeling of physical processes that contribute to the creation of visual images at the level of the essence in the classroom, activating students' learning activities.

Key words: Pedagogical Pedagogical technologies, «Physics and Astronomy», educational process, teaching methods, problem-based training, information and communication technologies, research and project activities

МРНТИ: 37.81.47

С.С. Маусымбаев, А.Қ. Ноғайбаев

Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университеті

ОҚЫТУ ЖҮЙЕСІНДЕ ЭКСПЕРИМЕНТТІК БАЗА АРҚЫЛЫ БІЛІМ БЕРУ САПАСЫН НЫҒАЙТУ

Аңдатпа: Эксперименттік алаң бұл болашақта мектептің дамуына жол сілтейтін, бірақ қазіргі уақыттағы қажеттілігі байқалмайтын үдеріс. Эксперименттік жұмыс білім мекемесіндегі кешенді көп функциялы әдістердің әртүрлі міндеттерді шешуді және шығармашылық қабілет деңгейлерін көрсетеді. Эксперименттеу, демек ол даму, қазіргі уақытта білімдегі принциптерді дамыта алатындар және білім саласында ізденушілер. Теориялық зерттеу барысында алынған ғылыми нәтижелерді эксперименттік жағдайда тексеру керек болып табылады. Эксперимент нақты есепке

айналатын жағдайда құбылысымен процестерді байқауға немесе есепке айналатын жағдайда құбылысымен процестерді байқауға немесе ғылыми негізінде қойылған зерттеулерге арналған жұмыстар жиынтығы. Эксперименттің негізгі мақсаты ғылыми тақырыптың мазмұны терең зерттей отырып жұмыстың гипотезаны және басқада теориялық шарттарды тексеру жүргізу жағдайына байланысты эксперимент бірнеше топтарға талданады. Өндірістік эксперимент сондай-ақ алаңдық зерттеумен алмастыру мүмкін. Эксперименттің жалпы құрылымы эксперимент методологиясын құрайды. Эксперименттің мақсат міндеттерін белгілеу әр түрлі ақпараттарды, гипотезаларды және басқада мәліметтерді өңдеу негізінде жүргізіледі. Қажетті мәселелер саны эксперименттің тиімділігін анықтайтын болғандықтан оны нақты белгілі бір мөлшерде және барлық қажетті салаларды қамтитын етіп құрастыру қажет.

Түйін сөздер: эксперименттік база; болашақ мұғалім; білім сапасы; білім алушылар; физика пәні; оқыту мәселесі

Әлемдік білім кеңістігіне ену жағдайында құндылық пен нәтиже білім сапасын көтерудің көкейтесті мәселесіне айналуға. Бүгінгі таңдағы әлеуметтік экономикалық жағдайлардың күрделенуі, ақпараттар ағымының қарқындылығы, бәсекелестіктің артуы сияқты кезеңде білім беру ұйымдарының түлектеріне жоғары талаптар жүктеледі. Эксперименттік базаның негізгі ерекшелігі физиканың негізгі заңдылықтарын теориялық және эксперименттік тұрғыдан қарастыру болып табылады. Осыған байланысты оқушылар жаңа білім алумен және физиканың зерттеу әдістерімен де танысу қажет болып табылады.

Әдістемелік бірлестік жұмысының мақсаты: білімнің сапасын қамтамасыз ету, педагогикалық қызметтің жаңа және үздік дәстүрлі үлгілерін енгізу, өзара кәсіби байланыс, тәжірибе алмасу, ортақ көзқарастарды, өлшемдерді, стандарттарды және білім беру қызметінің нәтижелерін бағалау үшін талаптарды әзірлеу.

Әдістемелік бірлестік жұмысының негізгі нысандары:

- бірлестіктің отырыстары;
- өзекті мәселелерді талқылау;
- жаңа ғылыми-әдістемелік әдебиеттерді шолу;
- конференциялар, семинарлар, дөңгелек үстелдерді дайындау және өткізу;
- оқытушылардың әдістемелік оқулары;
- оқытушыларға әдістемелік көмек көрсету.

Әдістемелік бірлестік:

- білім беру процесінің нәтижелерін талдауды жүргізеді;
- білім беру бағдарламаларының және оқу курстарының мазмұнын және құрылымын өзгерту бойынша ұсынымдар жасайды;
- қызметкерлерді аттестаттау бойынша ұсынымдар жасайды;
- оқытушылар мен студенттерге арналған әдістемелік нұсқауларды дайындау бойынша шешім қабылдайды;
- оқытушыларға арналған нұсқауларды әзірлейді және оларды пайдалану жөніндегі жұмысты ұйымдастырады;
- студенттерге арналған әдістемелік нұсқауларды әзірлейді;
- оқытушыларға арналған жұмыс семинарлар жұмысын ұйымдастырады;
- зерттеу және эксперименттік жұмыстар мазмұнын әзерлеу және ұйымдастыруға қатысады.

Физика – эксперименттік ғылым болғандықтан, физика курсын зерделеуге бөлінетін уақыттың 20 пайызын фронтальді эксперименттік тапсырмаларды орындау алады.

Мұнда 7 сыныптың оқушыларына арнап фронтальді эксперименттік тапсырмаларды орындауына басшылық нұсқаулар берілген. Бұл жұмыстар тез орындалады, көрнекі, сенімді. Кейбір жағдайда балалардың логикалық ойлау қабілеттері төмен болады да, гипотезаны алға тартады (интуициялық ойлау қабілеті). Мұндай шешім жолдарын кері қайтармай керісінше, кез-келген идеяны қолдап, оның дұрыстығын не, дұрыс еместігін дәлелдеу керек. Әрине мұндай жағдайда дискуссия өрбиді, ал ол балалардың логикалық, физикалық ойлау қабілетін дамытады.

Оқушылар фронтальді эксперименттік тапсырмаларды орындауы үшін алдын-ала орындалатын жұмыстың теориясын оқып, керекті құрал-жабдықтармен танысады.

Жұмыстарды орындауға арналған приборлар мен құрал-жабдықтар негізінен өнеркәсіп шығаратын және «Жалпы білім беретін мектептерге арналған оқу-көрнекі құралдары мен оқу жабдығының типтік тізімдеріне» енген жабдықтардың ішінен алынған. Фронтальді эксперименттік тапсырмаларда қолданылатын приборлардың барлығы оқушыларға таныс.

Фронтальді эксперименттік тапсырмаларды өткізер алдында оқушыларға күні бұрын жұмысқа арналған нұсқауларды таратып беру керек, сонда әрбір топ белгіленген жұмыстың мазмұнын толық оқып үйреніп жазбаша есеп беруі үшін алдын-ала біршама дайындық жасай алатындай болады. Қазіргі кезде көптеген мектептердің эксперименттік базасы талапқа сай емес.

Әр жаңашыл үрдіс эксперименттің іске асырылуын көздейді және оған қатысушылардың зерттеу мәдениетін қалыптастыруға әсерін тигізеді. Эксперимент – әртүрлі міндеттерді шешетін кешенді, көпфункционалды әдіс. Педагогикалық зерттеудің эмпирикалық (тәжірибеге негізделген), теориялық, әдістемелік деңгейлері бар. Педагогикалық эксперимент танымның эмпирикалық деңгейінің негізі болып табылады. Ал эксперимент, өз кезегінде ғылыми зерттеудің теориялық және эмпирикалық деңгейлері арасындағы байланыстырушы буын болып табылады. Оның мақсаты – ғылыми теорияны немесе болжамды растау немесе жоққа шығару. Эксперимент барысында зерттеуші балалармен жұмыс істейді, сондықтан әсіресе оқыту кезіндегі теріс нәтижелерге жол берілмейді, өйткені бұл балаларға кері әсерін тигізуі мүмкін. Жұмысты жүргізу үшін эксперимент түрі таңдалып, оның жоспары жасалады және мақсаты айқындалады, сондай-ақ мүмкін нәтижелері де ойластырылуы тиіс. Қазіргі эксперименттерді жүргізуді бақылаудың техникалық жағынан оңтайландырылған құралдарынсыз өткізу мүмкін емес. Теориялық деңгей әдістері: Әдебиет көздерін зерттеу. Бұл кез-келген ғылыми жұмыстың алғашқы кезеңі. Зерттеуші ғылымның осы саласындағы зерттеу мәселелерінің бұрынғы және қазіргі кездегі жай-күйін және оған қатысты барлық мәселелерді зерделеу үшін, таңдап алған тақырыбы бойынша әдебиеттермен танысуы қажет. Әдебиеттерді зерттеу кезінде оларды талдау, салыстыру, теңестіру жұмыстары жүргізіледі. Талдау және ақпараттар жинақтау – бір-бірімен тығыз байланысты, «талдау» көбінесе зерттеу үдерісін тұтастай зерттеу кезінде қолданылады. Жұмыс барысында зерттеу нәтижелерін бағдарламалар, кестелер, жоспарлар және жүйелер түрінде жинақтауға болады. Зерттеу нәтижесінде алынған нақты ғылыми деректерді ғылыми материалға, атап айтқанда: кестелерге, графиктерге, сызбаларға, диаграммаларға және формулаларға айналдыру үшін – зерттеушінің деңгейі жоғары болуы тиіс. Экспериментті дайындау кезеңдері: Диагностикалық – туындаған мәселенің өзектілігі. Болжамдық – эксперименттің бағдарламасын жасау. Ұйымдастыру, тәжірибелік – үрдістің бірізділігі, түзеу әдістері, бақылау, аралық нәтижелер қорытындысы. Жалпылау – эксперимент қорытындысының қойылған мақсатпен сәйкестігі, алынған нәтижелерді қорытындылау, эксперимент нәтижесі туралы баяндама әзірлеу.

XXI ғасырда физиканы оқып, түсініп, үйрену – әр азаматтың міндеті. Физика – пәндердің ішіндегі қиыны. Физика пәнін оқытуда барынша теорияны және практиканы ұштастыра отырып, дидактикалық принциптердің жүзеге асуын қадағалау керек. Мектеп физикасында факультатив сабақтарды қалыптастыру өте тиімді болар еді. Физика эксперименттік ғылым болғандықтан, қазіргі заман талабына сай ол арқылы физикалық тәжірибелерді жетілдіру де өте ыңғайлы. Факультатив сабақтар арқылы оқушыға әлем туралы, заттар мен құбылыстардың өзара байланыстары туралы біртұтас мағлұмат беріледі, сондай-ақ, оқу сағаттарын барынша үнемді пайдалануға мүмкіндік береді. Осы тектес сабақтарда оқушылардың бейнелі ой-өрісі дамып, шығармашылық мүмкіндіктері ашылады.

Сыныптан тыс сабақтың міндеттері ішінен педагогикалық маңызы бар мынадай түрлерін бөліп алуға болады:

1. оқушылардың жұмыс істеуге бейімділігін анықтау және осыған байланысты олардың теориялық білімдерін іс жүзінде қолдана білуі;
2. физикалық экспериментті қолдана білу және оқулықпен, ғылыми кітаптармен өз бетімен жұмыс істей білуді оқушылардың бойына сіңіру;
3. физика сабағында оқушылардың алған білімдерінің беріктілігін нығайту, кеңейту және тереңдету;
4. өз еркімен қабылданған міндеттемелерін орындауда оқушылардың жауапкершілік сезімін нығайту, мектеп мүлкіне ұқыптылықпен қарауға тәрбиелеу;

5. мұғалімнің оқушыларға өз ықпалын нығайту.

Эксперимент барысында ғылымға қажетті жаңа фактілер ашылады, алайда олар шындықты дәл білдіре қоя алмауы мүмкін. Құбылыстың мәнін тереңінен түсіну үшін алынған эксперименттік фактілерді теориялық ой елегінен өткізу қажет. Осы кезде қажетті математикалық және ұғымдық аппарат пайда болады.

Физикада білімнің және зерттеу әдісінің негізі эксперимент болып табылады. Мектептегі оқу эксперименті физикалық құбылыстарды оқып білудің ғылыми әдісінің бейнесін көрсетеді. Сондықтан оқушылар ғылыми эксперименттің әдісі туралы түсінік алу үшін онда өзіне тән физикалық эксперименттің негізгі элементтері болуы мүмкін.

Эксперименттік жұмыстарды түсіндіру мейлінше күрделі тақырыптар мен физикадан өтіліп жатқан құбылыстарды сезіну үшін, теориялық білімнің маңызын түсіндіруге тиімді. Мектепте физиканың жалпы курсының 25-30% лабораториялық сабақтар болып табылады.

Кейбір эксперименттік тапсырмаларға мысалдар келтірейін.

1. Медициналық шприцтің, балалардың сүт ішетін бөтелкесінің, градусниктің бөлік құнын және өлшеу шегін анықта.

2. Заттың көлемін біле отырып, ығысқан судың салмағын есепте және оны осы заттың салмағымен салыстыр.

3. Миллиметрлік бөлігі бар сызғышпен рычагтың иіндерін өлше, күштен қанша ұтатынын есепте [1].

4. Сыйымдылығы белгілі ыдысқа шай құйып, температурасын термометрмен өлше. Үстіне қайнаған су құйып, тағы да температурасын өлше. Шайдың алған және қайнаған судың берген жылу мөлшерлерін есепте және салыстыр.

5. Ыдысқа мұз кесектерін сал, сыртқы термометрдің көрсетуін пайдаланып судың еруін бақыла. Минут сайын термометрдің көрсетуін жазып ал, графигін сыз.

6. Шырша гирляндасындағы шамның қосылу түрін анықтап қарап, әр шамның кернеуін есепте. Шамдардың қосылу схемасын сызып көрсет.

7. Горизонталь лақтырылған тастың, доптың лақтыру жылдамдығын есепте. Доптың ұшу алыстығын, биіктігін өлшеуіш лентамен өлшеуге болады.

8. Сызғыштың көмегімен механикалық сағаттың минуттық тілі мен сағаттық тілінің ұштарының жылдамдығын тап.

9. Қраннан аққан судың жылдамдығын анықта.

10. Шашыратқыш линзаның бас фокус аралығын анықта.

Эксперименттік есептерді шығару үшін, арнаулы құрал-жабдықтардың көмегімен тәжірибе жасап, нәтижесінде алынған шамалар арқылы есеп шығарылады. Эксперименттік есептерді шығару үрдісінде оқушылардың қызығушылығы артып, бақылағыштығы дамып, құрал-жабдықтармен жұмыс істеу дағдылары мен икемділіктері жетіледі. Оқушылар физикалық құбылыстар мен заңдылықтарды тереңірек танып біледі.

Қорыта келгенде, физиканы өмірлік тәжірибемен ұштастыру табиғат заңдарының физикалық мағынасын дұрыс түсінуге, теориялық білімді практикада қолдана білуге баулиды. Эксперименттік дағдыны өмірде, тұрмыста қолдана білген оқушының білімі шыңдала түседі. Жоққа жауап іздеп, алға ұмтылады. Еліміздің білім беру жүйесі әлемдік білім беру кеңістігіне бет алған тұста әр баланы әр сабақтың жеке кейіпкері ете біліп, шығармашылық шәкірт даярлай алған ұстаз ғана мақсатына жете алады деп ойлаймын.

• Әдебиеттер

1. Жомартов Е.Ж. Орта мектеп физика курсына зертханалық жұмыс түрлерін ұйымдастыру негіздері. \ «Шоқан тағылымы -17» атты халықаралық ғылыми конференция материалдары. \ 5 том. – Көкшетау, 2013ж. -112-115 б.б.

2. Намазбаев К. Жаңа технология негізінде орындалатын физикалық эксперименттердің практикалық маңызын арттыру //Математика және физика. – Алматы – №6. – 2006.– 12-13 бб.

•

УКРЕПЛЕНИЕ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ НА ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЙ БАЗЕ В СИСТЕМЕ ОБУЧЕНИЯ

С.С. Маусымбаев, А.К. Ногайбаев

•
•
Экспериментальная база – это процесс, который приведет к развитию школы в будущем, но необходим современный день. Экспериментальная работа демонстрирует сложность многофункциональных методов в образовательном учреждении, решающих разные задачи и творческие способности. Экспериментирование, следовательно, является развитием тех, кто способен развивать принципы обучения в настоящее время и конкурентов в области образования. Результаты теоретического исследования должны быть проверены экспериментально. Набор исследований для экспериментальных явлений или научно-исследовательских исследований, с явлением, в котором экспериментальное явление превращается в наблюдение в реальном времени или процесс. Основной целью эксперимента является исследование эксперимента в нескольких группах в зависимости от содержания научных тем, а также изучение гипотезы работы и других теоретических условий. Производственные эксперименты также могут быть заменены полевыми исследованиями. Общая структура эксперимента формирует методологию эксперимента. Определение целей цели Выражения основано на обработке различной информации, гипотез и других данных. Поскольку количество требуемых вопросов определяет эффективность эксперимента, его необходимо разработать таким образом, чтобы он содержал конкретные измерения и все необходимые поля.

Ключевые слова: экспериментальная база; будущий учитель; качество образования; студенты; физика; проблема обучения

STRENGTHENING THE QUALITY OF EDUCATION ON THE EXPERIMENTAL BASE IN THE EDUCATION SYSTEM

S. Mausymbayev, A. Nogaiabayev

Experimental base is a process that will lead to the development of the school in the future, but a modern day is needed. Experimental work demonstrates the complexity of multifunctional methods in an educational institution that solve different tasks and creative abilities. Experimentation, therefore, is the development of those who are able to develop the principles of learning at present and of competitors in the field of education. The results of theoretical research should be verified experimentally. A set of studies for experimental phenomena or research studies, with the phenomenon in which an experimental phenomenon turns into a real-time observation or process. The main goal of the experiment is to study the experiment in several groups depending on the content of scientific topics, as well as to study the work hypothesis and other theoretical conditions. Production experiments can also be replaced by field research. The overall structure of the experiment forms the methodology of the experiment. The definition of the goals of the Expression goal is based on the processing of various information, hypotheses and other data. Since the number of questions required determines the effectiveness of the experiment, it must be designed in such a way that it contains specific measurements and all the necessary fields.

Key words: experimental base; future teacher; the quality of education; students; physics; the problem of learning

•
•
FTAXP: 15.31.31

Қ.Н. Сакаева

Қазақ инновациялық гуманитарлық-заң университеті

СТУДЕНТТЕРДІҢ ҚҰНДЫЛЫҚ БАҒДАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІ

Аңдатпа: Жеке тұлғаның құндылық бағдарының қалыптасуы ұлттық мәдениеттің қалыптасуының басты мәселелерінің бірі ретінде көрсетіледі. Іс әрекет арқылы қол

жеткізілетін құндылықтарға жоғары баға беріледі. Автор мақалада «құндылық», «бағдар» ұғымдарының қолданыстағы айырмасын ажыратып көрсеткен. Болашақ мамандардың бойында құндылық бағдарды қалыптастыруда білім, біліктіліктің рөліне ерекше назар аударылған. Бұл, мақалада тұлғаның құндылықтарын қалыптастырудың жолдарымен бағыттары қарастырылған. Құндылық бағдарды қалыптастырудағы «ұлттық сана», «ұлттық құндылық», «ұлттық мәдениет», «ұлттық рух» түсініктеріне тоқтала отырып, тұлға дамуындағы маңыздылығы айқындалған. Бүгінгі күннің өзекті мәселесі – болашақ мамандардың кәсіби құндылықтарын дамытумен қазіргі таңда кәсіби құндылық бағдарын үздіксіз жетілдіруде жүктеліп отырған міндеттері ашып көрсетілген. Болашақ маманның құндылық бағдарын қалыптастыру оның көптеген сапалық қасиеттерінен тұратындығы айқын көрсетілген. Құндылық жіктемесі бойынша құндылықтар түрлеріне талдау жасап, ғалымдардың көзқарастарына сараптама берілген.

Түйін сөздер: болашақ маман; құндылық; білім; бағдар; ұлттық сана; тұлға

Жеке тұлғаның құндылық бағдарының әлеуметтік, адамгершілік, ұлттық мәдениеттің қалыптасу мәселелері қазақ ағартушылары Ы.Алтынсарин, Ш.Уәлиханов, М.Жұмабаев, А.Байтұрсыновтардың еңбектерінде жан-жақты зерттелген. Әлеуметтанушы Б.Ерасов – «құндылықтардың пайда болуы, адамның қажеттілігін қанағаттандыратын іс-әрекет, бұл белгілі бір мақсатта жүреді», – дейді. Адам – тіршілік иесі. Құндылықтар туралы алғашқы түсінік сонау антика заманында өмір сүрген Сократтан бастау алады. Сократтың «Игілік» деген ұғымын жеке бөліп алып, оған ерекше мән беруі, құндылықты болмысқа жақындатқаны, – дейді зерттеуші С.Е.Нұрмұратов. Ғалым өз зерттеуінде «Платон үшін құндылық – өмір сүру». Аристотель үшін құндылық – адамның даналығы, яғни қандай да болмасын құнды нәрсені таба білуі. Софистер үшін құндылық – «Адамның өмірді бағалауы» – деп анық та, нақты көрсеткен. Философ Қ.Әбішев: «Адам жоғары құндылық, ол өздігінен-ақ дербес өзіндік құндылық бола алады, өйткені адам құндылығы өзінде ғана ұсталады. Бұл мүмкіндік тек қана адамда бар. Адам осы мүмкіндікті іс-әрекет арқылы жүзеге асырады», – деп адамның ғана қолы жететін құндылықтарға жоғары баға береді. Құндылық бағдар мәселесі қазіргі педагогика және психология ғылымында белгілі бір бағыттарда зерттелуде.

Құндылық-іс-әрекеттің әдісі мен құралдарын анықтайтын идеяның, көзқарастың және оларға сәйкес әлеуметтік психологиялық құрылымдардың жиынтығы [1]. Тұлғалық құндылықтар қажеттілікпен өзара әрекет жасай отырып, социогенетикалық үрдісте қалыптасады. Адам әлеуметтік тәжірибесін өзіндік құндылыққа айналдырады. Құндылықтар адамның мінезінің күрделі, тұрақсыз, түр өзгеріске ұшырап отыратын реттегіштері. Заманауи қоғамның рухани жаңғыру жағдайында еліміздегі әлеуметтік-мәдени, саяси-экономикалық қатынастар сипатының өзгеруі жоғары білім беру мазмұнына жаңа талаптар қояды. Осындай талаптың бірі – бойында ұлттық ерекшеліктері сақталған, әлемдік бәсекеге қабілетті, білікті де білімді маман даярлау.

Осы орайда Қазақстан Республикасының заңнамалық құжаттарында «ұлттық сананы», «ұлттық құндылықты», «ұлттық мәдениетті», «ұлттық рухты» қалыптастыру міндеті ерекше аталады. Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында: «Жаңа тұрпатты жаңғырудың ең басты шарты – ұлттық кодынды сақтай білу», – деп, әрбір қазақстандықтың санасын жаңғыртудың бағыттарына тоқтала келе, «табысты болудың ең іргелі, басты факторы білім екенін әркім терең түсінуі керек деп көрсетеді. Жастарымыз басымдық беретін білім әрдайым бірінші орында тұруы шарт. Себебі, құндылықтар жүйесінде білімді бәрінен биік қоятын ұлт қана табысқа жетеді», – деген мағынасы тереңде жатқан ұлттық ұстанымды ұсынған.

«Құндылық» термині қоғамдық мұраттар қамтыған, сонысымен де міндеттілік өлшемі (эталон) ретінде танылған нысандар мен құбылыстарды, олардың қасиеттерін, сонымен бірге нақты идеяларды белгілеу, әрі сипаттау үшін қолданылады. Құндылықтар заттасқан және субъектив болып ажыратылады [2]. Құндылық – бұл объектінің жағымды және жағымсыз жақтарын білдіретін философиялық-әлеуметтік ұғым. Құндылық ұғымына алғаш рет философиялық тұрғыдан Р. Ротце мен Г. Коген сипаттама берген. Ежелгі философтардың пікірінше, құндылықтың әр түрлі көріністеріне жататын және табиғи, қоғамдық құбылыстар, адамның іс-әрекетін бағалауда пайдаланатын сұлулық, қайырымдылық, мейрімділік, сияқты этикалық, эстетикалық ұғымдар қолданылады. «Құндылық бағыттары» терминін алғаш рет АҚШ-қа қоныс аударған поляк шаруаларының

өмірлік көзқарастарын зерттеу үшін 20-жылдары У. Томас қолданған. Құндылық бағдарын қарастырған кезде «құндылық» түсінігін жоғарғы ғылыми деңгейде қарау керек. Адам қызметінің алуан түрлеріне қарай, құндылық – мейірімділік пен жамандылық, шындық пен жалған, әдемілік пен сүйкімсіздік, істеуге болады және болмайды деген негіздерде бағаланады. «Құндылық» ұғымының мазмұнынан ғалымдар С.Ф. Анисимов, А.Г. Здравомыслов, М.С. Каган, В.П. Тугаринов, В.А. Ядов және басқалар қоғамдық сананың барлық түрлерінің мынадай белгілерін айқындайды: маңыздылығы, пайдалылығы, қажеттілігі, анық мақсатқа ие болуы.

В.Т. Тугаринов адамдар нені қастерлейді, соның барлығы құндылық деп анықтайды. Ол – зат, табиғат құбылыстары, қоғамдық үрдістер, адамның іс-әрекеттері, мәдени құбылыстары болуы мүмкін. А.Г. Здравомыслов құндылықтардың әлемін адамдардың рухани іс-әрекеті, рухани байлығы, жалпы айтқанда рухани мәдениеті деп біледі.

Қажеттілік эталон болып табылатын құндылықтың пайда болуы бірінші жағынан зат, құбылыс, олардың қасиеті; адам – қоғамның қажеттілігін қанағаттандыру болса, екінші жағынан қоғам – адам, құбылыс, зат, талғам және таңдау болып табылады. М.Г. Казакинаның анықтамасы бойынша: «құндылық – бұл сыртқы құбылыс (зат, құбылыс, іс-әрекет), сананың дәлелі (идеал, бейне, ғылыми концепция) құндылық – бұл, біз баға беретін объект». Міндетті түрде көтеретін келесі мәселе – бұл, құндылықтар жіктемесі. Оның қажеттілігі құндылықты шекарасын анықтау болып табылады. Осыған сәйкес, әлеуметтанушылар құндылықты бөлудің нормасын қарастырады – құндылық – нормасы, құндылық – идеалы, құндылық – мақсаты, құндылық – көзі және т.б. Зерттеушілер В. Брожик, М. Рокич, А. Ядов құндылықты терминалды және құрал-жабдықты деп бөледі. Біріншісіне құндылық – мақсаты жатады. Екіншісіне құндылық – көзі жатады.

Терминалды құндылық сапасына В.А. Ядов: шығармашылық махаббат, еркіндік, әдемілік, таным, ақыл-ой, жұмыс, достар, жанұя, белсенді өмір сүру, өз-өзіне сену, өзіндік қабілет, денсаулық, қоғамдық жауапкершілік, бейбітшілікті жатқызады. Құрал-жабдықты құндылықтың сапасы көтеріңкі көңіл-күй, тапқырлық, тәрбиелік, шыдамдылық, шыншылдық, ой өрістің кеңдігі, жоғары талғам, бақылау, жауапкершілік, ұқыптылық, шешім қабылдаушылық, нақтылық, оның құралы болып табылады. В.П. Тугаринов құндылықтың бірінші топтамасын белгілейді: өмір құндылығы (өмір, денсаулық, өмір қуанышы, адамдармен қарым-қатынас); мәдени құндылық, материалдық (техника, тұрғын үй, тамақ, киім); саяси-әлеуметтік (шыншылдық, бейбітшілік, әлем, қауіпсіздік, қоғамдық тәртіп, адамгершілік) және рухани құндылық (білім, ғылым, өнер) болып бөледі.

С.Ф. Анисимов көзқарасы бойынша құндылық жіктемелерінің топтары: тұрмыстың жоғарғы құндылықтары – адам және адамзат; адамдардың материалдық өміріндегі құндылық; әлеуметтік құндылық; қоғамның рухани өміріндегі құндылық. Құндылықтың негізгі қызметінің аймағы экономикалық, биологиялық, эстетикалық, этикалық, саяси қажеттіліктерге ие болады.

Құндылық жіктемесінің топтарына қарай ғалымдар арасында екі түрлі көзқарас пайда болды: құндылық – индивиді мән беретін «психологиялық мінездеме» құндылығы; құндылық – индивидінен тыс «құндылықтың әлеуметтік маңызы». Біздің ойымызша құндылық ол қарым-қатынас, қоғамдық деңгейдегі құбылыс, ол қоғам мәдениеті мен жеке тұлғаның рухани байлығы, қоғамның жеке тұлғамен қарым-қатынасы [3].

Құндылық бағдары ішкі дүниетанымға негізделі отырып, мынандай белгілермен құрылымдық, жеке тәжірибелік көңіл-күй жиынтығымен анықталады. А.Г. Здравомыслов өзінің еңбегінде, барлық құндылық бағдарының жиынтығы, жеке тұлғаның өзіне тән ой орталығының тұрақтылығы мен белгілі бір қабілет-қасиетімен қамтамасыз етіледі деп көрсетеді. Құндылық бағдарының әлеуметтік табиғатын И.Кон құндылықтар бағдары «... бір мезгілде әлеуметті және жеке болып табылады». Олардың әлеуметтік болу себебі: қоғамдық тәрбие, жедел даму және т.с.с. қоғамдық жүйелердің жағдайына негізделген құндылықтар бағдарының жиынтығы, берілген қоғам мүшесіне тән әлеуметтік мінезге ие. Сонымен қатар олар жеке, себебі онда адамның өмірлік қайталанбас тәжірибесі, оның қажеттіліктері мен қызығушылықтарының өзіндік ерекшеліктері көрсетілген.

Халықтық тәрбие мазмұнына, мүмкіндіктеріне сараптама жасап, оны қайта жаңғырту уақыт талабының көрінісі ғана емес, ол-қажеттілік. Өйткені, дәстүрлі мәдениетті танып-білу барысында адам оның рухани бастауына терең бойлайды, ата-баба мұрасын құрметтеуге, халқының өзіндік ерекшелігін түсініп, үйренеді, өзінің де ұлт өкілі екендігін сезінеді. Ұрпаққа

өшпес із қалдырған көне ғалымдар мен педагогтар еңбектерінде (Аристотель, Конфуций, Демокрит, Т. Кампанелла, Сократ, Платон, Әбунасір әл-Фараби, Я.А. Коменский, Ж.Ж. Руссо, Г. Песталоцци, К.Д. Ушинский, Ы. Алтынсарин және т.б.) халықтық тәрбиенің негізі мен халықтың тәрбие құралдарының педагогикалық тиімділігі мазмұндалған [4].

К.К. Платоновтың құндылық бағдарын қарастыруда қарым-қатынасқа онымен қоса әлеуметтік құндылықтар құрылымына, оның ең негізгі факторы ретінде – өз ара қарым-қатынаста жеке тұлғаның ойлауы, эмоционалды компоненттері, адамгершілік және нақты сөйлеу қабілеттері беріледі.

В.А. Ядов бойынша құндылық бағдары жеке тұлға қарым-қатынасының неғұрлым күрделі иерархиялық ұйымдасқан құрылым компоненттерін көрсетеді. Құндылық бағдарының психологиялық табиғаты қажетті қатынас, қызығушылық, бағытталу мотиві арқылы ашылады. Психологиялық әдебиеттерде берілген анықтамаларда негізгі орынды көбінесе компоненттердің бірі алады.

Бүгінгі студент-келешек мамандардың бойында құндылық бағдарын қалыптастыру мәселелерін зерттегендер: Е.В. Яшкова, Э.С. Аришина, О.А. Зимица, Е.В. Калужная, О.А. Сидоренко, А.Ю. Антропова. Қазақстандық ғалымдар Г.К. Нұрғалиева, С.С. Тілеуова және т.б. білім алушылардың бойында құндылыққа бағдар негіздерін қалыптастыру мәселелерін қарастырса, С. Нұрмұратов, К. Нұғыманова, Б. Ерасов және т.б. зерттеулерінде құндылықтар мәселесі әлеуметтік және философиялық тұрғыдан зерттелген. Алайда, жоғарыда аталған ғылыми зерттеулер мен әдебиеттерге талдау жасау барысында ЖОО білім беру негізінде студенттердің кәсіби құндылықтарын дамыту проблемасы бүгінгі күнге дейін арнайы ғылыми зерттеу нысаны ретінде қарастырылмағаны мәлім болды [5].

Қазіргі жаңа қоғамды демократияландыру жағдайында ЖОО жағдайында біліммен тәрбие беру негізінде студенттерде құндылық бағдарды дамытудың әлеуметтік-педагогикалық, психологиялық мәні өте жоғары болғандықтан, болашақ маманға құндылық, кәсіби құндылықтың мәні мен маңызы туралы білімді меңгерту, оларды дамыту негізгі кәсіби мен оның маңызы туралы білім қорын молайтуға, кәсіби сананың, ойлаудың, мәдениеттің қалыптасуына ықпал етеді. Сондықтан, адамның рухани-адами, кәсіби әлеуетін дамытушы, қоршаған ортаға толерантты қатынасты қалыптастырушы, өз іс-әрекетінің қоғамдағы орнын түсінуге, сезінуге ықпал етуші бүгінде өз күшін жоймаған білім ең маңызды құндылық қатарына жатады. Адамның құндылық бағдарды сезінуі – қоғамдық болмыстың айнасы болып табылатын қоғамдық сана қалыптасуы үшін аса қажет. Құндылық бағдарды сезіну: құндылықтарға өз бетінше жасырын түрде ұмтылу, жеке идея, бір жүйеге келтірілген, ой санадан өткізілген идея түрінде болады. Тек санадан өткізілген құндылық қана адамның сол құндылықты меңгеруге деген қоздырғыш күшін тудырады.

Тұлғаның құндылық бағдарының даму дәрежесі тұлғаның дамуының деңгейін, оның тұтастығы мен тұрақтылығы жайында ой қорытындылауға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. Назарбаев Н.Ә. Рухани байлық және мәдениет – қоғамның басты құндылықтары. // Егемен Қазақстан // 2000жыл. 18 ақпан
2. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности: / Учеб.пос. для слушателей фак-тов и ин-тов повышения квалификаций преподавателей вузов и аспирантов. – М., 1995
3. Мұхамеджанов Б.Қ. Студент: әлеуметтік бітімі, жай-күйі, құндылықтарының көзқарастық бағдарлары: социология ғыл.канд.дисс...ҚР. Түркістан, 1999 ж.
4. Турсынов А.Ж. Нравственно-духовное просвещение. – Алматы: Фараби-фонд, 1995, 67-68 с. 5. Әбішев Қ. Философия //оқулық//. Алматы: Ақылкітабы, 1999
5. Деркач А.А. Взаимосвязь структурных компонентов состояния психической готовности студентов к педагогической деятельности/ Психолого-педагогические проблемы взаимодействия учителя и учащихся/ Под ред. А.А. Бодалева, В.Я. Ляудис. М., 1980

ВОЗМОЖНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИИ У СТУДЕНТОВ

Қ.Н. Сакаева

Формирование ценностной ориентации личности рассматривается как один из основных вопросов формирования национальной культуры. Ценности, которые

достигаются посредством действий, высоко ценятся. В статье автор отмечает особенности между понятиями «ценность» и «ориентация». Особое внимание уделяется роли знаний и навыков в развитии ценностных ориентаций. В этой статье рассматриваются способы формирования ценностных ориентации личности. В развитии личности, понятия «национальное самосознание», «национальные ценности», «национальная культура», «национальный дух» имеет особое значение. Актуальной проблемой сегодняшнего дня является развитие профессиональных ценностей будущих специалистов, и очевидно, что в настоящее время задачи непрерывной профессиональной ценностной ориентации растут. Мы понимаем, что ценностная ориентация будущего специалиста складывается из множества профессиональных качеств. Опираясь на классификацию ценностей анализирует взгляды ученых.

Ключевые слова: будущий специалист; ценность; знание; ориентация; национальное сознание; личность

POSSIBILITIES OF FORMING VALUE ORIENTATIONS WITH STUDENTS

K. Sakaeva

The formation of a person's value orientation is considered as one of the main issues in the formation of a national culture. Values that are achieved through action are highly valued. In the article, the author notes the features between the concepts of "value" and "orientation." Special attention is paid to the role of knowledge and skills in the development of value orientations. This article considers the ways in which the person's values are shaped. The significance of the person in the development of the human being, referring to the concept of "national consciousness", "national values", "national culture", "national spirit" in the formation of value orientation. The actual problem of today is the development of the professional values of future specialists, and it is obvious that at the present time the tasks of continuous professional value orientation are growing. It is clear that the future specialist's value orientation is made up of many professional qualities.

Key words: future specialist; value; knowledge; orientation; national consciousness; personality

-
-

FTAXP: 15.01.07

Ш.Т. Тұрдалиева, К.Б. Сматова

Тараз мемлекеттік педагогикалық университеті, Тараз қ.

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫ КӘСІБИ ІС-ӘРЕКЕТКЕ ДАЯРЛАУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Аңдатпа: Мақалада болашақ педагогтардың кәсіби іс-әрекетке даярлығында қолданылатын психологиялық технологиялар қарастырылған. Олардың педагогикалық қарым-қатынас ерекшеліктерін дамыту, коммуникативті құзыреттілігін қалыптастыру мәселесі сипатталған. Ол іскерлік әңгімелер мен ойындар, психологиялық тренингтер, коучингтер, топтық дикуссиялар және т.б. психологиялық технологиялар арқылы жүзеге асырылатыны көрсетілген. Сонымен қатар, әрбір технологияға жеке сипатамалар берілген. Болашақ педагогтың кәсіби іс-әрекетті игеруі оның жалпы интеллектуалды және арнайы қабілеттерінің дамуына, сонымен қатар, шығармашылық қызығушылығы және мотиві, мотивациясы, мінез-құлқы, темпераменті, тұлғаның бағыттылығы, оның өзіндік санасына және т.б. байланысты. Бұл кәсіби іс-әрекетті меңгеруге және танымдық белсенділігін арттыруға арналған тәжірибелік іс-шаралар оның бірлескен іс-әрекетті меңгеруге даярлау кезеңдерінің өзіндік ерекшеліктеріне, кәсіби бағдарына сәйкес ұйымдастырылады. Олардың осы кезеңдегі тұлғалық өзгерістері мен жеке даралық даму ерекшеліктеріне бірқатар сипаттамалар беріледі.

Түйін сөздер: мамандық таңдау, кәсіби іс-әрекет, болашақ педагог, кәсіби құзыреттілік, психологиялық технологиялар

Болашақ маман иегерінің кәсіби іс-әрекетті игеруі оның жалпы интеллектуалды және арнайы қабілеттерінің дамуына, сонымен қатар, қызығушылығы және мотиві, мінез-құлқы, темпераменті, тұлғаның бағыттылығы, оның өзіндік санасына және т.б. байланысты. Кез келген тұлға еңбектің қай түрімен айналысса да, өмірге ең алдымен қайраткер, іскер және жасампаз болып келеді. Оның арнайы іс-әрекеті еңбекте, еңбек іс-әрекетінің негізгі актісі түрінде қалыптасады. Белгілі бір қоғамдық функцияларды атқаратын әрекеттерінің жиынтығы еңбек әрекетінің белгілі бір түрін құрайды. Қазіргі педагог маман өскелең ұрпақтың жеке тұлғасының қалыптасу заңдылықтары мен механизмдеріне бағыттала білуі қажет, сонымен қатар мінез – құлыққа және ойлау үрдісінің дамуына ықпал етудің жаңа тәсілдерін меңгере білуі, рухани-адамгершілік ахуалды, тұлғаның шығармашылық қабілетін дамыту мақсаттарын шеше білуі, кәсіби құзыреттілігі қалыптасқан, өзара қызметтестік қарым-қатынасты орната білуі қажет.

Мамандықты дұрыс таңдау оның болашағының жарқын болуын қамтамасыз етеді. Ол Ж.Аймауытовтың пікірінше, қазақ жастарына мамандықтың жаманы жоқ, бірақ, мұның кез келгеніне икемділік қажет, бұл жәй күнелту, тамақ, асыраудың ғана жолы емес, үлкен өнерді, зор шеберлікті қажет ететін үрдіс екендігіне ерекше тоқталған. Американ зерттеушісі Ф.Парсонс мамандықты дұрыс таңдау үшін ең алдымен өзі және өзінің қабілеті туралы толық білу керек екендігіне ерекше мән берген. Сондықтан, мамандықты қателеспей таңдау болашақ педагогтардың кәсіби іс-әрекетке деген қызығушылығы мен білімін қалыптастыруға белсендіреді. Ал оларға берілетін кәсіби білім оның танымдық іс-әрекетін дамыту арқылы жүзеге асырылады.

Болашақ педагог маман иегері атануға кәсіби даярлық тұлғаны өзінің күшіне және қабілеттеріне сенімін тұрақтандырып, қызықты және толыққанды өмірге деген үмітін қалыптастырады. Егер кәсіби іс-әрекетке бағдарланушы тұлға үшін білім алу мерзімінде жағымды жағдайлар жасалатын болса, осы жастағы тұлға психикасының барлық деңгейінде даму жүреді. Олар адам ойының бағыттылығын анықтайтын, тұлғаның кәсіби даярлығын сипаттайтын ойлаудың жинақы түрін қалыптастырады [1]. Олай болса, педагогикалық іс-әрекетке мамандандырылған кәсіби тиімді білім алу үшін жалпы интеллектуалды дамуы жоғары деңгейде болуын талап етеді. Оларға: шығармашылық потенциалы, креативтілігі, қабылдау, ес, ойлау, қиял, зейін, эрудиттілігі, танымдық қызығушылықтың кеңдігі, құзыреттілікті меңгеру деңгейлері де кіреді.

Тұлға іс-әрекеттің субъектісі ретінде Л.С. Выготский, А.Н. Леонтьев, С.Л. Рубинштейннің еңбектерінде қарастырылса, Б.Ф. Ломов басқа адамдармен қарым-қатынас түсу барысында психикалық даму процесі жүретінін айтып өткен. Психикалық процестерді дамыту, тұлғаны кәсіби іс-әрекетке бағыттау С.Л. Рубинштейннің пікірінше, оның психикалық бейнесінде оның әр түрлі жақтарын сипаттайтын сан алуан қасиеттері көрініп отыр [2]. Осындай өзгешеліктер мен қарама-қайшылықтардың әр түрлілігі жағдайында негізгі қасиеттері бір-бірімен адамның нақты бір кәсіби қызметінде әрекеттесе және біріне-бірі өзара еніп тұлға бірлігін құрайды.

Бұл адамның психикалық қасиеттері, оның іс-әрекеті мен жеке даралық ерекшеліктері тұлға негізінде қалыптасады. Осылайша адамның психикалық дамуы басқалармен қарым-қатынас, байланыс құру арқылы талданады. Олай болса, болашақ педагогтарды кәсіби іс-әрекетке бағыттау мәселесі ең алдымен оның осы жас кезеңіндегі оның психикалық дамуымен байланысты. Ол оқу процесін белсендіру, мамандыққа дұрыс даярлау арқылы жүзеге асырылады.

Егер де болашақ маман иегерін тұлға ретінде зерттейтін болсақ, онда 18-20 жас ерекшелігі – бұл адамгершілік және эстетикалық сезімнің белсенді дамиды, мінез бітістерінің анықталып және тұрақтанатын, әсіресе ересек адамның тұтастай әлеуметтік рөлін (азаматтық, кәсіби-еңбек және т.б.) меңгерумен сипатталатын кезең. Оның маман ретінде қалыптасуы – бұл ерекше әлеуметтік сатысы, жоғары білім беру институтымен ұйымдастырыла біріктірілген тұлғаның ерекше қауымдастығы. Осы жастағы адамды белсенді ынтамен білімдерді меңгерген, жұмысқа бейімделген, бір әрекет түрімен айналысатын тұлға деген сипаттама беруге болады. Бұл белгілі отандық ғалым С.М. Жақыповтың пікірінше, табиғи оқу процесінде танымдық іс-әрекеттерді зертханалық зерттеу нәтижелеріне негізделген оқыту процесінің әр түрлі жағдайларындағы бірлескен-диалогтық танымдық іс-әрекетті дамытып қалыптастыру жолдарымен жүзеге асатындығын, сыртқы жағдайдағы бірлескен-диалогтық танымдық іс-әрекетті зерттеудің нәтижелері оқу мен оқыту

процесінің тиімділігін басқарудың тәсілдерін әзірлеуге, сондай-ақ, жоғары білімнің әр түрлі оқу жүйелеріндегі тұлғаны дамытуға мүмкіндік беретіндігін атап өткен [3].

Сонымен қатар, Н.Тоқсанбаева студенттің үлгерімі оның зейінділігі, есте сақтауы, шығармашылық ойлауы және басқа да психикалық процестері тұлға құрылымына сай дамытыны, ол студенттің өзінде бар тәжірибесіне сүйене отырып, кәсіби ойлауды қалыптастыру арқылы студенттің белсенділігін арттырамыз және ғылыми жүйелі білім қалыптастыратындығын өз зерттеулерінде тұжырымдаған [4].

Болашақ педагогтың кәсіби іс-әрекетті игеруі оның жалпы интеллектуалды және арнайы қабілеттерінің дамуына, сонымен қатар, шығармашылық қызығушылығы және мотиві, мотивациясы, мінез-құлқы, темпераменті, тұлғаның бағыттылығы, оның өзіндік санасына және т.б. байланысты. Ал осы танымдық және шығармашылық қабілеттердің барлығы педагогикалық қарым-қатынас қажеттілігінің бірі болып табылады. Бұл кәсіби іс-әрекетті меңгеруге және танымдық белсенділігін арттыруға арналған тәжірибелік іс-шаралар оның бірлескен іс-әрекетті меңгеруге даярлау кезеңдерінің өзіндік ерекшеліктеріне, кәсіби бағдарына сәйкес ұйымдастырылады. Олардың осы кезеңдегі тұлғалық өзгерістері мен жеке даралық даму ерекшеліктеріне бірқатар сипаттамалар беріледі. Олар: бірінші кезең, мұнда кешегі бала ұжымдық өмірдің жеке тұлға формасына жұмылдыру міндеттері шешіледі. Тұлғаның мінез – құлқы жоғары дәрежедегі конформизммен ерекшеленеді; оларда өзінің рөліне деген дифференциалды түсінік қарапайым болады.

Екінші кезең, жаңа іс-әрекетті меңгерудің ең қарқынды кезеңі. Осы кезеңде оның өміріне тұлғалық дамудың барлық формалары интенсивті қатыстырылады. Тұлға жалпы дайындықтан өтеді, олардың мәдени сұраныстары мен қажеттіліктері кең көлемде қалыптасады. Сонымен қатар бұл ортада бейімделу процесі негізінен аяқталған кезең болып саналады.

Үшінші кезең – маманданудың бастауы, тұлғаның кәсіби қызығушылығының тереңдеуі мен ілгері қарай дамуының бейнесі ретінде ғылыми жұмысқа деген қызығушылығының тұрақталуы.

Төртінші кезең – өмір тәжірибесінен өту кезеңіндегі мамандықпен алғашқы нақты танысу.

Бесінші кезең – мамандық бойынша еңбекке араласу перспективалары – болашақ іс-әрекет түрінің тәжірибелік ұстанымдарын қалыптастырады.

Танымдық тапсырманы шешудегі өзара әрекеттесу көрсеткіштері: серіктесінің әрекетімен мүдделену; өзінің жүру әрекетін серіктесінің қызығушылығымен түзету қабілеттілігі; құрбысының ұсынымын, шешімін қабыл алмау емес, қабылдау даярлығы; өзінің бағытынан құрбысымен жалпы мақсатқа әрекетін түсіндіре білу қабілеттілігі; айтылғандарға, түсіндірулерге, құрбысының толықтыруларына тәуелді өзінің іс-әрекет нәтижесін түзетуге даярлығы болып табылады. Кәсіби еңбек іс-әрекетін талдаудың нәтижесі бойынша еңбекті жалпы ұйымдастыру, педагогикалық ұжыммен өзара әрекеттесу жолдары мен тәсілдерін қолданудан басталатын кәсіби қиындықтар білім беру жүйесіндегі тәжірибелік жұмыстағы технологиялық аспектілермен байланысты болатыны анықталды. Іс-әрекеттің жеке тұлға дамуындағы ерекшеліктері әрекетінің нәтижесінен көрінеді. Адамның іс-әрекетін тиімді ұйымдастыру оның өз ісіне қызығу мен жауапкершілік сезімін оятады. Сонымен қатар, бұл пайымдаулар тексті талдау, оның жекелеген бөліктерін ойша салыстыру, бұл бөліктердегі басты сәттерді ойша айқындау, бірегей көрініске біріктіру, жалпылау жатады.

Болашақ педагогтарды кәсіби іс-әрекетке бағыттаудың тиімді әдістері олардың болашақ мамандығына деген қызығушылығы мен білімін белсендіреді. Олар: іскерлік әңгімелер мен ойындар, психологиялық тренингтер, коучингтер, топтық дикуссиялар және т.б.

Студенттерді кәсіби іс-әрекетке бағыттау ең алдымен оқу процесін тиімді ұйымдастыру мен басқару болып табылады. С.М.Жақыповтың пікірінше, оқыту процесіндегі бірлескен-диалогтық танымдық іс-әрекет оқытушы мен студенттердің қарым-қатынасы мен өзара әрекетінің нәтижесі, дәрістік немесе басқа да сабақтар тиімділігінің өзіндік критеріі [5]. Ал, оқытудың белсенді әдістері: іскерлік әңгімелер мен ойындар, психологиялық тренингтер, коучингтер, топтық дикуссиялар және т.б.

Тренинг – білімді дамыту немесе адамды оқытуда жоспарланған жағдайға жүйелі күш салу арқылы орындау. Жұмыс жағдайында тренинг адамның бір немесе бірнеше әрекет

түрлерін нәтижелі орындауынан білім мен дағдыны меңгеру мүмкіншілігіне бағытталады. Тренингтік жаттығулар кейбір жағдайларда тұлғалық өзгеруге түрткі қызметін атқарады.

Топтық дискуссия – ол үлкен топтарда коммуникативтік әрекеттегі пікірталас. Кез келген мәселені талқылау барысында ой-жүйесін біріктіруге, дамытуға жаңа ойлардың туындауына түрткі болады.

Іскерлік әңгімелер – көпшілік алдында тұлғаға сұрақ қою арқылы интервью алу болғандықтан диалогты қарым-қатынас орнатылады. Ал, сұрақтар қоюшының қиялынан туындаған түрлі мазмұнда болуы тиіс және ол топта талқыланады. Сонымен, интервьюдің құрылымы талқыланып, айтылу барысы, стилі, қатысушылар мен қарым-қатынасты ыммен ғана түсінуі, яғни әңгіме барысында ым-ишара, күлімдеу, мақұлдау және т.б. қарым-қатынас құралдары қолданылады.

Коучинг – оқыту процесінің нәтижесін арттыруға және оны жетілдіруге бағыттайтын процесс. Коучингте тренер студенттерді іс-әрекетті орындауға, оның шешімін өздері табуға, мақсат қоюға және оған жету жолдарын жоспарлауға, ізденуге бағыттайды. Коучингте қатысушылармен қарым-қатынас ұзақтығы белгіленеді, кездесулер алдын ала жоспарланады.

Осындай оқытудың белсенді әдістері арқылы студенттердің қарқынды мамандыққа бағдарлануы, кәсіби іс-әрекетке үйретудің тиімді жолдары болып табылады. Кәсіби білімдерді меңгеруші болашақ педагогтар арасында еңбек нәтижелерімен тікелей алмасу мүмкіндігі оқу процесіне, олардың белсенді, тұлғалық енуі үшін қолайлы жағдайлар жасайды.

Әдебиеттер

1. Педагогика и психология высшей школы: учебное пособие.- Ростов на Дону: Феникс, 2002. – 544 с.
2. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. – М.: Педагогика, 1976. – 120 с.
3. Джакупов С.М. Управление деятельностью студентов в процессе обучения: учебное пособие. – Алматы: Қазақ университеті, 2002. – 117 с.
4. Жақыпов С.М., Тоқсанбаева Н.Қ. Психологияны оқыту әдістемесі . – Алматы. 2012 – 143 б.
5. Жақыпов С.М. Оқыту процесіндегі танымдық іс-әрекет психологиясы. Оқу құралы – Алматы: «Алла прима» ЖШС, 2008. – 216 б.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Ш.Т. Турдалиева, К.Б. Сматова

В статье рассматриваются психологические технологии, используемые в подготовке будущих педагогов к профессиональной деятельности. Описаны проблемы развития особенностей педагогического общения, формирования коммуникативной компетентности. Они осуществляются с помощью психологических технологий, как деловые беседы и игры, психологические тренинги, коучинги, групповые дискуссии. Кроме того, каждая технология имеет индивидуальные характеристики. Освоение профессиональной деятельности будущего педагога связано с общим интеллектуальным развитием, и развитием специальных способностей, освоением творческого интереса, и мотивом, мотивацией, поведением, темпераментом, направленностью личности, его самосознанием и другими особенностями. Для повышения профессиональной деятельности и познавательной активности в соответствии с профессиональной ориентацией организуются практические мероприятия совместной деятельности. В данный период дается характеристика изменения личностных особенностей и индивидуального развития.

Ключевые слова: *выбор профессии, профессиональная деятельность, будущий учитель, профессиональная компетентность, психологические технологии*

PSYCHOLOGICAL TECHNOLOGIES OF TRAINING FUTURE TEACHERS TO PROFESSIONAL ACTIVITY

Sh. Turdalieva, K. Smatova

The article deals with psychological technologies used in the preparation of future teachers for professional activities. The problems of the development of features of pedagogical communication, the formation of communicative competence are described. It is implemented using psychological technologies, such as business conversations and games, psychological training, coaching, group discussions. In addition, each technology has individual characteristics.

Mastering of professional activity of future teacher is related to general intellectual development, and developing special flairs, mastering of creative interest, and reason, motivation, behavior, temperament, orientation of personality, his consciousness and other features.

For the increase of professional activity and cognitive activity in accordance with a professional orientation the practical events of joint activity get organized, Description of change of personality features and individual development is given in this period.

Key words: choice of profession, professional activity, future teacher, professional competence, psychological technologies

-
-

MPHTI: 15.81.21

K.R. Rizabekova

Shakarim State University of Semey

CONTENT – ANALYSIS OF THE CONCEPT OF «PSYCHO-DIAGNOSTICS»

Annotation: *The article is devoted to content analysis of the concept of "psychodiagnosics". Sorts out the definition and chronological order of genesis in accordance with the works of researchers. The purpose of this article is to give and reveal the definition of the concept of "psychodiagnosics". The article provides an analysis of the views of native and foreign researchers. According to many psychologists and psychotherapists, psychodiagnosics is a psychological discipline that develops methods for identifying and studying individual psychological and individual psycho-physiological characteristics of a person.*

With the help of psychodiagnosics, we can penetrate deeply into the inner world of a person, often unrecognizable or even denied, intrapersonal problems and thereby become involved in their solution. The author also strives to follow the process of the emergence and formation of psychodiagnosics in the history of psychology.

Key words: analysis, concept, psychological diagnosis, psychophysiological features, individual differences

The possibilities of psychology remain limited without a thorough review of the methodological and theoretical conclusions about the appointment of personality psychodiagnosics, approbation of such psychological support, which involves taking into account the trends and patterns of its development, specifically acting on each of the specific life stages, formed into special programs that implement the co-creation of a psychologist with the resources of the nearest social environment.

The practical embodiment of the idea of personal development as the central basis of new value paradigms of education is constrained by the insufficient knowledge of the functions, role, meaning and place of psychodiagnosics in the real educational process. Psychodiagnosics has not been studied enough in the unity of the statement of a separate point of personal development with the possibility of designing and generating personal meanings in a diagnostic situation.

Today, psychological diagnostics is represented by rapidly developing modern scientific knowledge, the success of which is assessed through the development of the theory of a measured phenomenon. That is to say, psychological diagnostics as a branch of psychological knowledge is intended for measuring, evaluating and analyzing individual psychological and psycho-physiological characteristics of a person, as well as identifying differences between groups of people united by any sign. Problems of psychodiagnosics are among the most important

problems of the application of psychological knowledge in various areas of human practice in order to fully develop the personality.

Today psychodiagnostics is involved in solving a wide range of tasks in education, interpersonal relations, manufacturing, business, medicine, sports, etc.

The purpose of this article is the content analysis of the concept of “psychodiagnostics”, the definition of its essence and the history of formation.

The history of the development of psychological and pedagogical research methods is connected with the requirements of practice, first of all, medical and pedagogical. The objects of study were children, adolescents, adults who had various mental developmental disorders, including the mentally retarded.

The first to begin to address the issues of psychophysical underdevelopment of children are psychiatrists. Their efforts were aimed at limiting mental retardation from mental illness, and they dealt with the most profound and severe forms of underdevelopment.

Early 20th century, in the works of the French doctors Eskirol Jean-Etienne Dominique, one of the founders of scientific psychiatry, Eduard Seguin, a pedagogue, one of the founders of oligophrenopedagogy, who are credited with the first research of the mentally retarded, gives some differential diagnostic criteria. So, J. E.D. Eskirol considered the state of speech to be an indicator of intellectual development, and this greatly influenced the language (verbal) nature of subsequent tests.[1] Eduard Seguin attached great importance to the state of sensory and volitional processes. He created the method of teaching deeply mentally retarded children, which included tasks for sensory discrimination and the development of voluntary motor actions. “Form boards” developed by E. Segen (1866) are still popular in examining mentally retarded children; they are among the tests of action or non-verbal tests of intelligence. It should be noted that up to the middle of the XIX century the establishment of mental retardation remained primarily a medical problem [1].

A test is a test that involves performing a specific task that is identical for all the subjects being surveyed, using an accurate technique to measure success or failure, or to record results numerically (Pieron Henri).

In 1883, an English biologist and researcher, Francis Galton, acted as the founder of the complex science of anthropometrics, in which he carried out both anatomical and psychophysiological measurements of a person (visual and hearing acuity, features of psychomotor reactions). He developed color tests to study individual differences. At the same time, he considered the state of human sensory functions as the main indicator of mental abilities: visual acuity and hearing, speed of mental reactions, ability to distinguish heat, cold, pain, etc. F. Galton has not yet used the term “test” in the sense that he later introduces Alfred Binet. This was the first departure from the tests and inspections [2].

In 1891 the idea of studying physical and mental abilities using the test method was developed in the works of the American psychologist James McKean Kettel (1860-1944). His name is associated with the appearance in the psychological literature of the term “intellectual test”. J.M. Kettel created a series of tests to determine sensorimotor reactions: the speed of mental processes, sensitivity, etc. to establish individual differences, ‘Mental Test and Measurement’. The merit of Kettel was the idea of standardizing tests in order to obtain more accurate information [2].

In 1908 Russian scientist Rossolimo's works were met with interest by both psychologists and psychiatrists specializing in problems of mental retardation. As P.P. Blonsky considered positive in the Rossolimo method, the fact was that, in contrast to Western testing, he strove for a holistic assessment of personality towards a synthetic way of depicting its strengths and weaknesses. He created a scale to measure the level of development of general abilities “Psychological Profiles”. Another Russian psychologist, who adhered to similar views on the study of the personality, A.F. Lazursky, at about the same time, created a new trend in differential psychology, a scientific characterology [2].

The subsequent development of intelligence tests is related to the activities of the French psychologist A. Binet, who, as far back as 1897, expressed the idea of developing a “metric cliff of reason”, a system for studying a child, in which the measurement of his “mental age” is taken as a basis. A. Binet set the task of creating tests that would explore higher mental processes – thinking, memory, imagination. In 1904, A. Binet was invited to the commission set up by the French Ministry of Public Education to develop activities that ensure the proper education of mentally retarded children who cannot master the curriculum of a regular school. In 1916 Alfred Binet, together with Theodore Simon, for the first time brought tests to a certain system, which was called

the 'Metric scale of mental abilities'. A. Binet theoretically substantiated and proved the practical possibility of diagnosing higher mental processes. He first constructed a test to measure the mental development of children. The test has been recognized in many countries. With the help of the test, the psychologist could quickly and reliably determine the intellectual development of the child. The main disadvantage of this test was the lack of sufficient theoretical justification. The proposed measure of the level of mental development did not allow to accurately compare the level of mental development of children of different age groups. Despite the lack of theoretical justification and the imperfection of obtaining quantitative results, the test is widespread [2].

The concept of "psychodiagnostics" itself appeared in the publication of the Swiss psychiatrist G. Rorschach in 1921, "Psychodiagnostics: a diagnostic test based on perception", where the famous Rorschach stain test was described. The test is based on the assumption that what an individual "sees" in a blob is determined by the characteristics of his own personality. That is, the specificity of perception indicates the personality characteristics of the individual [3].

Also worth noting is one of the fathers of psychodiagnostics – Leopold Sondi. Sondi's test was developed in the 1930s. In the process of clinical work, he discovered a certain pattern that governs the person's selectivity in communicating with others. Assuming that an unconscious attraction to similar individuals has genetic causation, and based on Sigmund Freud's psychoanalysis, Sondi developed the concept of "fate analysis", and extensive data from clinical genetic studies formed the basis of the "eight test drive" [3].

A.S. Nechaev in 1910-1920 studied the experimental study of child development. Investigated the problems of memory, invented devices for the purposes of experimentation: a mechanical chronoscope and an apparatus for studying memory [4].

From Kazakhstan psychologists, the first ones began 1960-66 A. Temirbekov, S. Balaubaev, TS. Sadykov, M.E. Kudaykulov, TS Sabyrov, E.O. Zhumataeva. Examined the problems of training psychologists for the work of gifted children [5].

In modern psychological literature one can find various definitions of the term "psychological diagnostics". For example, an American psychologist, the developer of many psychometric tests A. Anastasi, defined psychodiagnostics as "a person's examination to determine the level of development and the individual psychological characteristics of his psyche" [6].

From the point of view of A.G. Shmeleva "psychodiagnostics acts as an integrative science and technology discipline, which relies on the scientific theories of differential psychology and the mathematized test design technology (psychometrics), and as a result, it develops and uses a repertoire of specific psychodiagnostic methods to solve specific practical problems" [2].

The Soviet and Russian psychologist Yu.M. Zabrodin, in turn, considers "psychodiagnostics an assessment of the mental properties of a particular person in relation to the general laws, properties disclosed in the system of psychological knowledge" [6].

The following definition of psychodiagnostics that was issued by the Russian psychologist L.V. Murgulets coincides with the definition of the Ukrainian scientist Yu.Z. Guilbuch that "psychodiagnostics is a theory and practice of psychological diagnosis related to the identification of the hidden cause of the detected trouble using test methods" [6].

Also, we cannot disagree with the definition of the author of the textbook for teachers "Basics of Age Pedagogy" A.S. Belkin that psychodiagnostics is "recognition of the previously open and having a fairly complete description of the phenomenon" [6].

Ukrainian pathopsychologists V.M. Bleicher, I.V. Kruk, and L.F. Burlachuk consider "psychodiagnostics by teaching about the methods of classification and ranking of people according to psychological and psychophysiological signs" [7]. A similar definition was given to us by Russian professor K.M. Considering psychodiagnostics as "discipline about the methods of classifying and ranking people according to psychological characteristics, studying the principles of constructing psychodiagnostic methods, the requirements for them and the rules of their use, the limits of extrapolation of the obtained conclusions." The definition of the subject of psychodiagnostics through the means of psychodiagnostic activity is characterized as psychometric" [8].

At the same time, the definition is given in the textbook Psychological Diagnostics by K.M Gurevich and E.E Borshova "as a psychological discipline that develops methods for identifying and studying individual psychological and individual psycho-physiological characteristics of a person. Its purpose is to collect information about the features of the human psyche" [9].

R.S Nemov, a specialist in social psychology and personality psychology, was able to define psychodiagnostics in the most general way, "as a body of knowledge and a system of methods for quantitative and qualitative assessment of a person's psychological properties: his cognitive processes, mental states and personal properties. In psychodiagnostics, the methods for evaluating these phenomena, the requirements for these methods and the procedures for constructing psychodiagnostic methods are presented "[6].

In the Leningrad psychological school of B.G. Ananyev was justified by the term "psychodiagnostics". According to B.G. Ananyev, psychodiagnostics has "goal:

1. Definition of psycho-physiological functions, processes, states and personality traits.
2. Establishment of the structural features of each of them and their constellations, which form complex behavioral syndromes, recognition of human states under the action of various stimulants, stressors, frustrators and complex situations, determining the potential of human development (performance, talent, special abilities, etc.)" [10].

M. G. Yaroshevsky expresses the opinion that "differentially psychological study of a person is not a simple logical development of experimental psychology, it develops under the influence of the demands of practice, primarily medical and educational, then industrial" [6].

Looking at the history of psychodiagnostics, we can confidently say that psychodiagnosis is an important and integral part of psychology. With its help, a whole range of tasks can be solved in the way of educational psychologists, from kindergartens and schools to educational institutions of various types. After all, psychological diagnostics is a modern, rapidly developing scientific discipline and practice area that society needs.

References

1. Tutorial / ed. K.M. Gurevich, E.M. Borisovoy. – Moscow .: URAO, 1997. / UDK 1.4 P86 / Introduction to psychodiagnostics
2. A.G. Shmelev and the team "Fundamentals of psychodiagnostics" / study guide for students of higher education institutions / Moscow, Rostov – on-Don, Phoenix: 1996. 544 с.
3. Leontiev D.A. Prospects for non-classical psychodiagnostics / Moscow State University. Moscow State University, Moscow, Russia: <Electronic resource> // Psychological studies: electron. scientific journals 2010. N 4 (12). URL: <http://psystudy.ru> (appeal date: 10/01/2018). 0421000116/0031
4. Anshakova V.V. The contribution of A.P. Nechaev in the formation and development of age-related and pedagogical psychology. – Astrakhan, 200
5. "Bulletin of KazNMU" – 2012. – № 4. – С 45-48 / Almaty: scientific and practical journal
6. I.V. Rentrechuk PSYCHODIAGNOSIS: Theoretical Foundations of Science Part 1 Manual for students with additional qualifications "Legal psychologist" / 86s.
7. Burlachuk L.F. Psychodiagnostics: a textbook for universities. / LF Burlachuk. SPb .: Peter, 2006. 351 p.
8. Akimova MK, Gurevich KM, Psychological Diagnostics: A Textbook for High Schools. / SPb .: Peter, 2008. 656 p.
9. Edited by KM Gurevich, E.E. Borshova, Moscow, 2000)
10. B.G. Ananyev "Man as a subject of knowledge" / Publishing House of the Leningrad University 1968 / 343 с.

«ПСИХОДИАГНОСТИКА» ҰҒЫМЫНЫҢ КОНТЕНТ-АНАЛИЗЫ

Қ.Р. Ризабекова

Мақала «психодиагностика» ұғымына контент-анализ жасау үшін арналған. «Психодиагностика» ұғымының анықтамасы және хронологиялық ретпен зерттеушілердің қозғаған мәселелеріне сәйкес мәліметтер қарастырылған. Берілген мақаланың мақсаты «психодиагностика» ұғымына толық түсініктеме беріп және ашу. Берілген мақалада көптеген отандық және шетелдік зерттеушілердің ойларына анализ жасалып, берілді. Көптеген психолог, психотерапевтердің ойынша, психодиагностика дегеніміз адамның дербес психологиялық және дербес психофизиологиялық ерекшеліктерін зерттеп, анықтау үшін әдіс-тәсілдер өңдеумен айналысатын психологиялық пән болып табылады. Психодиагностиканың көмегімен адамның ішкі жан дүниесін, әсіресе санадан өтпеген, теріс және жеке жан дүние мәселелерін терең түсініп, оның шешу жолдарына кірісуге болады. Сонымен қатар

автор, психодиагностиканың психология тарихында қалыптасып, шығу тарихы үрдісін талдау мүмкіндігін қолданды.

Түйін сөздер: анализ, ұғым, психологиялық диагностика, психофизиологиялық ерекшеліктер, дербес өзгешеліктер

КОНТЕНТ-АНАЛИЗ ПОНЯТИЯ «ПСИХОДИАГНОСТИКА»

К.Р. Ризабекова

Статья посвящена контент-анализу понятия «психодиагностика». Разбирается определение, хронологический порядок возникновения в соответствии с работами исследователей. Целью данной статьи является дать и раскрыть полное определение понятию «психодиагностика». В статье приведен анализ взглядов и области исследования отечественных и зарубежных ученых. По мнению многих психологов и психотерапевтов психодиагностика это психологическая дисциплина, разрабатывающая методы выявления и изучения индивидуально-психологических и индивидуально-психофизиологических особенностей человека. С помощью психодиагностики можно глубоко проникнуть во внутренний мир человека вскрыть часто неосознаваемые или даже отрицаемые, внутриличностные проблемы и тем самым включиться в их решение. Также, в данной статье предпринята попытка раскрыть основные этапы и процесс возникновения и становление психодиагностики в истории психологий.

Ключевые слова: анализ, понятие, психологическая диагностика, психофизиологические особенности, индивидуальные различия

•

АВТОРЛАРҒА АРНАЛҒАН ЕРЕЖЕ

Журнал мақаланы қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде қабылдайды. Журналдың шығу жиілігі: жылына – 4 рет.

Журналға мақаланы жариялау құны:

- университет қызметкерлері үшін – 3000 теңге,
- басқа университеттердің авторлары үшін – 5000 теңге.

Мақала мәтініне қойылатын талаптар

1. Журналдың редакциясына ұсынылған мақалалар төмендегідей талаптарға сай болуы керек:

- ҒТАХР (ғылыми-техникалық ақпараттың халықаралық рубрикаторы, мақала мәтініне ҒТАХР кодын беру үшін grnti.ru сайты пайдалану керек)
- түйін сөздер (4-5);
- автордың аты-жөні, мақаланың атауы, қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде аннотация (100-150 сөз)
- негізгі сөздер қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде болу керек;
- библиографиялық сипаттамаға (ГОСТ 7.1.–2003) стандарттарының талаптарына сәйкес әзірленген библиографиялық тізімдер беріледі. Осы талаптарға сәйкес рәсімделмеген мақала қабылданбайды;
- авторлар туралы ақпарат, онда келесі деректер көрсетілуі керек: ЖОО атауы, ғылыми атағы және дәрежесі, ғылыми қызығушылығының бағыты, автордың жұмыс істейтін ауданы, лауазымы, жұмыс істейтін орны, пошталық мекен-жайы, телефоны, электронды поштасы;
- журналдың редакциялық алқасына кірмейтін, екі тәуелсіз ғалымның немесе осы тақырыпқа сай маманның шолуы (рецензия) және сараптамалық қорытынды болу керек;

2. Мақала көлемі, ережеге сәйкес, мәтін, сурет және кестені қосқанда 3 беттен, 5 бетке дейін болуы тиіс, (Arial – 11, бір интервал, беттің шетінен шегініс – 2,0 см). Word редакторының нұсқасы, Word-2007 төмен болмау керек.

3. Бір мақаладағы авторлардың саны 4 адамнан аспауы керек.

4. Барлық суреттер, карталар, фотолар, кестелер, формулаларды компьютерлік техника құралдары арқылы орындау және оларды мақалада көрсетілуі бойынша қолдану ұсынылады.

5. Кескіндері бар материалдарға қойылатын негізгі тал

- аппарат: суреттер, фотолар Adobe Illustrator 7.0-10.0, Adobe Photoshop 6.0-8.0 бағдарламаларында дайындалып немесе өңделіп, жинаққа жариялануы үшін (PC): TIF, JPG файл форматтарында жіберілуі тиіс;
- фотолар ақ-қара түрде, сапалы, электронды түрде болуы керек;
- барлық кестелер, схемалар және диаграммалар баяндамаға кірістіріліп онымен байланысты болып және бастапқы дайындалған (Excel, Corel Draw 10.0-13.0) бағдарламаға сәйкес болуы тиіс.
- рұқсат етілетін файл – 300 dpi.

6. Барлық қысқартылған сөздер толық жазылуы тиіс.

7. Әдебиеттерді рәсімдеу тәртібі:

- әдебиет алфавиттік тәртіппен орналастырылады (ғылыми мақалалар үшін – қолданылатын материалдың бастапқы және соңғы беттерін көрсету керек);
- мәтін бойынша төртбұрышты жақшаларда сілтеме беріліп отырған әдебиеттің реттік номері көрсетіледі;
- қолданылған әдебиеттер тізімінде библиографиялық мазмұндау ГОСТ 7.1.–2003 стандартына сәйкес рәсімделуі керек.

8. Мақаланы мұқият редакциялау керек.

9. CD, флэшкамен – қабылданады.

10. Файлдар міндетті түрде автордың тегі және тұратын қаласының атауымен аталуы керек. Мысалы, «Серіков. Астана». Бір файлға бірнеше мақала қоюға болмайды.

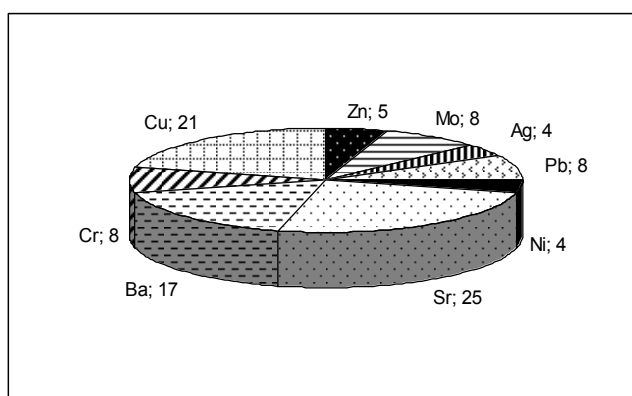
БИОГЕОХИМИЯЛЫҚ МИГРАЦИЯ ЖӘНЕ АУЫР МЕТАЛДАРДЫ ЖИНАҚТАУ

Аңықтама: Мақалада зерттеудің нәтижелері келтірілген

Түйін сөздер: орта, биолог, табиғат

МӨТІН. Ландштафтық компоненттердің биогеохимиялық қасиеттерін қалыптастыруда атмосфералық, сулы және биогенді қоныс аударудың маңызды рөлі бар. Барлық табиғи сулардан ерекше атмосфералық жауын шашын байқалады. Қарда элементтердің шоғырлануы ауа температурасына байланысты, желдің бағыты ластану кезінде, оның қашықтығына және жер бетіне әсер етеді.

Атмосфералық жауын-шашынның химиялық құрамындағы айырмашылықтар ауа массасының күрделі қозғалысына байланысты. 1 суретте мұзды су қоймаларындағы ауыр металдардың мазмұны.

Сурет 1 – Москворецк жүйесі бойынша су қоймаларындағы ауыр металдардың мұздағы жағдайы

Сульфат-гидрокарбонаты және сульфат-хлорид-кальций жаңбыр суының құрамына кіреді. Олардың минералдануы атмосферада шаңның шоғырлануынан жоғары. Қармен салыстырғанда (Sr, Pb, Cr, Zn, Ni) жаңбырлы ландшафтың бірлік ауданында жауын – шашын жағдайында есептелген ауыр металдар басым болады (1 кесте).

1 кесте – Қар мен жаңбырдағы ауыр металдардың мөлшері, кг/га

№	Ауыр металдар	Қар	Жаңбыр
1	Pb	$0,5 \times 10^{-6}$	$0,2 \times 10^{-4}$
2	Cr	$0,4 \times 10^{-6}$	$1,6 \times 10^{-3}$
3	V	$8,5 \times 10^{-5}$	–
4	Zn	$0,4 \times 10^{-5}$	$8,0 \times 10^{-4}$
5	Ni	$9,4 \times 10^{-5}$	$1,6 \times 10^{-4}$

Ескерту: *

Әдебиеттер

1 Курмуков А.А. Леуомизиннің ангиопротекторлы және липидті төмендету белсенділігі.- Алматы: Бастау, 2007.- 35-37 б.

БИОГЕОХИМИЯЛЫҚ КӨШІ-ҚОН ЖӘНЕ АККУМУЛЯЦИЯ АУЫР МЕТАЛДАРЫ М.А. Иванов

Бұл мақалада биосферадағы экологиялық-геохимиялық өзгерістердің даму сипаттамасы қаралады. Қоршаған геохимиялық және экологиялық-геохимиялық өзгерістердің әсерлері бөлек және жекеше талданды. Біз биосферадағы экологиялық-геохимиялық өзгерістердің дамуының заңдылығын ұсынамыз.

Түйін сөздер:

BIOGEOCHEMICAL MIGRATION AND ACCUMULATION HEAVY METALS

М.А. Ivanov

This article discusses the characteristics of the development of eco-geochemical changes in the biosphere. Analyzed discretely, and in particular the relationship of environmental, geochemical and ekologo-geochemical changes. We present the laws of development of ecological-geochemical changes in the biosphere.

Key words:

1-қосымша

Автор жайлы мағлұматтар
(әр авторға жеке толтырылады)

№	Автордың Т.А.Ә. (осы жерге жазу керек)	3*4 түрлі-түсті фотосурет
1.	Жұмыс орны (толық жазу керек), лауазымы	Мысалы: Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университеті, стандарттау және сертификаттау кафедрасы, аға оқытушы
2.	Ғылыми атағы және дәрежесі	
3.	Пошталық мекен-жайы	
4.	Телефон: үй., жұм., қалта тел.	
5.	Электронды поштаның мекен-жайы	

2-қосымша

Мақала туралы мәлімет
(журналдағы әрбір мақала автормен толтырылады)

№	Мәлімет (мақала)
1.	ҒТАХР (ғылыми-техникалық ақпараттың халықаралық рубрикаторы)
2.	Негізгі автор
3.	Қосалқы автор
4.	Автордың жұмыс орны (толық атауы)
5.	Мақаланың атауы
6.	Ғылыми бағыты (техникалық, биологиялық, ауылшаруашылық, ветеринарлық, тарихи, экономикалық, педагогикалық)
7.	Түйін сөздер
8.	Орыс тілінде түйіндеме
9.	Қазақ тілінде түйіндеме
10.	Ағылшын тілінде түйіндеме
11.	Әдебиеттер тізімі

Журналдағы мақала материалы мен мақаланың әдебиеттерін рәсімдеу

1. Автордың (авторлардың) ТАӘ әрқайсысының жұмыс орнына сәйкес индекстеледі – А.В. Витавская¹, Н.И. Пономарева², Г.К. Алтынбаева³
Автордың (авторлардың) жұмыс орны – Алматы технологиялық университеті¹, Ұлттық ғылыми-техникалық ақпарат орталығы², Рудный индустриялық институты³
2. Әдебиеттер тізімінде библиографиялық мазмұндау ГОСТ 7.5.-98 стандартына сәйкес рәсімделеді. Мысал ретінде ең жиі кездесетін сипаттама-мақалалар, кітаптар, конференция жұмыстары, патенттер және қолжетімді электронды ресурстар беріледі.

4-қосымша

Мерзімді басылымның мақаласы:

1. Аксартов Р.М., Айзиков М.И., Расулова С.А. Леукомизиннің сандық анықтау әдісі // Вестн. ҚазМУ. Сер. Хим. – 2003. – Т.1. № 8. – С. 40-41

Кітап:

1. Курмуков А.А. Леомизиннің ангиопротекторлық және липидті төмендету белсенділігі. – Алматы: Бастау, 2007.-148 б.

Шығармалар жинағы, конференцияларда жарияланған еңбектер (семинар, симпозиум):

1. Абимильдина С.Т., Сыдыкова Г.Е., Оразбаева Л.А. Қант өндірісінің инфрақұрылымын дамыту және құру // Қазақстанның аграрлық секторындағы инновациясы: Матер. Халықаралық конференция / әл-Фараби атындағы ҚазМУ. Алматы, 2010. – 10-13 Б

Электронды ресурс:

1. Соколовский Д.В. Жетектердің өзін-өзі реттеу механизмдерінің синтездеу теориясы [Электрон. Ресурс]. – 2006. – URL: http://bookchamber.kz/stst_2006.htm (ұсынылған мерзімі: 12.03.2009).

Ресми әдебиетті тіркегенде, басылым авторларының толық тізімін беру керек (басқаларсыз).

Төлем қабылдау үшін мекен-жай мен реквизиттер

071410, Қазақстан Республикасы, Семей қаласы, Тәңірбергенов көшесі, 1
ШЖҚ РМК «Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университеті»
«Ғылыми кітапхана», 1 бөлме, тел: +7(7222) 56-70-83
E-mail: rio@semgu.kz

ШЖҚ РМК «Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университеті»

БИН 130 840 007 973

ИИК в АО «АТФ Банк»

KZ79826F1KZTD2002319

БИК ALMNMKZKA

КБЕ 16

Код по ОКПО 30958953

Қызметтің негізгі түрі ОКЭД 85420

Мекен-жайы: ҚР, 071412, ШҚО, Семей қаласы, Шәкәрім даңғылы 42 а, тел: +7(7222) 56-70-83

ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ

В журнал принимаются рукописи на русском, казахском, английском языках.
Периодичность журнала – 4 раза в год.

Стоимость публикаций:

- для сотрудников университета – 3000 тенге,
- для авторов из других вузов – 5000 тенге.

Требования к оформлению материалов

1. Статьи, представленные в редколлегию журнала, должны иметь:

- МРНТИ (международный рубрикатор научно-технической информации, для присвоения статье кода МРНТИ необходимо использовать сайт grnti.ru);
- ключевые слова (5-6 слов);
- ФИО авторов, название статьи, аннотацию (100-150 слов) на русском, казахском и английском языках;
- ключевые слова на русском, казахском и английском языках;
- пристатейные библиографические списки, оформленные в соответствии с требованиями стандарта библиографического описания (ГОСТ 7.1.–2003). Статья, в которой литература оформлена не по требованиям ГОСТ к публикации не принимается;
- сведения об авторах, где необходимо отразить следующие данные: название вуза, ученая степень и звание, область, в которой работает автор, должность, место работы, почтовый адрес, телефон, электронная почта;
- экспертное заключение, рецензии от двух независимых ученых или специалистов по соответствующей тематике, не входящих в состав редакционной коллегии журнала.

2. Объем материалов, как правило, не должен быть менее 3 страниц и не более 5 страниц, включая текст, рисунки, таблицы (Arial – 11, интервал – одинарный, отступ от края листа – 2,0 см). Редактор Word – версия не ниже Word-2007.

3. Количество авторов одной статьи не должно превышать 4-х человек.

4. Все рисунки, карты, фотографии, таблицы, формулы рекомендуется выполнять с помощью компьютерной техники и размещать в статье по мере их упоминания.

5. Основные требования, предъявляемые к иллюстративным материалам:

- рисунки, фото должны быть изготовлены или обработаны в программах Adobe Illustrator 7.0-10.0, Adobe Photoshop 6.0-8.0 и представлены для публикации в форматах файлов (под PC): TIF, JPG;
- фотографии должны быть черно-белыми, качественными, в электронном виде;
- все таблицы, схемы и диаграммы должны быть встроены в текст статьи и иметь связи (быть доступными для редактирования) с программой-источником, в которой они созданы (Excel, Corel Draw 10.0-13.0);
- разрешение файлов – 300 dpi.

6. Все сокращения должны быть расшифрованы.

7. Порядок оформления литературы:

- литература располагается в алфавитном порядке (с указанием начальных и конечных страниц используемого материала – для научных статей);
- по тексту в квадратных скобках указывается порядковый номер работы, на которую дается ссылка;
- подробное оформление библиографического списка представлено в ГОСТ 7.1.–2003.

8. Статья должна быть тщательно отредактирована.

9. Принимаемые носители: CD, флэш.

10. Файлы необходимо именовать согласно фамилии первого автора и города. Например, «Сериков. Астана». Нельзя в одном файле помещать несколько статей.

Образец оформления статьи

МРНТИ: 32.61.11

М.А. Иванов

Государственный университет имени Шакарима города Семей

БИОГЕОХИМИЧЕСКАЯ МИГРАЦИЯ И АККУМУЛЯЦИЯ ТЯЖЕЛЫХ МЕТАЛЛОВ

Аннотация: В статье приведены результаты исследования.....

Ключевые слова: среда, биолог, природа.....

ТЕКСТ. В формировании биогеохимических свойств компонентов ландшафта важную роль играет атмосферная, водная и биогенная миграция. Из всех природных вод наиболее заметные изменения наблюдаются в атмосферных осадках. Концентрация элементов в снеге зависит от температуры воздуха, направления розы ветров по отношению к источнику загрязнения, удаленности от него, рельефа местности. Различия химического состава атмосферных осадков обусловлены сложными перемещениями воздушных масс. На рисунке 1 отображено содержание тяжелых металлов во льду водохранилищ.

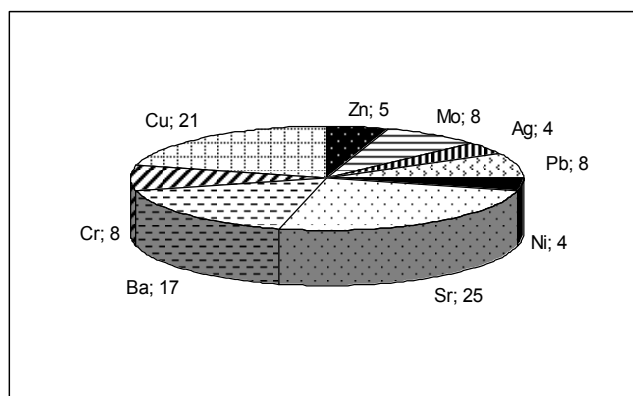

Рисунок 1 – Распределение содержания тяжелых металлов во льду водохранилищ Москворецкой системы

Дождевые воды по составу сульфатно-гидрокарбонатно- и сульфатно-хлоридно-кальциевые. Минерализация их выше за счет концентрации в атмосфере пыли. Выявлено преобладание тяжелых металлов, рассчитанных при выпадении на единицу площади ландшафта, в дожде (Sr, Pb, Cr, Zn, Ni) по сравнению со снегом (табл. 1).

Таблица 1 – Содержание тяжелых металлов в снеге и дожде, кг/га

№	Тяжелые металлы	Снег	Дождь
1	Pb	$0,5 \times 10^{-6}$	$0,2 \times 10^{-4}$
2	Cr	$0,4 \times 10^{-6}$	$1,6 \times 10^{-3}$
3	V	$8,5 \times 10^{-5}$	–
4	Zn	$0,4 \times 10^{-5}$	$8,0 \times 10^{-4}$
5	Ni	$9,4 \times 10^{-5}$	$1,6 \times 10^{-4}$

Примечание: *

Литература

1. Курмуков А. А. Ангиопротекторная и гиполипидемическая активность леуомизина. – Алматы: Бастау, 2007. – С. 35-37

БИОГЕОХИМИЯЛЫҚ КОШИ-КОН ЖӘНЕ АККУМУЛЯЦИЯ АУЫР МЕТАЛДАРДЫҢ М.А. Иванов

Бұл мақалада биосферадағы экологиялық-геохимиялық өзгерістердің даму сипаттамасы қаралады. Қоршаған геохимиялық және экологиялық-геохимиялық өзгерістердің әсерлері бөлек және жекеше талданды. Біз биосферадағы экологиялық-геохимиялық өзгерістердің дамуының заңдылығын ұсынамыз.

Түйін сөздер:

BIOGEOCHEMICAL MIGRATION AND ACCUMULATION HEAVY METALS

M.A. Ivanov

This article discusses the characteristics of the development of eco-geochemical changes in the biosphere. Analyzed discretely, and in particular the relationship of environmental, geochemical and ekologo-geochemical changes. We present the laws of development of ecological-geochemical changes in the biosphere.

Key words:

Приложение 1

Сведения об авторе

(заполняется на каждого автора)

№	Ф.И.О. автора (писать здесь)	Фото цветное 3*4
1.	Место работы (без сокращений), ВУЗ, кафедра, должность	Например Государственный университет имени Шакарима города Семей, кафедра стандартизации и сертификации, старший преподаватель
2.	Ученая степень и звание	
3.	Почтовый адрес	
4.	Телефон: дом., раб., сотовый	
5.	Адрес электронной почты	

Приложение 2

Сведения о статье

(заполняется автором на каждую статью журнала)

№	Сведения (статья)
1.	МРНТИ (международный рубрикатор научно-технической информации)
2.	Основной автор
3.	Соавторы
4.	Место работы автора (полное наименование)
5.	Название, заглавие статьи
6.	Направление науки (технические, биологические, сельскохозяйственные, ветеринарные, исторические, экономические, педагогические)
7.	Ключевые слова
8.	Резюме на русском языке
9.	Резюме на казахском языке
10.	Резюме на английском языке
11.	Список литературы

Оформление материалов статьи и пристатейной литературы в журналах

1. ФИО автора(-ов) индексируется с местом работы каждого – А.В. Витавская¹, Н.И. Пономарева², Г.К. Алтынбаева³
Место работы автора(-ов) – Алматинский технологический университет¹, Национальный центр научно-технической информации², Рудненский индустриальный институт³
2. Библиографические описания в списке литературы оформляются в соответствии с ГОСТ 7.5-98. В качестве примера приводятся наиболее распространенных описания – статьи, книги, материалы конференций, патенты и электронные ресурсы удаленного доступа.

Приложение 4

Статья из периодического издания:

- 1 Аксартон Р.М., Айзиков М.И., Расулова С.А. Метод количественного определения леукомизина // Вестн. КазНУ. Сер. Хим. – 2003. – Т.1. № 8. – С. 40-41

Книга:

- 2 Курмуков А.А. Ангиопротекторная и гипополипидемическая активность леуомизина. – Алматы: Бастау, 2007. – 148 с.

Публикация из материалов конференции (семинара, симпозиума), сборников трудов:

- 1 Абимурдына С.Т., Сыдыкова Г.Е., Оразбаева Л.А. Функционирование и развитие инфраструктуры сахарного производства // Инновация в аграрном секторе Казахстана: Матер. Междунар. Конф. / КазНУ им. аль-Фараби. – Алматы, 2010. – С. 10-13

Электронный ресурс:

- 1 Соколовский Д.В. Теория синтеза самоустанавливающихся кулачковых механизмов приводов [Электрон. Ресурс]. – 2006. – URL: http://bookchamber.kz/stst_2006.htm (дата обращения: 12.03.2009).

При оформлении пристатейной литературы приводить полный перечень авторов издания (без др.).

• **Адреса и реквизиты для оплаты:**

•
071410, Республика Казахстан, г. Семей, ул. Танирбергенова, 1
РГП на ПХВ «Государственный университет имени Шакарима города Семей»
«Научная библиотека», 111ааб.1, тел: +7(7222) 56-70-83
E-mail: rio@semgu.kz

РГП на ПХВ «Государственный университет имени Шакарима города Семей»
БИН 130 840 007 973
ИИК в АО «АТФ Банк»
KZ79826F1KZTD2002319
БИК ALMNKZKA
КБЕ 16
Код по ОКПО 30958953
Основной вид деятельности ОКЭД 85420
Адрес: РК , 071412,ВКО, г. Семей, пр. Шакарима 42 а, тел: +7(7222) 56-70-83

АВТОР ЖАЙЛЫ МАҒЛҰМАТТАР

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ

Абеуова Э.Е. – магистрант кафедры информационных технологий и безопасности Карагандинского государственного технического университета

Әбиева Б.Ж. – магистрант Казахского гуманитарно-юридического инновационного университета, г. Семей

Абильмажинов Е.Т. – д.т.н., профессор, зав. кафедрой информатики и ИС Государственного университета имени Шакарима города Семей

Амантаева А.К. – преподаватель кафедры психологии Государственного университета имени Шакарима города Семей

Беленко О.Г. – к.псх.н., и.о. доцента кафедры психологии Государственного университета имени Шакарима города Семей

Берикханова Г.Е. – к.п.н., и.о. доцента кафедры информатики и ИТ, руководитель Центра «Электронный университет E-SHAKARIM» Государственного университета имени Шакарима города Семей

Голованева О.В. – логопед-дефектолог КГУ «СОШ № 4», г. Семей

Жаксыбаева А.Б. – магистрант кафедры химии и географии Государственного университета имени Шакарима города Семей

Жамбулатова Ә.Ж. – магистрант кафедры информатики и ИТ Государственного университета имени Шакарима города Семей

Желдыбаева Б.С. – к.п.н., и.о. доцента кафедры физики Государственного университета имени Шакарима города Семей

Исагулов С.Т. – к.т.н., доцент кафедры информационных технологий и безопасности Карагандинского государственного технического университета

Канапьянов А.А. – магистрант Казахского гуманитарно-юридического инновационного университета, г. Семей

Құмарова Н.Ж. – магистрант кафедры физики Государственного университета имени Шакарима города Семей

Мазанбекова Г.Р. – магистрант кафедры информатики и ИС Государственного университета имени Шакарима города Семей

Макажанова А.Х. – магистрант кафедры биологии Государственного университета имени Шакарима города Семей

Маметекова Д.Т. – магистрант кафедры физики Государственного университета имени Шакарима города Семей

Маусымбаев С.С. – д.п.н., профессор, зав. кафедрой физики Государственного университета имени Шакарима города Семей

Мусатаева И.С. – п.ғ.к., доцент м.а., Семей медициналық университеті, Медицинадағы IT технологиялар кафедрасының меңгерушісі

Рахимбердина А.А. – магистрант кафедры информатики и ИТ Государственного университета имени Шакарима города Семей

Рустемова Н.И. – к.п.н., доцент кафедры информатики и ИС Государственного университета имени Шакарима города Семей

Сматова К.Б. – педагогика ғылымдарының кандидаты, Тараз мемлекеттік педагогикалық университеті, «Психология және акмеология» кафедрасының меңгерушісі

Тилеуханова М.Т. – магистрант кафедры химии и географии Государственного университета имени Шакарима города Семей

Тулєугалиева С.С. – к.б.н., доцент кафедры химии и географии Государственного университета имени Шакарима города Семей

Ясько Е.П. – учитель математики, зам. директора по учебно-воспитательной работе КГУ «СОШ № 18» г. Семей

Мукушева А.Р. – магистрант Казахского гуманитарно-юридического инновационного университета, г. Семей

Мусина Д.Ш. – магистрант кафедры информатики и ИТ Государственного университета имени Шакарима города Семей

Ризабекова К.Р. – магистрант кафедры психологии Государственного университета имени Шакарима города Семей

Сакаева К.Н. – магистрант Казахского гуманитарно-юридического инновационного университета, г. Семей

Ташкєнев Н.К. – магистрант Казахского гуманитарно-юридического инновационного университета, г. Семей

Тұрдалиева Ш.Т. – психология ғылымдарының кандидаты, Тараз мемлекеттік педагогикалық университеті. «Арнайы педагогика» кафедрасының меңгерушісі

Турсунгожинова Г.С. – к.псх.н., и.о. доцента кафедры психологии Государственного университета имени Шакарима города Семей

Алкєнова Н.Ж. – магистрант кафедры физики Государственного университета имени Шакарима города Семей

Бибєкова Г.Ж. – магистрант кафедры физики Государственного университета имени Шакарима города Семей

Кєнжегалиева А.Р. – магистрант кафедры физики Государственного университета имени Шакарима города Семей

Ногайбаев А. – магистрант кафедры физики Государственного университета имени Шакарима города Семей

Нурабаева Г.У. – к.ф.-м.н., доцент Государственного университета имени Шакарима города Семей

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМДАРЫ

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Э.Е. Абеуова, С.Т. Исагулов МОНИТОРИНГ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ОСОБЕННОСТИ ЕГО ПРИМЕНЕНИЯ К ПОДГОТОВКЕ ВЫПУСКНИКОВ ШКОЛ.....	3
Б.Ж. Әбиева ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОБЛЕМ РАЗВИТИЯ ИДЕНТИЧНОСТИ.....	5
О.Г. Беленко, А.К. Амантаева ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ КОМПЛЕКСЫ И ИХ ОСОБЕННОСТИ.....	10
Г.Е. Берикханова, Д.Ш. Мусина ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ ОБУЧАЮЩИХСЯ СРЕДСТВАМИ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ.....	13
О.В. Голованева ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: ХАРАКТЕРИСТИКА, СУЩНОСТЬ, ПРОБЛЕМЫ.....	17
А.Б. Жаксыбаева, С.С. Тулеугалиева ТАРИХ ЖӘНЕ ГЕОГРАФИЯ ПӘНДЕРІН ИНТЕГРАЦИЯЛАУ, ОҚУШЫЛАРДЫ ҒЫЛЫМИ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ІЗДЕНІСКЕ БАҒЫТТАУ.....	21
Б.С. Желдыбаева, Н.Ж. Алкенова БІЛІМДІ АҚПАРАТТАНДЫРУ ЖАҒДАЙЫНДА БОЛАШАҚ ФИЗИКА МҰҒАЛІМДЕРІН ДАЙЫНДАУ МӘСЕЛЕЛЕРІ	25
С.С. Маусымбаев, А.Р. Кенжегалиева МАТЕМАТИКАЛЫҚ ӘДІСТЕРДІ ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ АРҚЫЛЫ КВАНТТЫҚ ФИЗИКАДАН БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУ МӘСЕЛЕСІ.....	29
С.С. Маусымбаев, Н.Ж. Құмарова ОҚЫТУ ҮДЕРІСІНДЕГІ АҚПАРАТТЫҚ-ҚАТЫНАСТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ.....	34
А.Р. Мукушева РАЗВИТИЕ СОЦИАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА.....	38
И.С. Мусатаева, Ә.Ж. Жамбулатова ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ КЕЗЕҢДЕРІ МЕН ӘДІСТЕРІ.....	43
И.С. Мусатаева, А.А. Рахимбердина БИОЛОГИЯЛЫҚ ЖҮЙЕЛЕРДІ МОДЕЛЬДЕУДІҢ НЕГІЗГІ ҰҒЫМДАРЫ.....	47
Н.К. Ташкенов ПРОБЛЕМЫ ШКОЛЬНОЙ ТРЕВОЖНОСТИ В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОМ АСПЕКТЕ.....	52
М.Т. Тилеуханова, С.С. Тулеугалиева ГЕОГРАФИЯ МЕН БИОЛОГИЯНЫҢ ИНТЕГРАЦИЯСЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҒЫЛЫМИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	57

Е.П. Ясько ПРИМЕНЕНИЕ МАТЕМАТИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ В ПРАКТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ, РАЗВИТИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ УЧАЩИХСЯ.....	62
С.С. Маусымбаев, Г.Ж. Бибекова КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДА МҰҒАЛІМДЕРДІҢ РӨЛІ.....	67
А.А. Канапьянов, О.Г. Беленко СПЕЦИФИКА ПРОЯВЛЕНИЯ СТРАТЕГИЙ ПОВЕДЕНИЯ В КОНФЛИКТЕ В СТАРШЕМ ПОДРОСТКОВОМ ВОЗРАСТЕ.....	71
Г.Р. Мазанбекова, Е.Т. Абильмажинов, Н.И. Рустемова ПРИМЕНЕНИЕ ИНТЕРАКТИВНОГО МЕТОДА ОБУЧЕНИЯ, КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ ОБУЧАЮЩИХСЯ.....	75
А.Х. Макажанова ДИНАМИКА ПОКАЗАТЕЛЕЙ УМСТВЕННОЙ РАБОТОСПОСОБНОСТИ У ШКОЛЬНИКОВ.....	81
Г.У. Нурабаева, Д.Т. Маметекова ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ, ИСПОЛЬЗУЮЩИХ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ НА УРОКАХ «ФИЗИКИ И АСТРОНОМИИ».....	84
С.С. Маусымбаев, А.Қ. Ноғайбаев ОҚЫТУ ЖҮЙЕСІНДЕ ЭКСПЕРИМЕНТТІК БАЗА АРҚЫЛЫ БІЛІМ БЕРУ САПАСЫН НЫҒАЙТУ.....	87
Қ.Н. Сакаева СТУДЕНТТЕРДІҢ ҚҰНДЫЛЫҚ БАҒДАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ МҰМКІНДІКТЕРІ.....	91
Ш.Т. Тұрдалиева, К.Б. Сматова БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫ КӘСІБИ ІС-ӘРЕКЕТКЕ ДАЯРЛАУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ.....	95
К.Р. Rizabekova CONTENT – ANALYSIS OF THE CONCEPT OF «PSYCHO-DIAGNOSTICS».....	99
АВТОРЛАРҒА АРНАЛҒАН ЕРЕЖЕ.....	104
ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ.....	108
АВТОР ЖАЙЛЫ МАҒЛҰМАТТАР СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ.....	112

Басуға жіберілген күні 11.03.2019 ж. Пішімі 60x84 1/8
Шартты баспа табағы 7,25
Таралымы 100 дана. Бағасы келісімді.

Техникалық редакторы: Евлампиева Е.П.
Маман: Семейская З.Т.
Безендіруші: Мырзабеков С.Т.

Журнал 15.11.2013 жылдан Қазақстан Республикасының мәдениет және
ақпарат министрлігінде тіркелген.
Куәлік № 13981-Ж
Жылына 4 рет шығады.

Құрылтайшысы: «Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университеті»
Шаруашылық жүргізу құқығындағы республикалық мемлекеттік кәсіпорны.

Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университетінің
баспаханасында басылды.

Адрес редакции: 071410, Республика Казахстан, г. Семей, пр. Шакарима, 42 а
РГП на ПХВ «Государственный университет имени Шакарима города Семей»
«Научная библиотека», каб. 1, тел: +7(7222) 56-70-83
E-mail: rio@semgu.kz